

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Simona STĂNESCU, Sorin CACE, Filip ALEXANDRESCU
- coordonatori -

**ÎNTRE OPORTUNITĂȚI ȘI RISCURI:
OFERTA DE ECONOMIE SOCIALĂ ÎN
REGIUNILE DE DEZVOLTARE
BUCUREȘTI-ILFOV ȘI SUD-EST**

Autori:

*Simona Maria STĂNESCU (coordonator) – introducere, sinteză,
cadrul metodologic, I.2, V*

Sorin CACE (coordonator) – sinteză, cadrul metodologic, I.2, V

Filip ALEXANDRESCU (coordonator) – sinteză, cadrul metodologic, II.4, V

Vlad ACHIMESCU – cadrul metodologic

Ionuț ARDELEANU – II.3

Daniel ARPINTE – cadrul metodologic, II.1

Cosmin BRICIU – IV.1, IV.2, IV.3

Gabriela DIMA – III.1

Flavius MIHALACHE – II.5

Victor NICOLĂESCU – introducere

Gabriela NEAGU – II.2

Mihnea PREOTESI – IV.1, IV.2, IV.3

Gabriel STĂNILĂ – I.1

Laura TUFĂ – II.1

Elena ZAMFIR – III.2

București, România

CNCSIS: cod 045/2006

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Redactor: Paula NEACȘU

Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: Luminița LOGIN

Coperta: Nicolae LOGIN

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Asociației pentru Dezvoltare și Promovare socio-economică CATALACTICA. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al Asociației, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-618-271-6

Anul apariției 2011

Simona STĂNESCU, Sorin CACE, Filip ALEXANDRESCU
- coordonatori -

**ÎNTRE OPORTUNITĂȚI ȘI RISCURI:
OFERTA DE ECONOMIE SOCIALĂ ÎN
REGIUNILE DE DEZVOLTARE
BUCUREȘTI-ILFOV
ȘI SUD-EST**

EDITURA
Expert

CUPRINS

DESPRE AUTORI.....	9
LISTĂ DE TABELE ȘI GRAFICE.....	13
LISTĂ DE ABREVIERI.....	17
INTRODUCERE	19
<i>Simona Maria STĂNESCU</i>	
SINTEZĂ.....	21
<i>Simona Maria STĂNESCU, Sorin CACE, Filip ALEXANDRESCU</i>	
CADRUL METODOLOGIC.....	24
<i>Simona Maria STĂNESCU, Sorin CACE, Filip ALEXANDRESCU, Vlad ACHIMESCU, Daniel ARPINTE</i>	
I. CADRUL DE ORGANIZARE ȘI FUNCȚIONARE AL ECONOMIEI SOCIALE	29
I.1. REGLEMENTĂRI PRIVIND ENTITĂȚILE DE ECONOMIE SOCIALĂ DIN ROMÂNIA.....	31
<i>Gabriel STĂNILĂ</i>	
I.1.1. Introducere.....	31
I.1.2. Cadrul legal al CAR și CARP.....	32
I.1.3. Cadrul legal al entităților din sectorul cooperatist.....	37
I.1.4. Cadrul legislativ al ONG	50
I.1.5. Concluzii	53
I.1.6. Bibliografie.....	54
I.2. PERCEPȚIA CADRULUI INSTITUȚIONAL ȘI LEGISLATIV DE CĂTRE REPREZENTANȚII ENTITĂȚILOR DE ECONOMIE SOCALĂ	57
<i>Sorin CACE, Simona Maria STĂNESCU</i>	
I.2.1. Percepția cadrului legislativ	58
I.2.2. Propuneri de îmbunătățire a legislației.....	61
I.2.3. Colaborări instituționale.....	63
I.2.4. Colaborarea cu alte entități de economie socială.....	66
I.2.5. Cine ar trebui să sprijine economia socială în România?.....	66
I.2.6. Concluzii	68
I.2.7. Bibliografie.....	68

II.	FORME DE ORGANIZARE SPECIFICE ECONOMIEI SOCIALE	69
	<i>Daniel ARPINTE, Laura TUFĂ</i>	
II.1.	PROFILUL ACTIVITĂȚILOR ECONOMICE ÎN SECTORUL NEGUVERNAMENTAL	71
II.1.1.	Tendințe ale sectorului neguvernamental din Regiunile București-Ilfov și Sud-Est	73
II.1.2.	Resursele umane în sectorul neguvernamental.....	76
II.1.3.	Formare profesională continuă	84
II.1.4.	Activități economice.....	93
II.1.5.	Suportul autorităților pentru sectorul neguvernamental	99
II.1.6.	Perspective ale dezvoltării sectorului neguvernamental.....	100
II.1.7.	Bibliografie.....	103
II.2.	CASELE DE AJUTOR RECIPROC ALE SALARIAȚILOR: ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE, ÎNTRE CRIZĂ ȘI PROSPERITATE	104
	<i>Gabriela NEAGU</i>	
II.2.1.	Organizare, activitate, tendințe.....	105
II.2.2.	Perspectiva populației asupra caselor de ajutor reciproc ale salariaților	116
II.2.3.	Casele de ajutor reciproc ale salariaților și grupurile vulnerabile	125
II.2.4.	Bibliografie.....	132
II.3.	CASELE DE AJUTOR RECIPROC ALE PENSIONARIILOR – ENTITĂȚI TRADIȚIONALE DE ECONOMIE SOCIALĂ ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ.....	133
	<i>Ionuț ARDELEANU</i>	
II.3.1.	Construcție instituțională.....	139
II.3.2.	Evoluția CARP-urilor în Regiunile București-Ilfov și Sud-Est.....	140
II.3.3.	Concluzii.....	148
II.3.4.	Bibliografie.....	149
II.4.	FUNȚIA SOCIALĂ A SECTORULUI COOPERATIST DIN REGIUNILE DE DEZVOLTARE BUCUREȘTI-ILFOV ȘI SUD-EST	150
	<i>Filip ALEXANDRESCU</i>	
II.4.1.	Introducere	150
II.4.2.	Funcția socială a societăților cooperative, identitate colectivă și supraviețuire economică din perspectivă istorică	155
II.4.3.	Metodologia de culegere a datelor	159

II.4.4. Vocația de protecție socială a societăților cooperative din Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est	160
II.4.5. Integrarea economică a societăților cooperative și îndeplinirea funcției sociale după 1989.....	170
II.4.6. Concluzii	174
II.4.7. Bibliografie	175
II.5. NIVELUL DE DEZVOLTARE AL SOCIETĂȚILOR COOPERATIVE DIN REGIUNILE DE DEZVOLTARE BUCUREȘTI-ILFOV ȘI SUD-EST.....	177
<i>Flavius MIHALACHE</i>	
II.5.1. Profilul societăților cooperative.....	177
II.5.2. Activitățile economice ale societăților cooperative	184
II.5.3. Sectorul economiei sociale	188
II.5.4. Piedici și căi de dezvoltare a sectorului cooperatist	192
II.5.5. Concluzii.....	195
II.5.6. Bibliografie.....	195
III. RESURSE UMANE IMPLICATE ÎN ENTITĂȚILE DE ECONOMIE SOCIALĂ	197
III.1. PROMOVAREA UNEI „CAUZE” SAU OFERTĂ DE SERVICII ȘI OPORTUNITĂȚI? OFERTA DE ECONOMIE SOCIALĂ PENTRU PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI.....	199
<i>Gabriel DIMA</i>	
III.1.1. Entitățile de economie socială.....	201
III.1.2. Domeniul de activitate	206
III.1.3. Structura bugetului	208
III.1.4. Oferta de servicii pentru grupurile vulnerabile	211
III.1.5. Comportament prosocial	214
III.1.6. Concluzii	217
III.1.7. Bibliografie	219
III.2. ECONOMIA SOCIALĂ CA SOLUȚIE LA INCLUZIUNEA PE PIAȚA MUNCII. LANSAREA UNEI NOI SPECIALIZĂRI ÎN ROMÂNIA: ECONOMIA SOCIALĂ.....	221
<i>Elena ZAMFIR</i>	
III.2.1. Posibilități pentru politici ocupaționale deschise de economia socială.....	222
III.2.2. Necesitatea masterului de economie socială: organizare, structură și criteriile de funcționare	228
III.2.3. Concluzii.....	236

III.2.4. Bibliografie.....	237
IV. PROMOTORII OFERTEI ÎNTRE EXPLICAȚIE ȘI FUNCȚIONARE	239
IV.1. TIPOLOGIA ENTITĂȚILOR FURNIZOARE DE ECONOMIE SOCIALĂ	241
<i>Cosmin BRICIU, Mihnea PREOTESI</i>	
IV.1.1. Enunțarea temei. Metodologie și surse de date.....	241
IV.1.2. Economia socială: definiția, caracteristicile și principiile de funcționare	245
IV.1.3. Principalele rezultate și concluzii	248
IV.2. PROFILURI JUDEȚENE ALE ECONOMIEI SOCIALE	262
<i>Cosmin BRICIU, Mihnea PREOTESI</i>	
IV.2.1. Argeș	263
IV.2.2. Buzău.....	267
IV.2.3. Călărași.....	270
IV.2.4. Constanța.....	281
IV.2.5. Dâmbovița	287
IV.2.6. Galați	289
IV.2.7. Giurgiu	299
IV.2.8. Gorj.....	304
IV.2.9. Ialomița.....	306
IV.2.10. Olt	309
IV.2.11. Tulcea.....	314
IV.2.12. Vâlcea	317
IV.2.13. Vrancea	321
IV.3. STUDII DE CAZ.....	327
V. CONCLUZII	357
<i>Simona Maria STĂNESCU, Sorin CACE</i>	
SPRE O STRATEGIE INTEGRATĂ DE SUSȚINERE A ENTITĂȚILOR DE ECONOMIE SOCIALĂ	359
<i>Simona Maria STĂNESCU, Sorin CACE, Filip ALEXANDRESCU</i>	

DESPRE AUTORI

Simona Maria STĂNESCU este cercetător științific III în Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), Academia Română. Este doctorand în sociologie al Universității București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, cu o temă de analiză a statului bunăstării. Domeniile de interes: politica socială, construcție instituțională și cadru legislativ în domeniul social, drepturile omului și economia socială. Printre publicații: *Aderarea României la Uniunea Europeană: impactul asupra statului bunăstării românesc* (coordonator, 2004); *Enciclopedia dezvoltării sociale* (co-coordonator, 2007); *Politici de incluziune socială în perioada de criză economică* (co-coordonator, 2010); *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată* (co-coordonator, 2010). simona_vonica@yahoo.com

Sorin CACE este doctor în sociologie și în economie, cercetător științific I în ICCV, Academia Română. Domeniile de interes: statul bunăstării, ocuparea forței de muncă, situația romilor și economia socială. Printre publicații: *Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi* (co-coordonator, 2010); *Economia socială în Europa* (coautor, 2010); *Economia socială – două profiluri regionale* (co-coordonator, 2010); *Bune practici în domeniul economiei sociale* (coautor, 2010). corsorin@clicknet.ro

Filip ALEXANDRESCU este cercetător în ICCV, Academia Română. În 2002 a obținut masterul la University of Western Ontario, Canada, și este candidat la doctorat la University of Toronto, Canada cu lucrarea *Human Agency in the Interstices of Structure: Action and Contingency at Roșia Montană, Romania*. Domenii de interes: economia socială și sociologia mediului. Printre publicații: *Not as natural as it seems: the social history of the environment in American sociology*, (2009), *Economia socială în România - două profiluri regionale* (coautor, 2010), *Gold and Displacement in Eastern Europe: Risks and Uncertainty at Roșia Montană* (2011). filip.alexand@gmail.com

Vlad ACHIMESCU este sociolog, absolvent al masterului de cercetare sociologică avansată la Universitatea București. În calitate de

expert statistician, a participat la cercetări realizate de ICCV, Universitatea București, Asociația Catalactica, Fundația Multimedia, privind cu precădere educația și relația cu piața muncii, incluziunea socială și economia socială. Alte interese de cercetare sunt: cultura și participarea politică, precum și stratificarea socială. achimescu.vlad@gmail.com

Ionuț ARDELEANU este sociolog, masterand în domeniul economiei sociale la Universitatea Creștină "Dimitrie Cantemir". Este implicat în promovarea activităților de economie socială în rândul caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor și în domeniul asistenței sociale pentru vârstnici. Lucrează în cadrul Federației Naționale „Omenia” a Caselor de Ajutor Reciproc din România. Domenii de interes: sectorul nonprofit din România, în special sustenabilitatea economică a ONG-urilor și asistența socială pentru grupuri vulnerabile. ionut_ardeleanu1986@yahoo.com

Daniel ARPINTE este cercetător științific III în ICCV, Academia Română și doctor în sociologie cu teza *Tendențe ale dezvoltării sistemului de asistență socială din România*. Este autor a nenumărate rapoarte, studii, articole în domeniile politicilor sociale, asistenței sociale, dezvoltării comunitare, evaluării de programe, problematicei romilor. A participat în numeroase proiecte naționale și internaționale pe post de cercetător sau consultant. arpinte@gmail.com

Cosmin BRICIU este cercetător științific III în ICCV, Academia Română, și doctorand în sociologie. Tema de studiu este sărăcia și incluziunea socială în România. În ultimii ani, activitatea lui a fost orientată în direcția derulării unor proiecte de evaluare a politicilor publice, a nevoilor sau a capacității beneficiarilor acestor politici, pentru Guvernul României, MMFPS, Autoritatea pentru Coordonarea Instrumentelor Structurale, UNICEF, Banca Mondială, UNFPA, PHARE, ILO-IPEC, USAID, BERD. cosminbriciu@gmail.com

Gabriela DIMA este licențiată în sociologie la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. Este absolventă a programului de formare în economie socială, desfășurat la European Research Institute for Cooperatives and Social Enterprises (Italia, 2011). Are peste 10 de ani de experiență în domeniul social, atât în sistem public, cât și privat, fiind specializată în lucrul cu persoanele cu dizabilități. Din 2008 este manager al întreprinderii sociale „Producție de carte audio Daisy pentru persoanele cu deficiențe de vedere” a Fundației „Cartea Călătoare”. Domeniile de interes: managementul calității

serviciilor de asistență socială, planificare strategică, dezvoltare organizațională, economie socială. dimagabriela@yahoo.com

Flavius MIHALACHE este cercetător științific în ICCV, Academia Română, și doctorand în sociologie la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București. Domenii de interes: dezvoltare rurală, sociologia populației, indicatori sociali. fmihalache@iccv.ro

Gabriela NEAGU este cercetător științific III în ICCV, Academia Română, și doctorand în sociologie la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București, domeniul de interes fiind sociologia educației. Publică frecvent articole în reviste (*Calitatea vieții, Sociologie românească*) și în cărți de specialitate. A participat în calitate de cercetător în proiecte de cercetare în domenii precum: politici educaționale, calitatea vieții, oportunități de acces la educație și pe piața muncii ale grupurilor vulnerabile. gn5021971@hotmail.com

Victor NICOLĂESCU, doctor în sociologie (2006), Universitatea din București. În prezent este conferențiar universitar asociat al Universității "Petre Andrei" din Iași, Facultatea de Asistență Socială și Sociologie, și colaborează cu Universitatea din București, Facultatea de Istorie. A participat la numeroase proiecte naționale și internaționale pe teme privind prevenirea delincvenței juvenile și a consumului ilicit de droguri, respectarea drepturilor omului și în special drepturile copilului, economie socială și antreprenariat rural. Lucrări relevante publicate: *Poliția comunitară* (2002), coautor, Pavel Abraham, coordonator; *Dicționar privind drogurile* (2005), coautor, Pavel Abraham, coordonator; *Cadrul juridico-mondial antidrog* (2008), coautor; *Familia tânără din România între tradiție și modernitate* (2010), autor; *Prevenirea delincvenței juvenile și consumului de droguri în județul Buzău* (2010), coordonator; *Reabilitarea integrată a consumatorilor de droguri ce au săvârșit fapte penale* (2010), coordonator; *Cele mai bune practici în sectorul economiei sociale în Grecia și în alte state ale Uniunii Europene* (2010), coautor, Sorin Căce, coordonator; *Comunități ascunse – Ferentari* (2011), coautor, Forin Botonogu, coordonator. vic7ro2@gmail.com

Mihnea PREOTESI este cercetător științific în ICCV, Academia Română, și doctorand în sociologie, având teza cu titlul: *România după douăzeci de ani - Câștigători și perdanți ai tranziției*. Este autor a nenumărate rapoarte, studii, articole în domeniile politicilor sociale, dezvoltării comunitare, evaluării de programe, problematicei romilor. A participat în

numeroase proiecte naționale și internaționale pe post de cercetător sau consultant. mihneapre1@yahoo.com

Gabriel STĂNILĂ este cercetător în cadrul Asociației pentru Dezvoltare și Promovare socio-economică CATALACTICA și doctorand în sociologie la Facultatea de Sociologie și Asistență socială, Universitatea București, domeniile de interes fiind economia socială, dezvoltarea locală și formarea profesională continuă. A participat în calitate de cercetător în proiecte de cercetare în domenii precum: dezvoltare locală și comunitară, economie socială, problematica romilor și grupurilor defavorizate. A publicat rapoarte de cercetare în domeniul dezvoltării locale, economiei sociale și evaluării de programe. gabriel_stanila@ymail.com

Laura TUFĂ este cercetător științific în ICCV, Academia Română. Este doctorand al Școlii Doctorale de Sociologie a Universității București, cu o teză ce analizează codurile etice ale cercetării din științele sociale. Printre domeniile de interes se numără metodologia și etica cercetării sociale, producerea cunoașterii științifice, sociologia educației, politicile de incluziune socială și sociologia urbană. laura_tufa@yahoo.com

Elena ZAMFIR este cercetător științific 1 în ICCV, Academia Română. Este profesor universitar doctor, coordonator de doctorat la Universitatea de Vest din Timișoara și profesor asociat la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București. Conduce doctorate din anul 1994, iar între 2005 și 2009 a avut funcția de director al primei Școli Doctorale de Sociologie a Universității din București. Domeniile de interes sunt: asistența socială și sociologia, politicile sociale și psihologia socială. Printre publicații, menționăm: *Țigani în ignorare și îngrijorare*, distinsă cu Premiul „D. Gusti” al Academiei Române în 1994. A coordonat programe de cercetare și formare la nivel național și internațional, printre care introducerea specializării economie socială la nivel de master începând din 2010. ezamfir1@gmail.com

LISTĂ DE TABELE ȘI GRAFICE

Tabelul nr. 1:	Domeniul principal de activitate a ONG-urilor din eșantion, %.....	72
Tabelul nr. 2:	Apartenența la uniuni sau federații a structurilor de economie socială, %.....	73
Tabelul nr. 3:	Aprecierea adecvării numărului de angajați în funcție de nivelul la care ONG-ul își desfășoară activitatea, %.....	77
Tabelul nr. 4:	Aprecierea adecvării numărului de angajați în funcție de numărul de angajați ai ONG-ului în 2010, %.....	78
Tabelul nr. 5:	Programul de lucru al angajaților ONG, %.....	81
Tabelul nr. 6:	Satisfacția privind cursurile de formare, %.....	87
Tabelul nr. 7:	Participarea angajaților la cursuri în funcție de vârsta managerului, %.....	91
Tabelul nr. 8:	Surse de venit ale ONG-urilor, %.....	93
Tabelul nr. 9:	Tipuri de soluții pentru încurajarea dezvoltării de activități economice, %.....	94
Tabelul nr. 10:	Gradul în care legislația în vigoare încurajează realizarea de activități economice de către ONG-uri, %.....	94
Tabelul nr. 11:	Responsabili în mare și foarte mare măsură pentru sprijinirea activității structurilor de ES, %.....	99
Tabelul nr. 12:	Estimarea evoluției bugetului pentru 2011, %.....	100
Tabelul nr. 13:	Estimarea evoluției numărului de angajați pentru 2011, %.....	101
Tabelul nr. 14:	Anul înființării entității de economie socială (CARS), %.....	106
Tabelul nr. 15:	Distribuția CARS pe cele două regiuni de dezvoltare, %.....	108
Tabelul nr. 16:	Activități prioritare pentru CARS-urile din Regiunile București-Ilfov și Sud-Est, %.....	113
Tabelul nr. 17:	Tendențe în 2011, %.....	114
Tabelul nr. 18:	Intenții privind dezvoltarea serviciilor sociale, %.....	115
Tabelul nr. 19:	Nivelul de informare în funcție de vârstă, %.....	119
Tabelul nr. 20:	Nivelul de informare în funcție de mediul de rezidență, %.....	119
Tabelul nr. 21:	Nivelul de informare pe regiuni de dezvoltare, %.....	120
Tabelul nr. 22:	Gradul de implicare al CAR-urilor în sprijinirea grupurilor vulnerabile, %.....	127
Tabelul nr. 23:	Beneficiile obținute de CARS-uri, %.....	128

Tabelul nr. 24:	Nivelul de informare în funcție de apartenența etnică și gen, %	129
Tabelul nr. 25:	Utilizarea serviciilor în funcție de gen și etnie, %	129
Tabelul nr. 26:	Evoluția pe 2008/2009/2010 a numărului de membri, a profitului și a bugetului	142
Tabelul nr. 27:	Angajarea persoanelor vulnerabile: în prezent și intențiile de viitor	168
Tabelul nr. 28:	Distribuția cooperativelor incluse în cercetare pe regiuni de dezvoltare	178
Tabelul nr. 29:	Distribuția societăților cooperative după anul înființării	179
Tabelul nr. 30:	Tipul de societate cooperativă	180
Tabelul nr. 31:	Principalele domenii de activitate ale cooperativelor (prima mențiune)	181
Tabelul nr. 32:	Evoluția numărului de angajați în cooperativele investigate	182
Tabelul nr. 33:	Societățile cooperative cu cei mai mulți angajați în 2010	183
Tabelul nr. 34:	Cifra de afaceri a cooperativelor investigate	185
Tabelul nr. 35:	Profitul total și profitul mediu al cooperativelor investigate	186
Tabelul nr. 36:	Bilanțul cooperativelor care au participat la cercetare, pentru anul 2010	187
Tabelul nr. 37:	Cele mai profitabile 10 societăți cooperative din cele două regiuni de dezvoltare, în 2010	188
Tabelul nr. 38:	Angajarea persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile în cooperative	191
Tabelul nr. 39:	Societatea cooperativă oferă forme de ajutor pentru persoanele aflate în nevoie?	191
Tabelul nr. 40:	Suport primit de cooperative în intervalul 2007-2010	192
Tabelul nr. 41:	Cine ar trebui să ajute organizația (procente cumulate pentru variantele de răspuns „în mare măsură” și „în foarte mare măsură”)	193
Tabelul nr. 42:	Evoluție așteptată pentru indicatorii economici, %	211
Tabelul nr. 43:	Entități de economie socială în județele din cele patru regiuni cuprinse în analiză	247
Tabelul nr. 44:	Concordanța entităților ES cu principiile ES	250

Graficul nr. 1:	Ce impact a avut adoptarea ultimelor modificări legislative asupra activității organizației.....	58
Graficul nr. 2:	Colaborarea CAR-urilor cu actorii instituționali.....	64
Graficul nr. 3:	Colaborarea ONG-urilor cu actorii instituționali.....	64
Graficul nr. 4:	Colaborarea cooperativelor cu actorii instituționali.....	65
Graficul nr. 5:	Colaborarea CAR-urilor cu alte entități de ES.....	66
Graficul nr. 6:	Colaborarea cu alte instituții, %.....	74
Graficul nr. 7:	Nivelul motivațional și implicarea angajaților ONG-urilor, %.....	79
Graficul nr. 8:	Satisfacția angajaților din ONG-uri cu locul de muncă, %.....	82
Graficul nr. 9:	Cele mai importante beneficii obținute ca angajat al ONG, %.....	83
Graficul nr. 10:	Organizarea cursurilor profesionale, %.....	85
Graficul nr. 11:	Cursuri de formare organizate de ONG-uri, %.....	86
Graficul nr. 12:	Disponibilitatea de a participa la cursuri de formare gratuite, %.....	88
Graficul nr. 13:	Cursurile de formare necesare pe viitor în ONG-uri, %.....	89
Graficul nr. 14:	Cursuri de formare necesare, %.....	92
Graficul nr. 15:	Nivelul la care-și desfășoară activitatea CARS-urile în Regiunile București-Ilfov și Sud-Est, %.....	107
Graficul nr. 16:	Principalele motive ale scăderii numărului de membri, %.....	110
Graficul nr. 17:	Principalele motive ale scăderii numărului de angajați, %.....	110
Graficul nr. 18:	Principalele motive ale scăderii cifrei de afaceri, %.....	111
Graficul nr. 19:	Principalele motive ale scăderii profitului, %.....	112
Graficul nr. 20:	Principalele soluții de redresare în opinia CARS-urilor, %.....	112
Graficul nr. 21:	Nivel de informare în funcție de ocupație, %.....	118
Graficul nr. 22:	Utilizarea serviciilor CARS în funcție de tipul de ocupație, %.....	121
Graficul nr. 23:	Utilizarea serviciilor CARS în funcție de vârstă, %.....	122
Graficul nr. 24:	Utilizarea serviciilor CARS în funcție de mediul de rezidență și regiunea de dezvoltare, %.....	122
Graficul nr. 25:	Intenția de a apela la serviciile unui CARS în funcție de ocupație, %.....	123
Graficul nr. 26:	Intenția de a apela la serviciile unui CARS în funcție de vârstă, %.....	124
Graficul nr. 27:	Intenția de a apela la serviciile unui CARS în funcție de mediul rezidențial și regiunea de dezvoltare, %.....	125
Graficul nr. 28:	Satisfacția față de condițiile de acordare a împrumutului în funcție de apartenența etnică, %.....	130

Graficul nr. 29: Satisfacția față de condițiile de rambursare a împrumutului în funcție de apartenența etnică, %	130
Graficul nr. 30: Satisfacția față de condițiile de acordare a împrumutului în funcție de gen, %	131
Graficul nr. 31: Satisfacții față de condițiile de rambursare a împrumutului în funcție de gen, %	131
Graficul nr. 32: Anii de înființare a CARP-urilor.....	135
Graficul nr. 33: Domeniul de activitate al CARP-urilor.....	136
Graficul nr. 34: Intențiile de dezvoltare de noi servicii sociale.....	137
Graficul nr. 35: CARP-uri membre la o uniune sau federație.....	140
Graficul nr. 36: Suport primit din partea autorităților/altor instituții.....	141
Graficul nr. 37: Importanța formelor de ajutor de care ar avea nevoie CARP-urile.....	142
Graficul nr. 38: Constituirea bugetului pe anul 2010	143
Graficul nr. 39: Utilizarea profitului pe anul 2010.....	144
Graficul nr. 40: Evoluția cifrei de afaceri în anul 2011	145
Graficul nr. 41: Angajați persoane vulnerabile	146
Graficul nr. 42: Beneficii obținute ca angajat al CARP.....	147
Graficul nr. 43: Participarea angajaților la cursuri de formare	147
Graficul nr. 44: Structura eșantionului pe regiuni.....	206
Graficul nr. 45: Domeniul de activitate pe regiuni - ONG și CAR, %.....	207
Graficul nr. 46: Modul în care au fost obținute veniturile din activități economice, %	208
Graficul nr. 47: Care sunt cele mai importante soluții pentru a încuraja ONG-urile să desfășoare activități economice, %.....	209
Graficul nr. 48: Structura bugetului - ONG și CAR, %	210
Graficul nr. 49: Forme de suport oferite de CAR și cooperative în Regiunile București-Ilfov și Sud-Est, %	212
Graficul nr. 50: Surse de finanțare pentru noile servicii sociale, %.....	213
Graficul nr. 51: Proporția organizațiilor care au angajați persoane cu handicap și a celor care doresc să angajeze în viitor persoane cu handicap, %	215
Graficul nr. 52: Motive de angajare a personalului vulnerabil în ONG-uri, %	216
Figura nr. 1: Diagramă Venn reprezentând relațiile dintre ES, al treilea sector, întreprinderile sociale și cooperatiile sociale.....	152

LISTĂ DE ABREVIERI

ADV	Asociația „Alături de Voi”
AGV	Activități generatoare de venit
AJOFM	Agenția Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANPH	Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Handicap
ANR	Agenția Națională pentru Romi
BIM	Biroul Internațional al Muncii
BNR	Banca Națională a României
CAR	Casă de ajutor reciproc
CARP	Casă de ajutor reciproc a pensionarilor
CARS	Casă de ajutor reciproc a salariaților
CENTROCOOP	Uniunea Națională a Cooperăției de Consum
CIRIEC	Centrul Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Publică, Socială și Cooperatistă
CNFPA	Consiliul Național pentru Formarea Profesională a Adulților
CPADM	Cooperativă de producție, achiziție și desfacerea mărfurilor
DGASPC	Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului
DGPPH	Direcția Generală pentru Protecția Persoanelor cu Handicap
DVASPC	Direcția Județeană de Asistență Socială și Protecția Copilului
ES	Economia socială
FDSC	Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
FEDCAR	Federația Caselor de Ajutor Reciproc din România
FNO	Federația Națională „Omenia”
ICCV	Institutul de Cercetare a Calității Vieții
IFN	Instituție financiară nebanară
IMM	Întreprinderi mici și mijlocii

INS	Institutul Național de Statistică
LNOPHCM	Liga Națională a Organizațiilor cu Personal Handicapat din Cooperăția Meșteșugărească
MMFPS	Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale
ONG	Organizații nonguvernamentale
PFA	Persoană fizică autorizată
PHARE	Polonia, Ungaria, Ajutor pentru Reconstrucția Economiei (Poland, Hungary Aid for Reconstruction of the Economy)
PIB	Produsul intern brut
PNUD (UNDP)	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
POSDRU	Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane
RD	Regiune de dezvoltare
SCE	Societatea Cooperativă Europeană
SCM	Societăți cooperative meșteșugărești
SRL	Societate cu răspundere limitată
UCECOM	Uniunea Națională a Cooperățiilor Meșteșugărești
UE	Uniunea Europeană
UJCAR	Uniunea Județeană a Caselor de Ajutor Reciproc
UJCM	Uniunea Județeană a Cooperativelor Meșteșugărești
UNCARSR	Uniunea Națională a Caselor de Ajutor Reciproc ale Salariților din România
UPA	Unități protejate autorizate
VMG	Venit minim garantat

INTRODUCERE

Volumul de față a fost elaborat în cadrul proiectului *INTEGRAT – resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social*, cofinanțat din Fondul Social European (FSE) în perioada 2010-2013 prin Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013, axa prioritară 6 „Promovarea incluziunii sociale”, domeniul major de intervenție 6.1 „Dezvoltarea economiei sociale”. Obiectivul general al proiectului este promovarea activă a incluziunii sociale pe piața muncii prin activarea economiei sociale (ES), a femeilor și a grupurilor roma, prin dezvoltarea de parteneriate și prin stimularea implicării în viața comunității a persoanelor excluse social din Regiunile de dezvoltare (RD) București-Ilfov și Sud-Est.

Proiectul este implementat de un consorțiu coordonat de Asociația pentru Dezvoltare și Promovare socio-economică Catalactica în calitate de solicitant principal, în colaborare cu partenerul național Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV) din cadrul Academiei Române și partenerul internațional Bolt International Consulting L. Katsikaris & Co. Limited Partnership.

Activitățile prevăzute a se desfășura în proiect sunt:

- studiul privind stadiul dezvoltării ES în Regiunile București-Ilfov și Sud-Est;
- elaborarea unor manuale de intervenție pe baza principiilor ES;
- organizarea unui curs în domeniul ES;
- organizarea unor cursuri de formare și actualizare profesională privind ES în cadrul ONG-urilor;
- constituirea unui centru de resurse a ES;
- transferul de bune practici;
- campania de informare și creștere a conștientizării.

Volumul de față a fost realizat de echipa de cercetare ICCV în calitate de partener responsabil pentru activitatea 2 „Studiu privind stadiul

dezvoltării ES în RD București-Ilfov și Sud-Est”. Activitatea de cercetare s-a desfășurat în permanentă consultare cu partenerii proiectului, în special cu Asociația Catalactica în calitate de solicitant principal, responsabil pentru implementarea cu succes a proiectului.

Obiectivul studiului este evaluarea stadiului de dezvoltare a ES în cele două regiuni de dezvoltare mai sus menționate și creșterea nivelului de conștientizare socială a rolului ES. În ansamblul activităților incluse în proiect, studiul va sprijini atingerea obiectivului general al proiectului de promovare activă a incluziunii sociale pe piața muncii prin activarea ES, a femeilor și a grupurilor roma, prin dezvoltarea de parteneriate și prin stimularea implicării în viața comunității a persoanelor excluse social din RD București-Ilfov și Sud-Est. Județele incluse în analiză sunt: București, Ilfov, Buzău, Brăila, Constanța, Galați, Tulcea și Vrancea.

Lucrarea se adresează în principal tuturor celor implicați în activități de economie socială din cadrul caselor de ajutor reciproc, al societăților cooperative și al organizațiilor neguvernamentale. Decidenții politici și cei din administrație vor găsi în această lucrare o radiografie detaliată și actuală a situației entităților care sunt implicate în economia socială din România. Având în vedere caracterul special al ES – ca domeniu ce îmbină generarea de profit prin activități economice cu ajutorul reciproc și solidaritatea socială – aceasta constituie o direcție prioritară de acțiune pentru integrarea socială a grupurilor vulnerabile. Prin economia socială, această integrare se poate realiza într-un context general de dezvoltare economică.

Victor NICOLĂESCU
Manager de proiect
Asociația pentru Dezvoltare și Promovare
socio-economică CATALACTICA

Simona STĂNESCU
Responsabil cercetare
Institutul de Cercetare a Calității Vieții,
Academia Română

SINTEZĂ

Simona STĂNESCU

Sorin CACE

Filip ALEXANDRESCU

Obiectivul principal al lucrării este analiza stadiului dezvoltării economiei sociale în RD București-Ilfov și Sud-Est. În acest scop, metodologia de cercetare a fost orientată spre culegerea informațiilor privind, pe de o parte, cererea de economie socială și, pe de altă parte, oferta de economie socială. Prin cerere de economie socială se înțelege nevoia resimțită de populația unei societăți sau de anumite grupuri sociale de a utiliza sau beneficia de activitățile oferite de ES. Oferta de ES se referă la ansamblul furnizării de bunuri și servicii disponibile într-o societate la un moment dat, care sunt oferite prin furnizori specializați. În cazul României, acești furnizori sunt ONG-uri, CAR-uri, cooperative de credit și societăți cooperative.

Rezultatele obținute din cercetare și dorința de a oferi o imagine cât mai detaliată asupra stării de fapt a cererii și ofertei de economie socială ne-au determinat să reevaluăm ideea inițială de a publica un singur volum și să optăm pentru publicarea separată a unei lucrări dedicate cererii de ES și a uneia privind oferta de ES în regiunile de dezvoltare mai sus menționate. În acest context, volumul de față este dedicat ofertei de ES din perspectiva reprezentanților entităților de ES, cu o atenție specială pentru inserția profesională a grupurilor vulnerabile, în special a femeilor, a populației de etnie roma și a persoanelor cu dizabilități.

Lucrarea este structurată în cinci părți principale. Prima parte descrie cadrul național de organizare și funcționare cu impact asupra entităților de ES. A doua parte prezintă entitățile de ES din România. Identificarea

acestora s-a bazat pe clasificarea lansată de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (MMFPS): organizațiile neguvernamentale, casele de ajutor reciproc, cooperativele de credit și societățile cooperative. A treia parte analizează resursele umane implicate în ES: pe de o parte, perspectiva unui grup de beneficiari care se confruntă cu dificultăți de inserție pe piața muncii (persoanele cu dizabilități) și din perspectiva unor specialiști furnizori de ES (absolvenții unor programe de master specializate în economie socială recent implementate cu sprijinul Fondului Social European (FSE) în cadrul unor universități din România). Partea a patra a lucrării oferă o analiză calitativă a ES, atât din punct de vedere teoretic și metodologic, cât și empiric (după cum vom detalia mai jos). Ultima parte a lucrării este dedicată concluziilor și recomandărilor.

Prima parte a cărții include două capitole privind principalele reglementări legislative și modul în care reprezentanții entităților de ES percep mediul legislativ și instituțional. Primul capitol trece în revistă istoricul cadrului legislativ privind organizarea și funcționarea entităților de ES din România. Cel de al doilea capitol analizează percepțiile reprezentanților entităților ES privind impactul unor recente modificări legislative asupra activității entităților de ES, propunerile de îmbunătățire a cadrului legislativ și percepțiile privind construcția instituțională și colaborarea atât cu alte entități de ES, cât și cu reprezentanții administrației publice cu responsabilități în domeniu. Sunt incluse în analiză și percepțiile privind responsabilitatea organizării și susținerii ES la noi în țară.

A doua parte a lucrării este cea mai extinsă, cuprinzând cinci capitole dedicate entităților românești de ES. Primul capitol abordează activitățile ES din sectorul neguvernamental, o temă relativ puțin abordată în analizele efectuate asupra ONG-urilor de la noi din țară. Al doilea capitol prezintă situația caselor de ajutor reciproc ale salariaților (CARS-urilor) și scoate în evidență rolul lor de susținere a bunăstării salariaților atât în perioadele de criză, cât și în perioadele de relaxare economică. Accentul este pus atât asupra analizei funcționării CARS-urilor ca organizații, cât și asupra percepției activității lor de către beneficiari și de către populația celor două RD analizate. Capitolul al treilea analizează casele de ajutor reciproc ale pensionarilor (CARP-urile). Următoarele două capitole sunt dedicate unor

analize complementare asupra societăților cooperative: actualitatea funcției de protecție socială a membrilor și a comunităților și nivelul de dezvoltare a activităților economice.

Partea a treia a volumului este compusă din două capitole care analizează problema resurselor umane implicate în activitățile de ES. Capitolul întâi este dedicat persoanelor cu dizabilități, autoarea pledând pentru transformarea entităților de ES din "luptători pentru cauza persoanelor cu dizabilități" în organizații care să ofere servicii competitive și oportunități pentru cei cu dizabilități. Capitolul al doilea analizează o categorie de potențiali întreprinzători și creatori de politici publice în domeniul economiei sociale. Este vorba despre absolvenții programului de master de economie socială din patru centre universitare din țară (București, Cluj-Napoca, Oradea și Timișoara), a cărui primă promoție va intra în activitate începând cu anul 2012.

Partea a patra parte lucrării este compusă din trei capitole. Primul dintre acestea, privind tipologia entităților de ES, oferă repere teoretice și metodologice pentru definirea și enunțarea principiilor de funcționare a economiei sociale. Al doilea capitol prezintă în detaliu profilurile județene ale economiei sociale pentru 13 județe, selectate din RD Sud Muntenia, Sud-Vest Oltenia și Sud-Est. Al treilea capitol prezintă câteva studii de caz asupra unor entități reprezentative de ES.

CADRUL METODOLOGIC

Vlad ACHIMESCU

Sorin CACE

Simona Maria STĂNESCU

Filip ALEXANDRESCU

Daniel ARPINTE

Obiectivul general al cercetării a fost realizarea unei evaluări a sectorului ES din perspectiva capacității acestuia de a contribui la inserția pe piața muncii a grupurilor dezavantajate. Cercetarea a fost realizată în perioada august 2010-mai 2011 de către Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții (ICCV, Academia Română), în calitate de partener în proiectul *Integrat - resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social*. Cercetarea de teren pentru culegerea datelor privind oferta de economie socială a fost organizată pe două componente: calitativă și cantitativă.

Componenta cantitativă a constat din analiza unui număr substanțial de organizații neguvernamentale (229), societăți cooperative (235) și case de ajutor reciproc (228) din RD București-Ilfov și Sud-Est. Deși această selecție nu s-a făcut în așa fel încât să se obțină un eșantion probabilist, numărul ridicat de organizații incluse în analiză ne permite formularea unor concluzii relativ bine fundamentate. Evident, aceste concluzii nu pot fi generalizate asupra tuturor organizațiilor active din cele două regiuni de dezvoltare, dar organizarea și funcționarea celor aproape 700 de entități de ES este importantă în sine.

Organizațiile neguvernamentale au fost identificate din baza de date a MMFPS referitoare la furnizorii acreditați de servicii sociale, completată cu date provenite din baza de date FDSC. Date fiind informațiile limitate pentru identificarea structurilor, a fost utilizată metoda

bulgărelui de zăpadă pentru extinderea numărului de entități identificabile la nivel local. Fiecărui reprezentant al unei entități de economie socială (ES) i-au fost solicitate datele de contact ale unor structuri similare care funcționează la nivel local, pentru a putea extinde baza de date inițială cu alte organizații. În final s-a reușit includerea în cercetare a unui număr de 229 de organizații neguvernamentale, cu 5 mai multe decât organizațiile din lista inițială de ONG-uri (224).

Casele de ajutor reciproc incluse în analiză au fost selectate din evidența Băncii Naționale a României. În cazul acestor organizații a fost folosită lista de organizații deținută de Banca Națională și s-a apelat în mult mai mică măsură la metoda bulgărelui de zăpadă. Din lista de 501 CAR-uri de la care s-a pornit în selecția organizațiilor respondente, au răspuns 228, ceea ce corespunde unei rate de răspuns de 45%.

Societățile cooperative au fost selectate din bazele de date ale uniunilor de astfel de societăți (de exemplu, UCECOM și CENTROCOOP) și din evidențele Ministerului Finanțelor Publice. Dintr-o listă inițială de 467 de societăți cooperative, au răspuns în cadrul cercetării 235, ceea ce indică o rată de răspuns de 50%.

Pentru a maximiza cantitatea de informații provenite de la fiecare organizație, au fost aplicate în cadrul fiecărei entități de economie socială trei instrumente diferite: un chestionar destinat organizației (ONG, CAR sau societate cooperativă), un altul adresat managerului sau președintelui organizației, iar al treilea chestionar dedicat unui număr de doi angajați ai organizației (aceiași chestionar aplicat unor respondenți diferiți din aceeași entitate de ES). Dată fiind existența a trei tipuri de organizații, a rezultat un număr total de șapte instrumente distincte: trei chestionare pentru fiecare tip de organizație, trei chestionare pentru managerii fiecărui tip de organizație și un chestionar comun pentru angajații celor trei tipuri de organizații. În cele ce urmează vor fi detaliate secțiunile principale ale fiecărui tip de chestionar destinat organizațiilor, managerilor și angajaților. În funcție de natura organizației (ONG, CAR sau societate cooperativă), vor fi precizate diferențele specifice fiecărei organizații.

Chestionarele pentru organizații sunt constituite din mai multe secțiuni. Prima secțiune, comună celor trei categorii de chestionare, este intitulată „date generale” și solicită informații despre denumirea organizației,

anul înființării, domeniile de activitate, nivelul (local, județean sau național) la care își desfășoară activitatea etc. A doua secțiune, numită „activități economice”, apare doar în cazul organizațiilor neguvernamentale și al caselor de ajutor reciproc. Informațiile vizate de întrebările din această secțiune privesc existența sau nu a unor societăți comerciale prin care ONG-urile sau CAR-urile obțin venituri proprii. O altă categorie de întrebări privesc estimarea viitorului în termeni de creștere sau scădere a cifrei de afaceri sau a bugetului, a numărului angajaților sau al membrilor/voluntarilor. A treia secțiune din chestionarele pentru ONG-uri și CAR-uri, respectiv a doua din chestionarul pentru cooperative privește serviciile sociale oferite sau formele de suport pentru membri. Oferirea de servicii sociale este specifică sectorului neguvernamental, iar întrebările din această secțiune vizează serviciile oferite în prezent și pe cele prognozate pentru viitor. Pentru CAR-uri și societăți cooperative, întrebările privesc formele de ajutor oferite membrilor, de obicei în situații de nevoie mai mult sau mai puțin acută. Ca și la ONG-uri, un grup distinct de întrebări vizează intențiile de viitor pentru sprijinirea celor în nevoie. Spre deosebire de ONG-uri însă, în cazul CAR-urilor și al societăților cooperative, sprijinul se referă la propriii membri.

Următoarea secțiune urmărește să colecteze informații despre formele de suport pe care le primesc cele trei tipuri de organizații, care este efectul acestor ajutoare și care este importanța atribuită de fiecare entitate de economie socială diverselor forme de sprijin (de exemplu, subvenții, finanțări nerambursabile etc.). Secțiunea intitulată „personal” din cele trei tipuri de chestionare este comună din punctul de vedere al conținutului. Informațiile colectate privesc numărul de persoane aparținând grupurilor vulnerabile (persoane cu handicap, foști beneficiari de VMG, persoane eliberate din detenție etc.) angajate de fiecare organizație. În fine, ultimele două secțiuni din fiecare chestionar solicită datele de contact și informații privind rețeaua locală de organizații similare cu care organizația chestionată se află în contact.

Chestionarele pentru manageri includ șase secțiuni. Acestea au aceleași titluri în cele trei tipuri de chestionare, dar informațiile vizate diferă de la o organizație la alta. Prima secțiune include date despre manager, atât demografice (vârstă, gen), cât și organizaționale (privind

decizia de promovare la rangul de manager). A doua secțiune se referă la evaluarea resurselor umane din organizație, ca număr și distribuție de specializări în raport cu nevoile și volumul de muncă. Cea de-a treia secțiune se referă la cursurile de formare, atât la cele desfășurate până la momentul cercetării, cât și la cele pe care managerii sunt dispuși să le accepte pentru viitor. Aceste cursuri ar fi oferite gratuit, prin urmare răspunsurile din această secțiune vor indica disponibilitatea managerilor de a investi în angajații care să contribuie ulterior la extinderea și consolidarea economiei sociale ca domeniu de cunoaștere și de acțiune.

Secțiunea a patra a chestionarelor pentru manageri colectează informații asupra percepției lor privind cadrul legislativ specific fiecărei entități de economie socială (organizație neguvernamentală, casă de ajutor reciproc sau societate cooperativă). Penultima secțiune privește cadrul instituțional, solicitând informații despre instituțiile cu care fiecare manager a colaborat în trecut sau cu care ar dori să colaboreze. Ultima secțiune este strict tehnică, neprezentând interes din punctul de vedere al conținutului.

Chestionarele pentru angajați sunt formate din patru secțiuni. Unele dintre acestea sunt complementare cu cele din chestionarele pentru manageri, iar altele sunt asemănătoare. Secțiunea întâi, cuprinzând informații despre angajat, este relativ extinsă și solicită informații despre poziția angajatului în cadrul organizației, despre tipul de contract pe care îl deține și despre programul de lucru. A doua secțiune este complementară cu „evaluarea resurselor umane” din chestionarul pentru manageri. Scopul ei este de a obține informații detaliate despre satisfacția profesională a angajatului, informațiile oferite putând fi coroborate cu punctul de vedere al managerului referitor la angajați.

Secțiunea a treia vizează interesul angajaților pentru cursurile de formare, atât pentru cele desfășurate în trecut, cât și pentru cele în care și-ar dori să participe. În final, secțiunea a patra solicită evaluarea angajatului cu privire la eficiența cadrului legislativ.

În general, cele șapte tipuri de chestionare utilizate în cadrul cercetării *Integrat* oferă o imagine cuprinzătoare și detaliată asupra ofertei de economie socială din cele două regiuni de dezvoltare. Informațiile cele mai relevante rezultate din aplicarea tuturor acestor instrumente vor fi valorificate la maximum în capitolele care urmează.

În afara cercetării ofertei de economie socială pe bază de chestionar, studiul *Integrat* a cuprins și analize calitative, bazate pe interviuri sau discuții tip focus-grup, desfășurate în localitățile și județele din RD București-Ilfov și Sud-Est. Cercetarea s-a finalizat printr-un număr de 69 de studii de caz asupra unor organizații din cele două RD. Informațiile detaliate, de context, furnizate de cercetarea calitativă vor fi utilizate, de asemenea, în capitolele cărții pentru a nuanța interpretarea datelor cantitative.

Limita studiului constă în faptul că informațiile nu sunt reprezentative din punct de vedere statistic la nivel național, dar oferă o imagine detaliată pentru cele două RD supuse analizei. Numărul entităților de ES incluse în eșantion corespunde reprezentării pe fiecare tip, ceea ce ne permite să oferim o imagine reprezentativă pentru cele două RD. Au fost analizate 692 de răspunsuri, distribuite după cum urmează: 229 ONG-uri: 127 în RD București-Ilfov și 102 în RD Sud-Est; 228 CAR-uri: 49 în RD București-Ilfov și 179 în RD Sud-Est; 235 de societăți cooperative: 39 în RD București-Ilfov și 196 în RD Sud-Est.

**I. CADRUL DE ORGANIZARE ȘI
FUNȚIONARE AL ECONOMIEI
SOCIALE**

I.1. REGLEMENTĂRI PRIVIND ENTITĂȚILE DE ECONOMIE SOCIALĂ DIN ROMÂNIA

Gabriel STĂNILĂ

I.1.1. Introducere

În România se face referire la ES și la sfera de întindere a acesteia prin preluarea unora dintre principiile recunoscute la nivel european și prin enumerări exemplificative, după cum se poate observa în cea mai recentă dintre definițiile ES, din cadrul Programului operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane.

ES este termenul generic utilizat pentru a face referire la un grup de persoane fizice sau juridice care se reunesc pentru a-și asuma un rol economic activ în procesul de incluziune socială, ex.: cooperative, întreprinderi sociale, ONG-uri (fundații și asociații) și alte organizații care au un rol important în activități de gestionare a unor unități de producție/servicii și care are drept scop asigurarea și menținerea de locuri de muncă pentru persoanele care fac parte din grupurile vulnerabile și consolidarea unei societăți incluzive și coezive, bazate pe înțelegerea și respectarea, la nivel general, a drepturilor omului (AMPOSDRU, 2010).

Pornind de la principiile acceptate, în general, la nivel european și în România, se pot identifica următoarele categorii de persoane juridice specifice economiei sociale:

- a) organizațiile nonprofit care desfășoară activități economice, indiferent de domeniul de activitate, în interiorul lor sau prin societăți comerciale pe care le înființează și le controlează;
- b) organizațiile nonprofit organizate sub forma CARS sau CARP;
- c) cooperativele de credit;
- d) societățile cooperative de gradul 1 reglementate prin Legea nr. 1/2005: societăți cooperative meșteșugărești, de consum, de valori-

ficare, de locuințe, pescărești, de transporturi, forestiere și societăți cooperative agricole (MMFPS, 2010, p. 45). Societățile cooperative agricole beneficiază și de legislație specială, fiind reglementate de Legea nr. 566/2004 a cooperăției agricole, cu modificările și completările ulterioare.

Pentru a înțelege evoluția entităților de ES, prezentăm în continuare principalele reglementări adoptate la noi în țară începând cu anul 1924. Evoluția cadrului juridic continuă până în anii 2000, evidențiind efectele asupra domeniului ES.

1.1.2. Cadrul legal al CAR și CARP

Legislația românească referitoare la casele de ajutor reciproc (CAR) și CAR ale pensionarilor (CARP) își are izvorul în perioada interbelică, iar apariția ei este influențată de schimbările apărute atât la începutul secolului XX, cât și după Primul Război Mondial. Prima lege care a reglementat statutul entităților din sectorul neguvernamental și care contribuia la clarificarea situației juridice a acestor entități a fost Legea nr. 21/1924, însoțită de regulamentul de aplicare.

Clasa politică instaurată în România după momentul 23 august 1944 a acaparat aparatul de stat și a condus la o aliniere a legislației și a formelor asociative la modelul sovietic. Decretul nr. 358/1949 constituie actul normativ prin care statul impulsiona crearea de case de ajutor reciproc pe lângă fiecare sindicat al oamenilor muncii, acest moment fiind determinant în creșterea ulterioară a numărului CAR-urilor și implicarea în acestea a membrilor de sindicat.

„Art. 1 - Pe lângă fiecare sindicat, comitet de întreprindere sau instituție, salariații pot organiza Case de ajutor reciproc. Modul de constituire și de funcționare al acestor Case se stabilește prin statutul aprobat de Confederația Generală a Muncii. Actele și operațiile acestora sunt scutite de orice impozite sau taxe.

Art. 2 - Casele de ajutor reciproc dobândesc personalitate juridică odată cu înregistrarea lor la Comitetele Centrale ale Uniunilor Sindicatelor respective, fără nici o altă formalitate.”

Impulsul dat de stat conform primelor două articole menționate a fost umbrit de articolul 3, prin care statul a desființat casele de ajutor reciproc ale salariaților și a confiscat toate bunurile (active și pasive). Acestea au trecut în proprietatea Confederației Generale a Muncii, organ creat și controlat de partidul comunist.

„Art. 3 - Casele de credit de orice fel, Casele și Fondurile de ajutor, prevedere sau asigurare ale salariaților, existente la data publicării prezentului decret, pe lângă întreprinderi și instituții, se desființează. Întregul patrimoniu al acestor «Case» și «Fonduri», trece asupra Confederației Generale a Muncii.”

Prevederile decretului au rămas în vigoare până în 1996, atunci când Parlamentul a abrogat Decretul nr. 358/1949 prin Legea nr. 122 care va modifica în sensul eliminării articolului 2 din decret și al deschiderii dialogului în ceea ce privește patrimoniul confiscat CAR-urilor existente la momentul august 1949. Legea nr. 122/1996 așază casele de ajutor reciproc ale salariaților pe baza principiilor Legii nr. 21/1924 (cunoscută și sub numele de Legea Mârzescu), primul act normativ modern care avea drept izvoare dreptul la liberă asociere, dreptul de a alege și a fi ales, dreptul la autodeterminare, precum și principiul „un om, un vot”, caracteristică esențială a entităților de ES (Monitorul oficial nr. 27 din 6 februarie 1924):

„Art. 1 - (1) Casele de ajutor reciproc ale salariaților, denumite prescurtat CAR, sunt asociații fără scop lucrativ, organizate pe baza liberului consimțământ al salariaților, în vederea sprijinirii și întrajutorării financiare a membrilor lor.

(2) Obiectul de activitate al caselor de ajutor reciproc ale salariaților îl constituie, în exclusivitate, întrajutorarea acestora, prin acordarea de împrumuturi cu dobândă care se reîntoarce la fondul social al membrilor, după deducerea cheltuielilor statutare.

Art. 2 - (1) Casele de ajutor reciproc se pot înființa de către salariați, indiferent de locul de muncă, în unitățile în care aceștia își desfășoară activitatea sau la nivel teritorial, prin asociere.

(2) Actul constitutiv și statutul casei de ajutor reciproc a salariaților se depun, împreună cu cererea pentru dobândirea personalității juridice, la judecătoria în a cărei rază teritorială aceasta își are sediul.

Art. 3. - Casele de ajutor reciproc ale salariaților se constituie și funcționează ca persoane juridice, în condițiile Legii nr. 21/1924”.

În ceea ce privește casele de ajutor reciproc ale pensionarilor (CARP), după Legea nr. 21/1924 care face referire la acestea, următorul reper în constituirea cadrului legislativ al CARP este reprezentat de Decretul nr. 204/1951, care prevedea constituirea caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor din sistemul asigurărilor de stat. Comunismul instaurat în România din 1948 a copiat modelul sovietic de integrare a persoanelor în muncă, în cooperative și în sistemul de stat, astfel încât statul să fie singurul furnizor de bunuri și servicii pentru locuitori. Tipul sovietic de organizare a funcționat ca model în România până în 1972, când a intrat în vigoare Legea nr. 13/1972 privind casele de ajutor reciproc ale pensionarilor. Această lege a constituit punctul de start al unei organizații care a dominat România până în decembrie 1989 și după această perioadă, în ceea ce privește persoanele vârstnice.

Legea nr. 13/1972 descrie termenul de CARP, descrie calitatea de membru al unei CARP și cine o poate întemeia, cine poate fi membru și care sunt condițiile pentru a deveni membru al unei astfel de organizații. Principiul libertății de asociere apare doar formal în cadrul acestei legi, în cadrul articolului 1, alin. 1 - *„Pensionarii de orice categorie, indiferent de sistemul de asigurări sociale și pensii cărora îi aparțin, precum și beneficiarii de ajutor social se pot asocia în case de ajutor social ale pensionarilor, denumite prescurtat CARP”.*

În ceea ce privește CARP-urile, prevederile legale pentru această lege au rămas în vigoare până în 2002, odată cu apariția Legii nr. 540. Legea nr. 540/2002 a abrogat o parte dintre prevederile Legii nr. 13/1972, dar a păstrat prevederi importante din aceasta, pe care le completează pentru a ajunge la nivelul legislației din anii 2000.

Legea nr. 540/2002 a fost considerată prima lege a CARP de după 1990, modificând o parte a Legii nr. 13/1972 și completând legislația românească în vigoare. Această lege este primul act juridic care introduce, din punctul de vedere al legiuitorului, conceptul de „întrajutorare mutuală”:

„Art. 1 - Casele de ajutor reciproc ale pensionarilor sunt organizații cu caracter civic, persoane juridice de drept privat cu caracter nepatrimonial, neguvernamentale, apolitice, cu scop de caritate, de întrajutorare mutuală și de asistență socială.”

Schimbările legislative față de cadrul normativ anterior (Legea nr. 13/1972) se regăsesc în ceea ce privește *calitatea de membru* al CARP-urilor și constituirea unei astfel de organizații. Astfel, principiul liberei asocieri este enunțat din perspectiva drepturilor garantate de Constituția României și este prevăzut într-un articol distinct al Legii nr. 540/2002:

”Art. 4 - Casele de ajutor reciproc ale pensionarilor se pot constitui prin exercitarea dreptului la liberă asociere a următoarelor categorii de persoane:

- a) pensionarii, indiferent de sistemul de asigurări sociale căruia îi aparțin;*
- b) beneficiarii de ajutor social;*
- c) membrii de familie - soț, soție, precum și copiii majori incapabili de muncă - aflați în întreținerea pensionarilor sau a beneficiarilor de ajutor social, membri ai acelei case de ajutor social a pensionarilor.”*

În ceea ce privește *scopul* pentru care este înființat un CARP, Legea nr. 540/2002 prevede că principalul scop este acela de întrajutorare și de a oferi servicii membrilor. Articolul 7 precizează că CARP-urile sprijină membrii prin „acordare de împrumuturi rambursabile, ajutoare nerambursabile și ajutoare pentru acoperirea cheltuielilor cu înmormântarea foștilor membri”.

În Legea nr. 540 se precizează și faptul că CARP-urile pot desfășura și alte activități și servicii decât cele enunțate prin scopul principal, iar aici intervine elementul de noutate al legii, deoarece aceasta cuprinde gama completă care poate fi oferită membrilor, atât servicii, cât și activități: organizarea de activități culturale, artistice, turistice și de agrement, prestarea unor servicii cu tarife reduse pentru membri, organizarea de magazine pentru desfacere de produse la prețuri de producție, efectuarea de servicii funerare pentru membrii decedați etc.

Veniturile CARP constituie o altă secțiune a legii, fiind prevăzute la articolul 11, iar dintre acestea fac parte: cotizațiile și contribuțiile lunare, dobânzile provenite din plasarea sumelor disponibile în condiții legale,

venituri din prestări servicii, donații și sponsorizări etc. Nu sunt prevăzute în mod direct în lege veniturile provenite din închirierea spațiilor proprii. Din aceste venituri enunțate mai sus, CARP-ul poate decide cumpărarea de spații, amenajarea unor spații pentru activitățile curente, achiziția de mijloace fixe și mobile în condițiile legale în vigoare. Un beneficiu pentru CARP este prevăzut în lege sub forma obligativității consiliilor locale și Consiliului General al Municipiului București de a oferi spații spre închiriere acestor entități cu un tarif diminuat cu 75% față de prețul standard.

Legea nr. 540/2002 se referă la CARP-uri, cărora li se adresează direct. Datorită faptului că singura lege valabilă în ceea ce privește asociațiile de pensionari era Legea nr. 5/1952, în 2004, legiuitorul român a aprobat Legea nr. 502/2004.

Legea nr. 502/2004 privind asociațiile pensionarilor

Membrii. Această lege stabilește ca orice asociație de pensionari să poată fi constituită numai dacă are minimum 25 de membri, care, pe baza înțelegerii, să pună în comun contribuția materială și intelectuală pentru realizarea unor activități în interesul acestora (Legea nr. 502/2004, art. 3, alin. 1). Prevederea vine să completeze Legea nr. 540/2002, prin impunerea unui număr minim de membri în cadrul fiecărei asociații de pensionari. De asemenea, art. 12 prevede faptul că asociația județeană a pensionarilor poate deschide filiale locale cu un număr minim de 20 de membri, organe de conducere proprii și patrimoniu distinct.

Legea nr. 502/2004 reglementează *modul de asociere al asociațiilor de pensionari*, fixând un număr mai mare decât 10 pentru a se putea forma federațiile asociațiilor de pensionari. Conform articolului 19, alin. 2, federația de pensionari dobândește personalitate juridică proprie. Fiecare federație de pensionari trebuie să aibă o structură de conducere. Această structură este formată din: congresul național, consiliul național, comitetul director, biroul permanent și comisia de cenzori (art. 21).

În ceea ce privește folosirea termenului „național” în cadrul denumirii organizațiilor de pensionari, Legea nr. 502/2004 precizează că „sunt reprezentative la nivel național federațiile care au în structura lor cel puțin

20 de organizații județene cu cel puțin 75.000 de membri cotizanți. Aceste organizații sunt singurele în măsură să includă în denumirea lor cuvintele „național” și „din România” (art. 23).

Prin intermediul acestei legi, *veniturile* asociațiilor de pensionari se constituie din: cotizațiile membrilor, dobânzi și dividende, dividendele societăților comerciale înființate de asociația pensionarilor, venituri din activități economice directe, donații sau sponsorizări, sume de la bugetul de stat (art. 28). Se observă că diferența între veniturile CARP conform Legii nr. 540/2002 și veniturile asociațiilor de pensionari conform Legii nr. 502/2004 privește „dividendele societăților comerciale înființate de asociația pensionarilor”, care nu se găsesc în legea anterioară, restul rămânând însă neschimbat.

Conform Legii nr. 502/2004, asociațiile de pensionari pot înființa sau participa la constituirea unei societăți comerciale (aport de capital) prin care să desfășoare activități economice. Această prevedere adresează inclusiv sectorul CARP, deoarece, în termen larg, legea permite asociațiilor de pensionari să poată înființa case de ajutor reciproc sau/și societăți comerciale prin care să desfășoare activitate economică, ținând cont de celelalte prevederi legale care se impun.

1.1.3. Cadrul legal al entităților din sectorul cooperatist

Legislația în ceea ce privește cooperarea a apărut în literatura de specialitate românească la sfârșitul deceniului opt al secolului XIX, în *Codicele de Comerț* (1887). În Codul de comerț din 1887, la secțiunea a VII-a, intitulată „Dispozițiile relative la societățile cooperative”, art. 221-235 cuprind dispoziții cu privire la societățile cooperative, constituirea acestora și taxele care trebuiau plătite către stat pentru înființarea unei astfel de societăți. Articolul 222 din Codice menționează că „*Societățile cooperative se constituie prin act autentic*”. Acesta conținea în mod obligatoriu, sub pedeapsa nulității, date cu privire la condițiile de admitere a noilor asociați, modul și timpul în care se făceau vărsămintele părților lor sociale, condițiile retragerii și excluderii asociațiilor, formalitățile convocării adunărilor generale și regulile desemnate pentru publicarea actelor

societății. De asemenea, articolele 229-232 cuprindeau dispoziții cu privire la administratorii și asociații societății, cu referire la atribuțiile acestora față de societate. Conform articolului 235, societățile cooperative beneficiau de scutiri de taxe de timbru la înregistrarea actelor constitutive.

După această reglementare care a pus bazele legislației în ceea ce privește cooperarea în România, secolul XX a adus o modificare a legislației încă din primii ani. Astfel, în 1903, a fost promulgată Legea asupra băncilor populare sătești și a Casei lor Centrale, considerată prima lege specială privind organizarea cooperăției (a apărut la 28 martie și a constituit legea de bază după care s-a condus mișcarea cooperatistă în România). Acest act normativ a reglementat modalitatea de înființare, organizare și funcționare atât a băncilor populare sătești, cât și a Casei Centrale. Băncile populare sătești erau considerate societăți comerciale cu personalitate juridică (art. 2-3). Acestea se constituiau printr-un act în scris, prezentat de minimum doi fondatori, care se autentifica la judecătoria de pace a ocolului în care se afla societatea (art. 4). Legea prevedea comunicarea unei copii autentificate a actului de constituire și a statutului către Creditul Agricol.

Această lege impunea elementele obligatorii ce trebuiau menționate în statutele băncilor populare, după cum urmează: numele societății, locul în care se înființa, modul formării capitalului, mărimea părților sociale și modalitatea de plată, enumerarea operațiunilor pe care le făcea, condițiile de intrare și ieșire în și din societate, limitele răspunderii, condițiile de acordare de credit, modul formării și întrebuințării fondului de rezervă, modul împărțirii beneficiilor, modul de administrare și lichidarea societății (art. 7). O reglementare specială era introdusă de art. 8, în sensul că administratorii, directorii sau lichidatorii trebuiau să fie români care se bucurau de drepturi civile și politice. Controlul financiar al băncilor sătești se făcea pe baza bilanțurilor care se comunicau Creditului Agricol. Pentru a asigura supravegherea băncilor sătești, Creditul Agricol a înființat Casa Centrală a Băncilor (art. 20). Băncile populare sătești erau însă controlate și de Ministerul Finanțelor, prin inspectorii acestuia.

La data de 20 decembrie 1909 a apărut „Legea pentru unificarea cooperăției”, cunoscută și sub numele de „Legea cooperăției orășenești”, publicată în Monitorul oficial nr. 214/20.12.1909. Conform acestei legi,

muncitorii și meseriașii români de la orașe puteau să înființeze bănci populare sau orice alte cooperative, cooperative de producție, de consum sau de construcții, de comerț, de cumpărare în comun a uneltelor și materiilor prime, de înmagazinare și vânzare în comun (art. 1).

La data de 12 iulie 1929 a apărut Codul cooperăției, publicat în Monitorul oficial nr. 151/12.06.1928, act ce a reprezentat o reformă în cooperăție. În primul articol al acestui act normativ, cooperăția a fost definită ca o societate cu capital variabil și cu un număr nelimitat și variabil de asociați, având drept principal scop propășirea economică a membrilor cooperăției printr-o întreprindere comună. Astfel, societatea cooperativă putea fi de trei tipuri: societate cooperativă cu răspundere nelimitată, când obligațiile erau garantate cu întreg patrimoniul social, iar asociații aveau răspundere nelimitată și solidară, societate cooperativă cu răspundere limitată, când obligațiile societății erau garantate cu patrimoniul social, iar asociații erau îndatorați numai la plata părților sociale, și societăți cooperative cu vărsare suplimentară (art. 3). Codul stabilea numărul minim al asociaților la 25 și reglementa dispozițiile cu privire la forma și conținutul actului constitutiv (art. 5). La art. 10, Codul cooperăției stabilea datele obligatorii ce trebuiau conținute de către actul constitutiv, astfel: denumirea societății cooperative, urmată de indicarea generală a obiectului societății (art. 11). Privind asociații, existau reglementări cu privire la cerințele speciale ce trebuiau cuprinse în statutul societății: astfel, nu puteau participa ca asociați cei care nu locuiau în comuna în care se constituia societatea, cei care desfășurau activități similare, direct sau prin interpuși, faliții, interzișii, condamnații pentru crime, furt, delapidare, abuz de încredere, timp de 10 ani.

Codul reglementa condițiile referitoare la înființarea, funcționarea, modalitatea de asociere, organele de conducere, cenzorii, condițiile de dizolvare, fuziune, lichidare, faliment al societăților cooperative. Societățile cooperative se puteau asocia între ele și alcătuiau federalele, cărora li se aplicau aceleași dispoziții ca și societăților cooperative (art. 137). Federalele aveau atribuții de coordonare, îndrumare, verificare, înlesnirea activităților, intensificarea activităților, astfel: verificarea și modificarea statutelor după normele stabilite de Centrală (art. 142), procurarea creditelor, înlesnirea

aprovizionării și a desfacerii produselor în folosul cooperativelor asociate, operațiuni de comision și mandat, strângerea și coordonarea datelor statistice referitoare la mișcarea cooperatistă, organizarea instrucțiunilor și propaganda cooperăției (art. 142). Atribuțiile acestor organisme nu erau limitative, acestea putând îndeplini și alte atribuții date prin lege.

Perioada interbelică nu a fost marcată de schimbări legislative foarte importante pentru cooperăție. Considerată stat înfrânt în război, România a intrat în sfera de influență sovietică, iar legislația de după 1948 în ceea ce privește cooperăția a fost modificată în funcție de direcția dictată de aceste interese.

Decretul nr. 133 din 2 aprilie 1949 a fost prima lege după model sovietic promulgată în ceea ce privește sistemul cooperatist din România și, în același timp, legea care a pus bazele cooperativelor „roșii” (comuniste). Articolul 1 stipula: *„Cooperativele sunt organizațiuni de mase ale celor ce muncesc de la orașe și sate, create din inițiativa proprie a acestora și care, prin activitate și mijloace comune, își satisfac trebuințele de ordin economic și cultural”*.

Același articol arată clar „drumul” pe care trebuie să îl urmeze mișcarea cooperatistă:

„.... cooperativele contribuie la dezvoltarea vieții economice în folosul poporului și la mărirea venitului național. Ele își desfășoară activitatea în cadrul Planului de stat și constituie un factor important în lupta pentru construirea socialismului în Republica Populară Română. Statul acordă întregul său sprijin pentru dezvoltarea cooperăției.”

Conform principiului *„La vremuri noi, oameni noi”*, regimul comunist stabilește tipurile de cooperative care pot fi înființate:

„Art. 2 - Se pot constitui:

- a) cooperative de consum-aprovizionare, prelucrare și desfacere;*
- b) cooperative de producție meșteșugărească;*
- c) cooperative de producție agricolă – gospodării agricole colective și alte feluri de asociații.”*

Dacă până în momentul aprilie 1949 legislația românească era conectată la legislația europeană (cu precădere franceză) prin legi care

aveau corespondență în sistemul juridic vest-european, după acel moment, România a intrat într-o perioadă de multiple transformări pentru a se adapta la legislația sovietică, preluând și adaptând legi sau traducând în totalitate din aceasta. Principiile democratice care erau puse drept fundament al mișcării cooperatiste - principiul „un om, un vot”, libertatea de asociere, dreptul de a alege și de a fi ales în adunarea generală a unei cooperative - erau garantate de către stat numai în textul legii. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor duce la concluzia că, de fapt, aceste drepturi erau enunțate, nu și respectate de către autorități, din moment ce mișcarea cooperatistă era inclusă în întregime în Planul de stat elaborat de guvern și implementat de către acesta.

Decretul nr. 73/1951 aduce modificări în ceea ce privește procedurile de înregistrare a cooperativelor, precum și taxele de înregistrare percepute de stat. Astfel, articolul 1 stipulează:

„Cooperativele de orice fel, uniunile și centralele uniunilor cooperative, precum și orice unitate economică aparținând instituțiilor sau organizațiilor sociale sunt obligate ca, înainte de începerea oricărei activități economice, să se înregistreze la stat. De asemenea, este obligatorie înregistrarea și pentru toate schimbările ce intervin în cursul desfășurării activității acestora.”

Taxele de înregistrare, numite de legiuitor „brevete”, sunt încadrate în baremuri corespunzătoare „producției globale” - în termenii de astăzi, cifrei de afaceri:

„Art. 4 - Pentru a avea dreptul să-și exercite activitatea independent de înregistrarea la stat, întreprinderile comerciale și industriale aparținând cooperativelor de orice fel, uniunilor și centralelor uniunilor cooperative sunt obligate să posede un brevet anual și să achite o taxă de brevet. Acest brevet se eliberează, după plata taxei respective, de către secțiunile financiare de pe lângă sfaturile populare ale regiunilor și orașelor de subordonare republicană, în raza cărora întreprinderile își au sediul. Întreprinderile industriale cooperatiste sunt obligate să plătească taxe de brevet, în funcție de volumul anual al producției globale”.

Cuantumul taxelor de brevet era stabilit ca fiind o sumă între 100 și 3000 de lei, în funcție de valoarea cifrei de afaceri înregistrate de o entitate din sectorul cooperatist.

Implicarea statului în mișcarea cooperatistă devine din ce în ce mai puternică. Actele juridice emise de acesta influențează cooperăția, pe de o parte, datorită sprijinului acordat prin trecerea în patrimoniul acestora a proprietăților (imobile, terenuri etc.) de către stat, pe de alta, datorită imixtiunilor statului în ceea ce privește mecanismele de asociere, alegere a conducerii și distribuirii de bunuri sau unități monetare membrilor.

Decretul nr. 244/1955 privind reglementarea transmiterii unor bunuri imobile din proprietatea statului către unitățile cooperatiste a legiferat intervenția statului în toate aspectele vieții economice și mai ales în ceea ce privește mișcarea cooperatistă:

„Art. 1 - Terenurile proprietatea statului, aflate în administrarea comitetelor executive ale sfaturilor populare, necesare pentru construcții unităților cooperatiste, pot fi transmise fără plată și fără termen în folosința acestora, prin decizia comitetului executiv al sfatului popular regional, respectiv a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Capitalei, date la propunerea comitetului executiv al sfatului popular deținător al terenului. Decizia va cuprinde denumirea unității ce primește terenul, dimensiunile și așezarea acestuia, felul și dimensiunile clădirii ce urmează a se construi pe teren, precum și termenul începerii și terminării construcțiilor. Unitatea căreia i se atribuie terenul se va angaja în scris să respecte condițiile prevăzute în decizie. Termenul de executare a construcțiilor poate fi prelungit de către organul care a dispus transmiterea terenului.”

În articolul 1 al Decretului nr. 244/1955 prevederea conform căreia statul transmite cu titlu gratuit unităților cooperatiste terenuri proprietatea acestuia, fără a impune o limită pentru acest transfer (cazul concesiunilor pe perioadă determinată), și-a produs efectele mai ales după 1989. Cooperăția a cunoscut declinul după 1989, începând cu descreșterea numărului de membri și terminând cu litigiile cauzate de Legea nr. 112/1995 privind reglementarea situației juridice a unor imobile confiscate în perioada comunistă (prin imobile, legiuitorul român a definit terenuri cu sau fără construcție). Patrimoniul entităților cooperatiste a fost distrămat, deși o parte dintre imobilele construite în perioada comunistă au fost ridicate cu fonduri proprii ale cooperativelor, provenite din cotizațiile membrilor și din veniturile acumulate prin desfășurarea de activități economice.

Art. 2 - Transmiterea în folosință, fără termen, a terenurilor se va face pe baza planurilor anuale de atribuire de parcele, întocmite de comitetele executive ale sfaturilor populare, în conformitate cu planurile de sistematizare, la propunerea unităților cooperatiste. Terenurile aflate în circuitul producției agricole vor fi transmise prin Hotărâre a Consiliului de Miniștri, cu respectarea dispozițiilor legale în vigoare privitoare la scoaterea lor din circuitul agricol.”

Legea care a marcat evoluția mișcării cooperatiste în perioada comunistă a fost, fără îndoială, Legea nr. 6/1970 privind organizarea și funcționarea cooperativelor de consum. Prin această lege se notifica practic trecerea cooperativelor în subordinea exclusivă a statului, care controla luarea deciziilor și activitatea acestora. Entitățile cooperative au trecut printr-o „reformă” care a avut ca urmări imediate transformarea lor în agenți economici controlați de stat:

„Art. 1 - Cooperativele de consum sunt organizații socialiste obștești cu caracter economic, constituite teritorial prin asocierea, din inițiativa proprie, a locuitorilor, în scopul de a satisface unele nevoi materiale și culturale, prin mijloace și acțiuni comune. Prin activitatea lor, cooperativele de consum contribuie la lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în R.S.R.

Art. 2 - Cooperativele de consum desfășoară activități economice ce au ca obiectiv înlesnirea schimbului de mărfuri între sat și oraș, producerea unor bunuri de consum și satisfacerea unor cereri de servicii pentru populație, putând organiza:

- a) contractări, achiziții și valorificări de produse agricole și de alte bunuri pentru aprovizionarea populației, a industriei cu materii prime și pentru export;*
- b) desfaceri de mărfuri și activități de alimentație publică;*
- c) prestarea de servicii;*
- d) producția de bunuri de consum, îndeosebi prin valorificarea resurselor locale de materii și materiale, în vederea completării fondului de marfă, precum și producția de pâine și alte produse de panificație.*

Art. 3 - Cooperația de consum se încadrează în sistemul economiei socialiste, iar activitatea sa se desfășoară în conformitate cu normele legale de

planificare și conducere a economiei naționale, fiind luată în calcul la elaborarea planului de stat.

Activitatea organizațiilor cooperăției de consum se desfășoară pe baza programelor aprobate de organele lor statutare, corelate cu planurile de dezvoltare continuă a economiei naționale.

Art. 4 - Organizațiile cooperăției de consum inițiază și desfășoară activități cultural-educative și recreative în rândul membrilor lor, colaborând în acest scop și cu alte organizații obștești.”

Căderea regimului comunist în 1989 a creat un vid legislativ, deoarece legislația cooperăției era învechită și aservită intereselor unui regim care nu mai exista. Prima lege elaborată de noua conducere a României postdecembriste în ceea ce privește cooperăția a fost promulgată la 8 februarie 1990 - Decretul-lege nr. 66. Acest act normativ a așezat mișcarea cooperatistă pe bazele principiilor de liberă alegere a organelor de conducere, a pus la bază dreptul la liberă asociere și a anulat dreptul statului de a interveni și de a dirija activitatea economică a acestora:

„Art. 1 - Cooperativele meșteșugărești sunt asociații cu caracter economic, care se constituie pe baza consimțământului, exprimat în mod liber, al persoanelor care devin membrii acestora, în scopul desfășurării activității în comun, cu mijloace de producție proprietate colectivă sau închiriate.

Din sistemul cooperativelor meșteșugărești fac parte și cooperativele de invalizi, care au ca scop integrarea în activități productive a persoanelor handicapate.

Cooperativele meșteșugărești funcționează potrivit prevederilor prezentului decret-lege și ale statutelor proprii și sunt conduse de organe alese dintre membrii cooperatori în adunările lor generale.

Cooperativele meșteșugărești asigură membrilor lor condiții corespunzătoare de muncă și de ridicare a nivelului de viață.”

Decretul-lege nr. 67/1990 stabilește activitățile economice care pot fi desfășurate de cooperative, precum și regimul fiscal aplicat acestora. În același timp, decretul constituie primul act prin care sunt clasificate cooperativele după căderea regimului comunist:

„Art. 1 - Cooperati­vele de consum sunt organizații obștești, cu caracter economic, create la orașe și sate, în scopul de a satisface unele cerințe de ordin economic, social și cultural ale populației.

Cooperati­vele de credit sunt organizații obștești cu caracter economic, create la orașe și sate, în scopul întra­jutorării financiare a membrilor săi.

Art. 2 - Cooperati­vele de consum și cooperati­vele de credit se asociază în uniuni județene, iar acestea, în Uniunea Centrală a Cooperati­velor de Consum și de Credit.

Art. 3 - Activitatea cooperati­velor de consum, de credit și a uniunilor acestora se desfășoară pe baza prezentului decret-lege și în conformitate cu statutul aprobat de Congresul cooperației de consum și de credit.

Art. 4 - Cooperația de consum și de credit își desfășoară activitatea în mod autonom, pe baza legii și statutului propriu.”

În ceea ce privește activitățile care pot fi desfășurate de cooperație, legiuitorul român (Consiliul Frontului Salvării Naționale) le clasifică în:

„Art. 5 - Cooperația de consum și de credit realizează activități privind:

- a) comerțul cu amănuntul, cu întreaga gamă de mărfuri alimentare și nealimentare necesare consumului personal, gospodăresc și productiv;*
- b) alimentația publică și turismul, pe plan intern și extern;*
- c) comerțul cu ridicata, prin bazele proprii, pentru aprovizionarea unităților sale, a micilor comercianți și a altor unități solicitante, asigurându-și fondul de marfă prin relații directe cu întreprinderile producătoare;*
- d) producția industrială și prestările de servicii de toate categoriile, pentru populație, unități economice și social-culturale de stat și particulare;*
- e) cumpărarea, potrivit legii, de produse agroalimentare de la populație și unități agricole, în condiții reciproc avantajoase, precum și valorificarea acestora în stare proaspătă sau prelucrată;*
- f) vânzarea către gospodăriile populației de mașini și unelte agricole, îngrășăminte, animale de reproducție, furaje, semințe, răsaduri, puieți și alte produse necesare acestor gospodării;*

- g) *exportul și importul, cooperări și schimburi de mărfuri cu organizații cooperatiste, întreprinderi sau firme de peste hotare, organizarea de societăți mixte cu organizații cooperatiste sau firme din alte țări, în condițiile prevăzute de lege;*
- h) *proiectarea și executarea de investiții pentru dezvoltarea bazei materiale proprii, precum și pentru terți;*
- i) *cooperări între organizațiile și întreprinderile sale cu alte organizații cooperatiste, întreprinderi de stat, precum și cu particularii, în condiții stabilite pe bază de contract;*
- j) *acordarea de împrumuturi membrilor cooperatori și prestări de servicii bancare, operațiuni bancare în mandat, organizarea de bănci cooperatiste;*
- k) *pregătirea și perfecționarea cadrelor prin licee, școli profesionale, centre de perfecționare proprii și alte forme de învățământ;*
- l) *reclamă, publicitate, activități de presă, editură și tipărire;*
- m) *activitatea cultural-educativă, sportivă și recreativă.”*

Decretul-lege nr. 66/1990 și Decretul-lege nr. 67/1990 au schimbat cadrul legislativ al cooperății. Ele au marcat începutul unei noi etape în evoluția cooperății. Diferențe notabile se observă la nivelul organizării, membrilor și structurilor de conducere. Dacă în perioada comunistă scopul suprem al cooperativelor era acela de a participa la „făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate” (Legea nr. 6/1970, art. 1), prin Decretul-lege nr. 67/1990, scopul cooperativelor era acela de a „...satisface nevoile economice, sociale și culturale ale populației” (art. 1).

Legea nr. 109/1996 constituie un pas înainte pentru mișcarea cooperatistă, deoarece aceasta este reșezată pe fundamente democratice, fără a fi supusă influențelor politice de niciun fel și fără implicarea statului în activitatea sa.

„Art. 6 - Cooperativele de consum sunt asociații de persoane fizice, constituite în mod liber, fără niciun fel de discriminare de naționalitate, origine etnică, limbă, religie, apartenență politică, avere, origine socială sau sex.

Art. 7 - Cooperati­vele de consum se pot organiza pe raza teritorială a uneia sau mai multor localități. În aceeași localitate pot funcționa una sau mai multe cooperative de consum.

Art. 8 - Cooperati­vele de consum se înființează pe baza unui act constitutiv, cu un număr de minimum 15 membri fondatori, organizarea activității fiind reglementată prin statutul cooperativei, elaborat pe baza statutului-cadru aprobat de Congresul cooperației de consum și de credit.

Art. 9 - Actul constitutiv al cooperativei de consum se semnează de toți membrii fondatori și se certifică, pentru autenticitatea semnăturilor, de către secretarul unității administrativ-teritoriale în care cooperativa își va avea sediul.

Statutul cooperativei de consum se aprobă de adunarea generală a membrilor fondatori.

Art. 11 - Poate fi membru cooperador orice persoană care a împlinit vârsta de 18 ani, are capacitate de exercițiu, domiciliază în raza de activitate a cooperativei de consum, a semnat sau a acceptat, după caz, actul constitutiv și statutul acesteia și a scris cel puțin o parte socială."

Procesul de transformare a cooperației de la trecutul comunist la prezent este continuat de Legea cooperației, promulgată la 21.02.2005. Această lege este cea care reglementează cadrul general de funcționare și organizare a cooperației, activitățile pe care aceasta le poate desfășura cu respectarea legislației în vigoare și calitatea de membru. Calitatea de membru este reglementată prin stipularea clară a tuturor drepturilor și obligațiilor care decurg din aceasta, astfel încât un membru să nu poată produce prejudicii grave cooperației, iar cooperația să nu poată lua măsuri împotriva membrilor decât cu acordul forurilor superioare de conducere ale acesteia.

„Art. 21 - (1) Poate fi membru cooperador orice persoană fizică care a împlinit vârsta de 16 ani, precum și orice persoană juridică care se încadrează în prevederile art. 6, lit. e).

(2) Prin actul constitutiv se poate prevedea dacă membrul cooperador, persoană fizică sau persoană juridică, trebuie să domicilieze ori să aibă sediul în raza teritorială de activitate a societății cooperative."

„Calitatea de membru cooperador încetează în oricare dintre următoarele situații:

- a) retragerea membrului cooperador din societatea cooperativă;
- b) excluderea membrului cooperador din societatea cooperativă;
- c) decesul membrului cooperador, persoană fizică, respectiv încetarea, în condițiile legii, a activității membrului cooperador persoană juridică;
- d) încetarea, în condițiile legii, a calității de persoană juridică a societății cooperative, în condițiile prevăzute de prezenta lege și de actul constitutiv al societății cooperative.”

„Art. 30 - (1) La încetarea calității de membru cooperador, acesta sau, după caz, succesorii săi au dreptul la plata contravalorii părților sociale și a dividendelor cuvenite conform situației financiare anuale încheiate la sfârșitul exercițiului financiar al anului în care a intervenit cazul de încetare.”

Conform acestei legi, societățile cooperatiste vor fi înscrise la Registrul Comerțului, fiind asimilate agenților economici. În același timp, cooperativele nu pot fi asimilate ONG-urilor, deoarece:

- desfășoară activitate economică;
- mecanismul de conducere implică structuri de decizie care sunt alese prin votul direct al membrilor;
- profitul nu este obligatoriu redistribuit către membri.

„Art. 7 - (2) Societatea cooperativă este un agent economic cu capital privat.

(3) Principiile cooperatiste prevăzute la alin. (1) sunt:

a) principiul asocierii voluntare și deschise, potrivit căruia societățile cooperative sunt organizații voluntare care se constituie pe baza liberului consimțământ și sunt deschise tuturor persoanelor capabile să utilizeze serviciile lor și care sunt de acord să își asume responsabilitățile calității de membru cooperador, fără niciun fel de discriminare pe criterii de naționalitate, origine etnică, religie, apartenență politică, origine socială sau sex;

b) principiul controlului democratic al membrilor cooperadori, potrivit căruia societățile cooperative sunt organizații democratice care sunt controlate de către membrii cooperadori care participă la stabilirea politicilor și adoptarea deciziilor. Persoanele care activează ca reprezentanți aleși sunt răspunzătoare în fața membrilor cooperadori. În societățile cooperative de gradul 1, membrii au drepturi egale de vot, fiecare având un singur vot, indiferent de numărul părților sociale deținute;

c) *principiul participării economice a membrilor cooperatori, conform căruia membrii contribuie în mod echitabil la constituirea proprietății societății cooperative, exercitând asupra acesteia un control democratic. Cel puțin o parte a acestei proprietăți este indivizibilă. Membrii cooperatori primesc, de regulă, o compensație limitată în bani sau în natură, din profitul stabilit pe baza situației financiare anuale și a contului de profit și pierdere, proporțional cu cota de participare la capitalul social. Membrii cooperatori alocă din profitul net al societății cooperative sumele necesare realizării următoarelor scopuri: dezvoltarea societății cooperative, recompensarea membrilor cooperatori în raport cu participarea la activitatea societății cooperative sau sprijinirea altor activități aprobate de către membrii cooperatori;*

d) *principiul autonomiei și independenței societăților cooperative, potrivit căruia societățile cooperative sunt organizații autonome bazate pe autoajutorare și sunt controlate de către membrii lor. Intrarea în raporturi juridice cu alte persoane fizice sau juridice, inclusiv cu Guvernul, ori atragerea de finanțare din surse externe se face cu asigurarea controlului democratic al membrilor cooperatori și cu menținerea autonomiei societăților cooperative;*

e) *principiul educării, instruirii și informării membrilor cooperatori, conform căruia societățile cooperative asigură educarea și instruirea membrilor lor, reprezentanților aleși, directorilor executivi sau angajaților, astfel încât aceștia să poată contribui efectiv la dezvoltarea societăților cooperative din care fac parte. Societățile cooperative informează publicul, în mod special tineretul și liderii de opinie, în legătură cu natura și avantajele cooperăției;*

f) *principiul cooperării între societățile cooperative, potrivit căruia cooperativele servesc membrii proprii și consolidează mișcarea cooperatistă. Societățile cooperatiste lucrează împreună în cadrul structurilor locale, naționale, regionale și internaționale;*

g) *principiul preocupării pentru comunitate, conform căruia societățile cooperative acționează pentru dezvoltarea durabilă a comunităților din care fac parte, prin politici aprobate de membrii lor."*

La 22 de ani după momentul decembrie 1989, situația cooperăției este departe de a fi clară.

Legea nr. 112/1995 privind restituirea imobilelor și terenurilor naționalizate de statul comunist a reprezentat începutul declinului cooperăției. În perioada comunistă, statul român a susținut cooperăția prin alocare de

terenuri, imobile sau alte mijloace fixe de producție. Cooperativele agricole de producție aveau la bază proprietatea statului asupra terenurilor, de aceea, după 1989, au fost primele forme ale cooperăției care au dispărut. Printre efectele negative ale Legii nr. 112, s-au numărat:

- dispariția cooperativelor agricole de producție;
- situația juridică incertă a terenurilor și imobilelor cooperăției, fapt care a condus la blocarea activității acestora și la plata unor despăgubiri către foștii proprietari. Despăgubirile au cauzat scoaterea unor sume de bani din circuitul de producție, scăderea profiturilor și, în final, restrângerea activității cooperativelor;
- pierderea unui număr de locuri de muncă și a contractelor deținute înainte de 1989.

Legea nr. 112/1995 a abrogat Decretul nr. 133/1949, restituind proprietățile confiscate de statul comunist foștilor proprietari. Dispariția cooperativelor agricole de producție prin destrămarea proprietății de stat a avut drept efect imediat faptul că munca agricolă nu s-a mai desfășurat în cadru organizat și reglementat, ci fiecare proprietar a cultivat terenuri doar pentru subzistență. Această situație a condus la o scădere a producției agricole și la lipsa fondurilor necesare pentru a dezvolta o agricultură în scopul profitului. Ca o consecință firească, multe terenuri agricole au rămas necultivate.

Dacă în Italia cooperăția agricolă a înțeles că forța mișcării este dată de punerea în comun a suprafețelor agricole mici deținute de mai mulți proprietari pentru a putea obține credite și facilități, în România acest lucru s-a întâmplat în proporție extrem de redusă. Percepția conform căreia cooperativele agricole de producție sunt reminiscențe ale trecutului comunist a dus la distrugerea aproape totală a acestora în primii ani postcomuniști.

1.1.4. Cadrul legislativ al ONG

Prima lege care a reglementat statutul organizațiilor din sectorul neguvernamental și care rezolva practic situația juridică a acestora a fost Legea nr. 21/1924 (Legea asociațiilor și fundațiilor), însoțită de regulamentul de aplicare.

Această lege a constituit baza sistemului juridic modern românesc în ceea ce privește sectorul neguvernamental. Regulamentul de aplicare a adus

clarificările conceptuale și a permis crearea unui sistem neguvernamental distinct, diferit de entitățile existente până atunci ale căror structuri nu erau definite într-o formă coerentă, atât din punct de vedere juridic, cât și economic.

După 1990, sistemul legislativ a fost modificat și în cazul ONG-urilor, pentru a fi aliniat la legislația europeană în domeniu. Astfel, activitatea organizațiilor neguvernamentale este reglementată prin OG nr. 26/2000, completată și modificată prin OG nr. 37/2003 și Legea nr. 246/2005. Sunt trei domenii de activitate ale organizațiilor neguvernamentale, clasificate în funcție de beneficiarii activităților organizației, respectiv:

- a) activități de interes general;
- b) activități în interesul unei comunități;
- c) activități desfășurate în interesul personal nepatrimonial al membrilor organizației (*organizații mutuale*).

Legislația românească conferă posibilitatea organizațiilor neguvernamentale de a desfășura activități economice, limitând însă obiectul de activitate al acestora la cele strâns legate de scopul principal al organizației (art. 48 din OG nr. 26/2000). Ordonanța-cadru a asociațiilor și fundațiilor menționează și caracterul accesoriu al activităților economice, fără însă a defini acest concept.

În situația în care organizația dorește să își extindă domeniul de activitate și să desfășoare activități economice fără o legătură cu scopul pentru care a fost înființată, acest lucru este posibil numai dacă se constituie o societate comercială ca entitate distinctă față de organizație.

Dividendele obținute de asociații, fundații și federații din activitățile acestor societăți comerciale se folosesc în mod obligatoriu pentru realizarea scopului acestora.

Legea nr. 246/2005 este actul normativ care completează cadrul juridic al organizațiilor neguvernamentale. Interesul nepatrimonial primează, potrivit acestei legi, atunci când o persoană fizică sau juridică decide să desfășoare o activitate, pentru a cărei îndeplinire poate înființa o asociație sau fundație.

„Art. 1 - (1) Persoanele fizice și persoanele juridice care urmăresc desfășurarea unor activități de interes general sau în interesul unor colectivități ori, după

caz, în interesul lor personal nepatrimonial pot constitui asociații ori fundații în condițiile prezentei ordonanțe.”

Înființarea unei asociații sau a unei fundații implică liberul consimțământ exprimat de cel puțin trei persoane, acesta fiind numărul minim de membri fondatori permis de lege (art. 4, Legea nr. 246/2005).

Legea nr. 32/1994 (cunoscută sub numele de Legea sponsorizării) aduce în cadrul normativ termenul de *sponsorizare*, aplicat cu precădere în cazul organizațiilor neguvernamentale. Activitatea unui ONG presupune existența unor fonduri care să acopere costurile necesare desfășurării în bune condiții a activității. Aceste fonduri pot proveni din donații, cotizații, furnizare de servicii, sponsorizări.

„Art. 1 - Sponsorizarea este activitatea care se desfășoară pe baza unui contract încheiat între sponsor și beneficiar, care consimt asupra mijloacelor financiare și a bunurilor materiale care se acordă ca sprijin, precum și asupra duratei sponsorizării.”

În ceea ce privește ONG-urile, aceste organizații sunt nominalizate ca putând fi beneficiari ai sponsorizării. Această nominalizare clarifică situația organizațiilor neguvernamentale, care nu beneficiau de un cadru juridic complet și clar în ceea ce privește sursele de venit, în afara Codului fiscal:

„Poate beneficia de sponsorizare:

a) orice persoană juridică nonprofit cu sediul în România, care desfășoară sau urmează să desfășoare o activitate care poate fi sponsorizată conform art. 4;

b) orice persoană fizică, având domiciliul în România sau aparținând spiritualității românești, a cărei activitate constantă într-unul dintre domeniile prevăzute la art. 4 este recunoscută de către o persoană juridică nonprofit, constituită legal în țară sau în străinătate, cu activitate susținută în domeniul pentru care oferă recomandarea.”

Un pas important în alinierea legislației românești la cea europeană îl constituie apariția Legii nr. 195/2001 (Legea voluntariatului). Această lege reglementează noțiunea de voluntariat în sectorul neguvernamental, în spiritul solidarității, prin consimțământ liber exprimat:

„Art. 2 - În sensul prezentei legi:

a) voluntariatul este activitatea de interes public desfășurată de persoane fizice, denumite voluntari, în cadrul unor raporturi juridice, altele decât raportul juridic de muncă și raportul juridic civil de prestare a unei activități remunerate;

b) activitatea de interes public este activitatea desfășurată, potrivit legii, în domenii cum sunt: asistența și serviciile sociale, protecția drepturilor omului, medico-sanitar, cultural, artistic, educativ, de învățământ, științific, umanitar, religios, filantropic, sportiv, de protecție a mediului, social și comunitar;

c) beneficiar al voluntariatului este persoana juridică de drept public sau persoana juridică de drept privat fără scop lucrativ, care încheie, în condițiile prezentei legi, contract de voluntariat;

d) contractul de voluntariat este o convenție cu titlu gratuit, încheiată între o persoană fizică, denumită voluntar, și o persoană juridică, denumită beneficiarul voluntariatului, în temeiul căreia prima se obligă față de a doua să presteze o activitate de interes public fără a obține o contraprestație materială.”

I.1.5. Concluzii

Cadrul legislativ general în ceea ce privește entitățile de economie socială a cunoscut multiple transformări în anii de după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial.

Partidul comunist aflat la putere în România a dus o politică bazată pe controlul tuturor actorilor economici și al activităților desfășurate de aceștia. Astfel, modificările legislative au avut ca scop crearea unei legislații care să confere partidului-stat legitimitate în amestecul acestuia în activitatea curentă a entităților din cadrul ES.

Facilitățile acordate au adus o dezvoltare masivă a cooperăției și a caselor de ajutor reciproc, însă au oferit statului puterea de decizie în ceea ce privește principiile democratice care stăteau la baza sectorului de ES.

Perioada de după 1989 a fost marcată de un declin accentuat al formelor cooperatiste, numărul membrilor a scăzut, iar activitatea economică a cunoscut o scădere masivă.

Legislația din perioada postdecembristă a încercat să clarifice o parte dintre problemele ivite prin trecerea de la o economie bazată pe controlul statului la economia de piață, însă inițiativele legislative adoptate nu au fost clare și s-a creat o stare de confuzie atât în ceea ce privește entitățile de ES, cât și în ceea ce privește aplicarea acestei noi legislații de către administrația publică.

Concluzia, la 20 de ani după căderea regimului comunist, este aceea că în acest moment este nevoie de o legislație nouă, clară și concisă atât pentru sectorul de ES, cât și pentru fiecare entitate în parte, urmată de un regulament de aplicare a acesteia.

1.1.6. Bibliografie

- *** *Codul cooperăției din 12 iulie 1928*
- *** *Codul de comerț din 1988, intitulat Codicele de Comerț*
- *** *Commission of European Communities, 23.02.2004, COM (2004) 18; p. 1*
- *** *Commission of European Communities, 23.02.2004, COM (2004) 18; p. 10*
- *** *Decretul-lege nr. 67/1990 privind organizarea și funcționarea cooperăției de consum și de credit*
- *** *HG nr. 11/16.01.2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale*
- *** *HG nr. 1175/2005 privind aprobarea Strategiei naționale pentru protecția, integrarea și incluziunea socială a persoanelor cu handicap în perioada 2006–2013*
- *** *HG nr. 29/2002 privind aprobarea Planului național antisărăcie și promovarea incluziunii sociale, cu modificările și completările ulterioare*
- *** *HG nr. 357/2008 privind aprobarea programelor naționale de sănătate pentru anul 2008*
- *** *HG nr. 4/09.01.2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Întreprinderilor Mici și Mijlocii, Comerțului și Mediului de Afaceri*
- *** *HG nr. 600/2009 privind stabilirea beneficiarilor de ajutoare alimentare care provin din stocurile de intervenție comunitare destinate categoriilor de persoane cele mai defavorizate din România și atribuțiile instituțiilor implicate în planul european*
- *** *Legea asupra băncilor populare sătești și a Casei lor Centrale din 28 martie 1903*
- *** *Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției*

-
- *** *Legea nr. 109/1996 privind organizarea și funcționarea cooperăției de consum și a cooperăției de credit*
 - *** *Legea nr. 109/1997 privind organizarea și funcționarea Consiliului Economic și Social*
 - *** *Legea nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale*
 - *** *Legea nr. 122/1996 privind regimul juridic al caselor de ajutor reciproc ale salariaților și al uniunilor acestora*
 - *** *Legea nr. 129/1998 privind înființarea, organizarea și funcționarea Fondului Român de Dezvoltare Socială*
 - *** *Legea nr. 13/1972 privind casele de ajutor reciproc ale pensionarilor*
 - *** *Legea nr. 14/15.05.1968 privind organizarea și funcționarea cooperăției meșteșugărești*
 - *** *Legea nr. 17/2000 privind asistența socială a persoanelor vârstnice, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *Legea nr. 208/1997 privind cantinele de ajutor social*
 - *** *Legea nr. 21/06.02.1924 pentru persoanele juridice (asociații și fundații)*
 - *** *Legea nr. 23/1998 privind cooperarea internațională pentru dezvoltare*
 - *** *Legea nr. 26/1990 privind Registrul Comerțului*
 - *** *Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *Legea nr. 47/2006 privind sistemul național de asistență socială*
 - *** *Legea nr. 540/2002 privind casele de ajutor reciproc ale pensionarilor*
 - *** *Legea nr. 566/2004 - Legea cooperăției agricole, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *Legea nr. 57/09.06.1992 privind încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap*

-
- *** *Legea nr. 6/10.07.1970 cu privire la organizarea și funcționarea cooperației de consum*
 - *** *Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *Legea nr. 93/2009 privind instituțiile financiare nebancare*
 - *** *Legea pentru înființarea Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi Sătenilor din 3 ianuarie 1919*
 - *** *Legea pentru organizarea cooperației din 27 martie 1930*
 - *** *Legea pentru organizarea cooperației din 28 martie 1929*
 - *** *Legea pentru organizarea Ministerului Muncii și Ocrotirilor Sociale din 30 aprilie 1920*
 - *** *Legea pentru unificarea cooperației din 14 martie 1923.*
 - *** *OUG 26/2000 cu privire la asociații și fundații, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *OUG nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *OUG nr. 68/2003 privind serviciile sociale, cu modificările și completările ulterioare*
 - *** *OUG nr. 98/2009 pentru ratificarea Acordului de împrumut (primul împrumut pentru politici de dezvoltare) dintre România și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare*
 - *** *OUG nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, cu modificările și completările ulterioare*

http://europa.eu.int/scadplus/glossary/economic_social_cohesion_en.htm

http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3266/is_3_47/ai_n29299743/

http://www.booz.com/media/uploads/The_Cooperative_Future.pdf

<http://www.cdep.ro>

http://www.co-op.or.jp/jccu/English_here/

www.centrocoop.ro

www.ica.co-op

I.2. PERCEPȚIA CADRULUI INSTITUȚIONAL ȘI LEGISLATIV DE CĂTRE REPREZENTANȚII ENTITĂȚILOR DE ECONOMIE SOCIALĂ

Sorin CACE

Simona Maria STĂNESCU

Unul dintre efectele crizei actuale asupra politicilor sociale este presiunea de identificare a modalităților oportune față de problemele de pe piața muncii. Capacitatea ES de a produce și de a menține locuri de muncă a recomandat-o drept unul dintre aceste răspunsuri.

Analiza inclusă în acest capitol a pornit de la întrebarea: în ce măsură cadrul legislativ și instituțional sprijină domeniul ES în România? Evaluarea s-a realizat din perspectiva persoanelor cu funcții de conducere, dar și a angajaților din entitățile specifice ES din RD București-Ilfov și RD Sud-Est.

Conform metodologiei de cercetare a proiectului, entitățile de ES analizate corespund clasificării juridice a formelor de organizare economice care respectă principiile generale ale ES: ONG-uri, CAR-uri, cooperative de credit și societăți cooperative de gradul I (MMFPS, 2010, p. 45). Analiza inclusă în acest capitol nu cuprinde situația cooperativelor de credit, care din cauza numărului redus, ar fi necesitat o abordare mai degrabă calitativă.

În cadrul cercetării „*INTEGRAT – resurse pentru femeile și grupurile Roma excluse social*”, reprezentanților entităților de ES li s-au adresat întrebări care au vizat cadrul general de funcționare a ES și inserția grupurilor vulnerabile în câmpul muncii. Informația din cercetarea cantitativă este completată cu rezultatele cercetării calitative.

Una dintre ipotezele de cercetare este aceea că reglementările juridice în vigoare nu răspund adecvat nevoilor actuale ale entităților de ES.

O a direcție de cercetare prezentată în capitol este colaborarea instituțională a entităților de ES. Strâns legat de acest aspect, o altă ipoteză de cercetare este că activitatea entităților de ES se realizează într-un cadru instituțional parțial reglementat juridic. Cu alte cuvinte, specificul desfășurării activităților ES activează pârghii de colaborare care reflectă nevoile reale de interacțiune instituțională.

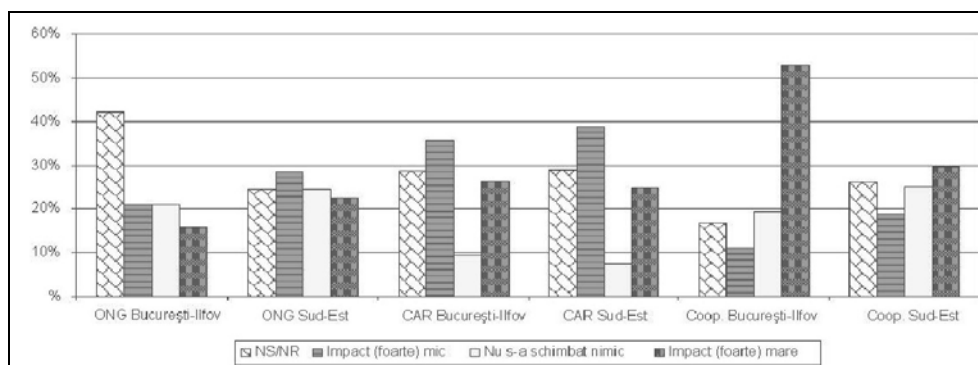
Rezultatele prezentate în continuare se bazează pe datele culese prin metode de cercetare cantitative și calitative în proiectul *INTEGRAT – resurse pentru femeile și grupurile Roma excluse social*.

1.2.1. Percepția cadrului legislativ

Funcționarea entităților de ES

Respondenții cu funcții de conducere au fost rugați să evalueze impactul adoptării unor reglementări legislative recente privind modul general de organizare și funcționare a entităților de ES. Pentru ONG-uri a fost selectată OUG nr. 68/2003 privind serviciile sociale, cu modificările și completările ulterioare, pentru CAR Legea nr. 93/2009 privind instituțiile financiare nebancare, iar pentru societățile cooperative au luat în considerare Legea nr. 1/ 2005 privind funcționarea cooperăției.

Graficul nr. 1: Ce impact a avut adoptarea ultimelor modificări legislative asupra activității organizației

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Respondenții din ONG-urile și CAR-urile din cele două RD analizate consideră că reglementările juridice recente au avut un impact mai degrabă mic sau că acestea nu au schimbat nimic. Respondenții din societățile cooperative au considerat majoritar că ultima reglementare legislativă adoptată a avut impact asupra organizării și funcționării lor.

Analiza datelor evidențiază un trend comun de evaluare a impactului modificărilor legislative în cazul ONG-urilor și CAR-urilor ca fiind mai degrabă redus. La pol opus, cooperativele consideră că schimbarea legislativă din 2005 a avut un impact major.

Analizăm în continuare argumentele unora dintre respondenții cu funcții de conducere din entitățile de ES.

În cazul ONG-urilor, adoptarea OUG nr. 68/2003 privind serviciile sociale a avut un impact redus, deoarece serviciile sociale erau furnizate și înainte, chiar dacă nu erau legiferate: „calitatea serviciilor a rămas aceeași”, „serviciile sociale ale ONG-urilor au servit ca model pentru definirea standardelor”. Modificările legislative au oferit o platformă comună de lucru: „a făcut posibilă desfășurarea unor activități complexe ale organizației”, „am creat un cadru unitar și coerent de furnizare a serviciilor sociale”, „am putut crea centrul de pregătire pentru o viață independentă în limbaj mimico-gestual”.

Unul dintre aspectele pozitive menționate de managerii din ONG-uri este facilitarea accesului la sursele de finanțare, acreditarea serviciilor sociale fiind considerată o adevărată „carte de vizită”: a avut „impact pozitiv pentru procesul de selecție a ONG-urilor la finanțări”. Calitatea serviciilor sociale furnizate a crescut: „se lucrează la standarde europene”, „ne-a motivat obținerea acreditării, a licențierii și angajarea personalului specializat”, „ne-a impus un nivel mai ridicat al serviciilor” sau „a crescut conștientizarea importanței serviciului, ducând la ridicarea calității serviciilor”.

Aspectele negative sesizate de respondenți au fost: creșterea birocrăției și suportul financiar insuficient. Unele reglementări nu sunt clare sau sunt restrictive: „pe (re)inserție socioprofesională nu există norme de acreditare”, „domeniul de activitate al ONG-ului nu este inclus în serviciile omologate în România”, „limitează îngrijirea”, „nu încurajează angajarea specialiștilor”, „a limitat standardul de cost”.

În cazul adoptării Legii nr. 93/2009 privind instituțiile financiare nebancare, respondenții din cadrul CAR-urilor au considerat că aceasta a

legiferat o situație de lucru care oricum exista și înainte. Respondenții au considerat că principala modificare o reprezintă alinierea față de normele Băncii Naționale a României (BNR), ceea ce a condus la o „recunoaștere instituțională în registrele BNR”. Cei care au considerat impactul acestei modificări legislative ca fiind mic au argumentat prin obligativitatea menționării după nume a noii titulaturi: „instituție financiară nebancaară”. Practic „am schimbat ștampila, codul fiscal și denumirea”.

Explicațiile oferite de managerii care au apreciat impactul ca pozitiv au fost: „ne protejează interesele economice și financiare”, „vine în sprijinul instituțiilor vizate și oferă suportul necesar bunei desfășurări a activității”, „s-a redus birocrăția” și asigură „o bună dinamică în desfășurarea activității”. Argumentele celor care au apreciat impactul adoptării legii ca fiind negativ au fost: scăderea fondurilor și a numărului membrilor („au crescut dobânzile și a scăzut puterea de a mai contracta noi credite”), costurile legate de angajați („suntem obligați să plătim CAS și concedii medicale chiar dacă nu sunt angajați, ci au convenție civilă”), creșterea birocrăției, în special a numărului documentelor obligatorii, insuficientă acoperire a intereselor și nevoilor instituției, act normativ incomplet și neclar care permite interpretări diferite.

Respondenții cu funcții de conducere din partea cooperativelor au evaluat impactul adoptării Legii nr. 1/2005 privind cooperăția. Principalul impact s-a manifestat asupra organizării. Unii dintre respondenți au considerat că legea a confirmat doar modul de organizare și funcționare, având, așadar, un impact relativ redus. Cei care au apreciat impactul noii legi ca fiind mai degrabă pozitiv s-au referit la clarificarea diverselor situații, în special la reglementarea dreptului de proprietate asupra patrimoniului: „a oprit anumite categorii să pună mâna pe bunurile cooperativei”, „nu poate fi preluat controlul de o singură parte”. Unii respondenți au menționat descentralizarea, libertatea de afiliere față de UCECOM: „ne-am câștigat independența”. Alte argumente ale aprecierii pozitive a impactului Legii nr. 1/2005 sunt: o mai bună reprezentare a intereselor, autonomia de decizie, eliminarea birocrăției, flexibilitatea, o mai bună reprezentare în raport cu autoritățile publice. Cei care au evaluat impactul legii ca fiind negativ au considerat că „nu avantajează terenurile aflate în folosință”, „întâmpinăm probleme când se fac cărțile funciare”, „au trebuit plătite multe taxe”, „din proprietari în grup am devenit chiriași în propria casă”, „chiriile sunt mari”. Anumite domenii de activitate sunt dificil de încadrat (apicultura).

În ceea ce privește evaluarea eficienței cadrului legislativ, atât respondenții cu funcții de conducere, cât și angajații din domeniul ES consideră cadrul legislativ mai degrabă ca fiind eficace decât ineficace. În timp ce în cazul CAR-urilor se înregistrează diferențe mari între cele două opțiuni, în cazul ONG-urilor și al cooperativelor, părerile sunt mai degrabă împărțite. Respondenții cu funcții de conducere cei mai mulțumiți se declară a fi reprezentanții CAR-urilor. În ambele RD, aproape trei sferturi dintre reprezentanții acestor organizații apreciază actualele reglementări cu impact asupra CAR-urilor ca fiind eficace. Părerile sunt împărțite în proporții aproape egale, dar ușor mai ridicate pentru cei care consideră cadrul legal eficace. Excepție fac ONG-urile din RD București-Ilfov, cu 47% dintre manageri considerându-l ineficace, față de 44% dintre manageri care consideră cadrul legal ca fiind eficace. Și în rândul angajaților, cei mai mulțumiți se declară a fi cei din CAR-uri.

Insertia grupurilor vulnerabile

Reprezentanții cu funcții de conducere din cadrul ONG-urilor și cooperativelor au fost întrebați în ce măsură consideră că actualul cadru legislativ sprijină angajarea persoanelor aparținând următoarelor grupuri vulnerabile: persoane cu handicap, beneficiari de venit minim garantat, persoanele eliberate din detenție, tinerii proveniți din centrele de plasament sau persoanele de etnie roma. În general, managerii au considerat că inserția profesională a grupurilor defavorizate este mai degrabă neîncurajată în special în cazul tinerilor proveniți din centrele de plasament, al persoanelor eliberate din detenție și al beneficiarilor de venit minim garantat. Respondenții au considerat că legislația actuală sprijină în cea mai mare măsură inserția profesională a persoanelor cu handicap.

1.2.2. Propuneri de îmbunătățire a legislației

Funcționarea entităților de ES

Reprezentanții entităților de ES cu funcții de conducere au formulat o serie de recomandări pentru îmbunătățirea legislației actuale. Acestea pot fi clasificate, la rândul lor, în două categorii. Prima include propuneri generale care vizează mai degrabă trenduri de dezvoltare a legislației aplicabile mai mult decât a reglementărilor cu impact direct asupra ES. Acestea se referă la:

- reevaluarea legislației în vederea simplificării și actualizării ei în raport cu nevoile identificate în activitatea de zi cu zi;

- asigurarea mecanismelor de consultare publică;
- reducerea birocrăției;
- asigurarea accesului nediscriminatoriu la informații;
- armonizarea prevederilor naționale cu cele internaționale.

Cea de a doua categorie include propuneri punctuale a căror adoptare ar soluționa aspecte practice problematice întâmpinate în activitatea curentă, cel mai probabil regăsite probabil și alte entități de ES indiferent de RD. În ordinea frecvenței răspunsurilor, îmbunătățirea legislației ar urmări:

- sprijinul financiar;
- identificarea modalităților de sprijinire din partea reprezentanților clasei politice, în special din partea celor din administrația publică;
- introducerea în legislație a unor domenii și concepte noi, precum ES;
- domeniul resurselor umane;
- reevaluarea legislației în vederea simplificării și actualizării ei în raport cu nevoile identificate în activitatea de zi cu zi;
- abordarea unor reglementări favorabile entităților de ES.
- mediatizarea domeniului ES;
- promovarea rețelelor de ES;
- acordarea de consultanță;
- implicarea comunității.

Din punct de vedere al angajaților din entitățile de ES, direcțiile de îmbunătățire a legislației actuale păstrează cele două categorii mai sus menționate. Printre măsurile cu caracter general, se numără:

- actualizarea, reevaluarea și simplificarea legislației;
- reducerea birocrăției;
- asigurarea accesului nediscriminatoriu la informații;
- identificarea modalităților de asigurare a respectării legii;
- asigurarea mecanismelor de consultare publică;
- dezvoltarea economică a țării.

În categoria propunerilor cu impact direct asupra entităților de ES, angajații din ES au legislative, fiind reprezentați de Uniune.

Insertia grupurilor vulnerabile

În opinia managerilor din entitățile de ES, principalele modalități de încurajare a angajării în muncă a grupurilor defavorizate pot fi orientate, pe de o parte, asupra grupurilor vulnerabile și, pe de altă parte, asupra angajatorilor. Persoanele excluse de pe piața muncii pot fi încurajate prin: asigurarea unor cursuri gratuite de reintegrare profesională; favorizarea accesului la centre sociale de reabilitare; asigurarea unor locuri de muncă cu condiții adaptate nevoilor grupurilor defavorizate, în special nevoilor persoanelor cu dizabilități; promovarea muncii la domiciliu; oferirea unor salarii atractive.

Angajatorii pot fi stimulați prin acordarea unor subvenții de la stat care să sprijine încadrarea în muncă a persoanelor cu dificultăți, prin suportarea în proporție de până la 50% a salariului persoanelor vulnerabile angajate.

O altă recomandare a fost organizarea unor campanii mass-media de informare și sensibilizare a angajatorilor privind valorizarea potențialului de muncă al persoanelor aparținând grupurilor defavorizate. Totodată, angajatorii ar trebui să fie sprijiniți în activitatea de adaptare a condițiilor de muncă față de nevoile grupurilor vulnerabile, în special ale persoanelor cu dizabilități.

Alte măsuri propuse pentru inserția profesională a grupurilor defavorizate se referă la susținerea înființării și funcționării structurilor de tip întreprindere socială, asigurarea condițiilor nediscriminatorii la angajare, relansarea economică a țării, ieșirea din criza economică și creșterea ofertei de locuri de muncă.

1.2.3. Colaborări instituționale

Funcționarea entităților de ES

Analiza mediului instituțional a urmărit colaborarea cu reprezentanții administrației publice și colaborarea cu alte entități de ES, indiferent că este vorba despre aceeași categorie sau altele specifice ES.

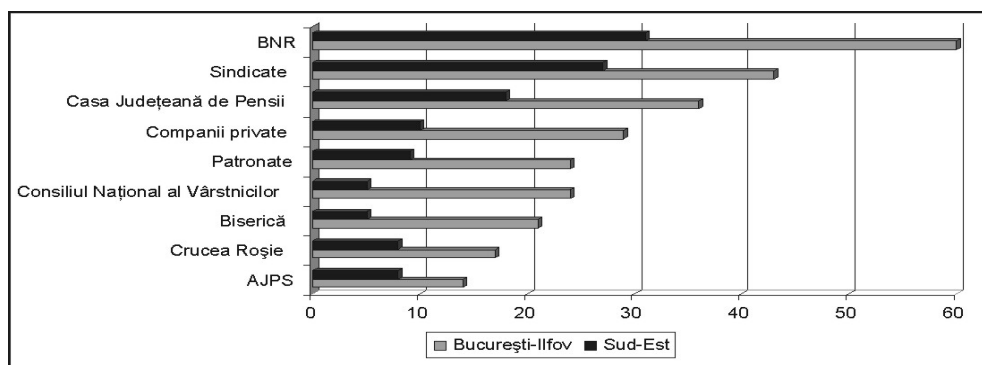
Cadrul instituțional, la rândul său, a inclus o serie de actori a căror activitate are impact asupra tuturor entităților de ES, dar și o serie de actori a căror activitate vizează doar anumite forme de ES. Un exemplu în acest sens este colaborarea instituțiilor financiare nebancale (IFN-uri) cu Banca

Națională a României (BNR) sau a cooperativelor agricole cu Agenția Națională de Consultanță Agricolă (ANCA).

Această selecție ne-a permis să testăm ipoteza de cercetare conform căreia reprezentanții administrației publice locale colaborează cu entitățile de ES în lipsa unei reglementări specifice în acest sens.

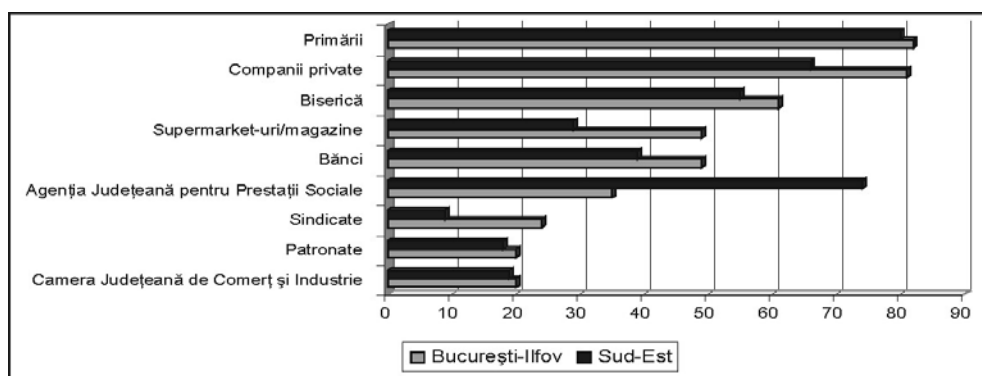
Atât CAR-urile din RD București-Ilfov, cât și cele din RD Sud-Est au prezentat un pattern comun de colaborare instituțională. Pe primele locuri s-au situat Banca Națională a României, sindicatele și Casa Județeană de Pensii.

Graficul nr. 2: Colaborarea CAR-urilor cu actorii instituționali

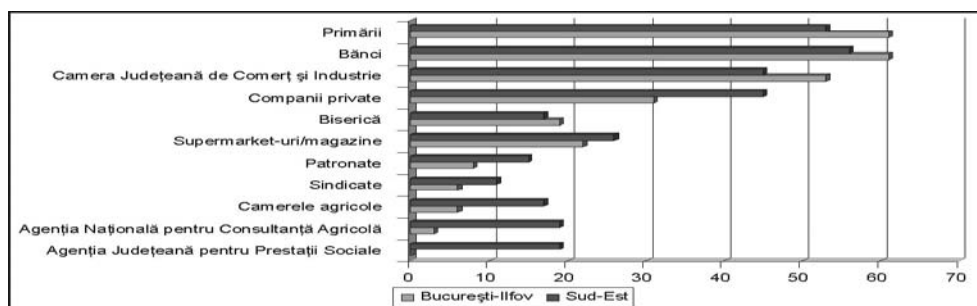
Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Graficul nr. 3: Colaborarea ONG-urilor cu actorii instituționali

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Graficul nr. 4: Colaborarea COOP cu actorii instituționali

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

În ceea ce privește intenția de viitor, am prospectat disponibilitatea de colaborare pentru implementarea unor proiecte comune. În cazul ONG-urilor care au răspuns că intenționează să dezvolte servicii sociale pe viitor, prima opțiune înregistrată în ambele RD este cea de a încerca „pe cont propriu, însă dacă va fi posibil în parteneriat cu o instituție publică/ONG”. Următorul răspuns a fost „în parteneriat cu o instituție publică/ONG”. Varianta de a implementa „doar pe cont propriu” a ocupat ultimul loc. Așadar, ONG-urile active în domeniul ES sunt deschise colaborărilor viitoare în regim de parteneriat.

La pol opus, atât CAR-urile, cât și societățile cooperative, consideră că, în cazul în care ar intenționa să ofere noi forme de suport membrilor, această acțiune se va realiza prioritar pe cont propriu. Dacă în cazul CAR-urilor a doua opțiune este „pe cont propriu, însă dacă va fi posibil în parteneriat cu o instituție publică/ONG”, cooperativele nu iau deloc în calcul această variantă.

Numărul redus al răspunsurilor la întrebarea intenției de a oferi noi forme de sprijin în viitor dublat de numărul mare de nonrăspunsuri atunci când este vorba despre sursele de finanțare oglindesc lipsa unei viziuni strategice de dezvoltare în viitor. Dintre entitățile de ES, ONG-urile și CAR-urile oferă informații despre posibilele surse de finanțare pentru noile servicii, respectiv forme de suport. ONG-urile din RD București-Ilfov ar apela la „sponsorizări, donații (interne/internaționale) private” și la „fonduri europene, proiecte structurale, UE”, în timp ce cele din RD Sud-Est – la fonduri europene, urmate de „finanțări externe, donații, parteneriate”.

Posibilitatea de accesare a fondurilor europene este o variantă luată în calcul doar de ONG-uri, neînregistrându-se în cazul respondenților din

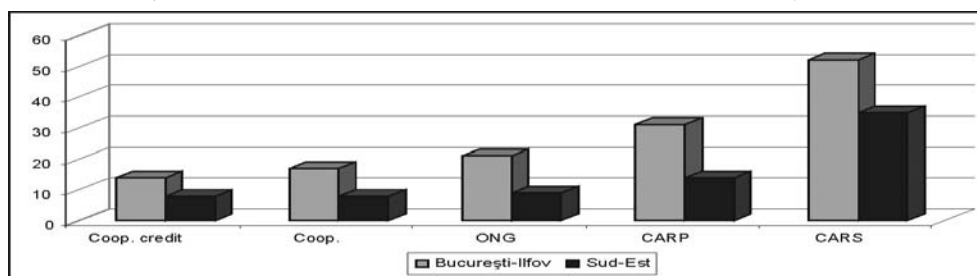
CAR-uri sau cooperative. Excepție în acest sens este un CAR din RD Sud-Est. În contextul lansării proiectelor cofinanțate de FSE dedicate ES, recomandăm organizarea unor sesiuni de informare pe tema identificării și accesării surselor de finanțare.

1.2.4. Colaborarea cu alte entități de economie socială

Entitățile de ES din cele două RD analizate colaborează mai degrabă cu alte entități de același fel decât cu alte tipuri de entități. Comparativ, se constată o colaborare mai bună a entităților de ES cu ONG-urile active în special în domeniul grupului vulnerabil acoperit de respectiva entitate. La pol opus, cea mai slabă colaborare este cea cu cooperative, strâns legată de specificul acestora.

Analizând în detaliu colaborarea CAR-urilor cu alte entități de ES, constatăm preponderența colaborării cu același tip de entitate, iar în cadrul acesteia, colaborarea cu CARS.

Graficul nr. 5: Colaborarea CAR-urilor cu alte entități de ES

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Remarcăm faptul că, deși majoritatea entităților de ES au nevoie de investiții pentru desfășurarea activității lor, puține apelează la CAR.

1.2.5. Cine ar trebui să sprijine economia socială în România?

Prezentăm în continuare răspunsurile în ceea ce privește sprijinul primit în desfășurarea activității și opiniile privind responsabilitatea față de sprijinirea entităților de ES din România.

Întrebați dacă au primit suport din partea altor actori, aproximativ două treimi dintre ONG-urile respondente au răspuns că „beneficiază sau au beneficiat de mecanisme de sprijin sau surse de finanțare de la autoritățile locale/centrale sau de la instituții internaționale”. Nu același lucru se poate spune în cazul CAR-urilor și al cooperativelor: aproape 90% răspunzând negativ. Suportul primit a constat în:

- finanțări nerambursabile pe bază de cerere de finanțare, subvenții de la bugetul de stat și subvenții de la bugetul local (ONG-urile din RD București-Ilfov);
- subvenții de la bugetul local, finanțări nerambursabile pe bază de cerere de finanțare și subvenții de la bugetul de stat (ONG-urile din RD Sud-Est);
- subvenții de la bugetul de stat, urmate în egală măsură de subvenții de la bugetul local, finanțări nerambursabile pe bază de cerere de finanțare și reduceri la plata taxelor și impozitelor (CAR-urile din RD București-Ilfov);
- subvenții de la bugetul de stat, urmate în egală măsură de subvenții de la bugetul local, finanțări nerambursabile pe bază de cerere de finanțare și consultanță gratuită (CAR-urile din RD Sud-Est);
- finanțări nerambursabile pe bază de cerere de finanțare și consultanță gratuită (cooperativele din RD București-Ilfov);
- subvenții de la bugetul de stat, urmate în egală măsură de subvenții de la bugetul local, reduceri la plata taxelor și impozitelor și scutiri la plata taxelor și impozitelor (cooperativele din RD Sud-Est).

Alte forme de suport menționate, indiferent de entitatea de ES sau de RD, au fost: donații și sponsorizări, sprijin logistic, finanțări europene, programul 2% și locație gratuită sau închiriere de spațiu.

ONG-urile consideră că primăria este principalul actor responsabil pentru a le sprijini activitatea. ONG-urilor din RD București-Ilfov situează guvernul și consiliul județean pe locurile următoare. ONG-urile din RD Sud-Est au numit aceiași actori, dar în ordine inversă: consiliul județean și guvernul.

Atât CAR-urile, cât și cooperativele consideră că uniunile sau federațiile naționale pot să le sprijine activitatea. Urmează guvernul, primăria și

consiliul județean. Excepție fac CAR-urile din RD București-Ilfov, care plasează responsabilitatea de sprijin prioritar primăriei față de guvern.

Sprijinul pe care aceștia l-ar putea acorda ar consta în: scutiri la plata taxelor, facilități fiscale pentru angajarea de personal, consultanță pentru finanțări nerambursabile și acordare de subvenții.

1.2.6. Concluzii

Cei implicați în domeniul ES evaluează cadrul legislativ actual de reglementare a activității entităților de ES din România drept eficient, în special în cazul CAR-urilor. Modificările legislative recente privind organizarea entităților de ES au avut impact în special asupra organizării și funcționării societăților cooperative.

Principalele recomandări de îmbunătățire a legislației includ măsuri de sprijin financiar, susținerea din partea factorilor decidenți, includerea în legislație și promovarea domeniului ES.

În ceea ce privește cadrul juridic cu impact asupra inserției profesionale a grupurilor defavorizate, reprezentanții entităților de ES apreciază că acesta susține în cea mai mare măsură angajarea persoanelor cu dizabilități. Dintre grupurile vulnerabile, cei mai puțin încurajați de legislația actuală sunt tinerii proveniți din centrele de plasament și persoanele eliberate din detenție. Propunerile de îmbunătățire a legislației vizează atât sensibilizarea și informarea angajatorilor, cât și sprijinirea lor financiară, precum și mecanisme de pregătire a grupurilor vulnerabile pentru inserția pe piața muncii.

Din punct de vedere al colaborării instituționale, entitățile de ES din cele două RD analizate prezintă același profil de colaborare cu instituții publice de la nivel central și local. În rândul entităților de ES, se constată că acestea colaborează mai degrabă cu altele de același tip. Totuși, cele mai frecvente colaborări sunt cu ONG-urile.

Analiza inclusă în acest capitol a pornit de la întrebarea: în ce măsură cadrul legislativ și cel instituțional sprijină domeniul ES la noi? Răspunsurile oferite de reprezentanții angajaților și angajatorilor din ES contribuie la fundamentarea procesului de adoptare a măsurilor de promovare a ES.

1.2.7. Bibliografie

*** Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010, *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*, București

II. FORME DE ORGANIZARE SPECIFICE ECONOMIEI SOCIALE

II.1. PROFILUL ACTIVITĂȚILOR ECONOMICE ÎN SECTORUL NEGUVERNAMENTAL

*Daniel ARPINTE,
Laura TUFĂ*

În capitolul de față sunt utilizate date cantitative și calitative obținute în cercetarea de teren din 2011, realizată în cadrul proiectului *Integrat – Resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social*, care a cuprins RD București-Ilfov și Sud-Est. În anumite situații, sunt utilizate date și din Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia, unde a fost realizată o cercetare similară în anul 2010.

Analiza este realizată pe un eșantion de 229 de organizații neguvernamentale (ONG), cu o distribuție în concordanță cu prezența sectorului neguvernamental estimată pentru județele celor două regiuni cuprinse în cercetare (FDSC, MMFPS – baza de date cu furnizorii de servicii sociale acreditați). Pentru analizele din acest capitol au fost luate în considerare răspunsurile de la 220 de ONG-uri (118 din RD București-Ilfov și 102 din RD Sud-Est). Majoritatea ONG-urilor care au răspuns la chestionar furnizează în prezent servicii sociale (76% în cazul RD București-Ilfov și 83% în RD Sud-Est) sau au furnizat în trecut (1,7% în București-Ilfov și 6,9% în RD Sud-Est).

Așa cum s-a precizat în capitolul de metodologie, ONG-urile au fost identificate din baza de date a MMFPS referitoare la furnizorii acreditați de servicii sociale, completată cu date provenite din baza de date FDSC. Din cauza limitelor determinate de identificarea structurilor, a fost utilizată metoda bulgărelui de zăpadă pentru extinderea numărului de entități la nivel local. Fiecărui reprezentant al unei entități de economie socială (ES) i-au fost solicitate datele de contact ale unor structuri similare care funcționează la nivel local, pentru a putea extinde baza de date inițială cu alte organizații.

Eșantionul de manageri cuprinde un număr total de 216 respondenți, 114 în București-Ilfov și 102 în RD Sud-Est. Numărul total al angajaților ONG participanți la cercetare a fost mai ridicat decât al managerilor, 304 respondenți, dintre care 188 în RD București-Ilfov și 116 în RD Sud-Est.

**Tabelul nr. 1: Domeniul principal de activitate
a ONG-urilor din eșantion, %**

	București- Ilfov	Sud- Est
Servicii sociale (asistență socială)	76%	83%
Educație și cercetare	36%	13%
Servicii de sănătate	25%	25%
Filantropie	9%	2%
Cooperare internațională (inclusiv înfrățiri între localități)	9%	7%
Religie	8%	4%
Cultură și media	8%	5%
Centru de resurse	7%	2%
Sport și recreere	7%	7%
Civil și lobby politic	5%	2%
Protecția mediului	4%	4%
Alt domeniu	7%	1%

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Ponderea mare a ONG-urilor din domeniul serviciilor sociale se explică prin obiectivele cercetării, motiv pentru care, pentru selecția inițială a ONG-urilor din eșantionul de disponibilitate, au fost utilizate baze de date cu furnizori de servicii sociale acreditați. Dintre aceștia, o parte au recomandat o serie de ONG-uri partenere la nivel local pentru a lua parte la cercetare. Ca urmare, eșantionul final a fost constituit din organizații furnizoare de servicii sociale sau organizații care au activități relevante pentru grupurile dezavantajate.

II.1.1. Tendințe ale sectorului neguvernamental din Regiunile București-Ilfov și Sud-Est

Structura veniturilor ONG-urilor din RD București-Ilfov și Sud-Est este diferită față de ONG-urile din RD Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia, unde cele mai importante surse de venit sunt finanțările obținute în baza propunerilor de finanțare și a solicitărilor directe către finanțator. Pentru RD București-Ilfov și Sud-Est, ponderea cea mai mare în buget o reprezintă veniturile din sponsorizări (aprox. 25% pentru ONG-urile din ambele regiuni). În cazul RD București-Ilfov, următoarea sursă de finanțare este asigurată de bugetele cererilor de finanțare (16%), în vreme ce pentru RD Sud-Est, ponderea acestora este de doar 5,7%. Diferența semnificativă este explicată de profilul organizațiilor din cele două regiuni. În București-Ilfov predomină organizațiile care au condiții mai favorabile de acces la fonduri europene, în vreme ce în RD Sud-Est, ONG-urile accesează mai degrabă resurse ale autorităților locale sau obțin venituri din sponsorizări și din cotizații ale membrilor. De asemenea, în București-Ilfov, ponderea organizațiilor care au servicii la nivel național este de aproape două treimi, în vreme ce în RD Sud-Est, majoritatea organizațiilor au servicii la nivel local și județean.

Diferențe semnificative între RD București-Ilfov și Sud-Est se înregistrează și în privința apartenenței la o uniune sau la o federație națională. Pentru ambele regiuni, ponderea ONG-urilor membre la uniuni sau federații este mult mai redusă decât în cazul CAR-urilor sau al cooperativelor.

Tabelul nr. 2: Apartenența la uniuni sau federații a structurilor de economie socială, %

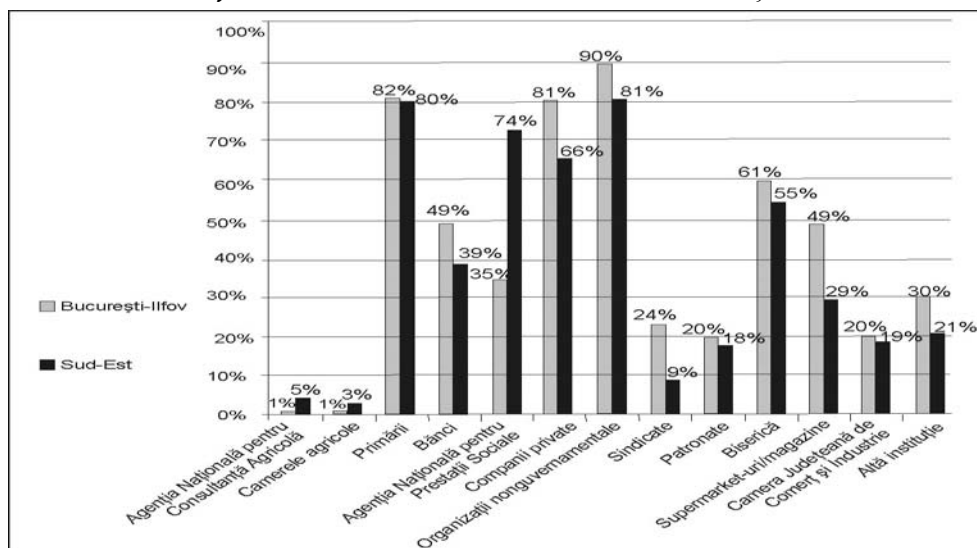
	ONG		CAR		COOP	
	București-Ilfov	Sud-Est	București-Ilfov	Sud-Est	București-Ilfov	Sud-Est
Da	54%	34%	82%	77%	76%	63%
Nu	44%	65%	18%	21%	22%	33%
NC/NR/NS	2%	1%	0%	2%	2%	4%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Total (N)	118	102	49	179	37	196

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Dacă în București-Ilfov, peste 50% dintre ONG-uri au menționat statutul de membru al unei uniuni, în RD Sud-Est au fost înregistrate doar o treime. Pentru organizațiile care sunt membre ale unei uniuni sau federații, cele mai importante motive de apartenență sunt reprezentarea intereselor ONG-ului și promovarea de acte normative utile acestuia pentru ONG-urile din RD București-Ilfov, în vreme ce pentru ONG-urile din RD Sud-Est, cele mai importante motive sunt facilitarea accesului la parteneriate cu alte ONG-uri și facilitarea accesului la surse de finanțare naționale și internaționale.

Este important faptul că, deși federațiile sau uniunile nu sunt percepute ca fiind la fel de importante și pentru promovarea de legi favorabile domeniului neguvernamental, ONG-urile au o activitate susținută în construcția legislativă. Chiar și organizațiile mici participă activ la promovarea unor prevederi sau schimbări legislative, prin inițiative individuale sau alături de alte ONG-uri. În mod paradoxal, în plan local, gradul de participare este mai redus. În doar câteva județe au fost menționate întâlniri sporadice ale organizațiilor.

Graficul nr. 6: Colaborarea cu alte instituții, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: Procentele reprezintă totalul celor care au răspuns „uneori”, „rar” sau „des”. N = 114 pentru București-Ilfov, N=102 pentru RD Sud-Est.

Colaborarea cu alte instituții, așa cum reiese din graficul nr. 6, este mai degrabă cu alte organizații de același tip, ONG-uri, apoi cu primării, companii private și cu Biserica. Printre instituțiile care sprijină cel mai mult activitățile ONG-urilor, sunt menționate: primăriile (18% în București-Ilfov, N=109, 26% în RD Sud-Est, N=99), alte ONG-uri (11% în București-Ilfov, 12% în RD Sud-Est) și Biserica (8% în București-Ilfov, 12% în RD Sud-Est). Observăm că relațiile de colaborare ale ONG-urilor din afara zonei capitalei sunt centrate pe instituțiile statului și organizații similare în număr mai mare. Cel mai probabil, în București-Ilfov, relațiile instituționale ale ONG-urilor sunt mai extinse.

Atunci când sunt rugați să atribuie responsabilitatea pentru suportul ONG-urilor, managerii indică în primul rând MMFPS (87% în București-Ilfov, 90% în RD Sud-Est); a doua opțiune e reprezentată de Ministerul Economiei, Comerțului și Mediului de Afaceri (39% în București-Ilfov, 40% în RD Sud-Est). Instituțiile statului sunt și ele menționate (25% în București-Ilfov, 14% în RD Sud-Est), ca și uniunile sau federațiile naționale ale ONG-urilor (16% în București-Ilfov, 5% în RD Sud-Est). O opțiune interesantă, dar difuză din punct de vedere al plasării responsabilității pentru suport este reprezentată de alegerea comunității ca sprijin pentru activitatea ONG-urilor (76% în București-Ilfov, 73% în RD Sud-Est). Pe de o parte, comunitatea ar putea constitui toți ceilalți actori menționați anterior, alături de reprezentanți individuali (voluntari sau alți indivizi dispuși să sprijine activitatea ONG-ului într-o formă sau alta). Pe de altă parte, faptul că multe dintre răspunsuri s-au plasat la nivelul comunității, un construct ambiguu, poate indica nesiguranța plasării responsabilității pentru suport la nivelul unui actor social specific.

Resursele umane ale ONG-urilor din RD București-Ilfov sunt semnificativ mai mari decât ale organizațiilor din RD Sud-Est (de ex., media angajaților este de peste două ori mai mare). De asemenea, profilul ONG-urilor care au participat la cercetare este ușor diferit pentru cele două regiuni (pentru RD Sud-Est, domeniul asistenței sociale este mai bine reprezentat decât pentru RD București-Ilfov). Specificul activității furnizorilor de servicii sociale le lasă extrem de puține oportunități pentru a crea o rezervă bugetară pentru a asigura contribuția proprie sau costurile

neeligibile pentru proiectele cu finanțare externă. Datele cercetării ICCV din 2008 cu privire la capacitatea instituțiilor românești din domeniul incluziunii sociale de absorbție și management al fondurilor structurale confirmă problemele legate de cofinanțare. Dintre organizațiile promotoare care au implementat proiecte numai în domeniul serviciilor sociale, 41% au indicat ca punct slab fondurile insuficiente, comparativ cu 29% dintre ONG-urile care au implementat și alt tip de proiecte decât cele din domeniul serviciilor sociale și 30% dintre ONG-urile cu proiecte în alte domenii decât servicii sociale. Accesul la o serie de oportunități care pot crește șansele de a atrage resurse prin proiecte finanțate din fonduri europene este mai facil pentru organizațiile din RD București-Ilfov decât pentru cele din RD Sud-Est. Datele unui studiu cu privire la programele pentru comunitățile de romi (Cace și colab., 2006) arată că, în Tulcea, Constanța și Galați, ONG-urile sunt subreprezentate în distribuția resurselor pentru finanțarea de proiecte în domeniul social, în vreme ce ONG-urile din București atrag resurse semnificative. De altfel, evoluția numărului de angajați ai ONG-urilor din cele două regiuni confirmă diferențele semnificative ale capacității ONG-urilor din cele două regiuni. Numărul mediu al angajaților ONG-urilor din RD București-Ilfov este în creștere cu 4,6% în 2009 și 31,4% în 2010 comparativ cu anul anterior, în vreme ce numărul angajaților din RD Sud-Est este în scădere cu 10% în 2009 și cu 4% în 2010 comparativ cu anul anterior. Astfel, dacă în 2008, numărul mediu de angajați în RD București-Ilfov era de două ori mai mare decât în RD Sud-Est, în 2010, diferența este de peste trei ori mai mare. Secțiunea următoare încearcă să explice cauzele mobilității ridicate a personalului din sectorul neguvernamental și riscurile pe care le implică această mobilitate.

II.1.2. Resursele umane în sectorul neguvernamental

În cercetarea noastră, cei mai mulți dintre managerii ONG-urilor analizate sunt tineri cu vârsta de sub 40 de ani (58% din RD București-Ilfov, N=114, 30% în RD Sud-Est, N=102). De asemenea, numărul angajaților

tineri, alții decât managerii ONG-urilor, este ridicat, mai precis 82% în București-Ilfov, respectiv 63% în RD Sud-Est au vârsta până în 40 de ani.

Mobilitatea accentuată prezentă în ONG-uri poate fi explicată prin experiența relativ recentă a respondenților în managementul ONG-ului din care fac parte, vechimea medie a acestora în poziția de manager fiind de 7 ani în București-Ilfov și de 8 ani în RD Sud-Est.

Autonomia internă a organizării ierarhice a ONG-urilor este sugerată de modalitatea de alegere a managerului. Astfel, din totalul de 114 ONG-uri în București-Ilfov, 58% aleg managerul prin decizia adunării generale a consiliului de administrație, 18% prin decizia președintelui și 10% prin concursul de ocupare a postului. Ultima opțiune reprezintă a treia din cele șase posibilități, aceasta putând indica și deschiderea către înnoirea membrilor organizației, pornind de la vârful ierarhiei.

Capacitatea instituției de a-și asigura necesarul de personal este un indicator al performanței instituționale. În acest sens, aprecierile managerilor cu privire la adecvarea sau inadecvarea numărului de angajați este relevantă. Cei mai mulți dintre managerii organizațiilor respondente din București-Ilfov afirmă că numărul acestora este adecvat pe moment sau satisfăcător (78%), iar în RD Sud-Est, 80% afirmă același lucru.

Tabelul nr. 3: Aprecierea adecvării numărului de angajați în funcție de nivelul la care ONG-ul își desfășoară activitatea, %

	ONG / București-Ilfov	ONG / Sud-Est
	La ce nivel își desfășoară activitatea organizația?	La ce nivel își desfășoară activitatea organizația?
	La nivel național	La nivel local
Număr adecvat de angajați	40%	50%
Număr inadecvat de angajați	60%	45%
NR	0%	5%
Total	100%	100%
Total N	67	64

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: Pentru celelalte trei niveluri la care ONG-urile își desfășoară activitatea (local, județean și național) sunt mai puțin de 30 de cazuri, situațiile de intersecție între cele două variabile nu pot fi exprimate procentual.

Observăm o diferență în aprecierea numărului de angajați în funcție de nivelul la care ONG-ul își desfășoară activitatea. Astfel, aprecierea numărului de angajați ca fiind inadecvat este mai ridicată la ONG-urile care își desfășoară activitatea la nivel național (în București-Ilfov), în timp ce cele mai multe dintre ONG-urile care își desfășoară activitatea la nivel local (din RD Sud-Est) consideră că numărul acestora e adecvat. Explicația posibilă poate consta în presiunea mai ridicată pentru performanță a ONG-urilor cu activitate națională (număr de proiecte mai multe și, implicit, nevoie mai ridicată de resurse umane). Justificările managerilor pentru insuficiența numărului de angajați insistă cel mai mult pe lipsa fondurilor, atât în București-Ilfov (20 din 24 de cazuri afirmă acest lucru), cât și în RD Sud-Est (9 din 17 cazuri).

Tabelul nr. 4: Aprecierea adecvării numărului de angajați în funcție de numărul de angajați ai ONG-ului în 2010, %

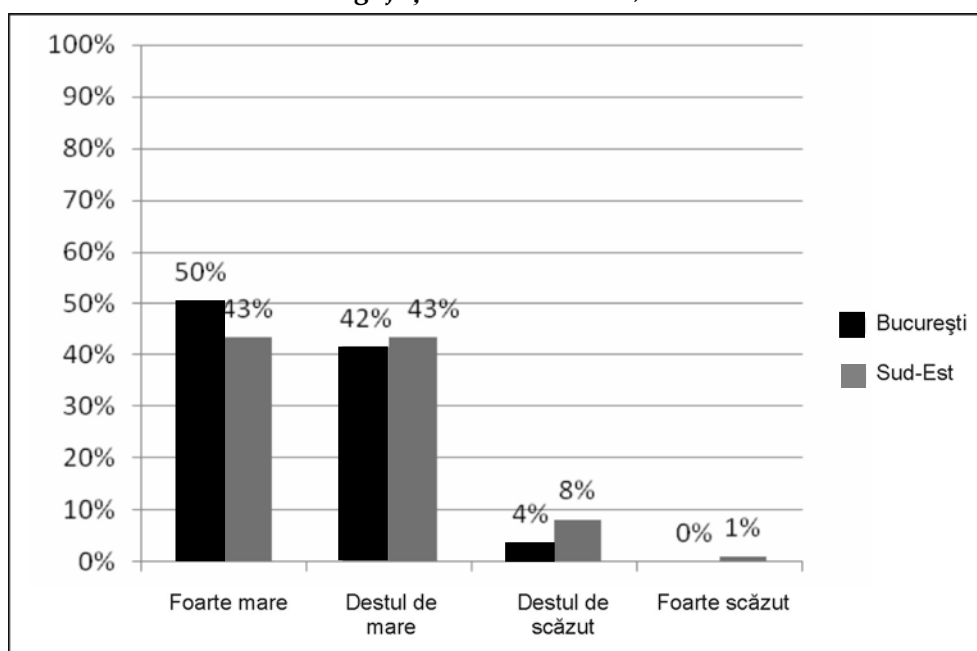
	ONG / București-Ilfov		ONG / Sud-Est
	sub 10 angajați	10 angajați sau mai mulți	sub 10 angajați
Număr adecvat de angajați	28%	47%	43%
Număr inadecvat de angajați	69%	53%	52%
NR	3%	0%	5%
Total	100%	100%	100%
Total (N)	39	53	56

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Aprecierea numărului de angajați este diferită și în funcție de dimensiunea ONG-ului. Se poate astfel observa că, din totalul ONG-urilor cu număr mic de angajați (sub 10), cei mai mulți declară că numărul angajaților este inadecvat, diferența dintre aceștia și cei care declară că numărul lor este adecvat fiind foarte ridicată (aproximativ 40%), față de managerii celorlalte ONG-uri mai mari ca dimensiuni, unde diferența dintre aprecierile de adecvare sau inadecvare a numărului personalului nu mai este așa de ridicată (între 6% și 11%) ca în primul caz, al ONG-urilor de dimensiuni foarte mici.

În privința nivelului motivațional al angajaților, cei mai mulți dintre manageri apreciază că motivația și implicarea angajaților lor sunt foarte mari. Acolo unde nivelul motivației este apreciat ca fiind scăzut, motivele cel mai des invocate sunt satisfacția financiară redusă (10 din 13 cazuri) și lipsa de resurse pentru îndeplinirea serviciului (5 din 13 cazuri).

Graficul nr. 7: Nivelul motivațional și implicarea angajaților ONG-urilor, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: N (București-Ilfov)=113, N (Sud-Est)=99.

Organizațiile care își desfășoară activitatea la nivel local în Regiunea Sud-Est au un procent ridicat de manageri care apreciază că nivelul motivațional și implicarea angajaților sunt scăzute (18%), față de aprecierile managerilor de la nivel național din București-Ilfov (6% dintre managerii de la acest nivel apreciază că nivelul motivațional este unul scăzut). De asemenea, ONG-urile mici (sub 10 angajați) din RD Sud-Est par să aibă mai

degrabă un nivel motivațional scăzut (17% dintre managerii ONG-urilor mici din această zonă apreciază astfel, N=53). Între managerii tineri și cei mai în vârstă (sub și peste 45 de ani) nu există diferențe de aprecieri în București-Ilfov, în schimb, în RD Sud-Est există astfel de diferențe; astfel, dintre managerii de peste 45 de ani, mai mulți apreciază că nivelul motivațional al angajaților este unul scăzut (17%, N=53) față de cei sub 45 de ani (9%, N=45). O explicație posibilă poate fi dată de experiența diferită a managerilor în RD Sud-Est în proiectele desfășurate (posibilități de acces la fonduri mai reduse, remunerații financiare mai reduse decât în zona adiacentă capitalei). În acest sens, putem observa în același timp că managerii instituțiilor care declară că ONG-ul lor a beneficiat sau beneficiază de mecanisme de sprijin sau surse de finanțare de la autoritățile centrale sau din partea organismelor internaționale apreciază în proporție mai redusă că nivelul motivațional al angajaților este unul scăzut, în ambele regiuni (5% în București-Ilfov, N=77, 11% în RD Sud-Est, N=65) față de cei care declară că nu au beneficiat de astfel de suport (11% în București-Ilfov, N= 35, 9 din 28 de cazuri în RD Sud-Est apreciază că nivelul motivațional al angajaților este unul scăzut).

În mediul ONG analizat, cei mai mulți angajați, alții decât managerii, sunt în majoritatea lor femei. Astfel, 77% dintre respondenții din București-Ilfov (N=188) și 79% dintre respondenții din RD Sud-Est (N=115) sunt femei. Analizând comparativ distribuția femeilor și a bărbaților în pozițiile de manager și de angajat, putem observa o ușoară inegalitate de gen: deși femeile sunt preponderente în mediul ONG și, implicit, și în poziția de conducere, sunt mai multe femei pe poziția de angajat decât în poziția de manager, raportat la total.

Ca distribuție a vârstelor, marea majoritate a angajaților sunt tineri până în 40 de ani, 82% în București-Ilfov (N=188) și 63% în RD Sud-Est (N=116). Față de București-Ilfov, în RD Sud-Est observăm că există o proporție mai ridicată de angajați peste 40 de ani (22% în RD Sud-Est față de 9% în București-Ilfov).

Funcțiile ocupate de angajați indică orientarea ONG-urilor către implementarea de proiecte și programe: cele mai multe poziții sunt cele ale personalului de implementare specializat (48% în București-Ilfov, 53% în RD

Sud-Est), urmează apoi coordonarea de proiecte (18% în București-Ilfov, 6% în RD Sud-Est) și asistența legată de implementarea proiectelor (13% în București-Ilfov, 10% în RD Sud-Est). În București-Ilfov, față de RD Sud-Est, există o pondere mai mare a coordonatorilor de proiect, însă mai puțini acționari, ceea ce poate indica, pe de o parte, o structură mai mică a ONG-urilor din RD Sud-Est și pe de altă parte, mai puține proiecte implementate în această regiune.

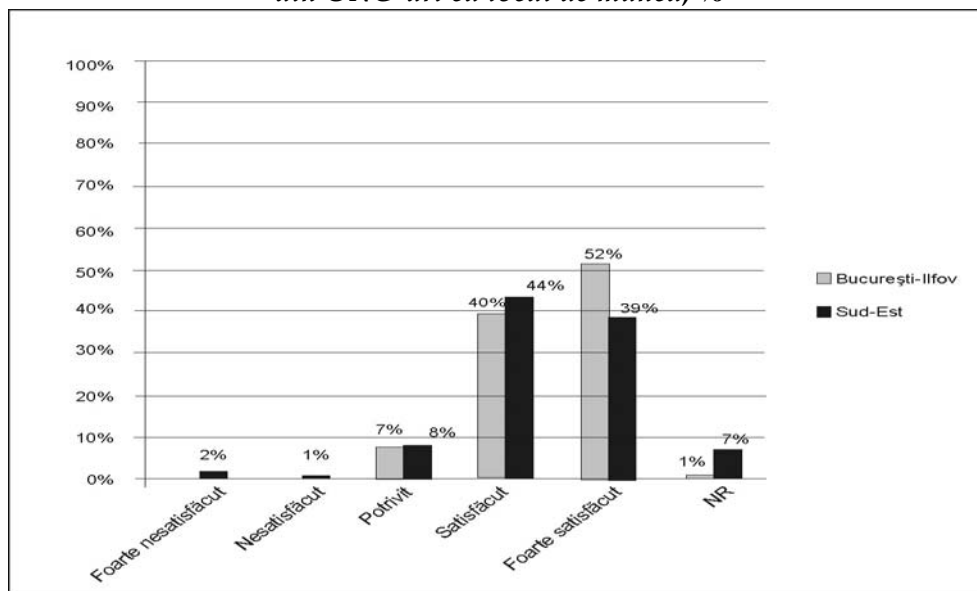
**Tabelul nr. 5: Programul de lucru
al angajaților ONG, %**

	București-Ilfov	Sud-Est
Normă întreagă	85%	73%
Jumătate de normă	10%	10%
Timp limitat de lucru	5%	14%
NR	0%	3%
Total	100%	100%
Total (N)	188	116

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cei mai mulți dintre acești angajați urmează tendința generală a normei de lucru de opt ore pe zi. Cu jumătate de normă sunt puține cazuri de angajați, cei mai mulți până în vârsta de 40 de ani. Cu toate acestea, ca pondere, există mai multe cazuri de angajați cu jumătate de normă în ONG-uri față de celelalte entități, CAR-uri și cooperative, ceea ce ne poate indica o dinamică mai accentuată a personalului din aceste organizații.

Graficul nr. 8: Satisfacția angajaților din ONG-uri cu locul de muncă, %

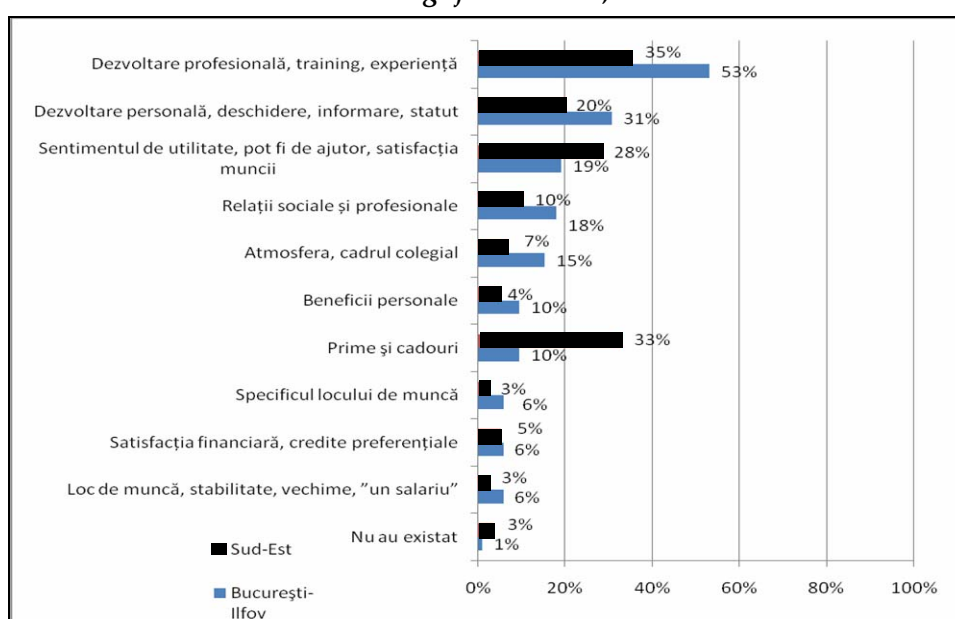

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cei mai mulți dintre angajații ONG-urilor sunt foarte satisfăcuți cu locul lor de muncă în ambele regiuni (graficul nr. 8). Atunci când sunt întrebați de aspecte specifice, există o serie de nuanțe ale acestei satisfacții. Astfel, când apreciază suportul primit din partea colegilor și din partea conducerii, majoritatea (peste 90%) sunt în mare măsură și în foarte mare măsură satisfăcuți de acest suport, atât în București-Ilfov, cât și în RD Sud-Est. O ușoară diferență apare atunci când angajaților li se solicită să aprecieze suportul primit din partea partenerilor, din punct de vedere al satisfacției oferite de acest suport. În acest caz, 16% dintre angajații din București-Ilfov, respectiv 18% dintre angajații din RD Sud-Est sunt satisfăcuți în foarte mică măsură și în mică măsură de acest suport. Explicația poate fi dată, pe de o parte, de lipsa unui contact direct al angajaților cu acești parteneri la nivel individual, contactul având loc mai degrabă la nivel instituțional. Astfel, relațiile cu aceștia sunt mai degrabă formale, ceea ce este posibil să fie suplinit, în cazul relațiilor cu colegii și cu conducerea, de legături de suport informale care fac ca aprecierile lor să fie mai favorabile. Pe de altă parte,

pentru că partenerii nu aparțin aceleiași culturi organizaționale, distanța socială mai mare poate determina un suport mai scăzut al acestora pentru angajații ONG-urilor analizate și, implicit, o satisfacție mai scăzută a angajaților.

Graficul nr. 9: Cele mai importante beneficii obținute ca angajat al ONG, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

N=188 (București-Ilfov), N=116 (Sud-Est).

Printre cele mai importante beneficii ale angajaților ONG, sunt declarate cele individuale, axate fie pe dezvoltarea profesională, pe experiența la locul de muncă și pe formarea prin training, fie pe dezvoltarea personală, pe deschiderea de oportunități și pe dobândirea unui status social. Primele și cadourile sunt menționate în număr mai ridicat în RD Sud-Est față de București-Ilfov (33% față de 10%). Stabilitatea locului de muncă nu pare să fie printre primele opțiuni ale angajaților ONG

(vezi graficul nr. 9). Satisfacția financiară este și ea redusă comparativ cu ce declară angajații CAR-urilor și cooperativelor analizate: 22% dintre angajații CAR în București-Ilfov și 35% dintre cei din RD Sud-Est, 16% dintre angajații cooperativelor din București-Ilfov și 11% dintre angajații cooperativelor din RD Sud-Est optează pentru satisfacția financiară și creditele preferențiale ca beneficii la locul de muncă.

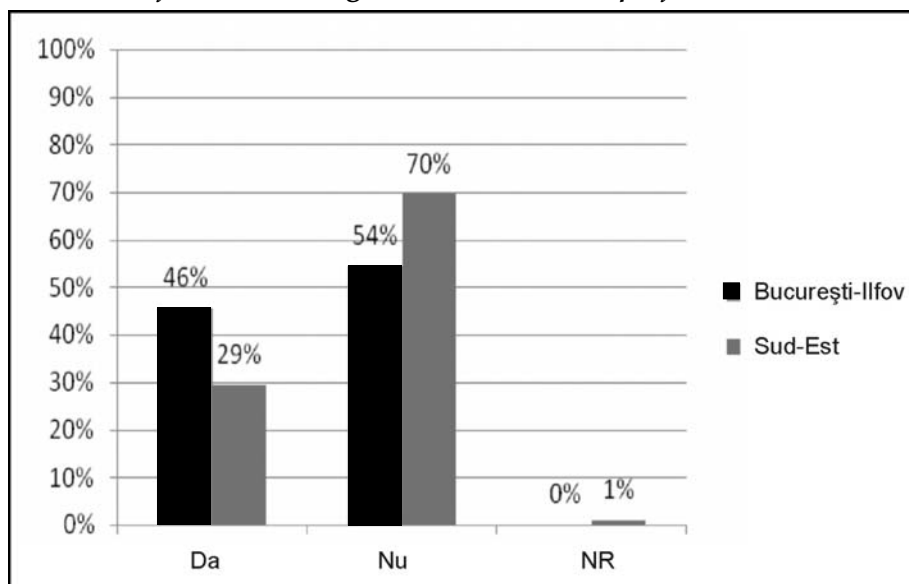
Sursele de insatisfacție pentru angajați în ONG-uri variază destul de mult. Printre răspunsurile obținute, apar insuccesul în activitate (10% în București-Ilfov, 4% în RD Sud-Est), stresul, volumul mare de muncă și lipsa de timp (11% în București-Ilfov, 5% în RD Sud-Est), lipsa de suport instituțional, concurența neloială, lipsa de solidaritate (9% în București-Ilfov, 5% în RD Sud-Est), birocrăția (9% în București-Ilfov, 3% în RD Sud-Est), salarizarea și aspectele materiale (8% în București-Ilfov, 5% în RD Sud-Est).

În privința planurilor de viitor, cei mai mulți dintre angajații ONG-urilor plănuiesc să-și mențină locul de muncă în 2011 (93% în București-Ilfov, 91% în RD Sud-Est), iar o mică parte fie doresc să-și schimbe locul de muncă, păstrând însă același domeniu (4% în București-Ilfov, 3% în RD Sud-Est), fie doresc să-și schimbe atât locul de muncă, cât și domeniul de activitate (3% în București-Ilfov, 3% în RD Sud-Est).

II.1.3. Formare profesională continuă

ONG-urile respondente sunt mai puțin centrate pe organizarea de cursuri profesionale; în special în RD Sud-Est, aceste preocupări par reduse, comparativ cu București-Ilfov. De asemenea, ONG-urile mici (sub 10 angajați) sunt mai puțin centrate pe organizarea de cursuri față de cele mai mari (10 angajați sau mai mulți): în București-Ilfov, 67% dintre managerii organizațiilor mici declară că organizația lor nu organizează cursuri de formare profesională, în timp ce, dintre managerii organizațiilor mai extinse, 43% spun același lucru.

Graficul nr. 10: Organizarea cursurilor profesionale, %

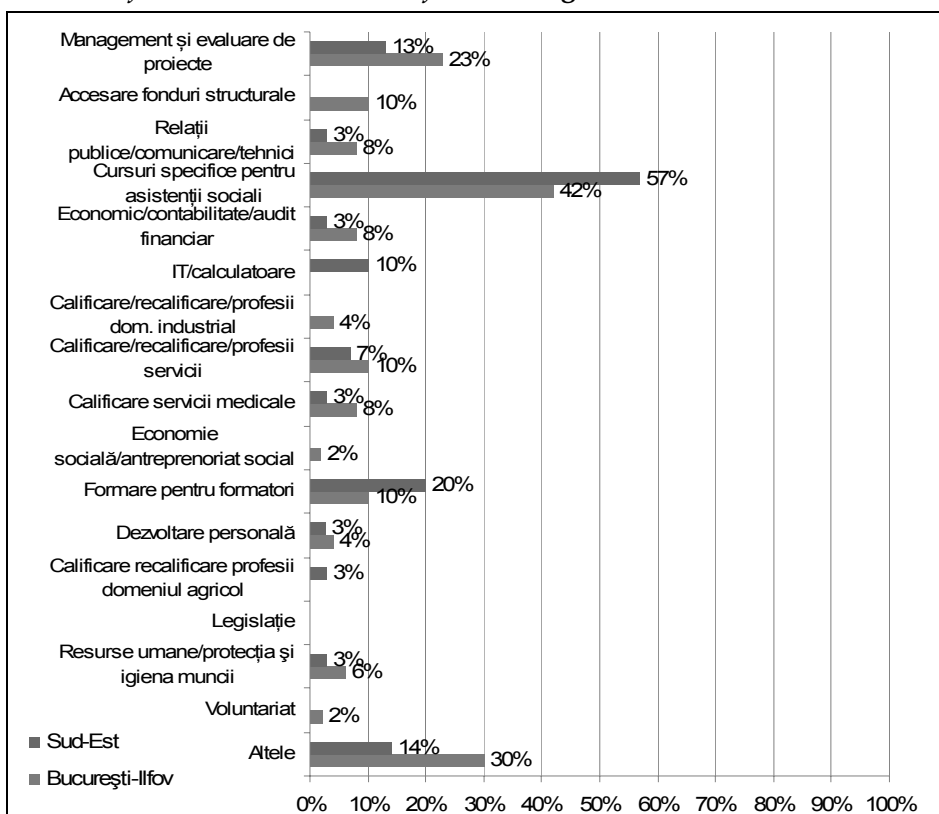
Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Managerii ONG-urilor care au beneficiat sau beneficiază de susținere din partea autorităților centrale sau din partea organismelor internaționale declară mai frecvent că ONG-ul lor a organizat cursuri de formare profesională (55% în București-Ilfov, N=77, 31% în RD Sud-Est, N=67), față de managerii ONG-urilor care nu au avut parte de această susținere (28% în București-Ilfov, N=36, 8 cazuri din 28 în RD Sud-Est). Rezultatul este, într-o oarecare măsură, intuitiv, suportul formal (financiar sau de altă natură) de care beneficiază aceste ONG-uri facilitându-le diversificarea activităților. De asemenea, este posibil ca relația dintre aceste două variabile să fie inversă, organizarea de astfel de cursuri să determine o relaționare mai frecventă cu astfel de instituții și, implicit, un suport mai ridicat din partea acestora.

Cele mai multe dintre aceste cursuri de formare organizate de ONG-uri sunt cursuri speciale pentru asistenți sociali, ceea ce indică orientarea profesională a acestor organizații: de suport direct adresat categoriilor sociale defavorizate. Astfel, 42% dintre ONG-urile din București-Ilfov

(N=52) și 57% dintre ONG-urile din RD Sud-Est au avut astfel de cursuri (N=30).

Graficul nr. 11: Cursuri de formare organizate de ONG-uri, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Urmează apoi cursurile de management, management de proiecte, evaluare și implementare de proiecte (23% în București-Ilfov, 13% în RD Sud-Est) și cele de formare pentru formatori (10% în București-Ilfov, 20% în RD Sud-Est). Cursurile în domeniile ES, antreprenoriatului social și activităților economice din zona socială sunt printre cele mai puțin organizate de ONG-uri (2% în București-Ilfov, niciunul în RD Sud-Est), iar acolo unde ele apar, sunt concentrate în zona capitalei, în țară neexistând

practic astfel de formări furnizate de ONG-uri. Atunci când au astfel de cursuri, cele mai multe ONG-uri raportează o durată destul de mică a acestora, valoarea mediană fiind de 6 zile în București-Ilfov.

Satisfacția cu tematica formării și cu durata formării sunt foarte ridicate (între 80% și 94%), în schimb, modalitatea de certificare (recunoaștere) este mai puțin apreciată. Diferența față de celelalte dimensiuni ale satisfacției cu aceste cursuri poate indica, pe de o parte, o lipsă de certificare formală a unor astfel de cursuri, pe de altă parte, o certificare cu recunoaștere limitată pentru dezvoltarea profesională. De asemenea, și posibilitatea valorificării informațiilor dobândite la cursuri are valori ușor mai mici în privința satisfacției obținute față de tematică și durată, în special în RD Sud-Est.

Datele anterioare arată într-o oarecare măsură că furnizarea cursurilor de formare nu reprezintă o prioritate în activitatea ONG-urilor, cu atât mai puțin în zona ES.

Tabelul nr. 6: Satisfacția privind cursurile de formare, %

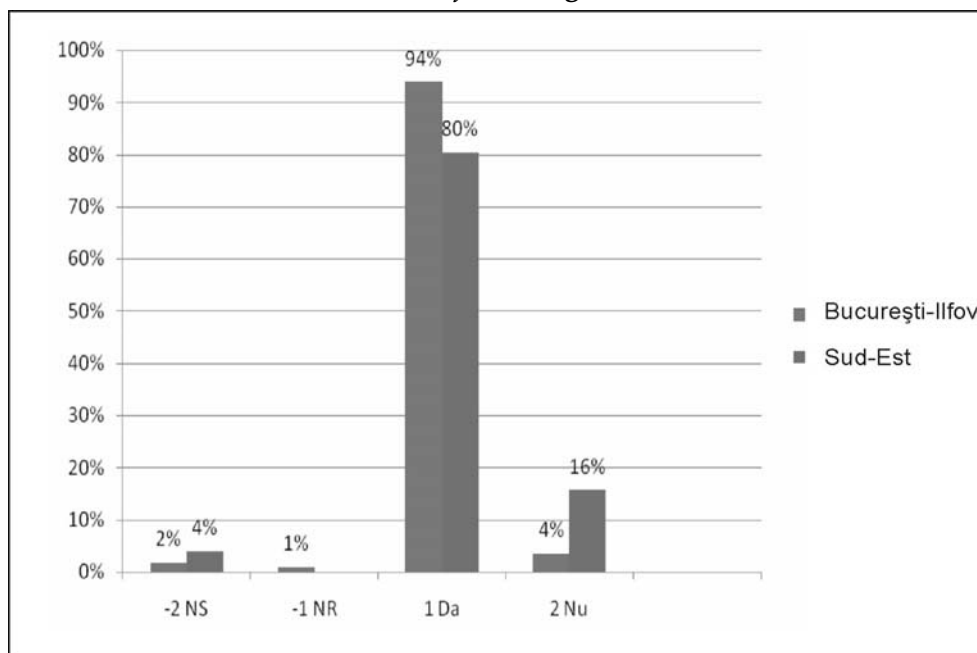
	București-Ilfov	Sud-Est
Tematica formării	94%	80%
Durata formării	92%	80%
Certificarea (recunoașterea) oferită	79%	73%
Posibilitatea de a valorifica informațiile dobândite la cursuri	87%	73%
Total (N)	52	30

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: Procentele din acest tabel se referă la cei care se declară mulțumiți și foarte mulțumiți și se raportează la totalul managerilor din fiecare tip de organizație și regiune care au organizat cursuri de formare.

Cum era de așteptat, cei mai mulți dintre managerii ONG-urilor declară că ar fi dispuși să participe la o serie de cursuri de formare gratuite, însă ponderea lor este mai ridicată în RD București-Ilfov decât în RD Sud-Est, așa cum reiese din graficul nr. 12.

Graficul nr. 12: Disponibilitatea de a participa la cursuri de formare gratuite, %

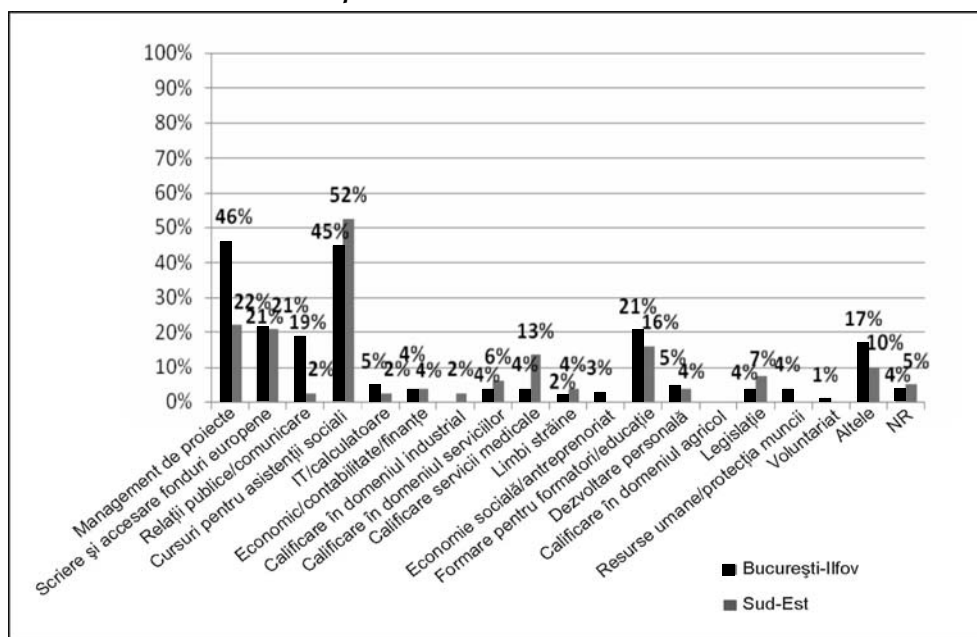

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Disponibilitatea mai redusă de a participa la astfel de cursuri poate fi explicată prin necesitatea de deplasare pentru aceste cursuri în alte zone decât se află ONG-ul respectiv, pe de o parte, iar pe de altă parte, prin existența unei culturi organizaționale centrate în mai mică măsură pe importanța unor astfel de cursuri. Managerii mai tineri (sub 45 de ani) sunt mai des dispuși să accepte astfel de cursuri decât cei mai în vârstă (peste 45 de ani), în ambele regiuni: 96% dintre cei cu vârsta sub 45 de ani au spus „da” (N=76), față de 89% dintre cei cu vârsta peste 45 de ani în București-Ilfov (N=36), iar în RD Sud-Est, 85% dintre cei cu vârsta sub 45 de ani au spus „da” (N=45), față de 76% dintre cei cu vârsta peste 45 de ani (N=55). De asemenea, cei care au avut parte de mecanisme de suport din partea autorităților centrale sau din partea organismelor internaționale sunt mai dornici să beneficieze de cursuri gratuite decât cei care nu au avut parte de astfel de suport.

În privința nevoilor viitoare de astfel de cursuri, cele mai solicitate teme pentru aceste cursuri sunt cursurile specifice pentru asistenții sociali (45% în București-Ilfov și 52% în Sud-Est), cursurile de management, management de proiecte, implementare și evaluare de proiecte (46% dintre managerii din București-Ilfov și 22% dintre managerii din Sud-Est). Urmează apoi cursurile pentru accesarea de fonduri europene și scrierea proiectelor (21% dintre managerii din București-Ilfov și același procent dintre managerii din RD Sud-Est au optat pentru acest tip de cursuri).

Graficul nr. 13: Cursurile de formare necesare pe viitor în ONG-uri, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cursurile pentru formarea de formatori sunt și ele printre primele patru opțiuni ale managerilor (21% în București-Ilfov și 16% în RD Sud-Est). În privința cererii de cursuri din domeniul ES sau al antreprenoriațului social, solicitările sunt foarte reduse; astfel, doar 2% dintre managerii

din București-Ilfov au considerat necesare astfel de cursuri (N=107) și 4% dintre managerii din RD Sud-Est (N=82). Cei care solicită astfel de cursuri față de cei care au avut cursuri din domeniul ES nu sunt cu mult mai mulți. Pe de o parte, explicația pentru absența solicitărilor poate fi dată de necunoașterea domeniului ES, astfel cererea neputându-se constitui în absența unor cunoștințe. Pe de altă parte, cei din RD Sud-Est care cer astfel de cursuri sunt mai mulți decât cei care au organizat astfel de cursuri, deci putem considera că există o cerere incipientă, care însă este destul de redusă pentru a putea vorbi de o piață a formărilor în această zonă. De altfel, extinzând comparația și la celelalte cursuri, observăm că managerii ONG-urilor au tendința de a considera necesare tot acele tematici de curs deja organizate.

Durata optimă a unor astfel de cursuri este apreciată de cei mai mulți dintre manageri la 3-4 zile în București-Ilfov (49%, N=107) și o săptămână sau mai mult în RD Sud-Est (52%, N=82).

Evoluția bugetului mediu pentru perioada 2008-2009 este în creștere în ambele regiuni, mai accentuată pentru RD București-Ilfov. Un număr foarte redus de ONG-uri din RD București-Ilfov au indicat o reducere a numărului de angajați și a bugetului. Cauzele indicate de către aceștia sunt criza economică și lipsa oportunităților de finanțare. Aceiași factori au fost indicați în 2010 pentru RD Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia (lipsa oportunităților de finanțare și mediul economic nefavorabil).

Participarea la cursuri de formare profesională pare să fie o componentă importantă a dezvoltării profesionale pentru o parte dintre angajații ONG-urilor. Numărul celor care au participat la cursuri de formare este de aproximativ jumătate din totalul respondenților (57% în București-Ilfov, 53% în Sud-Est). Apar însă diferențe de participare, în funcție de nivelul la care își desfășoară ONG-ul activitatea: astfel, angajații ONG-urilor cu activitate la nivel județean participă mai mult la cursuri de formare decât cei de la nivel local, diferența dintre cei care participă și cei care nu participă fiind mai mică în cazul ONG-urilor locale. Astfel, 58% dintre angajații ONG-urilor cu activitate locală din București-Ilfov declară că au participat la cursuri și 42% dintre aceștia declară că nu au participat, față de 73% dintre angajații ONG-urilor cu activitate județeană din

București-Ilfov care au participat și 27% care nu au participat. De asemenea, angajații ONG-urilor mai mari (10 angajați sau mai mulți) declară mai frecvent că au participat la cursuri de formare față de ONG-urile mai mici (sub 10 angajați).

Tabelul nr. 7: Participarea angajaților la cursuri în funcție de vârsta managerului, %

	ONG / București-Ilfov		ONG / Sud-Est	
	Vârsta (manager)		Vârsta (manager)	
	sub 45 de ani	45 de ani sau peste	sub 45 de ani	45 de ani sau peste
Da	62%	52%	59%	48%
Nu	38%	48%	41%	52%
Total	100%	100%	100%	100%
Total (N)	112	52	49	64

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Tabelul nr. 7 ne indică participarea la cursuri a angajaților ONG-urilor, unde managerii au diferite vârste. Astfel, putem observa că ONG-urile conduse de persoane tinere, cu vârsta până în 45 de ani, declară mai des că au participat la cursuri de formare.

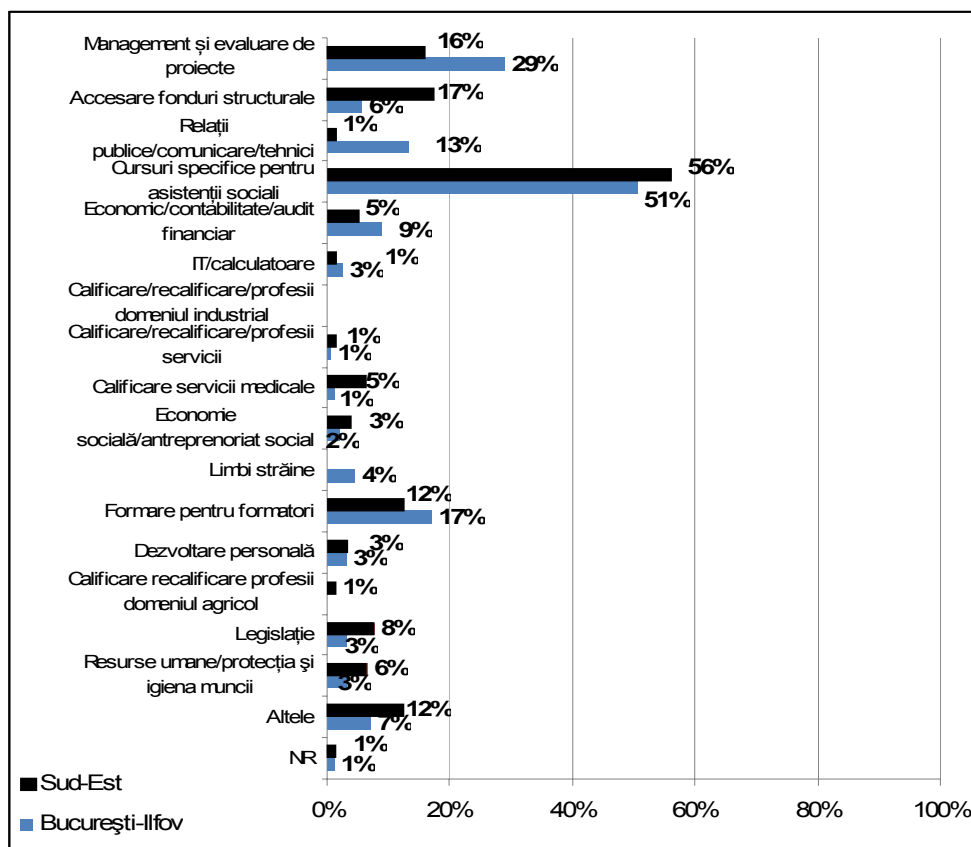
Cele mai multe cursuri la care angajații au participat sunt: cursuri pentru asistenți sociali (40% în București-Ilfov, 35% în Sud-Est), management, management de proiecte, implementare și evaluare de proiecte (23% în București-Ilfov, 23% în Sud-Est), formare pentru formatori (18% în București-Ilfov, 15% în Sud-Est), cursuri de relații publice, tehnici de prezentare sau comunicare (11% în București-Ilfov, 10% în RD Sud-Est), cursuri pentru accesarea de fonduri structurale (6% în București-Ilfov, 8% în Sud-Est). Distribuția acestor cursuri printre opțiunile angajaților este similară cu distribuția cursurilor organizate de ONG-uri, așa cum reiese din afirmațiile managerilor, ceea ce poate indica și sursa formării angajaților ca fiind ONG-ul angajator.

Durata cursurilor de formare într-un an este similară duratei cursurilor organizate de ONG-uri, conform răspunsurilor managerilor. Astfel, durata

acestor cursuri este de 6 zile într-un an (valoare mediană) în București-Ilfov și 7 zile în RD Sud-Est.

În privința dezirabilității cursurilor profesionale, cei mai mulți dintre angajați ar dori să participe pe viitor la cursuri de formare gratuite: 88% dintre angajații din București-Ilfov și 73% dintre angajații ONG-urilor din RD Sud-Est sunt dispuși să participe.

Graficul nr. 14: Cursuri de formare necesare, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cursurile de formare considerate necesare de către angajați sunt aceleași la care aceștia au participat deja: cursuri specifice pentru asistenți

sociali, cursuri de management, management de proiecte, implementare și evaluare de proiecte și formare pentru formatori (graficul nr. 14). Domeniul ES e periferic, fiind considerat necesar de 2% dintre angajații respondenți din București-Ilfov (N=265) și 3% dintre RD Sud-Est (N=159).

II.1.4. Activități economice

Ponderea organizațiilor care au obținut venituri din activități economice este sensibil mai mare în RD București-Ilfov (31%) comparativ cu RD Sud-Est (19%), care are un profil mai apropiat de RD Sud Muntenia, unde 6,7% dintre ONG-uri au menționat în 2009 faptul că au obținut venituri economice.

Tabelul nr. 8: Surse de venit ale ONG-urilor, %

Sursă de venit	RD București-Ilfov	RD Sud-Est
Activități economice	31%	19%
Cereri de finanțare nerambursabilă	42%	18%
Solicitarea directă către un finanțator	36%	16%
Subvenții de la autorități publice și locale	24%	30%
Sponsorizări	60%	54%
Cotizațiile membrilor	23%	29%
Campania de 2%	54%	38%
Altă sursă	4%	13%

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Dacă în cazul RD Sud Muntenia activitatea economică a fost realizată numai în cadrul organizației pentru toate ONG-urile cuprinse în cercetare, în RD București-Ilfov și Sud-Est au fost înregistrate câteva cazuri în care veniturile economice au fost generate în cadrul unei societăți comerciale. Cele mai multe organizații care au obținut venituri printr-o societate comercială funcționează în mediul rural, principala activitate generatoare de venit fiind creșterea animalelor. Ponderea sumelor obținute din activități economice este, în medie, 3,4% pentru ONG-urile din București-Ilfov și 1,1% pentru RD Sud-Est. Numai 12,8% dintre reprezentanții ONG-urilor au

indicat că legislația actuală stimulează ONG-urile să dezvolte activități economice. Cea mai frecvent menționată măsură de suport necesară pentru dezvoltarea de activități economice se referă la reduceri fiscale pentru organizațiile care realizează activități economice (58%).

Tabelul nr. 9: Tipuri de soluții pentru încurajarea dezvoltării de activități economice, %

	%
Reduceri fiscale / beneficii / gratuități	58
Revizuirea legislației	29
Finanțare nerambursabilă / sprijin financiar / subvenții	21
Stimularea parteneriatelor public-privat	10
Reducerea birocrăției	10
Acces la informații / desfășurarea de campanii de informare	7
Credite subvenționate / facilitarea obținerii de credite	6
Consultanță	2
Dobânzi / împrumuturi	2
Chirii	1
Crearea de întreprinderi sociale	1

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Revizuirea legislației actuale este vizată de 28,8% dintre ONG-uri, măsură exprimată chiar în contextul în care există dezbateri asupra legii-cadru cu privire la ES. De altfel, un număr redus de ONG-uri apreciază că actuala legislație încurajează dezvoltarea ES în mare măsură (9% pentru RD București-Ilfov și 12% pentru Sud-Est) sau în foarte mare măsură (3% pentru RD București-Ilfov și 2% pentru RD Sud-Est) (tabelul nr. 10).

Tabelul nr. 10: Gradul în care legislația în vigoare încurajează realizarea de activități economice de către ONG-uri, %

	RD București-Ilfov	RD Sud-Est
În foarte mică măsură	32%	24%
În mică măsură	35%	31%
În mare măsură	9%	12%
În foarte mare măsură	3%	2%
NS	21%	31%
Total	100%	100%
Total (N)	118	102

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Pe de altă parte, legea-cadru cu privire la ES nu poate rezolva în mod satisfăcător problemele identificate în dezvoltarea sectorului. Chiar dacă se încearcă definirea domeniului ES și promovarea unor măsuri de suport pentru structurile de ES, este necesară adaptarea unui set mai larg de acte normative care reglementează în prezent activitatea structurilor care au potențial de a dezvolta activități de ES. De exemplu, potrivit unui reprezentant sindical, există discordanțe în legislația actuală:

„O altă problemă pe care am avut-o s-a referit la entitatea juridică denumită. Adică nu știam ce formă juridică să dăm acestor proiecte antreprenoriale, pentru că Legea cooperativelor este ok, este o lege veche. Numai că nu se prea pliază cu legislația POSDRU” (reprezentant sindical).

Lipsa reglementării domeniului creează dificultăți și promotorilor care au în derulare proiecte de ES. Contractual, promotorii își asumă o serie de rezultate în condiții de incertitudine, având în vedere lipsa prevederilor legale cu privire la structurile de ES. Spre exemplu, sintagma de „întreprindere de ES” nu există în legislația actuală în vigoare, însă o serie de promotori și-au propus ca rezultate ale implementării proiectelor finanțate prin fondurile structurale să înființeze asemenea întreprinderi. Soluțiile identificate depind de originalitatea și resursele fiecărui promotor în parte. Unii au înființat ONG-uri, alții au creat societăți comerciale pentru ONG-uri existente prin care pot fi realizate activități economice. În alte situații, foști promotori au decis să nu formuleze noi cereri de finanțare, având în vedere incertitudinea rezultatelor solicitate de către finanțator. O experiență concludentă în acest sens este următoarea:

„Ni s-a părut interesant și relaționa cu obiectivele asumate de noi și am spus că e ok să facem un proiect pe 6.1, cu mențiunea că am fost mirați că se dau bani din POSDRU pe 6.1 pe aceste axe prioritare, însă nu există corespondent în legislație în ceea ce privește ES. [...] Având în vedere acestea, am zis să nu mergem pe un proiect strategic, pentru că ne-a fost frică de vidul legislativ” (reprezentant sindical).

Incoerența măsurilor de suport fiscal pentru ES are un impact negativ asupra inițiativelor dezvoltate. Deși ONG-urile își asigură doar o pondere redusă a veniturilor din activități economice, acestea ar trebui evaluate nu doar din perspectiva veniturilor generate, ci și a impactului pentru reintegrarea grupurilor vulnerabile. Din acest motiv, eficiența economică

nu trebuie să fie principalul criteriu în fundamentarea facilităților fiscale sau a subvențiilor pentru activitățile de ES.

O întreprindere socială presupune costuri semnificative pentru menținerea activității. Spre deosebire de o companie unde scopul este obținerea unui profit maxim, într-o întreprindere socială sunt necesare costuri pentru instruirea angajaților, crearea de facilități speciale pentru aceștia sau servicii sociale complementare. De asemenea, este dificil de estimat costul necesar susținerii unei activități de ES, având în vedere că grupurile dezavantajate vizate necesită servicii sociale sau alte forme de suport individualizate. Un cost standard este imposibil de estimat în astfel de situații:

„Asta este o problemă a noastră: avem costuri de producție destul de ridicate. Fiecare latură adaugă ceva, latura aceasta socială, de mediu... ridică prețul de cost” (reprezentant ONG, București).

Studiile de caz realizate la ONG-urile din județele din RD București-Ilfov și Sud-Est arată că activitățile economice realizate de către ONG-uri prin societăți comerciale sunt tratate de către Codul fiscal cu același regim ca și o afacere obișnuită, chiar dacă veniturile sunt utilizate pentru finanțarea de activități sociale.

„Avem un tractor, o grădină de 3000 m², solar, adăposturi de animale și creștem pui de la incubator, rațe, capre, porci, avem 20 de purcei mici. Această microfermă a funcționat ca o întreprindere socială, care nu trebuie să fie considerată un IMM, adică să îmi aduc mie neapărat profit, trebuie să aduc un oarecare profit, ca să mă autofinanțez, iar partea cealaltă este acoperită de activitatea socială pe care o fac. Încadrez tineri în muncă, îi orientez profesional, îi ajut să ducă o viață independentă” (reprezentant ONG, Constanța).

Lipsa unor forme consistente de suport fiscal poate descuraja inițiativele de ES adresate unor grupuri dezavantajate, cu risc ridicat de excluziune socială. Tinerii care părăsesc centrele de plasament sau persoanele cu handicap grav sunt printre cele mai vulnerabile categorii, având în vedere că piața muncii actuale oferă foarte puține oportunități pentru integrarea acestora. În lipsa unor facilități, este dificilă dezvoltarea unor servicii sociale care să asigure suportul necesar pentru grupurile-țintă. Acest tip de suport este indispensabil pentru reintegrarea profesională și presupune ca activitatea economică să vizeze dezvoltarea competențelor sociale și profesionale. În

aceste condiții, activitatea economică tinde să devină slab eficientă din perspectiva profitului care poate fi generat și, ca urmare, este vulnerabilă în competiția cu societățile comerciale obișnuite care produc bunuri similare.

„Angajarea persoanelor este o problemă și [...] trebuie luată în calcul productivitatea persoanei, pentru că este într-adevăr o activitate mai redusă, de exemplu, tinerii care sunt angajați și au peste 18 ani, până la 20-24, au avut nevoie de cel puțin un an de muncă în care să învețe cum să coloreze, cum să picteze. Deci necesită o perioadă mai lungă de pregătire, necesită un program care să se adapteze handicapului lor. Ei nu trebuie suprasolicitați, au o productivitate mică din cauza dizabilității și nu poți face mai multe obiecte, chiar dacă noi am avut comenzi. Și de aceea trebuie anumite cheltuieli care sunt specifice unei firme, care trebuiesc reduse sau trebuiesc făcute parteneriate ca să scadă cheltuielile și să crească veniturile. Eu cred că, poate, în câțiva ani buni, vom ieși pe zero” (reprezentant ONG, București).

Din acest motiv, structurile de ES au nevoie de suport diferențiat, nu doar prin facilități sau reduceri fiscale, ci și prin subvenții care să permită furnizorului de servicii sociale să mențină activitatea generatoare de profit ca un mijloc de suport pentru grupurile vulnerabile. Taxarea excesivă a muncii, fără o diferențiere clară pentru beneficiarii de servicii sociale, va descuraja inițiativele de reintegrare profesională și va menține grupurile vulnerabile în zona beneficiarilor care primesc servicii sociale gratuit.

„Cadrul legislativ mie mi se pare că nici nu te ajută, nici nu te împiedică, taxele pentru acești tineri sunt aceleași pentru oricare se angajează fără dizabilități” (reprezentant ONG, București).

Actualele prevederi legale relevante pentru domeniul ES sunt dificil de aplicat. Cele mai multe prevederi sunt confuze sau impun cerințe greu de respectat. Cele mai multe probleme au fost indicate în zona legislației pentru persoanele cu handicap, unde o serie de facilități existente de câțiva ani nu pot fi accesate. Lipsa cunoașterii prevederilor sau a avantajelor pe care le presupune acordarea de facilități pentru grupurile dezavantajate sunt motivele cel mai des invocate.

„Este o facilitate în Legea nr. 448 privind acel articol în care angajatorii cu mai mulți de 50 de angajați au obligativitatea de a achiziționa produse, au acele alternative, de a angaja persoane cu handicap. Este o facilitate aceasta, încercăm să ne folosim de aceasta, dar este destul de greu. Foarte greu și cu piața de desfacere a produselor pe care noi le realizăm” (reprezentant ONG, Constanța).

O serie de evaluări anterioare (ex., protecția victimelor traficului de persoane, sistemul de protecție a minorilor neînsoțiți) indică faptul că adoptarea unei legi-cadru care reglementează un anumit domeniu nu este suficientă pentru a asigura coerența funcționării acestuia. Practic, cele două tipuri de servicii de asistență socială s-au dovedit a fi total nefuncționale în condițiile în care legislația conexă nu a suferit modificările necesare sau prevăzute de către legea-cadru. Și în cazul ES, legea-cadru va iniția un proces de dezvoltare a sectorului, care însă trebuie susținut prin revizuirea Codului fiscal și a celorlalte acte normative care se adresează grupurilor dezavantajate sau care reglementează activitatea structurilor de ES. Este de așteptat ca acest proces să fie unul de durată, cu șanse reduse ca beneficiile să sprijine în mod direct proiectele de ES aflate în derulare.

Un risc major pentru procesul de revizuire a legislației îl reprezintă disponibilitatea redusă a decidenților politici de a crea facilități suplimentare, pe fondul reducerii cheltuielilor publice sociale. Instabilitatea fiscală este un alt motiv care generează îngrijorare. Facilitățile fiscale sau prevederile favorabile pentru dezvoltarea de activități economice pentru susținerea grupurilor care pot fi utilizate în domeniul ES se schimbă frecvent, fapt care poate afecta sustenabilitatea structurilor de ES. Având în vedere specificul acestora, este de așteptat să aibă o vulnerabilitate mai ridicată la schimbări ale legislației sau ale mediului în care funcționează.

Un alt risc pentru legislația din domeniul ES îl reprezintă potențialul abuz de facilități oferite de către stat. ONG-urile accentuează nevoia unor mecanisme stricte de control al accesării facilităților, având în vedere că eventualele abuzuri pot afecta întregul sector. De altfel, o serie de disfuncționalități au fost semnalate pentru structurile existente în protecția persoanelor cu handicap, situație care ar trebui să fie luată în considerare la elaborarea normelor de aplicare a legii-cadru pentru ES. Reprezentantul unui ONG explică:

„Anul trecut, în martie, la nivel național, erau 400 de unități protejate în județ, din câte cunosc eu. În urma chestionarului pe care l-am aplicat, am constatat că multe unități protejate sunt înființate de firme [și] sunt [unități protejate] doar cu numele” (reprezentant ONG, Constanța).

Principala modificare legislativă propusă de reprezentanții ONG-urilor se referă la crearea de facilități fiscale pentru domeniul ES. Propunerea de lege-cadru pentru ES conține o serie de prevederi care pot asigura facilități pentru sectorul ES, însă aplicarea acestora depinde de

modul în care vor fi operate modificări în actele normative conexe. Cel mai frecvent menționat este Codul fiscal, care nu asigură suficiente mecanisme de suport pentru activitățile de ES:

„Dar pentru domeniul strict al ES, cu siguranță, pentru că este un domeniu care este nou, deși inițiative există sau forme ale ES există și în România de mulți ani, sprijinirea unor forme... măcar în Codul Fiscal... unele facilități care să îi permită acestui tip de economie să fie cât de cât competitiv pe o piață care poate să fie destul de dură” (reprezentant ONG, Vrancea).

II.1.5. Suportul autorităților pentru sectorul neguvernamental

În secțiunea anterioară am arătat că principalele funcții ale statului în raport cu sectorul neguvernamental, cea de reglementare și de suport, sunt deficitar îndeplinite. Lipsa de reacție a autorităților publice, în condițiile în care sunt alocate resurse importante din fondurile europene, afectează semnificativ proiectele aflate în derulare sau inițiativele anterioare deschiderii liniilor de finanțare dedicate ES. Legislația națională conține o serie de prevederi de suport pentru o serie de activități de integrare pe piața muncii a persoanelor cu handicap sau a șomerilor pe termen lung, care ar putea fi exploatate în generarea de venituri, însă aplicarea acestora este dificilă. Și percepția reprezentanților structurilor de ES confirmă nevoia intervenției instituțiilor publice (tabelul nr. 11).

Tabelul nr. 11: Responsabili în mare și foarte mare măsură pentru sprijinirea activității structurilor de ES, %

	ONG		CAR		COOP	
	București-Ilfov	Sud-Est	București-Ilfov	Sud-Est	București-Ilfov	Sud-Est
Primăria	89%	90%	35%	21%	35%	38%
Guvernul	88%	82%	31%	29%	41%	75%
Consiliul Județean	82%	89%	27%	20%	16%	36%
Uniunile sau federațiile naționale	63%	52%	80%	79%	73%	69%
Altcineva	31%	11%	2%	3%	0%	3%
Total (N)	118	102	49	179	37	196

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Între cele trei tipuri de structuri, există o diferență semnificativă în atribuirea rolului de suport. Uniunile și federațiile au un rol mai redus pentru ONG-uri, în vreme ce pentru CAR-uri și cooperative se dovedesc a fi mai importante. În secțiunile anterioare, am arătat că, în cazul ONG-urilor, uniunile și federațiile au un rol foarte activ, însă ONG-urile și-au dezvoltat capacitatea de a promova individual interesele sectorului sau ale beneficiarilor. Am indicat și situații în care chiar și organizații locale au promovat sau au contribuit la schimbări legislative, printre care protecția unui anumit grup-țintă. În cazul persoanelor cu handicap, tendința este mai accentuată, având în vedere gradul de participare mai ridicat al acestora sau al reprezentanților (părinți, tutori) la activitatea ONG-urilor. Ponderea mare a ONG-urilor care indică guvernul, consiliul județean sau primăria ca instituții care ar trebui să intervină pentru sprijinirea activității acestora este mai degrabă un efect al lipsei de suport.

II.1.6. Perspective ale dezvoltării sectorului neguvernamental

Pentru cele două regiuni de dezvoltare, structura bugetului indică o dependență ridicată de finanțările europene. Ponderea altor surse de finanțare, în special a celor din activități economice, este redusă. De asemenea, un număr relativ restrâns de ONG-uri au indicat că au generat venituri proprii. În aceste condiții, putem estima că sectorul neguvernamental este vulnerabil, mai ales în RD București-Ilfov, unde creșterea semnificativă din ultimii ani a fost susținută de fondurile europene atrase. Evoluția abruptă a ultimilor ani poate afecta sustenabilitatea dezvoltării sectorului, în lipsa unor alternative pentru obținerea veniturilor. Creșterea accentuată a dimensiunii organizațiilor din RD București-Ilfov poate afecta capacitatea acestora de a se adapta procesului de dezvoltare organizațională.

Tabelul nr. 12: Estimarea evoluției bugetului pentru 2011, %

	Regiunea București-Ilfov	RD Sud-Est
NS	8%	20%
Va scădea	19%	12%
Va rămâne constant(ă)	38%	45%
Va crește	35%	23%
Total	100%	100%
Total (N)	118	102

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Structura bugetelor ONG-urilor indică un profil mai degrabă instabil, având în vedere variațiile mari ale bugetelor de la un an la altul. Ponderea surselor de finanțare stabile este redusă, un aport semnificativ în structura veniturilor avându-l finanțările pe bază de proiecte. Legislația în vigoare nu asigură facilități pentru angajații din domeniul social, motiv pentru care costurile pentru resurse umane au o pondere semnificativă în bugetul acestora. În condițiile în care un ONG își asigură resursele pe baza finanțărilor din proiecte, este dificilă păstrarea angajaților în lipsa continuității finanțărilor. De exemplu, potrivit unui reprezentant al sectorului neguvernamental:

„Nu este o legislație care să te ajute foarte mult, nu poți să îți păstrezi specialiștii, asta este problema de bază; îi ai și îi pierzi, mai obții o subvenție, mai obții niște sponsorizări, îi mai ai un an, poate, după aceea nu se mai știe, au fost mult timp în „fără plată”, anul trecut au fost și în șomaj câteva luni, pentru că dacă nu ai resurse financiare stabile sau nu te poți baza sigur pe unele, acumulezi datoriile salariale pentru că nu ai de unde să le plătești. Așa că acesta este principalul inconvenient al lipsei unei finanțări continue” (reprezentant ONG, Vrancea).

Percepția reprezentanților ONG-urilor din cele patru regiuni este în acord cu evoluția anterioară a numărului de salariați și a bugetului. Dacă reprezentanții ONG-urilor din RD Sud-Est și cei din RD Sud Muntenia au o estimare mai prudentă a evoluției numărului de salariați și a bugetului pentru anul următor (2011, respectiv 2010), cei din RD București-Ilfov și Sud-Vest Oltenia avansează estimări mai optimiste (tabelele 12 și 13).

Tabelul nr. 13: Estimarea evoluției numărului de angajați pentru 2011, %

	ONG		CAR		COOP	
	București-Ilfov	Sud-Est	București-Ilfov	Sud-Est	București-Ilfov	Sud-Est
Va scădea	8%	3%	12%	8%	19%	21%
Va rămâne constant	50%	59%	59%	66%	70%	61%
Va crește	36%	19%	6%	8%	5%	12%
NS/NR	6%	19%	23%	18%	6%	6%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Total (N)	118	102	49	179	37	196

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

În comparație cu CAR-urile și societățile cooperative, reprezentanții ONG-urilor au o estimare net pozitivă în privința creșterii numărului de angajați. De asemenea, atât la CAR, cât și în cazul cooperativelor, diferența dintre regiuni este, de această dată, în favoarea RD Sud-Est.

Pe termen scurt, disparitatea regională, foarte accentuată în cazul RD București-Ilfov comparativ cu alte regiuni din proximitate, se va menține sau chiar acutiza în anii următori. După evoluția bugetului și a numărului de angajați, RD București-Ilfov are un profil mai apropiat de RD Sud-Vest Oltenia, însă cu o creștere mai accentuată. RD Sud-Est, deși înregistrează o reducere a numărului de angajați pentru anii 2009-2010, are caracteristici similare cu RD Sud Muntenia, cel puțin sub aspectul variațiilor anuale ale numărului de angajați și ale valorii medii a bugetului. Din această perspectivă, *pe termen lung*, sectorul ONG din RD Sud Muntenia și Sud-Est, deși este mai slab dezvoltat decât cel din RD București-Ilfov și Sud-Vest Oltenia, este mai stabil și mai puțin vulnerabil la factorii care pot influența activitatea ONG-urilor.

Comparativ cu celelalte două tipuri de structuri din domeniul ES, cooperativele și CAR-urile, ONG-urile au cel mai bun potențial de a dezvolta activități economice care să genereze resurse pentru a sprijini în mod direct crearea și susținerea de servicii sociale pentru grupurile dezavantajate. O astfel de concluzie este susținută atât de perspectiva creșterii ponderii de măsuri active de suport pentru categoriile vulnerabile, cât și de cea a nevoii sectorului neguvernamental.

În primul rând, sistemul de servicii de asistență socială a dezvoltat în ultimii ani o serie de măsuri de suport, însă ponderea cea mai mare o au beneficiile sociale bazate pe testarea mijloacelor. Sistemul public de servicii de asistență socială este subdezvoltat, iar sectorul neguvernamental este caracterizat prin disparități regionale semnificative. Cele mai sărace regiuni au o prezență redusă a sectorului nonguvernamental. În ultimii ani au fost vehiculate o serie de planuri pentru reducerea costurilor în sistemul de asistență socială (ex., Codul asistenței sociale în 2010, Strategia de dezvoltare a asistenței sociale și proiectul de lege privind asistența socială în 2011). Elementul comun al celor două planuri este reducerea efortului bugetar, însă fără alternative relevante pentru suportul celor vulnerabili.

În al doilea rând, sistemul neguvernamental este expus unor riscuri majore generate de schimbările semnificative ale surselor de finanțare. Studiile anterioare (Arpinte și Baboi, 2009; Cace și colab., 2006; Cace și colab., 2010) argumentează accentuarea unor factori de risc pentru ONG-urile care nu au capacitatea de a atrage fonduri europene structurale. De asemenea, ONG-urile care implementează în prezent proiecte finanțate din fondurile structurale (Arpinte și Baboi, 2009) indică o serie de dificultăți care reduc semnificativ potențialul acestor fonduri de a sprijini un proces sustenabil de dezvoltare organizațională.

Stimularea dezvoltării de activități economice la nivelul sectorului ONG este imperativă, luând în considerare rolul semnificativ al acestora în furnizarea de suport pentru grupurile dezavantajate. Există deja un volum important de inițiative pentru activități generatoare de venit, însă insuficient exploatate sau cu șanse reduse de a deveni sustenabile. În studiile de caz realizate în cele două regiuni, au fost identificate activități economice cu un rol important pentru reintegrarea grupurilor vulnerabile, în special a persoanelor cu handicap sau a tinerilor care părăsesc centrele de plasament. Dificultățile menționate de către ONG-uri în gestionarea acestor activități și reglementările actuale descurajează însă astfel de inițiative și blochează încercările de a iniția un proces de dezvoltare a ES.

II.1.7. Bibliografie

- Arpinte, D.; Baboi, A., 2009, „The impact of the external financing on the development of the social work system”, în *Revista de cercetare și intervenție socială*, nr. 25, Iași
- Cace, S.; Duminică, G.; Preda, M., 2006, *Evaluarea programelor pentru comunitățile de romi din România*, UNDP, Cluj Napoca
- Cace, S.; Arpinte, D.; Scoican, A. (coordonatori), 2010, *Economia socială în România – două profiluri regionale*, București, Ed. Expert

II.2. CASELE DE AJUTOR RECIPROC ALE SALARIAȚILOR: ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE, ÎNTRE CRIZĂ ȘI PROSPERITATE

Gabriela NEAGU

Capitolul de față își propune o analiză a caselor de ajutor reciproc pentru salariați (CARS) ca entități de ES din două regiuni de dezvoltare ale României: RD Sud-Est și RD București-Ilfov. Datele care stau la baza acestei analize provin din cercetarea realizată de ICCV în calitate de partener în proiectul *Integrat - resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social*, finanțat prin FSE. Cercetarea s-a realizat atât la nivelul populației, cât și la nivelul entităților de ES – inclusiv la nivelul CARS-urilor – fapt care ne permite analiza acestora din două perspective: din perspectiva CARS-urilor în calitate de furnizor de servicii specifice unei entități de ES și din perspectiva populației în calitate de beneficiar al serviciilor oferite de CARS. Datele cercetării au fost organizate în două baze de date distincte: Baza de date „Integrat-Ofertă” (cuprinde datele provenite de la reprezentanții entităților de ES, inclusiv CARS-uri) și Baza de date „Integrat-Cerere” (conține informațiile obținute de la populație).

Capitolul este organizat urmărind cele două perspective de analiză: în prima parte, vom analiza informațiile culese de la reprezentanții CARS-urilor, pentru ca, în a doua parte a materialului, să analizăm informațiile culese de la populație. Premisa de la care plecăm este următoarea: CARS-urile reprezintă un factor de sprijin pentru o parte importantă dintre salariații din România, mai ales în perioadele de criză

economică. Pentru că în ultimii ani România se confruntă cu probleme economice accentuate de criza economică de la nivel internațional, ne așteptăm la o creștere a vizibilității și activității CARS-urilor.

II.2.1. Organizare, activitate, tendințe

CARS-urile sunt în prezent reglementate de Legea nr. 135 din 11.04.2003, potrivit căreia obiectul de activitate al acestor entități este acela de "*atrageră de depuneri sub formă de economii și acordarea de împrumuturi cu dobândă care se reîntoarce la fondul social al membrilor după deducerea cheltuielilor statutare*". Datorită caracteristicilor lor, CARS-urile au fost incluse în categoria entităților de ES. Deși despre ES și entitățile care o formează se vorbește în România abia în ultimii doi ani, ca urmare a fondurilor structurale care sunt orientate într-o foarte mare măsură spre finanțarea acestui sector, CARS-urile au desfășurat o activitate consistentă de foarte multă vreme.

Între celelalte entități de ES, CARS-urile sunt una dintre cele mai "vechi" din România. Primele asociații de credit care prezentau, în mare, caracteristicile celor din prezent au apărut la noi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și au adoptat ca formă de organizare și funcționare sistemele germane Raiffeisen și Schulze-Delezh. Originea CAR-urilor din România este însă fixată în unele documente în 1722, când a fost înființată în Reșița "lada frățească" sau Brudelade, organizată după tradiția societăților miniere din Europa Centrală¹.

În timp, această formă organizată de întrajutorare s-a extins și în celelalte regiuni ale țării. Cele mai vechi entități de acest tip, cuprinse în cercetarea noastră, și-au început activitatea cu un secol mai târziu de la data primei consemnări istorice (tabelul nr. 14):

¹ <http://carpensionari.wordpress.com>.

**Tabelul nr. 14: Anul înființării entității
de economie socială (CARS), %**

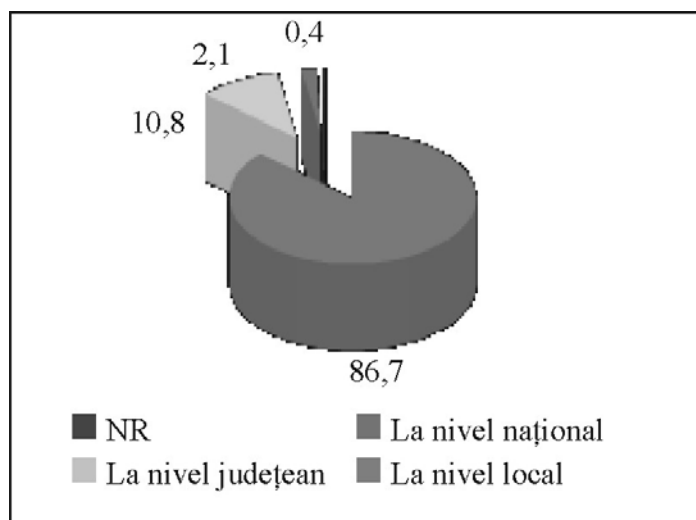
Anul înființării	CARS (%)
1848-1944	3,7
1945-1964	11,2
1965-1989	31,9
1990-1994	10,1
1995-1999	25,5
2000-2004	10,6
2005-2008	6,4
2009-2011	0,5

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Datele cercetării arată că, în cele mai multe cazuri, CARS-urile au luat ființă între 1965 și 1989, perioadă caracterizată prin industrializarea rapidă a României (tabelul nr. 14) și, în consecință, și prin creșterea numărului de salariați. Nu doar că s-au extins ca număr, dar și din punctul de vedere al activității desfășurate, CARS-urile au fost foarte active în acea perioadă. Principalul factor care a stat la baza intensificării activității CARS-urilor l-a constituit faptul că, înainte de '90, în România, posibilitățile românilor de a se împrumuta pentru satisfacerea unor nevoi de consum erau extrem de limitate (doar CEC-ul acorda împrumuturi pentru achiziționarea de locuințe cu plata în rate). Aproape la nivelul fiecărei întreprinderi exista câte un CAR, iar majoritatea angajaților deveneau membri. Marea majoritate a românilor care astăzi au vârsta de 50 de ani și peste își amintesc cum și-au achiziționat prima mobilă sau primele aparate electrocasnice împrumutându-se de la CAR. Aceasta și pentru că, deși veniturile populației erau la fel de insuficiente ca și astăzi în raport cu nevoile de consum, erau sigure, astfel că oamenii își puteau planifica mai bine cheltuielile. Astăzi, stabilitatea financiară a devenit un vis la care cei mai mulți români aspiră că-l vor realiza vreodată, fapt care nu-i împiedică însă să "consume" uneori cu mult peste ceea ce-și permit. Și astăzi, ca și în trecutul nu foarte îndepărtat, CARS-urile îi sprijină pe români în satisfacerea nevoilor lor de consum.

După 1990, schimbările din societatea românească au permis CAR-urilor de salariați să rămână independente atât față de partide politice, cât și de sindicate, devenind instituții financiare nebancale (IFN) cu personalitate juridică. În această calitate, ele nu sunt sub controlul Băncii Naționale a României (BNR), aceasta neavând decât o evidență a CARS-urilor, dar nu și calitatea de "supraveghetor" al activității lor de creditare, așa cum se întâmplă cu băncile comerciale. Această situație se datorează faptului că CARS-urile, spre deosebire de celelalte instituții financiare bancare și nebancale, nu utilizează decât banii membrilor, iar serviciile lor (împrumuturile/creditele) sunt orientate exclusiv către membri. CARS-urile s-au reorganizat după 1990 în structuri teritoriale, naționale și au reușit să-și atragă noi membri din rândul salariaților. Cele mai multe dintre ele își desfășoară însă activitatea în plan local și foarte puține sunt afiliate vreunei organizații, uniuni naționale (de exemplu, Federația Națională a CAR-urilor). Această situație se reflectă și în datele cercetării noastre:

Graficul nr. 15: Nivelul la care-și desfășoară activitatea CARS-urile în Regiunile București-Ilfov și Sud-Est, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Faptul că activitatea celor mai multe dintre ele are un caracter local este explicabil prin istoria formării lor: pe lângă sau în interiorul unităților economice locale. De asemenea, membrii CARS-urilor sunt locuitorii unui județ sau ai localităților dintr-un județ. Politica de prudență dusă de CARS-uri explică și caracterul dominant local al activității lor: multe CARS-uri, atunci când creditează o persoană, solicită informații despre aceasta fie de la locul de muncă, fie de la cei care locuiesc în același oraș sau sat cu solicitantul. Extinderea activității dincolo de granițele județului presupune asumarea unor riscuri mai mari, un număr mai mare de angajați, dar și asumarea unor noi reguli și norme care decurg din această extindere.

Tabelul nr. 15: Distribuția CARS pe cele două regiuni de dezvoltare, %

Formă de organizare	RD București-Ilfov	RD Sud-Est
CARS	17,4%	82,6%
Total (număr)	34	161

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Distribuția CARS-urilor pe cele două regiuni de dezvoltare analizate este în favoarea RD Sud-Est (tabelul nr. 15): un număr mai mare de astfel de entități de ES sunt în județele din RD Sud-Est comparativ cu RD București-Ilfov. O posibilă explicație a acestei distribuții este nivelul de dezvoltare economică diferit al celor două regiuni, dar și diversitatea ofertelor de creditare. RD București-Ilfov este cea mai dezvoltată regiune a României, în care nivelul de trai al populației este net superior față de situația din țară. București-Ilfov ca regiune cuprinde capitala țării, principalul centru economic al României; toate instituțiile financiare bancare și nebancale au, dacă nu sediul central, atunci cel puțin o reprezentanță în București. Veniturile mai mari ale populației și oferta diversificată de finanțare au condus la restrângerea activității sau chiar la desființarea unor CARS-uri.

Unul dintre principalele scopuri pentru care au fost create CAR-urile este acela de a acorda împrumuturi populației pe baza unor criterii stabilite

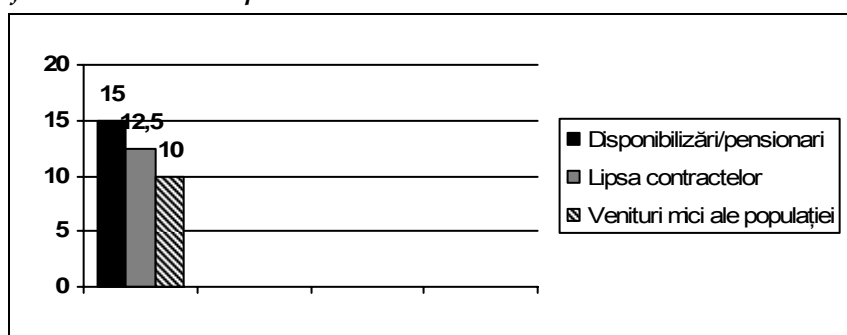
la nivelul fiecărei entități în parte. Între acestea, calitatea de membru și, odată cu ea, obligativitatea de a plăti o sumă de bani pentru constituirea fondului social sunt esențiale. Astfel, CAR-urile se disting de alte instituții financiare, dar și de alte entități de ES prin aceea că încurajează și economisirea în rândul membrilor săi.

CARS-urile au cunoscut două mari "perioade de vârf" în economia de piață, ambele suprapuse peste perioadele cele mai dificile din punct de vedere socioeconomic pentru România, caracterizate prin diminuarea veniturilor populației, restructurări pe piața forței de muncă, creșterea gradului de sărăcie etc. în a doua jumătate a anilor '90 și în perioada 2009-2011. Așadar, CARS-urile, ca multe alte entități de ES, sunt necesare într-o societate pentru că devin pentru populație, în momentele dificile, principalul element de sprijin.

Schimbările de la nivel socioeconomic dintr-o țară nu rămân fără efect asupra evoluției entităților de ES. Evoluția CARS-urilor, atât din punctul de vedere al activității, cât și al numărului de membri, este elocventă: perioadele de restrângere a activității au alternat cu cele de stagnare și dezvoltare accelerată. Înainte de '90, activitatea intensă a CARS-urilor s-a datorat unicității acestora vizând creditarea populației. După '90, opțiunile românilor în ceea ce privește creditarea s-au diversificat, pentru că numărul și tipul instituțiilor care acordă împrumuturi au crescut semnificativ: de la instituții bancare la cele nebancare sau direct de la comerciant (cunoscutele "credite cu buletinul"). Diversificarea ofertelor de creditare nu a avut același ritm cu creșterea veniturilor mării majorități a populației. De asemenea, o parte a întreprinderilor care funcționau înainte de 1990 au fost fie restructurate, fie desființate, iar salariații au intrat în șomaj sau s-au pensionat. Și într-un caz, și în celălalt, nu mai erau eligibili pentru a fi membri ai unui CARS. Aceasta a condus la scăderea numărului de membri și, implicit, la reducerea resurselor financiare ale acestor entități. Un alt aspect care a afectat CARS-urile în activitatea de creditare este acela că împrumuturile acordate de aceste entități sunt reduse ca sumă comparativ cu ceea ce pot acorda băncile, iar termenul de rambursare este limitat - cel mult 2 ani. Salariații cu venituri mari se regăsesc rar printre clienții CARS-urilor, pentru că ei se orientează cu prioritate către băncile comerciale care acordă credite cu valori mai mari și pe

perioade mai lungi de timp. CARS-urile au pierdut nu doar potențiali clienți, ci și o parte a membrilor și, odată cu aceasta, au fost nevoite să-și reducă și numărul de angajați.

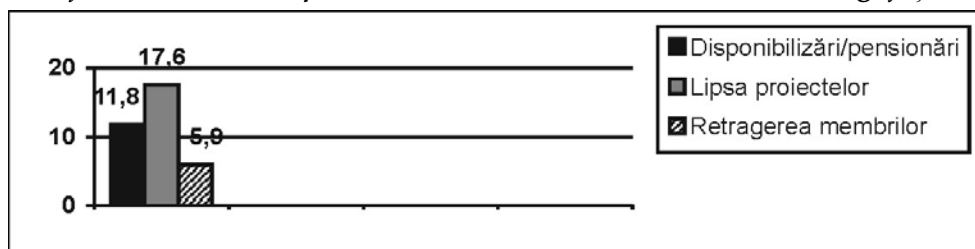
Graficul nr. 16: Principalele motive ale scăderii numărului de membri, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Potrivit datelor cercetării noastre, cea mai importantă cauză a reducerii numărului de membri o constituie disponibilizările sau pensionările (graficul nr. 16). În ceea ce-i privește pe pensionari, aceștia pot fi regăsiți în rândul membrilor CAR-urilor pentru pensionari, însă cea mai mare problemă o reprezintă persoanele disponibilizate, cărora li se limitează accesul la orice formă de creditare. Dacă aceste persoane au contractat în perioada cât erau angajați un credit, riscul de a intra în incapacitate de plată și de a-și pierde bunurile achiziționate sau eventual pe cele girate pentru a obține împrumutul este foarte mare.

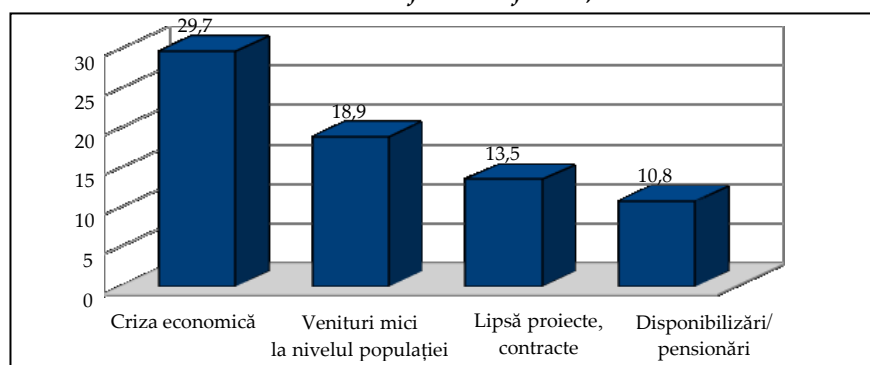
Graficul nr. 17: Principalele motive ale scăderii numărului de angajați, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Numărul de angajați dintr-o instituție, fie aceasta și de ES, depinde nu doar de numărul de clienți pe care îi deservește – clienți numeroși înseamnă angajați mai mulți și, invers, scăderea numărului de clienți atrage după sine și scăderea numărului de angajați –, ci și de capacitatea instituției de a identifica noi oportunități de dezvoltare. Scăderea veniturilor unor categorii de salariați (diferiți de ai entităților de ES) atrage după sine deteriorarea nivelului de trai al altei categorii: unii angajați ai CARS-urilor devin posibili șomeri. La scăderea numărului de angajați ai CARS-urilor a contribuit și lipsa proiectelor care ar fi permis, dacă nu crearea unor noi locuri de muncă, atunci păstrarea celor existente deja (graficul nr. 17).

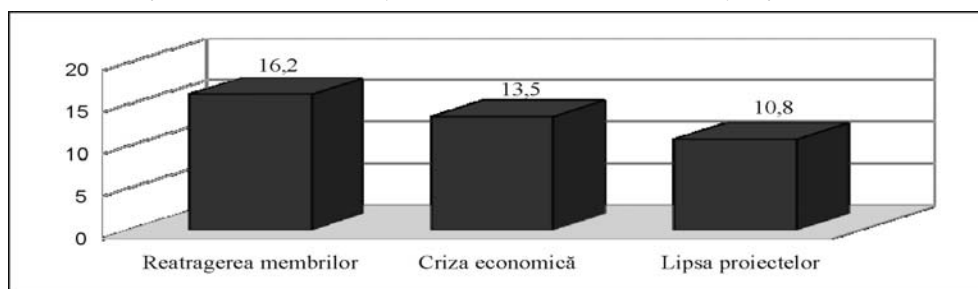
Graficul nr. 18: Principalele motive ale scăderii cifrei de afaceri, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Deteriorarea nivelului de trai al unei părți importante din populație are efecte negative și asupra altor aspecte legate de CARS-uri. CARS-urile sunt entități independente din punct de vedere financiar și din perspectiva organizării și funcționării, astfel că resursele necesare dezvoltării trebuie identificate de către fiecare entitate în parte sau de un grup de astfel de entități. Profitul CARS-urilor a fost afectat în principal de situația de criză economică a României, care a avut un adevărat „efect de domino”: criza economică a dus la scăderea veniturilor populației, la disponibilizări și, în consecință, și la reducerea cifrei de afaceri a acestor entități (graficul nr. 18).

Graficul nr. 19: Principalele motive ale scăderii profitului, %

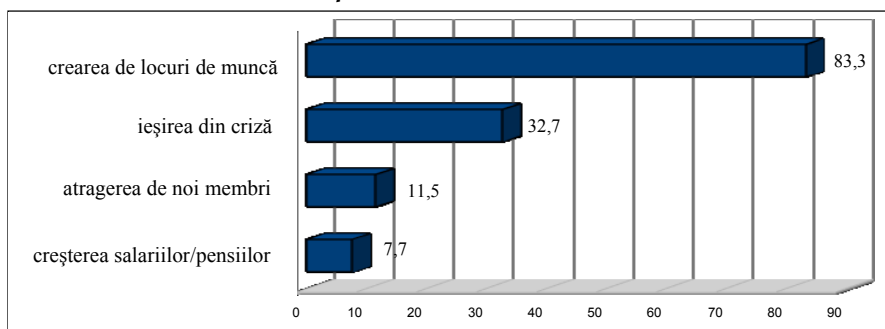

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Și în ceea ce privește cauzele scăderii profitului, situația este asemănătoare: reatrageria membrilor înseamnă o contribuție mai scăzută la fondul social, reducerea nivelului de economisire etc. (graficul nr. 14) Activitatea CARS-urilor este, în consecință, apreciată negativ de către acestea, atât în ceea ce privește cifra de afaceri, cât și profitul. Reprezentanții acestor entități sunt de părere că cele mai importante cauze ale situației în care se găsesc se află în exteriorul CARS-urilor și prea puțin sau deloc sunt și rezultatul eforturilor derulate prin activitățile lor (obținerea unor resurse de finanțare prin proiecte, de exemplu).

Rezultatele cercetării evidențiază de altfel această situație: CARS-urile nu au identificat încă soluțiile la problemele cu care se confruntă – le lipsesc proiectele și contractele de finanțare (graficul nr. 20).

Graficul nr. 20: Principalele soluții de redresare, în opinia CARS-urilor, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Analiza cauzelor problemelor cu care se confruntă în prezent CARS-urile, dar și a soluțiilor propuse de către acestea pentru rezolvarea lor relevă faptul că și problemele, și soluțiile sunt poziționate în afara entității și prea puțin sau deloc în interiorul lor: pentru a se redresa, CARS-urile speră în creșterea numărului de salariați dintre care se vor recruta viitorii membri. Altfel spus, CARS-urile din România mizează pe resurse interne – resurse umane și material-financiare –, și nicidecum pe resurse externe – atragerea de finanțări internaționale.

Politica CARS-urilor este una centrată pe prudență, dar ar trebui să fie și una de implicare în limitele stabilite prin legislație. Mai mult, identificarea de noi surse de finanțare a entității ar trebui să fie principala preocupare a CARS-urilor.

Tabelul nr. 16: Activități prioritare pentru CARS-urile din Regiunile București-Ilfov și Sud-Est, %

Tipuri de activități	Deloc importante	Puțin importante	Importante	Foarte importante	NR/NS
Promovarea intereselor economice	9,8	14,4	32,7	40,5	2,6
Sprejini pentru protecția patrimoniului	6,5	15,7	33,3	39,9	44,6
Informarea membrilor	8,5	7,8	37,3	43,8	2,6
Facilitarea accesului la parteneriate	10,5	15,7	32	37,9	3,9
Promovarea de acte normative utile	3,3	9,2	34	50,3	3,2
Promovarea intereselor financiare	3,3	13,1	37,3	42,5	3,8
Atragerea de surse de finanțare internaționale	22,2	11,1	21,6	40,5	4,6

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Deși lipsa contractelor și a proiectelor este indicată drept cauză principală a scăderii profitului și a cifrei de afaceri, activitatea de atragere de surse de finanțare nu este una dintre activitățile prioritare ale CARS-urilor (tabelul nr. 16). CARS-urile din cele două regiuni de

dezvoltare incluse în cercetare sunt mai preocupate de informarea membrilor – atâția câți mai sunt – și de promovarea intereselor lor financiare. De cel mai mare interes se bucură însă promovarea unor acte normative utile activității acestor entități. Dacă această prioritate este pusă nu doar în slujba intereselor CARS-urilor, ci și alor populației – condiții mai facile de creditare, posibilitatea acordării de credite/împrumuturi și altor categorii de populație, nu doar angajaților etc. -, atunci se poate vorbi despre manifestarea unei preocupări pentru interesul general.

Chiar dacă s-au confruntat în ultimul timp cu probleme – fapt reflectat și în datele acestei cercetări - CARS-urile nu au dispărut și, contrar previziunilor, nici nu se va întâmpla acest lucru curând. În ultimul timp, se poate vorbi chiar despre relansarea CARS-urilor.

Criza economică a condus la disponibilizări și la diminuarea veniturilor, fapt care a dus la creșterea numărului persoanelor neeligibile pentru băncile comerciale. De asemenea, băncile comerciale și-au înăspriț condițiile de creditare, iar creditele de tipul celor "doar cu buletinul" nu mai există de multă vreme pe piață. Mai mult, o pondere însemnată din populație s-a îndatorat excesiv la băncile comerciale în perioada de creștere economică de la începutul anilor 2000. În aceste condiții, CARS-urile devin adevărate "plase de siguranță" pentru cei care au probleme financiare. Este unul dintre motivele pentru care percepția CARS-urilor asupra viitorului este una mai degrabă pozitivă:

Tabelul nr. 17: Tendințe în 2011, %

	Va scădea	Va rămâne constant	Va crește	NS	NR
Cifra de afaceri	19	49,2	13,3	3,6	14,9
Profitul	19	49,2	11,8	3,1	16,9
Numărul de angajați	8,7	66,2	6,2	3,6	15,3
Numărul de membri	20,5	52,3	12,8	3,1	11,3

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Față de băncile comerciale, CAR-urile de salariați sau de pensionari au dus tot timpul o politică de creditare bazată pe prudență. De altfel, multe dintre normele și regulile după care sunt organizate și funcționează CARS-urile sunt aceleași ca în urmă cu patru decenii. Fiecare CARS își poate stabili propriile reguli în acordarea de credite populației, însă toate acționează ținând cont de "regula celor 5 c": capacitate de rambursare, capacitate de garantare, capacitate de economisire, caracter, istorie de credit.

Politica prudentă pe care o practică CARS-urile se reflectă și în tipul dominant de activități – cea de creditare a propriilor membri. Prin comparație cu celelalte entități de ES incluse în cercetare, mai puțin de un sfert furnizează și alte tipuri de servicii decât cel de acordare de credite: doar 39 (20%) din totalul celor 195 de CARS-uri din cele două regiuni de dezvoltare incluse în cercetarea de față furnizează și servicii de asistență socială, 3 (1,5%) dintre ele servicii de sănătate, 3 (1,5%) servicii de educație și cercetare și 5 (2,6%) dintre ele au centre de resurse umane. În planurile lor de viitor, alte activități – în special cele cu caracter social – se regăsesc prea puțin (tabelul nr. 18).

Tabelul nr. 18: Intenții privind dezvoltarea serviciilor sociale, %

Intenționați să dezvoltați în viitor astfel de servicii sociale?	%
NR	77,5
Da	5,6
Nu	16,9

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Evoluția pozitivă a mării majorități a CARS-urilor i-a determinat pe unii reprezentanți ai lor să propună o schimbare semnificativă a acestora, de la legislație până la servicii.

În prezent, există aproximativ 3000 de CARS-uri la nivel național, care numără câteva zeci de mii de membri. O parte a acestora sunt afiliate la uniuni sau federații naționale ale CARS-urilor, în timp ce altele au preferat să-și păstreze independența. Evoluția CARS-urilor fiind apreciată ca una favorabilă pe termen mediu și lung, la nivelul acestor organizații

naționale reprezentante ale CARS-urilor, au apărut opinii care susțin necesitatea înaintării către BNR a solicitării de a le supraveghea activitatea. Această supraveghere se impune, în opinia unor reprezentanți ai CARS-urilor, și ca urmare a faptului că resursele de care dispun sunt suficiente ca să permită acestor entități diversificarea activității financiare desfășurate.

Ca orice altă inițiativă, și aceasta prezintă aspecte pozitive și aspecte negative. Cel mai mare avantaj al supravegherii lor de către BNR constă în posibilitatea de a acorda populației credite cu valoare mai mare pe perioade de timp mai îndelungate. Dezavantajul este însă că rolul social al CAR-urilor – scopul pentru care au fost create – s-ar reduce semnificativ. Opțiunea pentru o variantă sau alta va depinde de evoluția socioeconomică a României pe termen lung, dar și de obiectivele fiecărui CARS în parte.

II.2.2. Perspectiva populației asupra caselor de ajutor reciproc ale salariaților

CAR-urile sunt entități necesare pentru societate, iar numărul lor și intensitatea activității desfășurate sunt o dovadă fie a prosperității economice a unei țări, fie a sărăciei acesteia. În cazul României, cel puțin în prezent, pare a fi mai degrabă dovada sărăcirii populației decât a creșterii bunăstării acesteia. CAR-urile, fie ele de salariați, fie de pensionari, au devenit ultima soluție pentru supraviețuirea unui număr foarte mare de indivizi. Dobânzile mici la credite practicate de CAR-uri și condițiile mult mai relaxate de creditare comparativ cu alte instituții financiare bancare sau nebankare i-au determinat pe tot mai mulți români să apeleze la serviciile acestor entități, atât CARP-uri, cât și CARS-uri.

Dacă, în ceea ce le privește, CARS-urile au doar de câștigat fie în condiții de criză – populația apelează la aceste entități pentru că nu au alternative –, fie în condiții de prosperitate – crește numărul de membri și, în consecință, și valoarea fondului social –, populația nu se poziționează întotdeauna de partea plină a paharului. Statutul ocupațional, veniturile, mediul de rezidență, nivelul de educație sau genul unei persoane sunt criterii în funcție de care percepția populației față de CARS-uri – în special în ceea ce privește activitatea acestora - variază semnificativ.

Nu toți salariații sunt membri ai unui CARS, însă marea majoritate a salariaților din România au cel puțin un credit de achitat. În general, CARS-urile nu acordă împrumuturi pe termen lung (cel mult doi ani), iar valoarea creditului este relativ mică în comparație cu valoarea celor acordate de către băncile comerciale. Sumele de bani împrumutate de către populație de la CARS acoperă nevoile urgente – achitarea taxelor de școlarizare a copiilor, cheltuielile generate de anumite evenimente din familie (căsătorii, decese), reparații sau renovări ale locuințelor etc. Potrivit datelor FEDCAR, clientul clasic al CARS-urilor este o persoană cu venituri reduse – în jurul salariului mediu pe economie –, este bărbat cu vârsta cuprinsă între 40 și 50 de ani. Profilul clasic al clientului CARS nu corespunde însă unei persoane aparținând grupurilor vulnerabile.

Numărul membrilor și, implicit, al clienților CARS-urilor a crescut semnificativ în ultimii ani, însă acest lucru nu echivalează cu creșterea rolului acestei entități în direcția pentru care a fost constituită, ci mai degrabă cu creșterea gradului de sărăcie al populației din România.

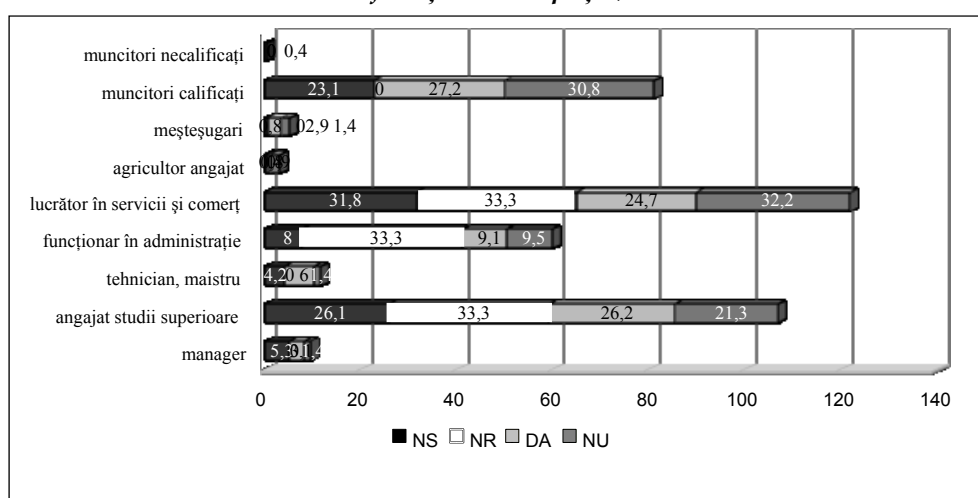
În ultimii ani, se vorbește tot mai des despre "reînvierea CAR-urilor", fie acestea ale salariaților, fie ale pensionarilor. Această "reînviere" sau relansare are două cauze majore. Pe de o parte, marea majoritate a populației s-a îndatorat excesiv la băncile comerciale sau direct către comercianți, iar în prezent, tot mai multe persoane sunt incapabile să mai acopere aceste credite. CARS-urile reprezintă o soluție: cu banii împrumutați din CARS cu o dobândă mică sunt acoperite creditele contractate la băncile comerciale sau la alte IFN-uri. Cea de-a doua cauză a fost creată de criza economică prin care trece și România. Fie din lipsă de lichidități, fie ca urmare a înăsprii condițiilor de creditare, băncile nu mai acordă credite cu ușurința cu care o făceau înainte de 2009. O parte importantă a populației nu a mai fost eligibilă pentru contractarea unui credit la băncile comerciale și nici la alte INF-uri, în schimb "se califică" pentru un împrumut la CARS. Mai mult, CARS-urile au identificat această oportunitate de a-și mări portofoliul de clienți și de a-și intensifica activitatea financiară prin oferirea de consiliere financiară potențialilor clienți. Altfel spus, cei care solicită un credit nu sunt refuzați în cazul în care solicitarea depășește posibilitatea lor de rambursare, ci li se propune o ofertă financiară adaptată particularităților lor.

Existența unei astfel de entități de ES nu este posibilă fără suportul populației, motiv pentru care era necesară și analiza perspectivei acesteia

asupra CARS-urilor, sens în care s-a desfășurat o cercetare și la nivelul populației din cele două regiuni de dezvoltare.

Pentru a evalua o instituție, entitate, activitate etc., este necesar ca în primul rând să fie cunoscută existența acesteia (graficul nr. 21).

**Graficul nr. 21: Nivelul de informare
în funcție de ocupație, %**

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Pe tipuri de ocupații, cei mai informați sunt muncitorii calificați (27,2% au afirmat că știu despre existența unei astfel de entități în județul lor), angajații cu studii superioare (26,2%) și lucrătorii în servicii și comerț (24,7%). Faptul că nivelul de informare al acestor categorii de ocupații este mai ridicat comparativ cu celelalte categorii ocupaționale are ca principală explicație istoricul apariției și dezvoltării CARS-urilor: în cadrul întreprinderilor și unităților economice, adică la locul de muncă al populației angajate.

Informațiile se transmit de la o generație la alta, de la o persoană la alta, însă ele sunt reținute de cele mai multe ori dacă prezintă interes pentru acea persoană.

Tabelul nr. 19: Nivelul de informare în funcție de vârstă, %

	18-24 ani	25-34 ani	35-44 ani	45-54 ani	55-64 ani	Peste 65 ani
DA	9,6	19,2	23,6	16,4	15,4	15,8
NU	13	17,5	18,8	13,6	14,5	22,6
NS	15,6	19,3	17,5	10,2	13,7	23,7
NR	20	20	10,9	12,7	10,9	25,5

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: Întrebarea a fost: „Există la dvs. în localitate CARS-uri?”.

Pe ansamblu, apreciem că, la nivelul tuturor categoriilor de vârstă, există informații privind existența CARS-urilor. Gradul de informare este diferit însă: mult mai informate sunt persoanele cu vârsta cuprinsă în intervalul 35-44 de ani și cele cu vârsta între 25 și 34 de ani, iar cele mai puțin informate sunt, din punctul de vedere al vârstei, extremele: cei foarte tineri și cei apropiați de vârsta a treia. Nivelul mai ridicat de informare al celor cu vârsta cuprinsă între 25 și 44 de ani comparativ cu al celorlalte categorii de vârstă se datorează priorităților firești ale vârstei. Dacă cei foarte tineri mai beneficiază încă de suportul familiei, iar cei mai în vârstă și-au realizat cea mai mare parte a proiectelor de viață, categoria de vârstă 25-44 de ani este pe cale de a și le realiza. Pentru aceasta, are nevoie și de resurse financiare, iar CARS-urile reprezintă o oportunitate.

Tabelul nr. 20: Nivelul de informare în funcție de mediul de rezidență, %

	Rural	Urban
DA	18,9	81,1
NU	67,5	32,5
NS	29,1	70,9
NR	36,4	63,6

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: Întrebarea a fost: „Există la dvs. în localitate CARS-uri?”.

Dezvoltarea celor mai multe unități economice pe lângă care s-au înființat CARS-urile s-a produs în mediul urban. Diferențele în ceea ce privește nivelul de dezvoltare pe medii de rezidență s-au menținut în România și după 1990: mediul rural are un nivel de dezvoltare mult mai scăzut comparativ cu mediul urban. În aceste condiții, este firesc ca nivelul de informare să fie mai crescut în rândul populației din mediul urban (81,1%) și mai mult decât modest în rural – 18,9%. Pe de altă parte, principala condiție impusă de CARS-uri pentru a acorda un împrumut este aceea de a fi salariat; or, numărul de salariați în mediul rural este foarte scăzut, astfel că nivelul de informare mai scăzut al populației din rural poate fi justificat și prin importanța redusă pe care aceasta o acordă acestui tip de informație.

**Tabelul nr. 21: Nivelul de informare
pe regiuni de dezvoltare, %**

	RD București-Ilfov	RD Sud-Est
DA	37,4	62,4
NU	16,9	83,1
NS	38,5	61,5
NR	40,0	60,0

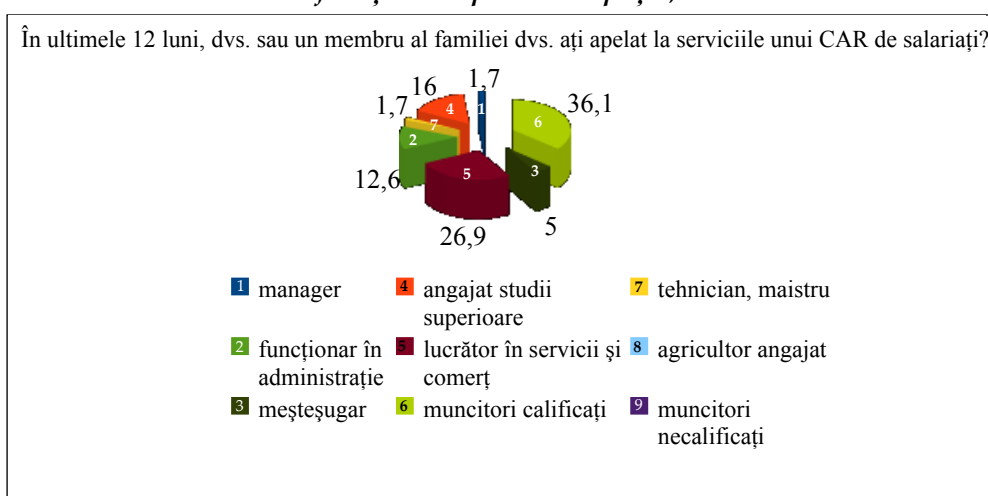
Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Așa cum am văzut din distribuția pe regiuni de dezvoltare a CARS-urilor – un număr mult mai mare al acestora în RD Sud-Est comparativ cu RD București-Ilfov –, și nivelul de informare urmează același tip de distribuție: populația din județele din sud-estul României este mult mai informată față de acest tip de entitate de ES comparativ cu cei care aparțin de București-Ilfov.

Cu cât o persoană este mai bine informată, cu atât deciziile sale sunt mai corecte și mai avantajoase pentru ea și familia sa. Cercetarea noastră ne-a arătat că nivelul de informare al populației diferă de la o regiune la alta, de la o vârstă la alta etc. Utilizarea unui anumit tip de serviciu – în cazul de față, serviciile CARS-urilor – poate fi determinată de nivelul de informare al populației cu privire la acest serviciu, dar și de particularitățile sale

socioprofesionale. Pentru a analiza această situație, am selectat din baza de date doar varianta afirmativă de răspuns a populației, adică pe acele persoane care au susținut că au utilizat în ultimul an serviciile unui CARS.

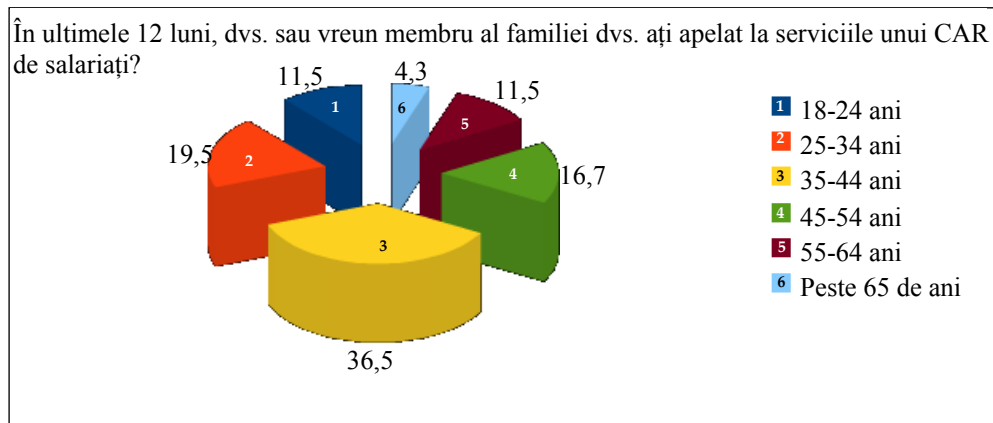
**Graficul nr. 22: Utilizarea serviciilor CARS
în funcție de tipul de ocupație, %**

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

În ceea ce privește tipul de ocupație, ținând cont și de datele referitoare la nivelul de informare, putem spune că cei mai informați sunt și cei care au utilizat serviciile acestei entități de ES: muncitorii calificați și angajații cu studii superioare (graficul nr. 22).

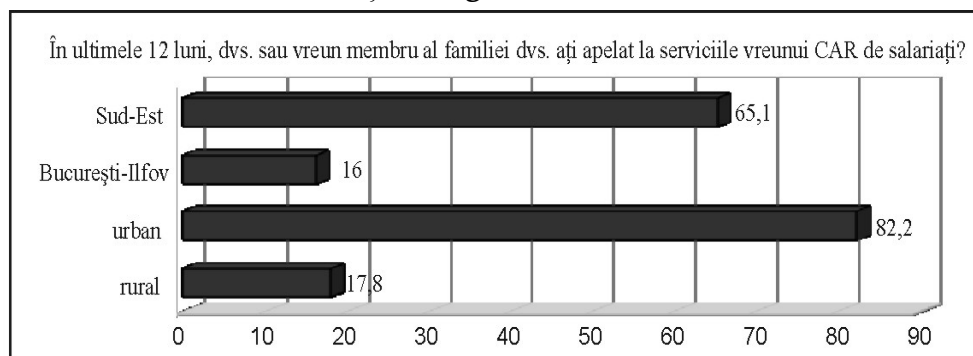
Graficul nr. 23: Utilizarea serviciilor CARS în funcție de vârstă, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Și în ceea ce privește vârsta, relația dintre informare și utilizare este una directă: cei mai informați sunt și cei care au utilizat apelat la serviciile unui CARS, adică grupele de vârstă 35-44 de ani și 25-34 de ani (graficul nr. 23).

Graficul nr. 24: Utilizarea serviciilor CARS în funcție de mediul de rezidență și regiunea de dezvoltare, %

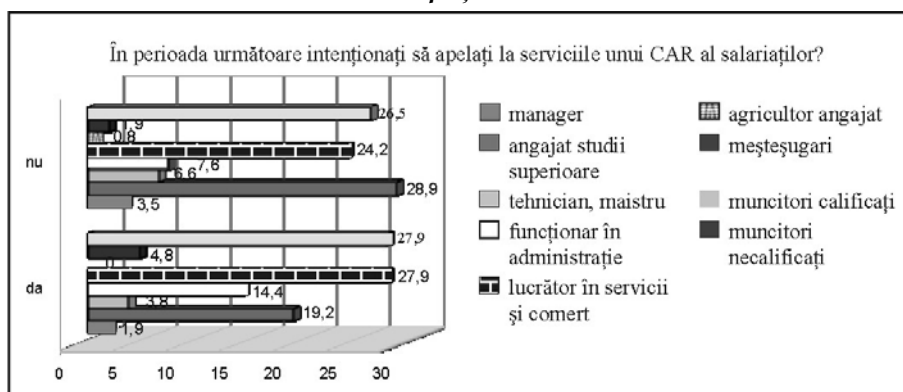
Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Utilizarea serviciilor CARS-urilor a fost mai frecventă în RD Sud-Est decât în București-Ilfov, în mediul urban mai des comparativ cu mediul rural (graficul nr. 24).

Datele cercetării demonstrează că între nivelul de informare și gradul de utilizare există o relație directă: cei mai bine informați se suprapun peste cei care au apelat mai frecvent la serviciile unui CARS. Este dificil de precizat dacă un individ, cu cât are mai multe informații despre acest serviciu, se regăsește mai degrabă printre utilizatori decât cel care este mai puțin informat sau dacă apelul la astfel de servicii îl obligă să dețină cât mai multe informații. Conform rezultatelor cercetării Integrat, majoritatea celor care au apelat la serviciile unui CARS s-au declarat mulțumiți sau foarte mulțumiți atât de condițiile de creditare, cât și de cele de rambursare a împrumutului. Nivelul ridicat de satisfacție față de serviciile CARS-urilor este specific tuturor categoriilor de populație, indiferent de vârstă, ocupație, mediu de rezidență sau regiune de dezvoltare.

Dacă populația este informată și mai ales mulțumită de serviciile CARS-urilor, ne așteptăm ca și pe viitor să apeleze la aceste entități de ES (graficul nr. 25).

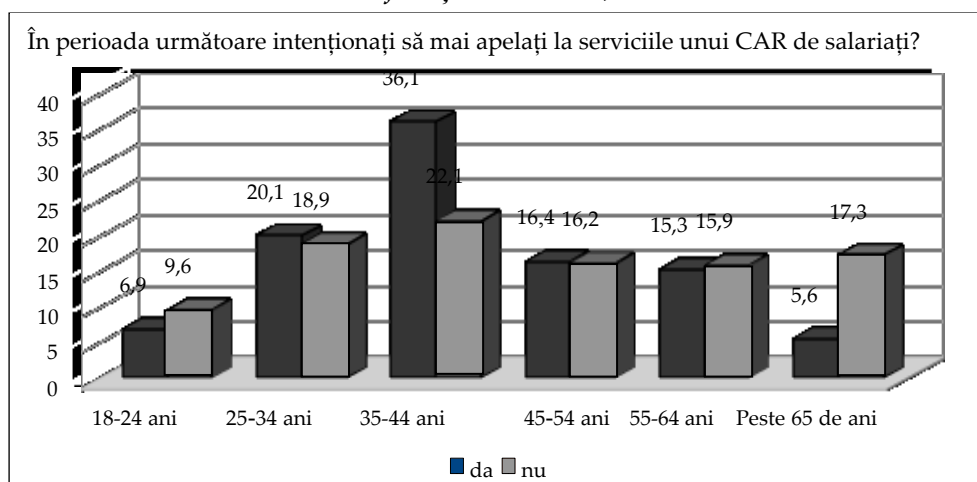
Graficul nr. 25: Intenția de a apela la serviciile unui CARS în funcție de ocupație, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Marea majoritate a celor care au utilizat serviciile unui CARS își mențin intențiile și pe viitor, însă sunt și categorii de ocupații care, deși au apelat la acest tip de creditare, nu mai includ în planurile de viitor astfel de servicii: angajații cu studii superioare, deși sunt printre cei care au utilizat aceste servicii, în ceea ce privește intențiile de viitor, sunt cei care în proporția cea mai mare (28,9%) nu mai vor să apeleze la aceste servicii (graficul nr. 25).

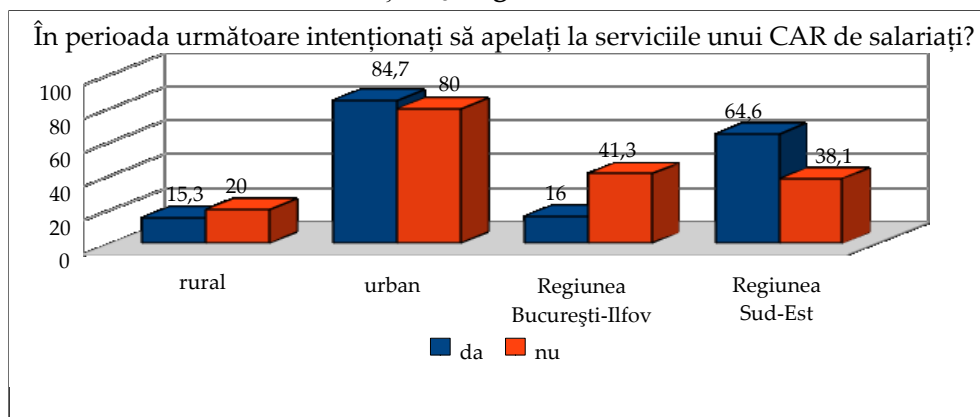
Graficul nr. 26: Intenția de a apela la serviciile unui CARS în funcție de vârstă, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

CARS-urile vor rămâne în continuare preferatele categoriilor de vârstă 25-44 de ani, pentru că, așa cum se observă și în graficul de mai sus, populația din această categorie de vârstă a apelat și își menține intențiile de a apela și pe viitor la serviciile acestei instituții financiare. Analiza intențiilor populației după vârstă ne arată, de asemenea, că CARS-urile pot să câștige teren pe viitor și în rândul populației foarte tinere – sub 35 de ani.

Graficul nr. 27: Intenția de a apela la serviciile unui CARS în funcție de mediul rezidențial și regiunea de dezvoltare, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

În funcție de mediul de rezidență și regiunea de dezvoltare, observăm un aspect deosebit: populația din mediul rural, deși a apelat foarte rar la acest tip de servicii, pe viitor intenționează să le includă în opțiunile sale. RD București-Ilfov oferă multiple posibilități de creditare și, de aceea, ponderea celor care intenționează să apeleze la serviciile unui CARS este mai mică decât cea din RD Sud-Est (graficul nr. 27).

Într-o concluzie parțială, CARS-urile se numără printre entitățile preferate ale populației din România atât în ceea ce privește informarea, utilizarea serviciilor, satisfacția față de calitatea acestora, cât și în ceea ce privește intențiile de viitor ale românilor. Acest fapt nu poate decât să confirme optimismul manifestat de către reprezentanții CARS privind evoluția pozitivă a activității acestora.

II.2.3. Casele de ajutor reciproc ale salariaților și grupurile vulnerabile

În momentul de față, CARS-urile impun tuturor solicitanților anumite condiții pentru a beneficia de sprijinul lor. Deși sunt dintre cele mai relaxate condiții impuse de o instituție financiară – nu se impune o valoare minimă a venitului, nu se solicită o documentație complicată, sunt

acceptați și giranți care pot fi alte persoane decât membrii familiei solicitantului etc. -, este totuși necesar ca solicitantul să fie salariat.

Din nefericire însă, nu toți membrii unei societăți au șansa de a avea un loc de muncă prin care să-și asigure lor și familiei lor un venit. De regulă, persoanele care nu au un loc de muncă, un venit care să le asigure un nivel de trai decent, se regăsesc cel mai adesea în categoria grupurilor vulnerabile. În ultimii ani, ca urmare a accentuării constante a inegalităților dintre diferite categorii sociale, dar și ca urmare a crizei economice care s-a extins și la nivelul societății noastre, numărul persoanelor care se regăsesc în categoria grupurilor vulnerabile a crescut.

Potrivit actelor normative în vigoare, dar și din punctul de vedere al tuturor studiilor și cercetărilor pe această temă, există o multitudine de definiții asupra a ceea ce înseamnă *grup vulnerabil*. În termeni generali, grupurile vulnerabile sunt acele categorii de persoane care au acces limitat la resursele de orice tip – material-financiare, politice, educaționale, de sănătate etc. -, se află în situație de inegalitate în raport cu marea majoritate a populației și se confruntă cu atitudini și comportamente discriminatorii – respingere, marginalizare – din partea celorlalți cetățeni, pe considerente etnice, religioase, de gen, vârstă etc. (Cace și colab., 2010). În România, din categoria grupurilor vulnerabile fac parte, de regulă, copiii proveniți din familii numeroase, minoritatea roma, vârstnicii, persoanele cu diverse forme de handicap, tinerii care au părăsit sistemul instituționalizat. Cercetarea de față s-a concentrat pe două categorii de populație regăsite frecvent în rândul grupurilor vulnerabile: minoritatea roma și femeile. Pentru a realiza analiza relației acestor două categorii de populație cu CARS-urile, se impune o prezentare a cauzelor pentru care romii și femeile aparțin grupurilor vulnerabile.

Studiile și cercetările realizate până în prezent în România care au avut ca temă analiza situației minorității roma evidențiază faptul că romii au unul dintre cele mai scăzute niveluri de educație comparativ cu alte minorități naționale și cu populația majoritară, locuiesc în condiții improprii, au o stare de sănătate precară, nu dispun de documente de identitate (certificat de naștere, buletin), locuiesc cel mai adesea la periferia localităților și nu întotdeauna există mijloace de transport în comun care să facă legătura dintre periferie și localitatea de care aparțin etc. Lipsa de pregătire școlară și profesională face dificil accesul romilor la locuri de muncă stabile și la

obținerea unui venit constant. Chiar și atunci când reușesc să se integreze profesional, starea de sănătate, dificultățile create de numărul mare de membri de familie (familii cu mulți copii în întreținere, familii extinse), distanța mare de la domiciliu la locul de muncă și lipsa mijloacelor de transport îi determină cel mai adesea să renunțe la locul de muncă și, implicit, la obținerea unui venit lunar.

Societatea românească este una modernă, democratică, însă nu este singura democrație în care femeile, chiar dacă au același nivel de pregătire educațională și profesională și îndeplinesc la locul de muncă aceleași responsabilități ca și bărbații, obțin venituri mai mici. Perioadele în care femeile sunt în concediu pre sau postnatal sau în concediu de creștere și îngrijire a copilului sunt și cele în care obțin venituri foarte reduse. Șansele de integrare profesională sunt mult mai reduse pentru femei decât pentru bărbați (Cace și Tomescu, 2011).

Unul dintre obiectivele prioritare pentru care au fost constituite entitățile de ES este și acela ca, prin activitățile desfășurate, să vină în sprijinul grupurilor vulnerabile dintr-o societate. Constatăm însă că grupurile vulnerabile nu pot beneficia de sprijinul acestor entități decât cel mult indirect, prin acei membri de familie care pot accesa un împrumut și pot face dovada capacității de achitare a acestuia. Acest aspect este relevat și de datele cercetării noastre.

Tabelul nr. 22: Gradul de implicare al CARS-urilor în sprijinirea grupurilor vulnerabile, %

Organizația dvs. oferă forme de ajutor pentru persoane aflate în nevoie?	
Da, în prezent	29,2
Da, în trecut a avut astfel de activități	9,7
Nu, nu a oferit niciodată	61,1

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Datele cercetării arată că mai puțin de o treime dintre CARS-uri se implică în desfășurarea acestui tip de servicii cu caracter social. Principala formă de sprijin pe care o oferă CARS-urile este acordarea de credite

preferențiale – mai mult de jumătate dintre CARS-uri au indicat această formă de suport. Totuși, dacă ținem cont de faptul că cei care solicită un credit, indiferent de valoarea lui, indiferent dacă este de natură preferențială sau unul obișnuit, plătesc o dobândă calculată în funcție de valoare și de durata de creditare, este destul de dificil de a considera aceasta o formă de ajutor social. Este mai degrabă o formă de sprijin condiționat sau contra unui cost modic.

CARS-urile funcționează totuși pe principiile unei bănci: obțin profit și cel mai adesea acest profit provine din acordarea de credite către membrii săi.

Tabelul nr. 23: Beneficiile obținute de CARS-uri, %

Organizația dvs. a beneficiat de mecanisme de sprijin sau surse de finanțare de la autorități locale/centrale sau instituții internaționale?	
Da	3,1
Nu	91,3
NR	5,6

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

CARS-urile au mai degrabă caracterul unor "organizații închise": nici nu oferă ajutor, dar nici nu primesc; doar membrii lor cotizanți pot beneficia de credite.

Deși nu sunt printre cei care acced facil la sprijinul unor CARS-uri, grupurile vulnerabile – în cazul de față ne referim doar la femei și populația de etnie roma – ne așteptăm să dețină cel puțin informații despre aceste entități.

Și populația majoritară, și etnicii romi au informații despre existența CARS-urilor în județul/localitatea lor, chiar dacă în proporții diferite: românii sunt mai bine informați decât romii (tabelul nr. 24). Nici în ceea ce privește distribuția pe sexe a populației, gradul de informare nu diferă foarte mult, însă, așa cum era de așteptat, bărbații sunt mai bine informați decât femeile (tabelul nr. 24).

Tabelul nr. 24: Nivelul de informare în funcție de apartenența etnică și gen, %

	Români	Romi	Masculin	Feminin
DA	50,9	44	51	49,8
NU	23,1	29,4	25,3	21,3
NS	24,6	26,6	22,6	27,2
NR	1,4	0	1,1	1,7

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Oamenii nu se nasc vulnerabili din punct de vedere social. Vulnerabilitatea se instalează mai devreme sau mai târziu, în funcție de contextul sociofamiliar, cultural, economic etc. în care trăiește o persoană. Din acest motiv, considerăm că o persoană, deși în prezent face parte din categoria grupurilor vulnerabile din cauza unor circumstanțe – pierderea locului de muncă, dificultăți de sănătate, de familie etc. –, este foarte posibil ca în trecut să nu fi fost în această categorie și foarte posibil ca în viitor să-și depășească și să-și rezolve aceste probleme. Din acest punct de vedere, am analizat relația dintre femei și minoritatea roma cu CARS-urile: apelul la servicii, gradul de satisfacție și intențiile de viitor.

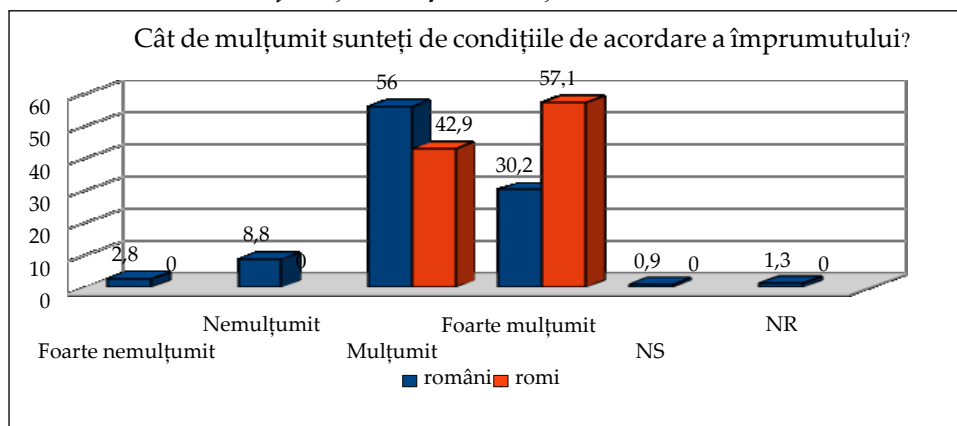
Tabelul nr. 25: Utilizarea serviciilor în funcție de gen și etnie, %

În ultimele 12 luni, dvs. sau un membru al familiei dvs. ați apelat la serviciile unui CARS?				
	Masculin	Feminin	Români	Romi
DA	7,6	7,1	7,2	14,6
NU	80,1	84,1	82,2	77,1
NS	10,5	6,8	8,6	8,3
NR	1,8	2	2	0

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

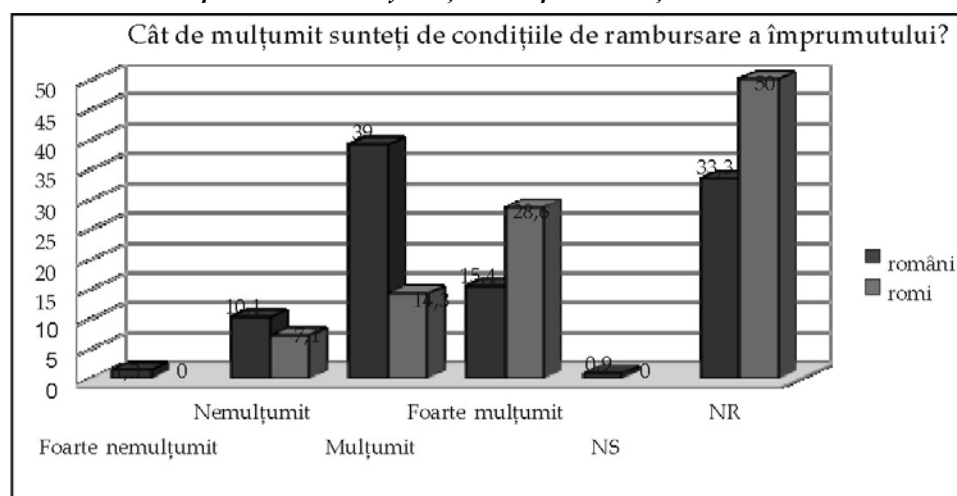
Utilizarea serviciilor furnizate de către CARS-uri este mai frecventă în rândul bărbaților decât al femeilor și de două ori mai frecventă în rândul minorității roma comparativ cu majoritatea (tabelul nr. 25).

Graficul nr. 28: Satisfacția față de condițiile de acordare a împrumutului în funcție de apartenența etnică, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

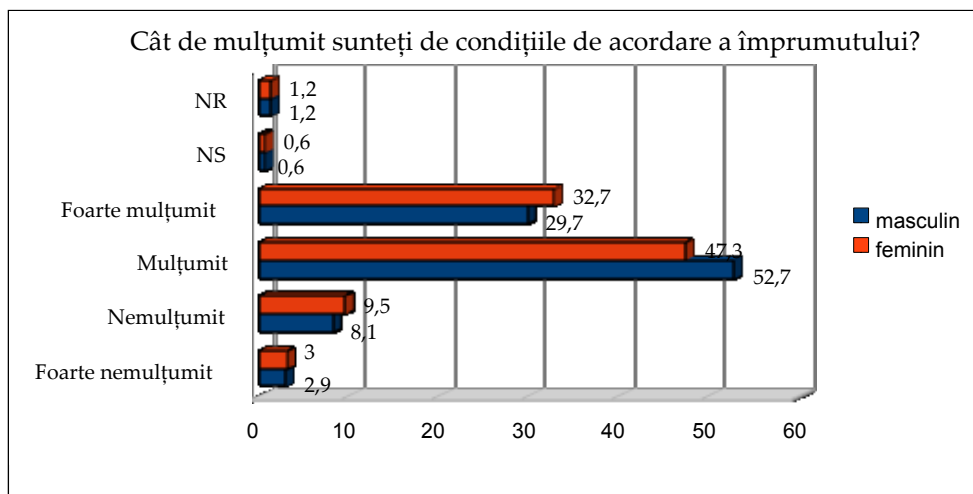
Graficul nr. 29: Satisfacția față de condițiile de rambursare a împrumutului în funcție de apartenența etnică, %

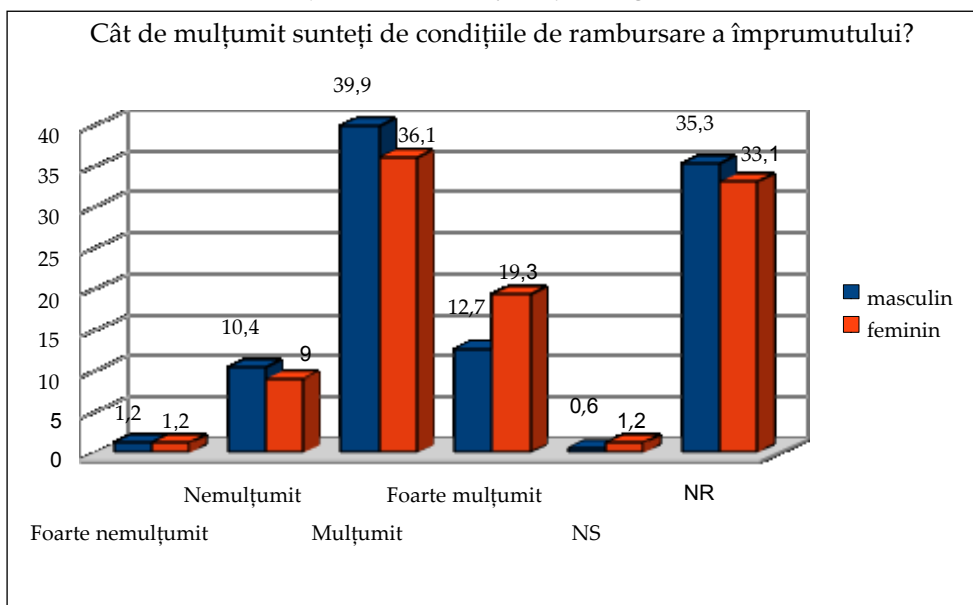
Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

În ceea ce privește condițiile de acordare și rambursare a creditului în funcție de etnie, constatăm că etnicii romi sunt mult mai mulțumiți comparativ cu românii (graficele nr. 28 și 29).

Graficul nr. 30: Satisfacția față de condițiile de acordare a împrumutului în funcție de gen, %

Graficul nr. 31: Satisfacția față de condițiile de rambursare a împrumutului în funcție de gen, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Analiza satisfacției față de serviciile oferite de CARS-uri în funcție de sexul respondentului ne arată că femeile manifestă un grad mai mare de satisfacție în ceea ce privește condițiile de rambursare a creditului, dar sunt mai puțin mulțumite decât bărbații când vine vorba de condițiile de acordare a creditului (graficul nr. 30).

Analiza percepțiilor populației asupra CARS-urilor, indiferent de perspectiva din care este abordată, ne conduce la concluzia că aceste entități sunt necesare pentru societate și, mai mult, sunt apreciate pentru sprijinul pe care îl acordă populației. Opiniile pozitive ale populației se suprapun peste așteptările reprezentanților CARS-urilor participante la această cercetare.

Una dintre cele mai vechi entități de ES din România, CARS-urile fac dovada utilității lor pentru societate: sunt un sprijin pentru populație atât în perioade de relaxare economică, cât și în perioade de criză, atât pentru acele categorii de populație care au un nivel de trai decent, cât și pentru categoriile de populație vulnerabile dintr-o țară. Faptul că activitatea lor are un grad ridicat de intensitate este susținut și de (re)cunoașterea de care se bucură la nivelul populației, și de frecvența cu care populația accesează serviciile oferite de aceste entități, dar și de faptul că fac parte din planurile de viitor ale populației. Dacă în prezent, în România, serviciile CARS-urilor sunt accesate de către populație mai degrabă din lipsa sau limitarea altor oportunități, pe viitor, prin îmbunătățirea situației socioeconomice generale, dar și a situației acestor entități, este de dorit ca utilizarea lor să se facă pentru avantajele CARS-urilor în sine.

II.2.4. Bibliografie

Cace, S.; Arpinte, D.; Soican, N.A., 2010, *Economie socială în România. Două profiluri regionale*, Ed. Expert, București

Cace, S.; Tomescu, C., 2011, *Studiu asupra fenomenului de mobbing și a unor forme de discriminare la locul de muncă în România*, Ed. Expert, București

<http://carpensionari.wordpress.com>

II.3. CASELE DE AJUTOR RECIPROC ALE PENSIONARILOR – ENTITĂȚI TRADIȚIONALE DE ECONOMIE SOCIALĂ ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

Ionuț ARDELEANU

Capitolul de față își propune să analizeze casele de ajutor reciproc ale pensionarilor ca entități reprezentative ale ES din RD București-Ilfov și Sud-Est. Cercetarea a vizat managerii și angajații a 23 de CARP-uri din cele două regiuni, respectiv 11 pentru București-Ilfov și 12 pentru RD Sud-Est. Acest fapt nu permite o analiză complexă din punct de vedere statistic a CARP-urilor, în schimb oferă informații edificatoare privind diferențele și asemănările dintre cele două regiuni de dezvoltare, informații care permit conturarea profilului acestor tipuri de organizații, puțin analizate în mediul academic și în cel asociativ.

Ca structură de prezentare a rezultatelor cercetării privind CARP-urile din RD București-Ilfov și Sud-Est, capitolul urmărește să detalieze informații referitoare la cadrul general de funcționare, la construcția instituțională și să analizeze aspecte organizaționale precum forme de suport pentru membri, mecanisme de finanțare, personal angajat. Ultima parte prezintă concluziile cercetării și include câteva recomandări pentru dezvoltarea CARP-urilor pe termen mediu și lung.

Deși mutualitățile reprezintă o formă de asociere răspândită la nivel internațional, CARP-urile din România se detașează de acestea prin unicitatea caracterului lor, cu excepția Estoniei, unde se regăsesc forme similare. CARP-urile sunt unice prin forma riguroasă de organizare, validată printr-o activitate continuă de câteva decenii, prin stabilitate (toți membrii dețin un

carnet care atestă adeziunea la misiunea și viziunea organizației), prin previzibilitatea obținerii unor venituri din activitatea de creditare, reinvestite ulterior în activități cu caracter social sau în bunăstarea membrilor. CARP-urile reprezintă în esență o îmbinare între mai multe tipuri de instituții/organizații și cumulează în activitate cel puțin două segmente distincte: creditarea – pe baza contribuțiilor sociale voluntare ale membrilor - și servicii sociale primare și/sau specializate, în funcție de numărul de membri și de veniturile obținute.

În cei aproape 90 de ani de când au fost înființate în România, CARP-urile nu au dat niciodată faliment, acestea devenind simboluri de coeziune socială în vreme de război, crahuri financiare, recesiune, dar și în timpul altor fenomene sociale care au destabilizat societatea românească.

În prezent, CARP-urile din România se află în plin proces de redescoperire a noțiunii de autoajutorare, bazată pe afiliere și relații reciproce. Politicile sociale deficitare pentru categoria socială reprezentată de pensionari au făcut ca aceștia din urmă să-și piardă încrederea în structurile statului și să-și îndrepte atenția preponderent spre entitățile care le permit accesul la serviciile dorite într-un mod mult mai facil.

În mod tradițional, CARP-urile oferă credite pentru pensionarii considerați neeligibili pe piața bancară, ajutoare de înmormântare pentru membrii familiei acestora și reprezintă în sine un spațiu de socializare deschis membrilor pensionari. În ultimii ani însă, multe dintre CARP-urile din România și-au extins aria de activitate, oferindu-le pensionarilor servicii din ce în ce mai complexe, motiv pentru care numărul de membri a crescut simțitor. Popularitatea acestor asociații a crescut, am putea spune, direct proporțional cu introducerea de către CARP-uri a serviciilor cu prețuri subvenționate, mult mai mici față de cele de pe piață sau chiar gratuite (asistență sociomedicală, psihologică, juridică, activități filantropice, magazine sociale, case de odihnă, cantine sociale și diverse alte prestări de servicii).

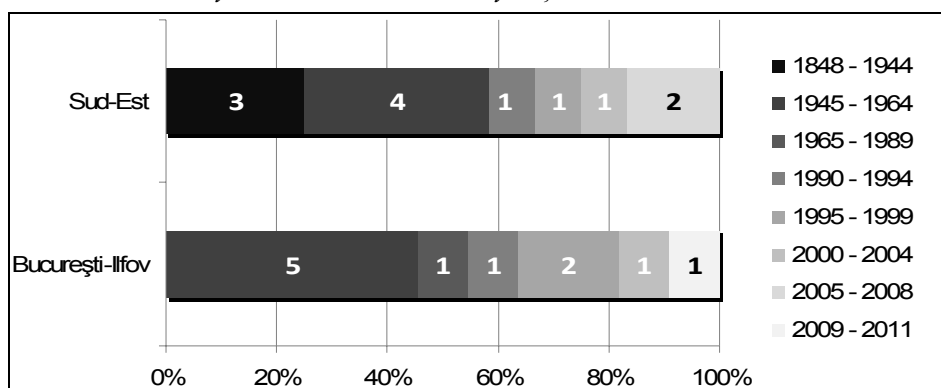
O privire de ansamblu asupra situației în care se găsesc CARP-urile în prezent relevă faptul că aceste structuri se dezvoltă, preluând instrumente noi de lucru ale sectorului nonprofit pentru gestionarea activităților lor din ce în ce mai complexe. CARP-urile nu mai sunt simple instituții de unde pensionarii pot lua împrumuturi, ci devin adevărate centre specializate pentru a veni în întâmpinarea vârstnicilor aflați în situații

de risc social. Dezvoltarea serviciilor sociale ale CARP-urilor reprezintă un răspuns la nevoile pensionarilor aflați în imposibilitatea de a trăi o viață decentă; de aceea managerii multor CARP-uri apelează la mecanisme de finanțare care până de curând erau inaccesibile (fonduri europene, sponsorizări, subvenții guvernamentale, donații, scutiri de taxe și impozite).

Cercetările recente efectuate în România privind formele de organizare specifice ES, dar și mediul asociativ în genere evidențiază interesul din ce în ce mai mare pentru studiul CARP-urilor ca furnizor de servicii sociale. Astfel, în „Raportul de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată” (Ministerul Muncii, 2010), se recunoaște rolul CARP-urilor: „prin modul de organizare și obiectivele stabilite prin lege, sunt una dintre cele mai reprezentative forme specifice ES, relevante pentru domeniu în general și pentru persoanele vulnerabile în special. Ele se încadrează în categoriile recunoscute ca forme tradiționale de ES în Europa. Reglementările românești în vigoare asigură respectarea tuturor caracteristicilor ES” (Ministerul Muncii, 2010, p. 48).

Un prim aspect privind CARP-urile incluse în cercetarea Integrat se referă la faptul că acestea s-au înființat cu predilecție după cel de-al Doilea Război Mondial, în perioada 1945-1964, și după anul 1990.

Graficul nr. 32: Anii de înființare a CARP-urilor

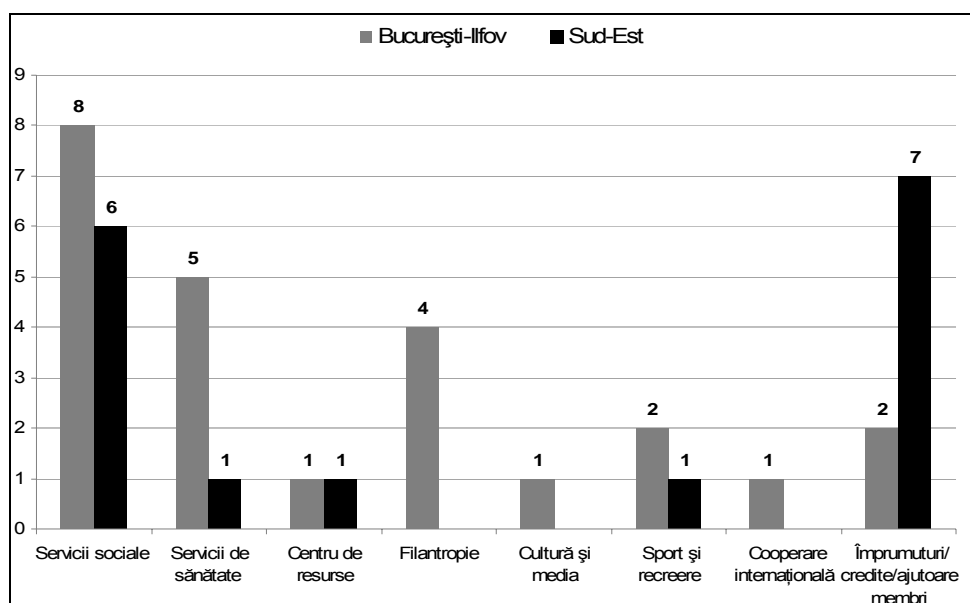

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: Din cauza numărului mic de cazuri, în acest grafic și în cele ce urmează, numerele indicate în interiorul graficului reprezintă frecvențe absolute (număr de cazuri).

Reprezentarea CARP-urilor în fiecare județ din România le conferă acestor organizații un statut asemănător unor instituții de stat, de o importanță mare pentru comunitățile locale. În acest sens, există o tradiție veche de aproape 60 de ani, prin care, în momentul ieșirii la pensie, fostul salariat era îndrumat către CARP-ul din localitatea de reședință. Sub aspectul creditării, CARP-urile continuă activitatea CARS-urilor, însă primele sunt organizate pentru a desfășura activități mai numeroase și mai complexe. Deși principalul scop al CARP-urilor este ajutorarea mutuală prin acordarea de credite avantajoase, există o serie de alte domenii conexe acoperite prin serviciile furnizate, în ambele regiuni de dezvoltare studiate: asistență socială, sănătate, filantropie, cultură și media, sport și recreere. Cele mai răspândite sunt primele trei enunțate.

Graficul nr. 33: Domeniul de activitate al CARP-urilor

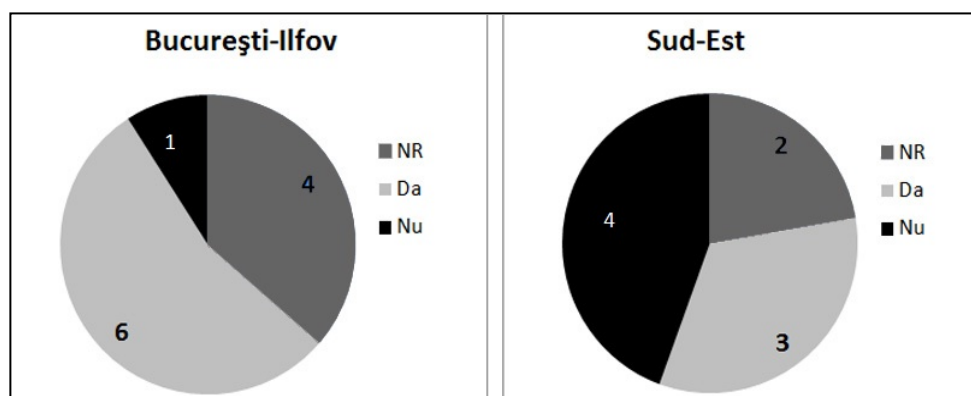
Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Serviciile sociale primare și specializate sunt parte integrantă a statutelor de înființare și a strategiilor de dezvoltare pentru majoritatea

CARP-urilor. Cu toate acestea, serviciile de sănătate acordate membrilor sunt menționate într-un singur caz în RD Sud-Est, față de cinci cazuri în RD București-Ilfov. Acordarea serviciilor de sănătate de către CARP-urile din București-Ilfov (analize medicale la cabinetele proprii sau la domiciliul membrilor nedeplasabili, consultații efectuate de către medici specializați în gerontologie, kinetoterapie, proceduri terapeutice, medicamente alocate și naturiste) într-o măsură mai mare decât cele din RD Sud-Est se poate explica printr-o politică de atragere de noi membri și prin resursele financiare mai mari aflate la dispoziția primelor.

Intenția de dezvoltare a unor noi servicii sociale ca formă de suport pentru membri este mai bine evidențiată pentru RD București-Ilfov (graficul nr. 34).

Graficul nr. 34: Intențiile de dezvoltare de noi servicii sociale

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Prin serviciile sociale și de creditare furnizate persoanelor vârstnice, CARP-urile manifestă o prezență activă în comunitățile în care își desfășoară activitatea. Vom prezenta pe scurt exemple ale unor CARP-uri reprezentative pentru cele două regiuni de dezvoltare. CARP-urile au fost selectate pe baza numărului mare de membri afiliați și a complexității și multitudinilor de activități sociale întreprinse.

Asociația CARP "Omenia" București

Asociația Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor "Omenia" a fost înființată în primăvara anului 1952, în baza Decretului nr. 204/1951 privind organizarea CARP-urilor. Decretul reglementa înființarea acestor organizații pe criterii teritoriale, sub coordonarea comitetelor executive ale consiliilor populare.

CARP "Omenia" înregistrează în prezent un număr de peste 31.000 de membri pensionari și familiile acestora fără venituri, care provin din municipiul București și din alte opt județe ale țării: Călărași, Dâmbovița, Giurgiu, Ilfov, Ialomița, Mehedinți, Teleorman și Vâlcea.

Prin cele trei puncte de lucru deschise în diferite sectoare ale Bucureștiului și prin numeroși casieri zonali, CARP-ul acordă membrilor posibilitatea de a împrumuta sume de bani pentru nevoile curente (intervenții chirurgicale, combustibil pentru perioada rece a anului, plata unor facturi etc.). Alte servicii asigurate sunt: ajutoare materiale, magazin social tip economat, produse naturiste la prețuri subvenționate, medicină de familie și stomatologie, ateliere de prestări servicii (lăcătușerie, tâmplărie, zugrăvit, electronică, cizmărie, croitorie, frizerie și coafură), servicii de asistență socială și îngrijire atât la sediu, cât și la domiciliul vârstnicilor nedeplasabili, casă de odihnă, excursii în țară și activități de socializare în cadrul centrului de zi.

CARP Galați

Prima mențiune despre ajutorul mutual al membrilor pensionari din Galați datează din anul 1923, când Casa Centrală a Asigurărilor Sociale din județ acorda ajutor de înmormântare pentru pensionarii cu contribuții regulate la fondul social de minimum 200 de săptămâni. În anul 1947, s-a înființat CARP Galați ca entitate distinctă. Din cauza secetei din perioada 1946-1947, care a afectat grav România, țara noastră a primit ajutoare umanitare internaționale, distribuite vârstnicilor din Galați prin CARP-ul din județ.

În prezent, CARP Galați are peste 41.000 de membri atât în municipiu, cât și în alte 25 de localități din județ, cărora le oferă servicii de creditare, ajutoare materiale și financiare, activități de petrecere a timpului liber (șah, table, evenimente festive, cursuri de limbi străine și calculatoare și excursii).

Este important de menționat că există variații privind capacitatea CARP-urilor de a furniza servicii sociale pentru persoanele vârstnice. Diferențele apar, așa cum am văzut în cazul serviciilor medicale, de la o regiune de dezvoltare la alta și chiar în interiorul aceleiași regiuni. În timp ce unele CARP-uri și-au specializat serviciile în domeniul socializării membrilor (CARP Galați), altele aleg să ofere o gamă variată de servicii (CARP „Omenia”).

CARP-urile situate în comunități mici sau cele care nu au suficient spațiu se concentrează preponderent pe acordarea de credite, ajutoare materiale pentru situații deosebite sau pentru deces, excursii la mănăstiri și organizarea de evenimente cultural-artistice (ex.: 1 Octombrie – Ziua Internațională a Persoanelor Vârstnice, 8 Martie).

II.3.1. Construcție instituțională

Reprezentarea asociațiilor de tip CARP și promovarea intereselor la nivel național se realizează prin Federația Națională “Omenia” a CARP-urilor din România, care cuprinde aproximativ 93% din numărul de CARP-uri din țară, urmată de Uniunea Generală a Pensionarilor din România.

Aceste două organizații centrale de pensionari, împreună cu Federația Națională “Unirea” a Pensionarilor din România și Uniunea Generală a Sindicatelor Pensionarilor din România reprezintă interesele CARP-urilor și ale altor organizații de pensionari în relația cu autoritățile publice, printr-o structură creată în acest sens în anul 2000. Legea nr. 16/2000 privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Național al Persoanelor Vârstnice (CNPV) are ca scop realizarea dialogului social dintre persoanele vârstnice și autoritățile publice, pentru protecția drepturilor și libertăților acestei categorii sociale. CNPV participă la elaborarea cadrului normativ, coordonează activitățile asociațiilor membre și contribuie la perfecționarea lor. CARP-urile și asociațiile din componența organizațiilor centrale de pensionari funcționează în baza OG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, aprobată prin Legea nr. 246/2005, și în baza Legii speciale nr. 540/2002 privind CARP-urile, respectiv Legea nr. 502/2004 privind asociațiile de pensionari.

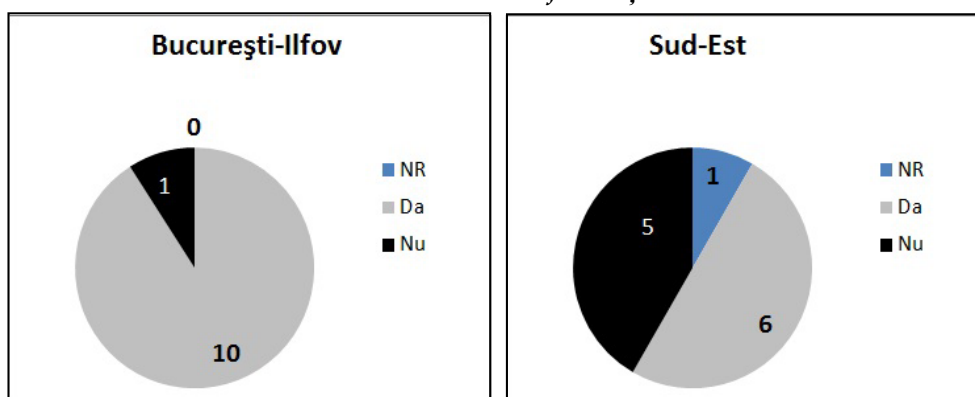
Federația Națională "Omenia" a CARP-urilor din România este în momentul de față cea mai mare și cea mai activă organizație de pensionari din țară. Federația s-a înființat prin afilierea CARP-urilor din țară, la data de 24 septembrie 1990, în baza prevederilor art. 37 din Constituția României și are personalitate juridică. Pentru protecția socială a membrilor săi, FNO promovează în rândul CARP-urilor concepte precum îmbătrânirea activă, voluntariatul, activități de economie socială etc.

Cu o structură compusă din 38 de filiale și 142 de CARP-uri afiliate, Federația Națională "Omenia" (FNO) numără peste 1.400.000 de membri pensionari, proveniți atât din mediul urban, cât și din mediul rural.

II.3.2. Evoluția CARP-urilor în Regiunile București-Ilfov și Sud-Est

Din cele 23 de CARP-uri incluse în cercetare pentru RD București-Ilfov și Sud-Est, un număr de 16 sunt membre ale unei uniuni sau federații, acest fapt sugerând importanța unor astfel de structuri care să le reprezinte interesele și să le ghideze activitatea (graficul nr. 35):

Graficul nr. 35: CARP-uri membre la o uniune sau federație

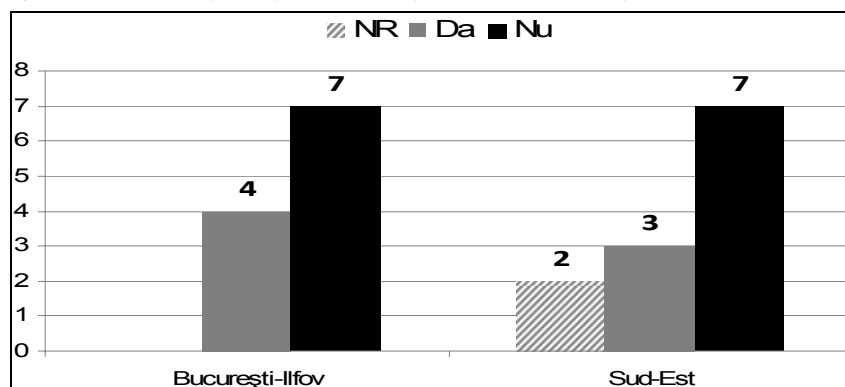

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Este de remarcat o tendință mai mare a CARP-urilor din RD București-Ilfov de afiliere, fapt explicabil printr-o cunoaștere mai bună a acestor uniuni/federații și prin proximitate, cunoscut fiind că majoritatea dintre acestea își au sediul în municipiul București.

Angajații și managerii CARP-urilor consideră că uniunile/federațiile au o mare importanță în privința reprezentării și promovării intereselor generale, economice și financiare ale acestora, a informării membrilor și a promovării de acte normative utile. În același timp, angajații CARP-urilor atribuie o importanță mai mică facilitării accesului la parteneriate cu alte CAR-uri/ONG-uri și atragerii de surse de finanțare (inter)naționale. Această tendință de a acorda o importanță mai mică parteneriatelor și finanțărilor naționale și internaționale se poate corela cu faptul că majoritatea CARP-urilor studiate nu au beneficiat niciodată de sprijin financiar de la autoritățile centrale sau de la alte instituții.

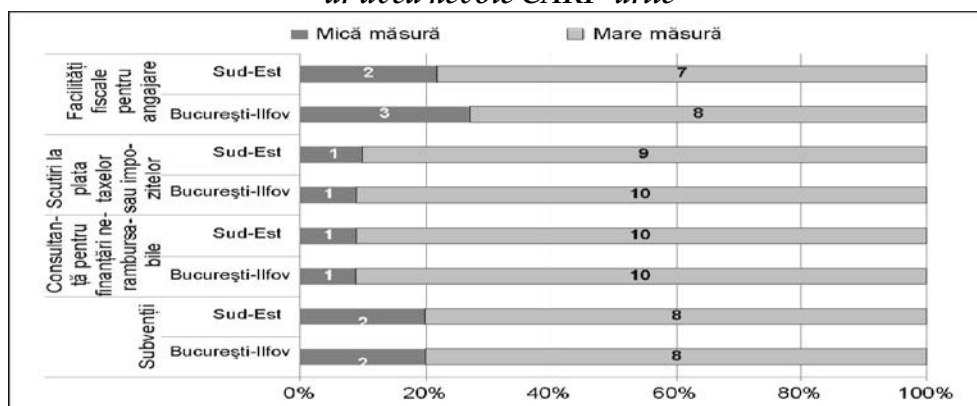
Graficul nr. 36: Suport primit din partea autorităților/altor instituții

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cu toate acestea, CARP-urile își doresc să fie sprijinite de autoritățile publice prin acordarea de subvenții, consultanță pentru finanțări nerambursabile, scutiri de la plata taxelor sau impozitelor și facilități fiscale la angajarea personalului. Diferențele dintre cele două regiuni nu sunt semnificative, existând un consens în ceea ce privește importanța formelor de suport de care ar avea nevoie pentru dezvoltarea activităților lor (graficul 37).

Graficul nr. 37: Importanța formelor de ajutor de care ar avea nevoie CARP-urile

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Referitor la instituțiile care ar trebui să sprijine activitatea CARP, altele decât uniunile sau federațiile, cercetarea Integrat (2011) a evidențiat faptul că primăria este considerată cea mai solicitată instituție, urmată de consiliul județean și de guvern, prin MMFPS; legăturile istorice de colaborare dintre CARP-uri și primării sprijină această afirmație.

O privire mai detaliată asupra veniturilor obținute de către CARP-urile din RD București-Ilfov și Sud-Est plasează aceste organizații pe un trend crescător din punctul de vedere al bugetelor, al cifrei de afaceri și în special al numărului de membri. Traversarea unei perioade marcate de turbulențe economice a însemnat pentru CARP-uri o dublă oportunitate: extinderea activităților și ajutorarea unui număr mai mare de vârstnici.

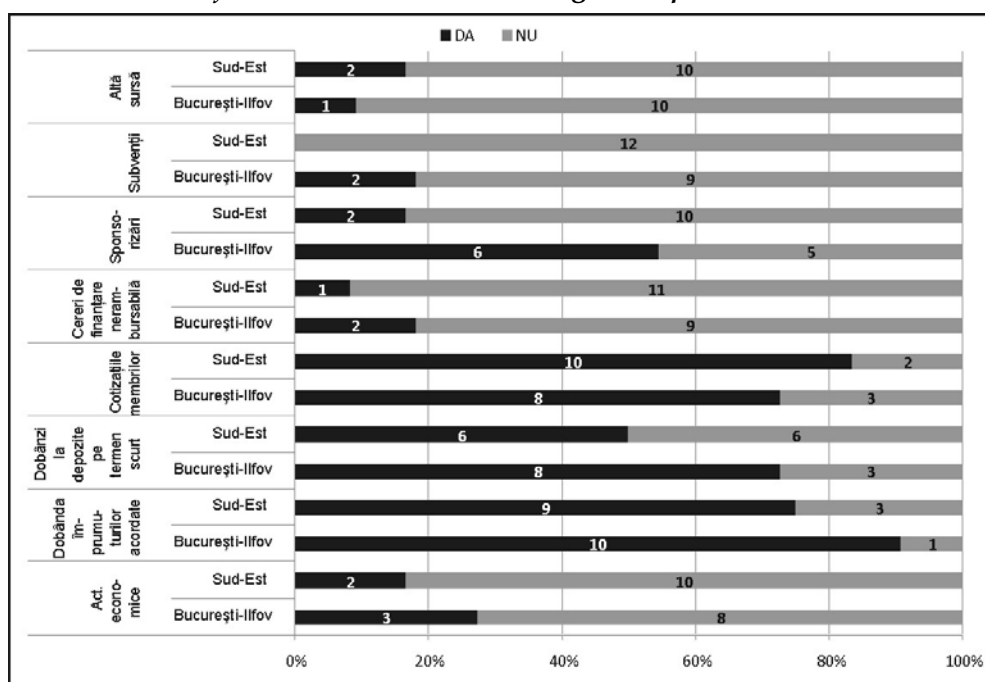
Tabelul nr. 26: Evoluția pe 2008/2009/2010 a numărului de membri, a profitului și a bugetului

(mediana)	RD București-Ilfov			RD Sud-Est		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Număr angajați	14	13	11	3	3	3
Număr membri	7500	7250	7000	1400	1495	1650
Venituri totale (RON)	426350	476870	61255	130000	141708	162218
Bugetul total (RON)	870000	176374	100000	92433	197348	251590
Profitul (RON)	0	0	0	6000	8050	11184

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Urmând firul acestor informații, este important de menționat faptul că, în anul 2010, bugetele CARP-urilor studiate s-au constituit în principal din următoarele surse: dobânzile pentru împrumuturile acordate, cotizațiile membrilor, dobânzi la depozite pe termen scurt din capitaluri proprii și reprezintă surse stabile în comparație cu sponsorizările, care au un caracter mai degrabă sporadic. CARP-urile își asigură astfel sustenabilitatea activităților, un element important pentru întărirea organizației și pentru preîntâmpinarea dificultăților care ar putea veni din mediul extern.

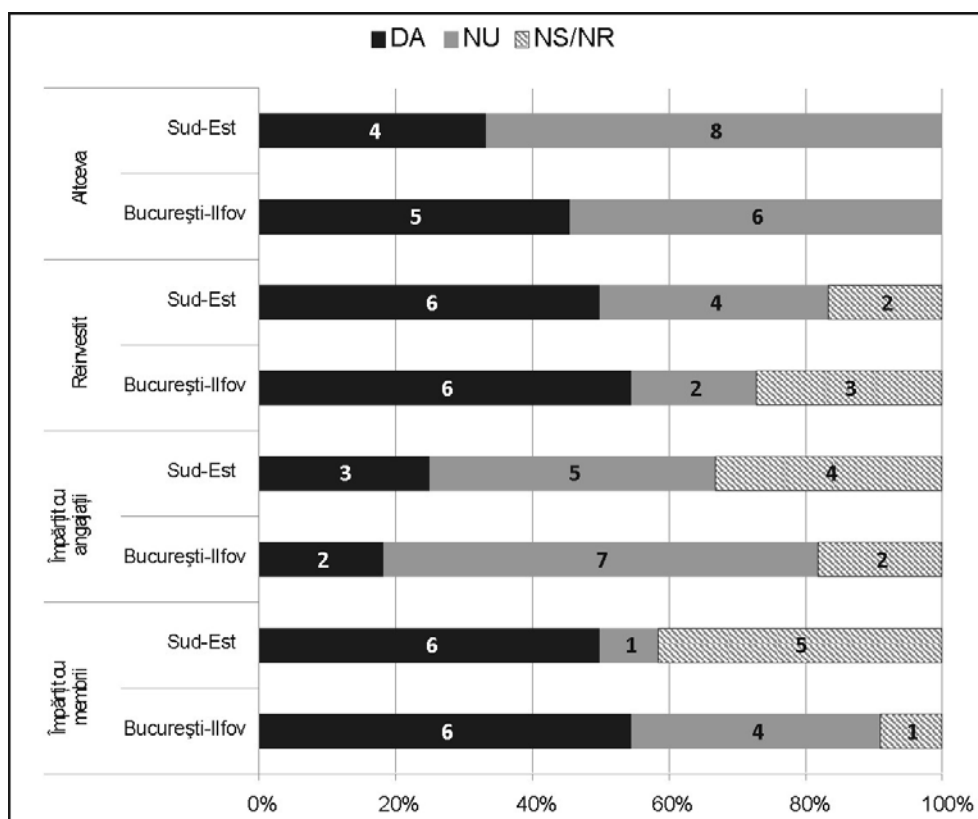
Graficul nr. 38: Constituția bugetului pe anul 2010

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Ca modalitate de distribuire a profitului, CARP-urile aleg cel mai frecvent să-l împartă cu membrii cotizanți, să-l reinvestească sau să-l folosească la acordarea de ajutoare umanitare/deces și executarea unor lucrări de reparații/întreținere.

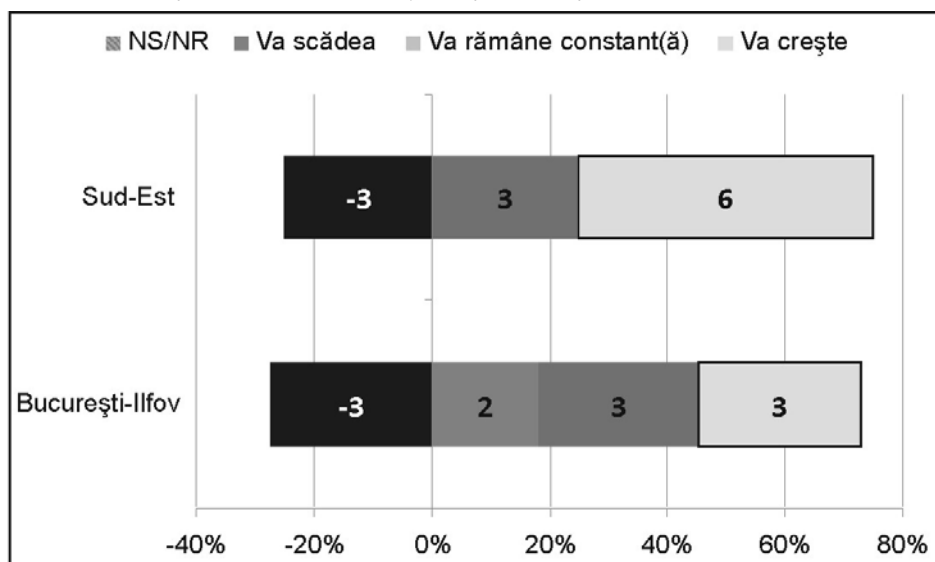
Graficul nr. 39: Utilizarea profitului pe anul 2010

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

O privire asupra evoluției anticipate pentru anul 2011 privind cifra de afaceri a CARP-urilor tinde să sprijine trendul crescător din ultimii trei ani. Aceleași aprecieri pozitive vizează și numărul de membri: un număr de 14 CARP-uri din totalul de 23 incluse în cercetare susțin că vor avea mai mulți membri pe parcursul anului 2011.

Graficul nr. 40: Evoluția cifrei de afaceri în anul 2011

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

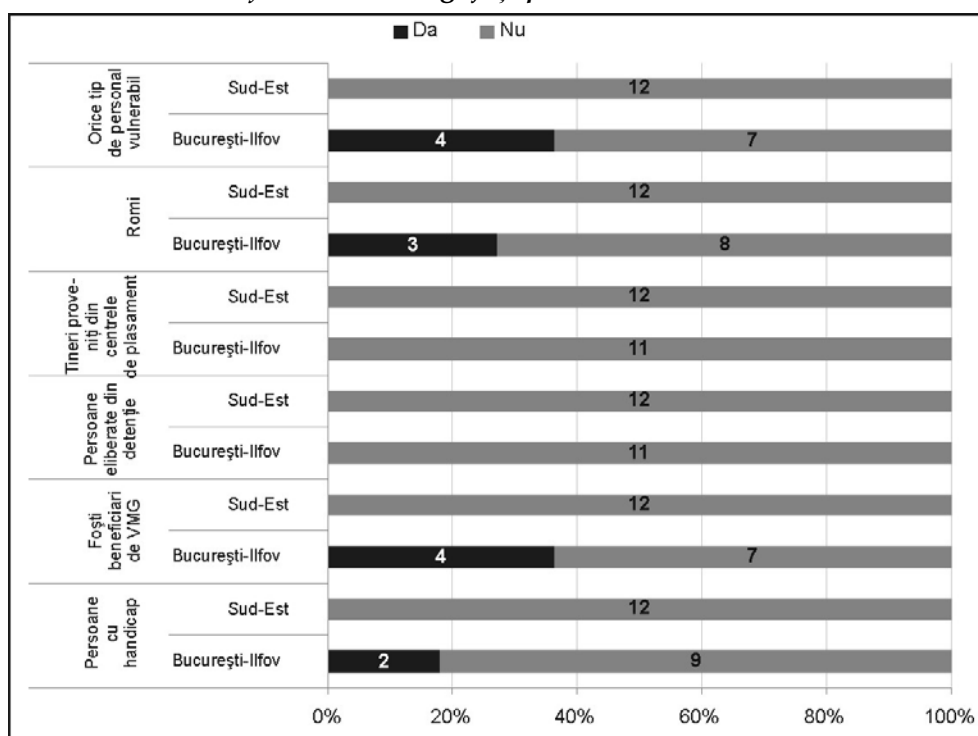
Politica generală de prudență a CARP-urilor este vizibil oglindită în privința cheltuielilor pentru personalul angajat. Numărul angajaților s-a diminuat în ultimii trei ani în cazul CARP-urilor din RD București-Ilfov și a rămas constant pentru RD Sud-Est, acestea din urmă preferând să amâne angajările pentru a nu crește costurile CARP-ului.

În privința valorilor care guvernează activitatea angajaților CARP-urilor, cercetarea a evidențiat diferențe semnificative între cele două regiuni de dezvoltare. Văzute în ansamblu, aceste diferențe se pot traduce printr-o inflexibilitate a angajaților CARP-urilor din RD Sud-Est în fața noilor provocări de pe piața muncii, în special a celor venite dinspre mediul nonprofit.

O primă diferență este aceea că, deși în casele de ajutor reciproc ale pensionarilor lucrează vârstnici, deci persoane dezavantajate pe piața muncii, CARP-urile din RD Sud-Est nu au angajat persoane care aparțin și altor grupuri vulnerabile. În schimb, CARP-urile din RD București-Ilfov au angajat două persoane cu handicap, patru persoane foste beneficiare de

VMG, trei persoane de etnie romă și patru persoane care aparțin altor grupuri vulnerabile.

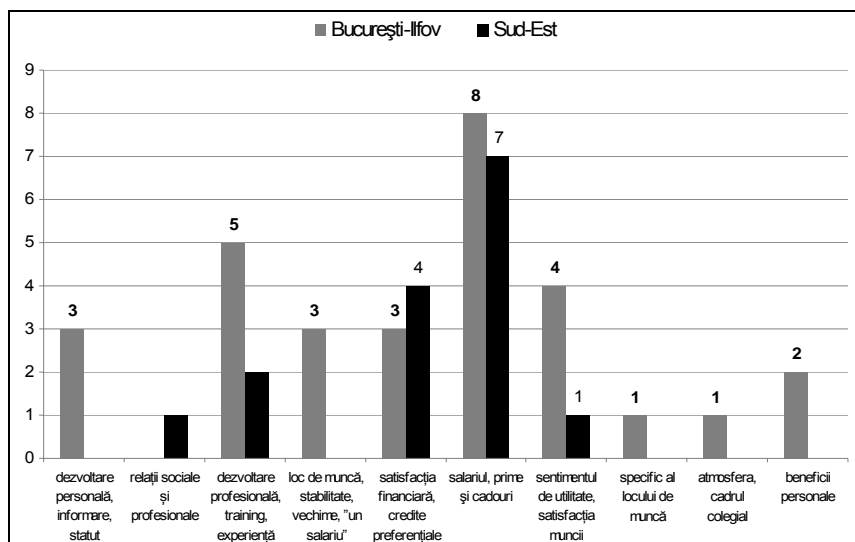
Graficul nr. 41: Angajați persoane vulnerabile

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Stabilitatea financiară (salariu, prime, cadouri, credite preferențiale) reprezintă un aspect important pentru angajații CARP-urilor analizate în ambele regiuni. Cu toate acestea, există și beneficii de altă natură, adeseori izvorâte din lucrul cu pensionarii în nevoie, cu comunitatea locală, precum și alte modalități de dezvoltare personală și profesională. Aceste beneficii sunt mai bine evidențiate pentru CARP-urile din RD București-Ilfov, cel mai probabil provenind din înțelegerea faptului că munca lor are și o componentă emoțională, cu multe satisfacții personale.

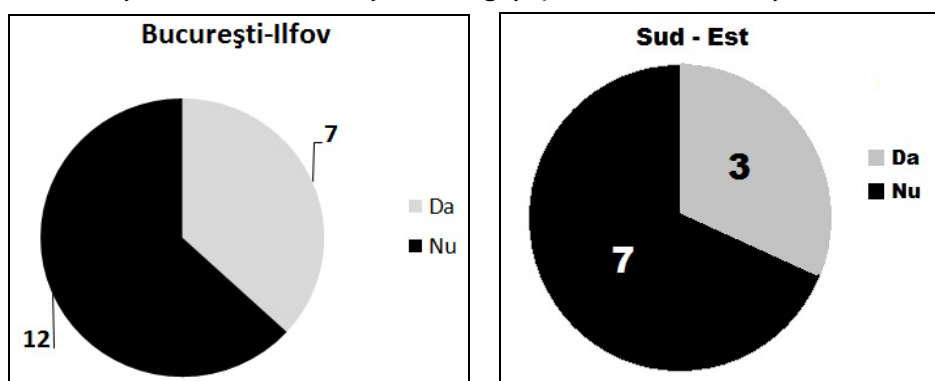
Graficul nr. 37: Beneficii obținute ca angajat al CARP

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Ca dezavantaj pentru dezvoltarea organizațională, menționăm participarea slabă a angajaților CARP-urilor din București-Ilfov și Sud-Est la cursurile de formare profesională. Cauzele acestui fapt se pot atribui mobilității scăzute a angajaților cu vârste înaintate și costurilor de participare prea ridicate pentru a fi suportate din bugetele CARP-urilor.

Graficul nr. 43: Participarea angajaților la cursuri de formare

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

CARP-urile studiate au manifestat deopotrivă asemănări și particularități privind constituirea bugetelor, modalitățile de folosire a profitului, predilecția furnizării unor servicii sociale, personalul angajat, dorințele de dezvoltare profesională și motivațiile acestora.

Membrii CARP din RD București-Ilfov sunt adesea avantajați, deoarece pot beneficia de o gamă mai diversificată de servicii asigurate de organizațiile la care s-au afiliat, acestea având o deschidere mai mare față de nevoile lor.

Este de remarcat potențialul CARP-urilor din regiunile studiate de a răspunde prompt solicitărilor adresate de pensionarii cu posibilități reduse de acces la serviciile bancare, sociomedicale sau de agrement.

II.3.3. Concluzii

Cercetările din domeniul ES din România au evidențiat rolul important al CARP-urilor în furnizarea de servicii sociale pentru vârstnici. CARP-urile și-au asigurat dintotdeauna sustenabilitatea activităților, reușind să ofere locuri de muncă de calitate pentru vârstnicii care mai pot oferi multe comunității și societății în care trăiesc.

Cercetarea CARP-urilor din RD București-Ilfov și Sud-Est demonstrează că numărul celor care se alătură acestor inițiative unice este în continuă creștere, atât ca membri, cât și ca voluntari, colaboratori, susținători sau sponsori. De altfel, tendințele instituțiilor statului către descentralizare pot permite ca, pe viitor, activitățile CARP-urilor să fie mai complexe, mai dinamice și cu o vizibilitate mai mare.

În concluzie, aceste organizații reprezintă un nucleu de solidaritate socială și necesită o cunoaștere și o studiere mai atentă, dar și o încurajare mai mare. Ca direcție de dezvoltare organizațională, CARP-urile studiate ar trebui să pună un accent mai mare pe pregătirea profesională a angajaților prin cursurile de formare, pe atragerea de noi surse de finanțare, pe dezvoltarea parteneriatelor cu instituțiile statului și o colaborare mai fructuoasă cu alte organizații neguvernamentale pentru generalizarea experiențelor pozitive. Aceste parteneriate și colaborări, atât cu instituțiile publice, cât și cu

cele din sectorul neguvernamental, trebuie să se concretizeze în identificarea și susținerea unui număr cât mai mare de persoane vârstnice vulnerabile, cu probleme grave de sănătate și un grad crescut de risc social.

II.3.4. Bibliografie

*** *Constituția României*

*** *Decretul nr. 204/1951 privind organizarea caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor*

*** *Legea nr. 16/2000 privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Național al Persoanelor Vârstnice*

*** *Legea nr. 246/2005 privind aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații*

*** *Legea nr. 502/2004 privind asociațiile de pensionari*

*** *Legea nr. 540/2002 privind casele de ajutor reciproc ale pensionarilor*

*** *Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010, Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*

*** *OG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații*

<http://www.fn-omenia.ro/>

<http://www.cnpv.ro/>

II.4. FUNCȚIA SOCIALĂ A SECTORULUI COOPERATIST DIN REGIUNILE DE DEZVOLTARE BUCUREȘTI-ILFOV ȘI SUD-EST

Filip ALEXANDRESCU

II.4.1. Introducere

Alături de societățile mutuale, asociații și fundații, societățile cooperative fac parte din așa-numitul sector al ES care a luat ființă, din punct de vedere legal, în decursul secolului al XIX-lea (Deraedt, 2009). Deși în prezent nu există o definiție oficială a ES la nivel european, diferitele abordări și definiții care au ca obiect ES includ referiri la cooperarea ca entități de bază ale ES (MMFPS, 2010). De exemplu, potrivit unei definiții a Consiliului Valon de ES din Belgia (1990), ES „se compune din activitățile economice desfășurate de societăți, *mai ales cooperative*, asociații mutuale și alte asociații, în care etica este în concordanță cu următoarele principii: scopul final este mai degrabă în serviciul membrilor sau al colectivității decât al profitului, autonomia gestiunii, procesul de decizie democratică, prioritatea acordată persoanelor și muncii față de capital în procesul de distribuție a veniturilor” (subliniere adăugată).

În literatura de specialitate, cooperarea a fost definită prin prisma a două componente, a căror combinație reprezintă pentru Levi și Davis (2008, p. 2179) însăși „rațiunea de a fi a fenomenului cooperatist, sursa originalității sale”. Cele două componente sunt cea socială și cea economică, existența cooperării depinzând de funcționarea fiecăreia dintre aceste componente. Potrivit argumentelor lui Levi și Davis (2008), componenta asociativă îi încurajează pe membrii cooperatori să formeze o organizație care să ducă la îndeplinirea anumitor scopuri sociale, iar componenta economică are rolul de a mobiliza resursele întreprinderii pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor sociale.

Această abordare a cooperativelor - prin punerea accentului asupra componentelor economice și sociale - este cvasiidentică cu aceea a ES în ansamblu. Acest lucru este firesc, având în vedere că „sistemul de valori și principiile după care se orientează asociațiile populare, a căror sinteză se găsește în istoria mișcării cooperatiste, au servit la formularea conceptului modern de economie socială” (CIRIEC, 2009). Pentru o înțelegere adecvată a relației dintre ES și sectorul cooperatist, este utilă comparația între două documente care stipulează principiile acestor domenii de activitate. Pe de o parte, avem în vedere *Carta principiilor economiei sociale*, propusă în 2002 de Conferința Europeană Permanentă a Cooperativelor, Societăților Mutuale, Asociațiilor și Fundațiilor (CEP-CMAF) (MMFPS, 2010), iar pe de altă parte, *Statutul Societății Cooperative Europene*, adoptat de Consiliul Uniunii Europene (2003). În cele ce urmează, cele două documente sunt numite pe scurt *Carta ES* și *Statutul SCE*, respectiv.

Carta ES stipulează ca principiu de bază al ES prioritatea acordată individului și obiectivelor sociale, și nu capitalului. În mod analog, activitățile SCE trebuie organizate având în vedere beneficiul reciproc al membrilor, astfel încât fiecare dintre membri să se bucure de activitățile SCE. *Statutul SCE* nu exclude explicit interesul pentru capital, admitând chiar prezența unor investitori care să nu utilizeze însă serviciile SCE și ale căror drepturi de vot sunt limitate, colectiv, la 25% din numărul total de voturi (preambul 9 și articolul 59 al SCE). În același timp, *statutul SCE* specifică nivelul beneficiului fiecărui membru ca fiind în conformitate cu contribuția adusă.

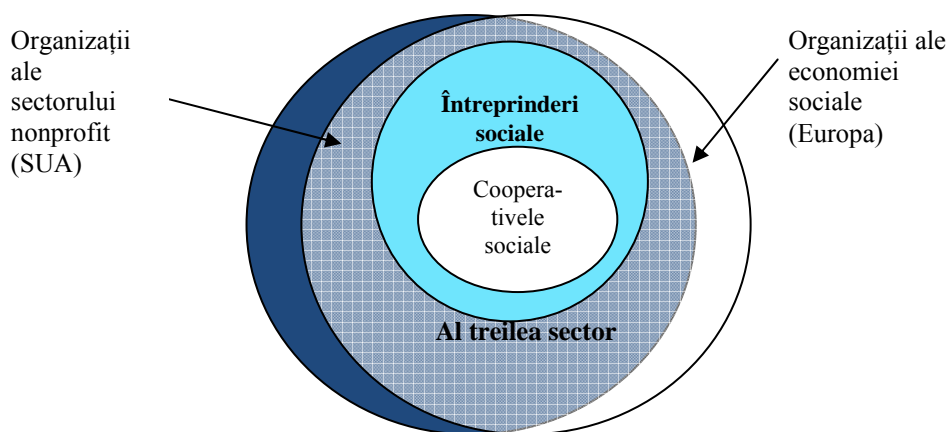
Controlul democratic al membrilor asupra organizației este recunoscut atât în *Carta ES*, cât și în *Statutul SCE*, dar acesta din urmă lasă deschisă posibilitatea de a pondera distribuția voturilor, cu scopul de a lua în considerare contribuția fiecărui membru la activitatea SCE. *Statutul SCE* recunoaște însă, de principiu, regula „un om, un vot”.

Carta ES prevede ca majoritatea excedentelor „să fie folosite pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și prestarea unor servicii de interes pentru membri sau de interes general.” Stipularea corespunzătoare din *Statutul SCE* este că profitul trebuie redistribuit pe baze echitabile sau reținut pentru a veni în întâmpinarea intereselor membrilor.

Există însă și diferențe între cele două documente. *Carta economiei sociale* prevede principiul armonizării intereselor membrilor/utilizatorilor și/sau a interesului general, în vreme ce *Statutul SCE* menționează interesul general doar în legătură cu dizolvarea societăților cooperative europene, situație în care activele și rezervele acestora trebuie distribuite altor entități cooperative, urmărind obiective similare (cu ale celor desființate) sau obiective de interes general.

Din cele de mai sus, se poate formula concluzia că activitățile societăților cooperative fac parte, în integralitatea lor, din sfera ES. Pe de altă parte, ES are o sferă de cuprindere mai mare, care se referă la activități de creditare și împrumut (prin CAR-uri) sau la acordarea de servicii sociale pentru grupurile vulnerabile (asociații sau fundații) care nu sunt specifice societăților cooperative. O bună ilustrare a relațiilor dintre ES și sectorul cooperatist poate fi găsită în lucrarea lui Thomas (2004), cu precizarea că aceasta analizează o categorie specifică de cooperății definite de legea italiană, și anume cooperățiile sociale (vezi figura nr. 1).

Figura nr. 1: Diagramă Venn reprezentând relațiile dintre ES, al treilea sector, întreprinderile sociale și cooperățiile sociale

Sursa: Thomas, 2004, p. 247.

Cercetătorii interesați de ES și-au pus speranțele în capacitatea acestui domeniu de activitate socială – numit în terminologia americană și al treilea sector – de a crea sau de a păstra locuri de muncă în situațiile în care celelalte două sectoare, și anume cel privat și cel public, se dovedesc incapabile de a face față schimbărilor din economie. Începând din anii '70, interesul pentru sectorul cooperatist s-a materializat, de exemplu, prin lucrările lui Desroche (1976), ca o strategie pentru inserția socială și economică a persoanelor defavorizate (Laville, 2001). În contextul adâncirii disparităților regionale în distribuția șomajului, care a avut loc ca urmare a expansiunii centrelor metropolitane, domeniul ES a captat interesul actorilor din domeniul politicilor sociale (Westlund, 2003). Interesul pentru ES a crescut și mai mult în ultimii ani, atât în diferitele state membre, cât și în cadrul instituțional al UE, o dovadă în acest sens fiind „Raportul privind ES” al Parlamentului European (2009). Potrivit acestuia, interesul pentru ES este un răspuns dat „recunoașterii limitelor sectoarelor tradiționale public și privat în a răspunde provocărilor actuale de pe piața muncii, cât și calității și cantității serviciilor de interes colectiv” (Parlamentul European, 2009).

Acest capitol își propune să răspundă la următoarea întrebare: care este funcția de protecție socială a cooperărilor în România, în prezent? Justificarea teoretică a lucrării vine dintr-o întrebare mai generală cu privire la rolul social al cooperărilor. Această problemă a fost enunțată de Defourny și colaboratorii săi într-o lucrare privind combaterea excluziunii sociale în Europa (2001)¹. Acești autori anticipează că sectorul cooperatist va reprezenta o sursă de reînnoire a ES în ansamblul său. Din această perspectivă, funcția de protecție socială nu poate fi concepută izolat, ci trebuie văzută ca fiind în relație strânsă cu participarea cooperărilor în sistemul economic al societății. Din păcate, situația sectorului cooperatist din România nu oferă astfel de perspective optimiste, dar comparația implicită cu o situație ideală poate oferi „tensiunea esențială” necesară unei reînnoiri a acestei instituții.

¹ A se vedea, în special, p. 24-25 din Defourny și colab. (2001).

În cele ce urmează, va fi prezentată o definiție operațională a funcției sociale a societăților cooperative. Următoarea secțiune va pune în legătură această funcție socială cu evoluția istorică a sectorului cooperatist, care a luat ființă, în bună măsură, ca răspuns la nevoia claselor sărace și/sau marginalizate în procesul industrializării capitaliste de a-și menține sau ameliora starea materială și identitatea socială. Apoi se va analiza, pe baza datelor cantitative și calitative din proiectele de cercetare *Integrat* și *Proactiv*, rolul de protecție socială pe care îl practică și îl percep sau îl anticipează societățile cooperative din RD București-Ilfov și Sud-Est din România, precum problema supraviețuirii economice a societăților cooperative și modul în care procesul de marginalizare economică în care se găsesc acestea afectează funcția lor de protecție socială. Ultima parte prezintă concluziile capitolului și perspectivele de viitor ale cercetărilor asupra sectorului cooperatist.

Deși cooperatiile sunt considerate a fi parte a ES, se pune problema unei delimitări conceptuale mai precise: în ce anume constă funcția socială a cooperativațiilor? Ca răspuns la această întrebare, s-au conturat două poziții teoretice. Pe de-o parte, sunt cei care consideră că principala funcție a cooperativației este cea economică, în vreme ce contribuția socială apare ca un efect secundar al activităților lor economice (Fairbairn, 2002). Această poziție se aseamănă cu aceea adoptată de economistul Milton Friedman, care afirma, cu referire la sectorul privat, că responsabilitatea socială a corporațiilor este producerea profitului. Pe de altă parte, așa cum a fost menționat mai sus, împletirea funcției economice cu cea socială este considerată esențială pentru bunăstarea cooperativației și a membrilor ei (Levi și Davis, 2008). Deși par aparent opuse, ambele perspective pot contribui la înțelegerea funcției sociale a cooperativației într-un sens mai larg, așa cum a fost ea concepută în proiectele *Proactiv* și *Integrat*.

Funcția socială a societăților cooperative care va fi investigată în acest capitol cuprinde, din punct de vedere operațional, două aspecte: pe de o parte, rolul de protecție socială pe care îl oferă cooperativa prin utilizarea unei părți a resurselor sale pentru protecția socială a membrilor aflați în situații de vulnerabilitate, precum și rolul social mai general al cooperativației ca angajator. Primul aspect ar putea fi numit vocația de protecție socială a

societăților cooperative, care stă la baza funcției lor sociale și care provine din identitatea colectivă conferită de cooperării membrilor lor. Valorile care stau la baza funcției de protecție socială a societăților cooperative sunt întrajutorarea și filantropia (Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010, p. 20). Al doilea aspect este cel al nevoii de integrare socioeconomică careia indivizii încearcă să îi răspundă prin participarea lor în sistemul cooperatist. De aceea este important de explorat modul în care organizațiile cooperatiste facilitează accesul persoanelor sau grupurilor vulnerabile pe piața muncii (Defourny și colab., 2001; Arpinte și colab. 2010, p. 67). Din acest punct de vedere, supraviețuirea economică a cooperăției este o condiție *sine qua non* pentru a asigura funcția socială în raport cu societatea mai largă. Anticipând discuția care urmează, în condițiile unei restrângeri a sectorului cooperatist în România după 1989, membrii societăților cooperative pot fi considerați ei înșiși ca fiind vulnerabili, organizațiile care le reprezintă interesele fiind din ce în ce mai puține și mai mici.

Evident, cele două aspecte nu sunt independente, din moment ce un individ alege să participe în sectorul cooperatist sau cel privat și prin prisma valorilor de solidaritate pe care le presupune mișcarea cooperatistă. Pe scurt, definiția operațională a funcției sociale a societăților cooperative presupune două aspecte: 1. Utilizarea surplusului generat de activitățile lor pentru protecția socială cuprinzătoare și durabilă a membrilor aflați în nevoie și 2. angrenarea persoanelor vulnerabile (extern) și a membrilor deja existenți (intern) într-un sistem de muncă cooperatist cuprinzător. În cele ce urmează vor fi discutate ambele aspecte, considerate prin prisma dimensiunii lor istorice.

II.4.2. Funcția socială a societăților cooperative, identitate colectivă și supraviețuire economică din perspectivă istorică

Defourny și colaboratorii (2001, p. 22) afirmă că ES a apărut, în parte, ca rezultat al unor mișcări sociale care se autopercepeau ca vectori de schimbare socială și, mai precis, „ca afirmare a posibilității de a aduce la viață solidaritatea socială prin activități economice”. În dezbaterile actuale privind ES, atât în mediile științifice, cât și în contextele concrete (practice)

în care se dezvoltă activități de ES, valorile etice de solidaritate și reciprocitate joacă un rol fundamental (Moulaert și Ailenei, 2005, p. 1048).

Care este însă originea acestor valori? Potrivit lui Defourny și colaboratorilor săi (2001), aceste valori pornesc, din punct de vedere istoric, din identitatea colectivă conferită de apartenența la clasa meșteșugarilor. Această clasă era, în același timp, marginalizată și deposedată de privilegiile ei istorice, dar și puternic solidară. Din această lume a celor proaspăt deposedați de dezvoltarea sistemului de producție capitalist, o lume care avea și conștiința destinului ei comun, au luat ființă sindicatele, partidele muncitorești, societățile de ajutor reciproc, cooperările și asociațiile voluntare (Defourny și colab., 2001, p. 21). Întrajutorarea și sentimentele filantropice între membrii claselor meșteșugărești au animat cooperativele, așadar, încă de la început.

Pe de altă parte, societățile cooperative au apărut în secolul al XIX-lea ca răspuns la problemele de ocupare lăsate nerezolvate de către sectorul privat și de cel public (Defourny și colab., 2001, p. 24-25). Aceasta reprezintă prima etapă a ideii de ES, și anume aceea formulată de Charles Dunoyer în 1830, în lucrarea sa *Nouveau traité d'économie sociale* (Westlund, 2003, p. 264). Defourny și colab. (2001, p. 20) descriu circumstanțele apariției ES în următorii termeni:

„ES, mai ales latura ei cooperatistă, a apărut în rândul clasei muncitoare exploatare, care lupta să își îmbunătățească condițiile de trai care erau [în cursul secolului al XIX-lea] foarte nesigure.”

Exemplul cel mai elocvent de „creare din nevoie” este cel al cooperărilor meșteșugărești apărute ca o reacție a lucrătorilor din manufacturi care au vrut să își păstreze statutul de meseriași atunci când au fost confrunțați cu posibilitatea de a deveni simpli proletari angrenați în sistemul industrial capitalist aflat în plină expansiune. La fel, cooperativele de consum au fost create pentru a asigura membrilor lor accesul la produse alimentare și nonalimentare de bază, în condițiile în care veniturile beneficiarilor lor erau sever limitate (Defourny și colab., 2001). Prima cooperativă de consum recunoscută ca punct de pornire pentru mișcarea cooperatistă este “Rochdale Society of Equitable Pioneers”¹, care a luat

¹ <http://www.answers.com/topic/rochdale-1>.

ființă în 1844. Pe de altă parte însă, cooperațiile au apărut și în contexte nonindustriale, cum a fost cazul numeroaselor cooperative (pentru utilizarea morilor de apă, pentru vânătoare etc.) formate în decursul evului mediu și al perioadei moderne timpurii în Finlanda și în alte societăți europene. În mod interesant, printre aceste organizații incipiente, se numărau și cooperative ale săracilor și ale celor în vârstă din cadrul unor parohii (Aaltoonen, 1961). În toate aceste situații, este important de scos în evidență faptul că sectorul cooperatist a apărut ca urmare a unor nevoi ce nu erau sau nu puteau fi satisfăcute prin mecanismele pieței sau, mai general, prin interacțiunile spontane ale indivizilor.

Revenind la situația din prezent, experiența și reglementările europene în domeniul cooperativelor arată că vocația socială a acestora nu este doar retorică pură. Potrivit Anchetei naționale asupra cooperațiilor sociale din Italia, la data de 31 decembrie 2003, erau înregistrate 6159 de cooperații, din care 60,2% ofereau servicii sociale, educaționale și de sănătate (fiind numite cooperative de tip A), iar 32,1% ofereau locuri de muncă persoanelor dezavantajate care voiau să participe pe piața muncii (cooperații de tip B)¹. Aceste două tipuri (A și B) sunt așa-numitele cooperative sociale, înființate în Italia potrivit unei legi speciale (Legea nr. 381 din 1991), și au drept scop o mai bună utilizare a resurselor umane și integrarea socială a cetățenilor marginalizați social (Thomas, 2004). Principalele activități în care sunt angajate cooperativele de tip A se află în sfera asistenței sociale, oferite în special familiilor și prin diferite centre de zi (Levi și Davis, 2008). Cooperativele de tip B au fost studiate mai în profunzime de Levi și Montani (1995). Cooperativele analizate de aceștia, în număr de 15, angajau atât persoane cu dizabilități, cât și persoane fără dizabilități în activități productive (de exemplu, grădinarit, servicii hoteliere sau producere de jucării) (Levi și Davis, 2008). Autorii scot în evidență faptul că etica cooperatistă i-a făcut pe membrii cooperației să privească distribuirea surplusului și plata unor dividende ca fiind străină de spiritul cooperatist. În ce măsură există un astfel de spirit în rândul cooperațiilor incluse în analiză se va vedea în cele ce urmează.

¹ Cele două tipuri de cooperative nu mai au activități strict delimitate, așa cum au fost formulate inițial prin Legea nr. 381 din 1991, fiind numite în prezent și cooperative mixte (Thomas, 2004).

Anii 1970 și 1980 au reprezentat, în Europa de Vest, momentul unei reafirmări a ES prin structuri cooperative. Se consideră că restrângerea statului bunăstării și reparația problemelor legate de sărăcie și șomaj își pot afla rezolvarea, cel puțin în parte, prin dezvoltarea ES și a cooperativațiilor, în mod special, la nivel local (Elsen și Wallimann, 1998).

Chiar dacă au o orientare eminentemente prosocială și se deosebesc în acest fel de actorii economici de pe piața liberă, cooperativațiile din studiul desfășurat în Italia (Levi și Davis, 2008) participă amplu la economia înțeleasă în sensul convențional. De exemplu, cooperativațiile de tip A și B angajau aproximativ 190.000 de persoane, din care 161.000 erau direct angajate de cooperativații, alte 28.000 erau angajate indirect prin contracte de colaborare, iar 32.000 erau lucrători neremunerați. Cifra de afaceri se situa la aproximativ 4,5 miliarde de euro.

Problema integrării economice a societăților cooperative în economia locală, regională și, într-o anumită măsură, națională este deosebit de importantă pentru cooperativații în perioada actuală. Înțelese ca răspunsuri la criza statului bunăstării (Defourny și colab., 2001), cooperativațiile au rolul fundamental de a rezolva (cel puțin) o parte dintre problemele lăsate nerezolvate de mecanismele economiei de piață, și anume șomajul prelungit, excludiunea socială, soarta economică a zonelor rurale periferice etc. (Monzon și Chavez, 2008). Nevoia de incluziune socială nu poate fi însă satisfăcută decât dacă formele de organizare specifice ES, în general, și sectorului cooperatist, în special, reușesc să integreze pe piața muncii un număr semnificativ de indivizi și, mai mult, dacă se bucură de succes în menținerea acestei integrări și în extinderea ei. Din punctul opus de vedere, și anume al contracției acestui sector, este evident că atât funcția de supraviețuire socioeconomică, cât și vocația de protecție socială a cooperativațiilor au de suferit. În cele ce urmează vor fi analizate cele două aspecte ale funcției de protecție socială a societăților cooperative, pe baza datelor colectate în urma cercetării *Integrat - resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social*¹ și ale proiectului *Proactiv – de la marginal la incluziv*.

¹ Proiect finanțat de Fondul Social European prin Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013 - "Investește în oameni!", axa prioritară 6 „Promovarea incluziunii sociale”, domeniul de intervenție 6.1 - „Dezvoltarea economiei sociale”.

II.4.3. Metodologia de culegere a datelor

Cercetarea realizată prin proiectul Integrat a inclus studii cantitative și calitative asupra ofertei de ES (incluzând societăți cooperative, ONG-uri și CAR-uri din RD București-Ilfov și Sud-Est). O altă componentă a cercetării, ale cărei date nu vor fi utilizate în lucrarea de față, a inclus o anchetă pe bază de chestionar asupra cererii de ES, desfășurată asupra unui eșantion din rândul populației din regiunile menționate. Atât cercetarea de ofertă, cât și cea de cerere s-au desfășurat în perioada ianuarie-aprilie 2011.

Cercetarea privind oferta de ES a avut la bază trei tipuri de chestionare, destinate culegerii de date asupra celor trei tipuri de organizații, asupra percepțiilor managerilor acestor organizații și ale angajaților acestora. Au fost incluse în analiză toate organizațiile identificate și dispuse să își dea acordul pentru culegerea de date. Numărul total de cooperații analizate a fost de 235 de cooperații, 229 de ONG-uri și 228 de CAR-uri. Datele cantitative au fost completate prin interviuri calitative desfășurate cu reprezentanții celor trei tipuri de organizații. În acest capitol, atenția se va centra în special pe societățile cooperative cuprinse în cercetare, dar vor fi aduse în discuție și comparații între aceste societăți și CAR-urile și ONG-urile care activează în cele două regiuni de dezvoltare investigate (București-Ilfov și Sud-Est). O altă sursă de date este reprezentată de interviurile cu președinți ai societăților cooperative, realizate în proiectul Proactiv, desfășurat în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia.

O precizare cu privire la generalizarea rezultatelor raportate mai jos este importantă. Frecvențele relative și absolute ale organizațiilor care oferă anumite forme de sprijin pentru membrii lor vor fi menționate, chiar dacă sunt reduse numeric, ca indicând situația sectorului cooperatist inclus în analiză pentru ambele regiuni. Această abordare este legitimă, în condițiile în care cea mai mare parte a societăților cooperative nu oferă astfel de forme de suport. Rezultatele sunt puțin generalizabile atât din cauza caracterului nereprezentativ al eșantionului de cooperații inclus în analiză, cât și din pricina rarității formelor de suport dezvoltate de societățile cooperative din prezent.

II.4.4. Vocația de protecție socială a societăților cooperative din Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est

În ce măsură investește cooperativa surplusul pe care îl produce în protecția socială a membrilor ei aflați în situații vulnerabile? Pentru a răspunde la această întrebare, vor fi folosite răspunsurile oferite de președinții sau reprezentanții unui număr de 235 de societăți cooperative din RD București-Ilfov (39) și Sud-Est (196). Cele mai multe dintre aceste organizații sunt societăți cooperative de gradul I¹, reprezentând 81% din cooperatiile din București-Ilfov și 82% dintre cele localizate în RD Sud-Est. Societățile cooperative de gradul II (care includ societăți cooperative de gradul I, în majoritate, și alte persoane fizice sau juridice, potrivit aceleiași legi) corespund unor ponderi de 16% și 12% pentru cele două regiuni, respectiv².

Întrebarea cea mai generală cu privire la funcția de protecție socială a cooperatiilor – și anume dacă organizația oferă forme de ajutor pentru membrii lor aflați în nevoie – a primit următoarele răspunsuri: 35% sau 13 din 37 de societăți cooperative din București-Ilfov și 41% sau 80 din 196 de societăți cooperative din RD Sud-Est oferă în prezent sau au oferit în trecut un astfel de sprijin. Proporția societăților cooperatiste care au forme de sprijin pentru persoanele vulnerabile este mult mai mică decât a ONG-urilor (80% și 82% în București-Ilfov și Sud-Est) și ceva mai mică decât aceea a caselor de ajutor reciproc (CAR) din București-Ilfov (57%). Pe de altă parte, CAR-urile din RD Sud-Est sunt active în ajutorarea celor în nevoie într-o proporție mai redusă (39%) chiar decât societățile cooperative. În valori absolute, numărul societăților cooperative care nu au acordat nici în trecut și nu oferă nici în prezent sprijin pentru membrii lor este deosebit de ridicat: 24 din 37 în București-Ilfov și 114 din 196 în Sud-Est.

Este important de remarcat dinamica societăților cooperatiste în funcție de acordarea sprijinului pentru cei vulnerabili în prezent sau în trecut. În vreme ce, în RD București-Ilfov, doar 2 din 37 de reprezentanți ai

¹ Ceea ce înseamnă, conform Legii nr. 1/2005, că sunt constituite de persoane fizice și înregistrate în conformitate cu prevederile acestei legi.

² Diferențele de până la 100% sunt date de nonrăspunsuri.

societăților cooperative susțin că au oferit sprijin în trecut pentru persoanele în nevoie (fără a se preciza cât de îndepărtat este acest trecut), în prezent, proporția este de 11 din 37. Pe de altă parte, în RD Sud-Est, proporția s-a menținut relativ constantă, variind între 35 din 196 de cooperații care au oferit în trecut și 45 din 196 care oferă în prezent. Aceste diferențe sunt semnificative din punct de vedere statistic în interiorul fiecărei regiuni¹.

În ceea ce privește principalele activități de sprijin pentru persoanele în nevoie oferite de societăți cooperative, acestea tind să ia forma ajutoarelor unice oferite membrilor cooperatori în situații speciale sau de urgență, și mult mai puțin forma unor ajutoare periodice. Spre ilustrare, ajutoarele oferite cel mai frecvent în cadrul societăților cooperative sunt cele de înmormântare (aproximativ două treimi din cooperațiile localizate în RD București-Ilfov² și 40 din cele 45 aflate în RD Sud-Est). Următoarea formă de ajutor, ca frecvență relativă, este reprezentată de ajutoarele de urgență unice, puse la dispoziția membrilor de aproximativ jumătate dintre societățile cooperative din București-Ilfov și de o cincime dintre cooperațiile aparținând RD Sud-Est. Cea de-a treia formă de ajutor este destinată plății unor tratamente sau intervenții medicale (inclusiv stomatologice) și este oferită de un sfert dintre societățile cooperative din București-Ilfov și de o cincime din cele ale RD Sud-Est. Din acest punct de vedere, societățile cooperative din cele două regiuni se aseamănă organizațiilor de sprijin reciproc de la jumătatea secolului al XIX-lea (Moulaert și Ailenei, 2005). În contrast, o singură cooperație bucureșteană (dintr-un număr de 11 care acordă ajutor în RD București-Ilfov) și una din RD Sud-Est (din 45 de cooperații) oferă ajutoare cu caracter periodic.

Intențiile cu privire la acordarea de ajutoare pentru persoanele aflate în nevoie în viitor oferă o imagine directă asupra funcției sociale a cooperațiilor și a contribuției lor potențiale la dezvoltarea unor forme de protecție socială

¹ Testele hi-pătrat au valori de 36,564 și 114,079 pentru București-Ilfov și Sud-Est, respectiv, ceea ce corespunde pentru 4 grade de libertate unui nivel de semnificație de < 0,001.

² Din cauza numărului scăzut de cazuri de organizații care oferă sprijin în București (11), nu vor fi indicate procente, ci doar proporția aproximativă.

din interiorul sectorului cooperatist. Mai puțin de jumătate dintre organizațiile din București-Ilfov și doar o cincime dintre cele ale RD Sud-Est afirmă că intenționează ca în viitorul apropiat să dezvolte (noi) forme de suport. Mai mult, aproape jumătate dintre reprezentanții cooperațiilor din Sud-Est afirmă că *nu* intenționează să dezvolte astfel de activități. Această inerție a sectorului cooperatist contrastează puternic cu intențiile declarate ale ONG-urilor și, într-o măsură mai mică, cu acelea ale CAR-urilor. Reprezentanții ONG-urilor afirmă că vor să diversifice și să dezvolte furnizarea de noi servicii sociale în proporție de 53% (din 118 localizate în București-Ilfov) și 40% (102 din RD Sud-Est), în vreme ce doar 33% și 26% dintre ONG-urile pentru cele două regiuni, respectiv, afirmă că nu intenționează acest lucru. Dacă aceste ultime două valori par ridicate, este important de avut în vedere faptul că ONG-urile oferă deja un nivel ridicat de suport persoanelor aflate în nevoie (în jur de 80% dintre ele).

Este interesant de observat faptul că atitudinile cooperațiilor din RD Sud-Est privind intențiile de a veni în sprijinul persoanelor în nevoie sunt foarte asemănătoare cu cele ale CAR-urilor¹ din aceeași regiune. Ca și în cazul societăților cooperative, doar o cincime din CAR-uri intenționează să dezvolte noi forme de suport, în vreme ce aproape jumătate neagă explicit această posibilitate.

Asumarea unui rol limitat, uneori aproape inexistent, al societăților cooperative în furnizarea de servicii adresate persoanelor în nevoie este confirmat și prin cercetarea pe bază de interviu. De exemplu, în județul Vrancea, societățile cooperative de consum și cooperativele de credit din județ nu desfășoară programe sau activități specifice în vederea sprijinirii grupurilor vulnerabile din comunitate, în afara serviciilor obișnuite, comerciale. Mai mult decât atât, acestea nici nu manifestă intenția de a desfășura astfel de activități în viitor. Interviurile desfășurate cu reprezentanții forurilor de conducere ale societăților cooperative și ale CAR-urilor din Vrancea au relevat faptul că acestea sunt preponderent orientate spre profit și prea puțin (sau aproape deloc) spre impactul social.

¹ Este vorba de CAR-uri în general. Dacă, în cele ce urmează, nu se specifică natura CAR-ului este vorba despre pensionari.

Din discuțiile avute cu reprezentanții acestor foruri, a reieșit dintru început faptul că aceștia nu se percep ca entități ale ES. De exemplu, în cadrul unui interviu tip focus grup cu reprezentanți ai formelor de ES, desfășurat la Focșani, un participant a afirmat că reprezentanții CAR și ai cooperativelor nu au fost prezenți *„poate și pentru faptul că dumnealor nu înțeleg încă ce este ES și de ce sunt și dumnealor incluși...”*.

Aceste informații, coroborate cu cele privind ajutoarele oferite în trecut sau în prezent, sugerează o imagine negativă și pesimistă asupra funcției de protecție socială pe care cooperatiile o pot îndeplini în favoarea propriilor lor membri sau a comunității mai largi din care fac parte aceste organizații. Ajutoarele pe care cooperatiile le oferă sunt în principal pentru evenimente unice care au un caracter de criză personală sau familială în viața membrilor cooperatori. Lipsa oricărui ajutor periodic sugerează posibilitatea ca excedentul produs prin activitățile economice ale cooperatiei să fie atât de redus încât să nu permită decât intervenții limitate în sprijinul membrilor. Pentru a elucida această problemă, vor fi analizate datele cu privire la evoluția bugetului și a utilizării acestuia în următoarea secțiune. Pe de altă parte, este posibil ca, și în cazul în care situația economică a cooperatiilor nu este precară, implicarea socială a cooperatiilor să fie cvasiabsentă. De exemplu, reprezentantul unei societăți cooperative meșteșugărești din județul Vrancea se întreabă: *„ce înseamnă ES la nivelul nostru? Gândirea ar trebui să plece de la cei de sus, nu de la cei de jos...”* iar apoi adaugă: *„Nu prea avem noi posibilități în sensul acesta...”*.

În continuare, vor fi discutate puținele cazuri de organizații care intenționează să își dezvolte formele de suport existente în prezent pentru membri. Consistent cu observațiile de mai sus, chiar și aceste organizații nu par dispuse să își asume un rol de protecție socială extinsă sau durabilă. Reprezentanții unui număr de cinci cooperatii din RD București-Ilfov și nouă din RD Sud-Est au afirmat că vor dezvolta noi forme de suport. Este important însă să analizăm mai în profunzime care sunt inițiativele acestor organizații, care sunt grupurile-țintă pe care le au în vedere, ce surse de finanțare vor să acceseze și în ce fel de parteneriate sunt dispuse să se implice pentru a dezvolta astfel de activități. Forma de ajutor cel mai frecvent invocată este ajutorul financiar sub formă de împrumuturi sau de

ajutor material. Trei cooperații din București-Ilfov și tot atâtea din RD Sud-Est intenționează să dezvolte astfel de forme de ajutor. Alte două cooperații din București-Ilfov își propun să dezvolte servicii care să fie oferite la domiciliu, fie sub formă de asistență sau îngrijire medicală, fie sub formă de socializare. Semnificativ, o singură organizație propune activități care să stimuleze dezvoltarea sectorului cooperatist, și anume cursuri de formare, integrare în muncă, atelier protejat sau producție. Deși au afirmat că sunt interesate de dezvoltarea serviciilor sociale, un număr semnificativ de societăți cooperative din RD Sud-Est (6) nu au răspuns la întrebarea privind inițiativele lor concrete.

Alți indicatori ai impactului social redus al organizațiilor cooperatiste sunt cei referitori la sursele de finanțare pe care societățile cooperative cu inițiativă le au în vedere pentru extinderea activităților lor și la parteneriatele pe care doresc să le încheie în acest sens. Rugați fiind să indice posibile surse de finanțare pentru activitățile de protecție socială preconizate de societățile cooperative, toți cei 14 reprezentanți ai lor s-au abținut de la un răspuns, cu singura excepție a unei cooperații care a menționat drept sursă de finanțare sponsorizările sau donațiile private. În ceea ce îi privește pe parteneri, toate cele cinci societăți cooperative din RD București-Ilfov și jumătate¹ dintre cele localizate în RD Sud-Est menționează că vor să dezvolte aceste activități pe cont propriu, fără ajutorul unor instituții publice sau ONG-uri. În contrast, cel puțin două treimi din ONG-uri urmăresc stabilirea unor astfel de parteneriate pentru dezvoltarea serviciilor lor sociale. În cazul CAR-urilor, proporția este mai redusă (în jur de o cincime). Faptul că societățile cooperative abordează problema extinderii protecției lor sociale într-un mod autarhic pune sub semnul întrebării fezabilitatea propunerilor lor.

Societățile cooperative par, de asemenea, să nu aibă o concepție clară asupra beneficiarilor pentru noile forme de suport pentru membrii aflați în nevoie. De exemplu, opt din cele nouă societăți cooperative din RD Sud-Est nu oferă niciun răspuns privitor la categoria de vârstă a beneficiarilor. Pe de altă parte, organizațiile din RD București-Ilfov se referă la adulți în general,

¹ Cealaltă jumătate dintre cei intervievați nu a răspuns la această întrebare.

fără a indica o categorie de vulnerabilitate crescută legată de vârstă. În ceea ce privește tipul general de vulnerabilitate, răspunsurile par la fel de lipsite de orientare, ca și în cazul vârstei beneficiarilor, mai ales în RD Sud-Est. Aici, opt din nouă respondenți nu oferă niciun răspuns. În RD București-Ilfov, răspunsul cel mai frecvent, întâlnit la trei din cele cinci organizații, este că intenționează să îi ajute pe cei aflați în situații de vulnerabilitate contextuală. O altă organizație din București-Ilfov afirmă că dorește să îi ajute pe cei aflați în situații de vulnerabilitate în instituții sau de vulnerabilitate permanentizată. Pe de altă parte, niciuna dintre cele 14 cooperații care intenționează să dezvolte forme de sprijin (din ambele regiuni) nu pare dispusă să își dedice eforturile acțiunilor de dezvoltare, prevenție sau educare. Prin comparație, în jur de 15% dintre ONG-uri menționează acest domeniu ca fiind de interes din punctul de vedere al extinderii serviciilor sociale, în ambele regiuni.

Funcția de protecție socială – concepută ca vocație – se manifestă și prin măsura în care societățile cooperative angajează sau intenționează să angajeze personal din rândul indivizilor cu vulnerabilitate crescută. În interpretarea de față, angajarea celor vulnerabili este o expresie a solidarității sociale. Angajarea de personal din rândul grupurilor vulnerabile s-a realizat într-o măsură mai mică în cazul cooperațiilor decât în cel al ONG-urilor sau al CAR-urilor, cu o singură excepție, și anume aceea a CAR-urilor din RD Sud-Est (doar 1% din cele 179 de CAR-uri afirmă ca au angajat persoane vulnerabile). În ceea ce privește diferitele grupuri vulnerabile, situația este următoarea: persoanele cu handicap au fost recrutate în cea mai mare măsură de către societățile cooperative (3 din 39 în București-Ilfov și 16 din 196 în Sud-Est), urmate de persoanele de etnie romă (4 din 37 în București-Ilfov și 16 din 196 în Sud-Est). Comparația cu celelalte organizații plasează societățile cooperative într-o lumină defavorabilă. ONG-urile, de exemplu, au angajat persoane cu handicap în proporție de 20% și 19% în București-Ilfov (127) și Sud-Est (102), respectiv. Persoanele de etnie romă au fost angajate de 20% dintre ONG-urile din București-Ilfov și de 2% dintre cele din RD Sud-Est, din acest ultim punct de vedere, societățile cooperative fiind comparabile cu ONG-urile. Pe de altă parte, în vreme ce doar două din cele 196 de societăți cooperative din RD Sud-Est și niciuna din București-Ilfov au

angajat persoane beneficiare de venit minim garantat (VMG), proporția ONG-urilor e mai ridicată, și anume 5% în București-Ilfov și 6% în RD Sud-Est. Asemănător, tinerii proveniți din centrele de plasament au fost angajați de doar 4 din cele 196 de societăți cooperative din RD Sud-Est (și de niciuna dintre societățile cooperative localizate în București-Ilfov), în vreme ce ONG-urile din București-Ilfov și Sud-Est au recrutat astfel de tineri în proporție de 11 și, respectiv, 14%.

Comparația cu CAR-urile oferă o imagine mai nuanțată asupra „închiderii” cooperărilor față de persoanele defavorizate. CAR-urile din RD Sud-Est prezintă un nivel deosebit de scăzut al ocupării persoanelor defavorizate: doar două organizații (1% din această regiune) afirmă că au angajați de etnie romă și niciun fel de alte persoane defavorizate nu fac parte din sectorul CAR-urilor din această regiune. CAR-urile din București-Ilfov sunt la egalitate cu societățile cooperative în ceea ce privește angajarea persoanelor cu handicap (4 din 49), dar depășesc proporția cooperărilor care au angajat foști beneficiari de VMG (4 din 49 față de 0) și pe a acelor care au angajat persoane de etnie romă (5 din 49 față de 2 din 39).

Principalele motive invocate de reprezentanții cooperărilor pentru angajarea persoanelor vulnerabile țin atât de hotărârea conducerii de a ajuta persoane în dificultate (9 răspunsuri din 21 în ambele regiuni), cât și de competențele angajatului (14 răspunsuri din 21). Pe de altă parte, ajutorul unui ONG sau intervenția unei autorități nu au contribuit la angajarea niciunei persoane vulnerabile, potrivit reprezentanților societăților cooperative. Această stare de fapt sugerează slaba integrare a cooperărilor în rețele care să lege persoanele vulnerabile de ES. Pe de altă parte, într-o situație asemănătoare se află și ONG-urile, și CAR-urile. Mai precis, doar 3 ONG-uri din 73 (4%) afirmă că au angajat persoane vulnerabile ca urmare a ajutorului unui alt ONG și două au angajat în urma intervenției unei autorități.

Colaborarea între societățile cooperative și ONG-uri este destul de redusă în general, și nu doar în problema ocupării. Dintre reprezentanții cooperărilor din RD București-Ilfov și Sud-Est, 7 din 36 și 33 din 195, respectiv, au afirmat că au colaborat cu ONG-uri (rar, uneori sau des). În contextul celorlalte colaborări, cele cu ONG-urile se situează la un nivel scăzut, de exemplu, în comparație cu relațiile de colaborare avute cu

primării sau bănci (între 22 din 36 și 103 din 195), cu camera județeană de comerț și industrie (între 19 din 36 și 88 din 195) și cu companii private (între 11 din 36 și 88 din 195). Dacă avem în vedere conținutul concret al acestor colaborări, adică situațiile în care celelalte organizații au sprijinit concret activitatea cooperativei, ONG-urile nu sunt menționate de către niciunul dintre reprezentanții societăților cooperative.

Imaginea negativă privind angajarea persoanelor vulnerabile sugerată de cercetarea cantitativă trebuie corectată prin aducerea în discuție a cooperativei meșteșugărești care angajează persoane cu handicap. În București, funcționează Liga Națională a Organizațiilor cu Personal Handicapat din Cooperarea Meșteșugărească (LNOPHCM), care reunește asociații ale persoanelor cu handicap constituite, la rândul lor, din foștii angajați ai cooperativei de invalizi. Liga este o asociație nonguvernamentală, având ca membri unități protejate, special înființate pentru persoanele cu handicap. În prezent, liga este compusă din 19 unități, din care 16 sunt cooperative meșteșugărești. Președintele ligii scoate în evidență faptul că ei sunt singura organizație care se ocupă exclusiv de facilitarea încadrării în muncă a persoanelor cu handicap, ceea ce înseamnă protecția activă a persoanelor cu handicap. Pe de altă parte, cele peste 200 de ONG-uri pentru persoane cu handicap se ocupă de protecția pasivă a persoanelor cu handicap. Existența acestei ligi este salutară pentru inserția socială a unei categorii importante de persoane vulnerabile. În același timp, nu trebuie uitat faptul că sectorul cooperatist nu își îndeplinește misiunea de solidaritate socială – larg acceptată la nivel european – față de celelalte categorii de persoane vulnerabile.

Societățile cooperative pot fi privite însă și ca „ultime refugii” ale unor categorii de angajați care, din cauza calificărilor ce nu mai au căutare la ora actuală, ar fi expuși riscului de excludere socială în afara sistemului cooperatist (vezi și Mihalache, în volumul de față). Președinta unei societăți cooperative din Giurgiu afirma că activitatea lor este una de economie socială pentru că membrii lor au un loc de muncă și nu ajung în sărăcie sau în situația de a merge „pe stradă să fure sau să dea în cap.”

Revenind la cercetarea cantitativă, intențiile de angajare a persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile prezintă o imagine doar cu puțin mai favorabilă decât situația prezentă (vezi tabelul nr. 27). Altfel spus,

societățile cooperative manifestă un interes foarte limitat pentru angajarea persoanelor vulnerabile. Indiferent dacă această atitudine este cauzată de lipsa relativă de interes pentru bunăstarea comunității mai largi sau de recunoașterea resurselor foarte reduse ale cooperărilor pentru angajarea de personal, îndeplinirea funcției sociale are de suferit.

**Tabelul nr. 27: Angajarea persoanelor vulnerabile:
în prezent și intențiile de viitor**

Categoriile de persoane vulnerabile	Angajați în prezent (număr de cooperății)		Intenții de angajare (număr de cooperății)	
	Coop. București- Ilfov	Coop. Sud-Est	Coop. București- Ilfov	Coop. Sud- Est
Persoane cu handicap	3	14	4	16
Foști beneficiari de VMG	0	2	4	16
Persoane eliberate din detenție	0	0	0	12
Tineri proveniți din centrele de plasament	0	4	6	18
Persoane de etnie romă	2	4	5	12
Total (număr absolut)	39	196	37	196

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cele mai mari diferențe între situația curentă și intențiile de viitor în privința angajărilor se observă în cazul foștilor beneficiari de VMG, al tinerilor proveniți din centrele de plasament și al persoanelor de etnie romă. În prima situație, reprezentanții societăților cooperative își exprimă dorința de a angaja persoane sărace, probabil din dorința de a le oferi un nivel minim de bunăstare, atât cât le permite supraviețuirea economică într-o cooperare. Creșterea este spectaculoasă în termeni relativi (de la 0 la 4 din 37 de cooperății în București-Ilfov și de la 2 la 16 din 196 în RD Sud-Est). Pe de altă parte, privită în termeni absoluți, această creștere a numărului beneficiarilor de VMG nu este luată în considerare decât de aproximativ a zecea parte din numărul total de cooperății. În cazul tinerilor

care părăsesc centrele de plasament, creșterea este, de asemenea, substanțială (de la 0 la 6 din 37 în București-Ilfov și de la 4 la 18 organizații din 196 în RD Sud-Est), dar ideea nu este îmbrățișată decât de nu număr foarte redus de organizații, adică de cel mult a șasea parte din total (16%). Persoanele de etnie romă se află, de asemenea, în atenția reprezentanților cooperațiilor pentru angajări, dar aici creșterea este mai redusă (de la 2 la 5 din 37 în București-Ilfov și de la 4 la 12 din 196 în RD Sud-Est).

Există însă o categorie de persoane vulnerabile, și anume cele eliberate din detenție, care par a fi în întregime excluse din intențiile de angajare ale cooperațiilor analizate. Deși nu au ca angajați nicio singură persoană din această categorie, societățile cooperative din RD București-Ilfov nu au nici în viitor intenția de angaja astfel de persoane, iar societățile cooperative din RD Sud-Est nu sunt dispuse decât în proporție foarte limitată (12 din 196) să angajeze astfel de persoane.

Efectul cadrului legislativ asupra angajării persoanelor vulnerabile este foarte redus, iar acest lucru se poate deduce din analiza datelor cantitative colectate de la președinții sau managerii societăților cooperative cuprinse în cercetare. Potrivit acestor reprezentanți ai societăților cooperative atât din București, cât și din RD Sud-Est, procentele sunt foarte asemănătoare pentru diferite categorii de persoane vulnerabile în cadrul fiecărei regiuni. Spre exemplu, în RD București-Ilfov, între 28 și 31 din 36 de președinți ai societăților cooperative localizate aici consideră că legislația nu sprijină angajarea persoanelor vulnerabile (incluzând persoanele cu handicap, beneficiarii de VMG, persoanele eliberate din detenție, tinerii proveniți din centrele de plasament sau persoanele de etnie romă) decât în mică sau foarte mică măsură. În RD Sud-Est, frecvențele corespunzătoare variază între 137 și 143 din 195 pentru cele cinci categorii de persoane vulnerabile avute în vedere.

Pe de altă parte, studiile pe bază de interviu realizate în cadrul proiectului indică faptul că există cazuri în care potențialii angajați ai cooperațiilor, indiferent dacă sunt sau nu vulnerabili, nu sunt interesați de locurile de muncă oferite în cooperații. De exemplu, în județul Buzău, președintele unei cooperații cu activitate profitabilă afirmă că, deși conlucrează cu Agenția Județeană de Ocupare a Forței de Muncă, nu

reuşeşte să recruteze personal stabil. În multe cazuri, afirmă preşedintele societăţii menţionate, şomerii trimişi de AJOFM solicită negaţie pentru a beneficia în continuare de ajutorul de şomaj.

Cu unele excepţii, societăţile cooperative par a fi cele mai reticente, în comparaţie cu ONG-urile şi mai puţin cu CAR-urile, de a-şi deschide porţile spre persoanele vulnerabile, atât din punctul de vedere al oferirii de servicii sociale, cât şi din cel al oferirii de locuri de muncă. O cauză a acestei stări de fapt vine, fără îndoială, dintr-o viziune relativ îngustă a cooperărilor asupra rolului lor social mai larg. Pe de altă parte, lipsa de viziune trebuie interpretată într-un context economic mai larg, în care societăţile cooperative s-au văzut separate de principalele activităţi productive din economia românească în perioada de după 1989.

II.4.5. Integrarea economică a societăţilor cooperative şi îndeplinirea funcţiei sociale după 1989

Înainte de a aborda problema contextului economic diferit în care societăţile cooperative sunt nevoite să activeze în prezent, ca de altfel şi în ultimele două decenii, va fi prezentată situaţia lor economică prin prisma datelor cantitative colectate de la ele. Percepţiile cu privire la viitorul economic al cooperărilor sunt, pentru reprezentanţii lor, în general pozitive. Aproape două treimi dintre cei din Bucureşti-Ilfov (23 din 37) şi peste două treimi din RD Sud-Est (138 din 196) consideră, de exemplu, că cifra de afaceri va rămâne constantă sau va creşte în 2011. Aceeaşi opinie relativ favorabilă este împărtăşită de proporţii asemănătoare de reprezentanţi ai societăţilor cooperative din Bucureşti-Ilfov şi Sud-Est cu privire la evoluţia excedentului (profitului) lor. Prin prisma acestor doi indicatori (evoluţia cifrei de afaceri şi a excedentului), cooperările nu se deosebesc semnificativ de CAR-uri. Această observaţie este confirmată prin testul de independenţă hi-pătrat¹ prin care nu se respinge ipoteza de nul a

¹ Testele hi-pătrat au valori de 1,385 şi 1,545 pentru evoluţia cifrei de afaceri şi a profitului, respectiv, ceea ce corespunde pentru 1 grad de libertate unui nivel de semnificaţie de >0,1.

independenței celor două variabile (cifra de afaceri sau profit și tipul de organizație).

Numărul de angajați pe care cooperatiile anticipează că îl vor avea prezintă o dinamică diferită. O proporție relativ ridicată (22%) dintre reprezentanții cooperatiilor din ambele regiuni se așteaptă ca numărul lor să scadă. Ceea ce este mai important este faptul că, din punctul de vedere al acestui indicator, cooperatiile se deosebesc semnificativ de celelalte tipuri de organizații incluse în analiză, și anume CAR-urile și ONG-urile. În cazul CAR-urilor, proporția celor care cred că numărul de angajați va scădea este de 11%, iar pentru ONG-uri de 6%. Diferențele dintre organizații sunt semnificative statistic¹.

Previziunile pesimiste ale reprezentanților societăților cooperative cu privire la numărul de angajați tind să fie confirmate și prin informațiile colectate în urma interviurilor. De exemplu, în județul Vrancea, sunt active 45 de societăți cooperative. Numărul celorlalte tipuri de organizații este mai redus, cu numai 12 organizații nonprofit furnizoare de servicii sociale și 36 de CAR-uri. Cu toate acestea, societățile cooperative sunt cele care se află într-un declin pronunțat, atât ca număr de organizații înregistrate, cât și ca număr de membri cooperatori. Reprezentantul unei cooperatii agricole orientate spre export din Vrancea afirma, în sprijinul afirmațiilor de mai sus, că *„atâta timp cât nu vor interveni cu sprijin, încet-încet (cooperatiile) se vor dizolva și nu vor mai avea viitor”*.

Datele statistice privind evoluția cifrei de afaceri a cooperatiilor din RD București-Ilfov și Sud-Est arată tendințe diferite. Dat fiind că multe cooperatii nu au furnizat date complete pentru fiecare an analizat (și anume 2008, 2009 și 2010), rezultatele trebuie interpretate cu prudență. În cazul cooperatiilor din București-Ilfov, cifra de afaceri a crescut ușor între 2008 și 2010, de la o valoare mediană de 141.000 RON la o valoare de 154.000 RON. Pe de altă parte, în RD Sud-Est, mediana cifrei de afaceri a scăzut relativ accentuat, de la 403.000 RON (2008) la 350.000 RON (2009) și până la 289.000 RON (2010).

¹ Testul hi-pătrat are valoarea 23,669, ceea ce corespunde pentru 2 grade de libertate unui nivel de semnificație de <0,001.

Utilizarea excedentului realizat de cooperații variază substanțial între cele două regiuni. Dacă, pentru cooperativele din București-Ilfov, reîmpărțirea profitului este o prioritate pentru 30 din cele 37 de societăți cooperative, în RD Sud-Est, această utilizare a profitului nu este practică, conform datelor colectate, decât de 71 dintre cele 196 de cooperații. Reinvestirea profitului pare a fi o prioritate pentru cele mai multe cooperații din RD Sud-Est (114 din 196) și doar într-o măsură mai mică pentru cele din București-Ilfov (17 din 37). Tendința de a reîmpărți profitul membrilor cooperatori, foarte pregnantă în cazul cooperațiilor din București-Ilfov, sugerează că acestea tind să funcționeze în mod autarhic, nelăsând prea multe resurse pentru dezvoltarea activităților lor sau pentru activități de protecție socială destinate persoanelor vulnerabile din comunitatea mai largă.

Numărul redus de membri indică, de asemenea, că participarea cooperațiilor la viața economică a comunităților este foarte redusă. În București și Ilfov, de pildă, mediana numărului de membri variază între 4 și 5, iar în RD Sud-Est între 7 și 10 (cu o tendință de scădere între 2008 și 2010). Pe de altă parte, numărul *mediu* de membri cooperatori din cooperațiile active în UE (UE-25) în 2005 era de aproape 600 (Monzon și Chaves, 2008).

Funcția socială redusă a cooperațiilor poate fi explicată, dincolo de viziunea limitată și individualistă pe care o manifestă într-o anumită măsură reprezentanții lor, prin rolul periferic pe care au ajuns să îl joace cooperațiile în societatea contemporană din România. Este bine-cunoscut faptul că, în perioada socialistă, cooperațiile au deținut o pondere importantă în economia României, în special în zonele rurale (Arpinte și colab., 2010). Cooperativele agricole de producție dețineau o pondere de 94% din totalul suprafeței arabile a României, la începutul anilor '70 (Cernea, 1972). Cele mai multe cooperative erau axate pe activități specializate, de nișă, fiind adaptate condițiilor în care se găseau și exploatând adesea resurse care nu puteau fi cuprinse în sistemul marilor întreprinderi (Arpinte și colab., 2010). Mai mult, cooperativele agricole, de exemplu, erau integrate într-un sistem de relații intercooperative și regionale care le asigura o coordonare a activităților economice, cu efecte

benefice pentru asigurarea desfacerii produselor și serviciilor lor (Cernea, 1972). Aceste beneficii se traduceau și prin avantajele de care se bucurau unii membri vulnerabili ai cooperărilor, cum sunt persoanele cu handicap. De exemplu, președintele LNOPHCM afirmă că, înainte de 1989:

„Atunci [cooperările] se ocupau numai și numai de organizarea producției și beneficiau de o serie întreagă de facilități, cum ar fi scutirea de impozit pe circulația mărfii, că așa se chema atunci, actualmente oarecum TVA-ul, și beneficiau de faptul că persoana cu handicap primea locuință de la stat cu prioritate la etajele/nivelurile inferioare prin faptul că erau angajații acestei unități și aveau asigurat salariul.”

Președintele unui ONG dedicat ajutorării persoanelor cu handicap completează imaginea de integrare puternică în activitatea economică generală a cooperărilor și, implicit, a persoanelor vulnerabile:

„Înainte de revoluția din 1989, existau numeroase cooperative meșteșugărești în care activau persoanele cu handicap „de ordinul sutelor de mii” [probabil o supraestimare a numărului real]. Acestea includeau: ateliere de croitorie, de ceasornicărie, de optică, cizmării, împachetarea și producerea de mirodenii, articole de uz casnic etc. Unele aveau și magazine proprii. În numeroase cazuri se bazau pe monopol, adică prin statutul de furnizor unic, conferit de stat, cum ar fi producția de îmbrăcăminte pentru armată. Persoanele cu handicap erau angajate în cooperativă, dar nu făceau parte din conducere”.

În unele județe, în special în zona de sud a României, activitatea cooperărilor meșteșugărești reprezenta 50% din totalul activității economice a județului, înainte de 1989 (Arpinte și colab., 2010). Marile cooperării funcționau după modelul întreprinderilor socialiste, oferind angajaților și familiilor acestora servicii medicale și educaționale (de ex., grădinițe). Perioada de după 1989, în special între 1990 și 2000, a dus la reduceri ale activității atât prin dispariția unor piețe de desfacere (controlate înainte de către stat), cât și a unor parteneri de tranzacții economice (în special întreprinderile mari). Reducerea activității a fost urmată și de tendința multor cooperării de a-și valorifica bunurile prin vânzare, spre beneficiul pe termen scurt al membrilor lor (Arpinte și colab., 2010).

În ultimii ani, numărul angajaților din sectorul cooperativ a scăzut constant. Arpinte, Cace și Cojocaru (2010) estimează că, având în vedere tendința descrescătoare manifestată în ultimii patru ani, dacă nu vor fi luate măsuri de sprijinire activă a cooperatiilor, se va vorbi despre ele, nu peste mult, la timpul trecut. După 1989, a fost adoptat Decretul-lege nr. 67/1990 privind organizarea și funcționarea cooperăției de consum și de credit, înlocuit de Legea nr. 109/1996 privind organizarea și funcționarea coope-rației de consum și a cooperăției de credit. S-a constatat o scădere a numărului societăților cooperatiste, în special al celor meșteșugărești (Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010).

II.4.6. Concluzii

Societățile cooperative au apărut, din punct de vedere istoric, ca un răspuns la două necesități resimțite în societatea modernă: nevoia de supraviețuire economică și aceea de identitate colectivă și de solidaritate socială în rândul claselor deposedate. Cooperatiile și-au îndeplinit funcția socială, oferind locuri de muncă membrilor lor, în condițiile în care sectorul privat era incapabil să le ofere, și oferind în plus servicii sociale de sprijin membrilor, dar și, în spiritul solidarității sociale, comunității mai largi din care făceau parte. Argumentul acestei lucrări este că aceste două funcții sociale sunt strâns legate. Analiza datelor cantitative și a celor calitative privind oferta de ES din RD București-Ilfov și Sud-Est arată că ambele funcții au de suferit în prezent și că această tendință s-a instalat după 1989 și continuă și în prezent. Cooperatiile își asumă un rol de furnizor al bunăstării foarte limitat – de tip enclavă –, oferind beneficii excepționale aproape în exclusivitate membrilor lor. Pentru a dezvolta acest rol social foarte modest în prezent, este necesar însă ca sectorul cooperatist să fie dezvoltat și integrat în ansamblul economiei românești. Fără acest proces de integrare – măsurat prin cifră de afaceri, contracte și număr de angajați –, cooperatiile nu își vor putea onora funcția de protecție socială pe care o au în restul UE.

Din acest ultim punct de vedere, cercetările viitoare privind sistemul cooperatist ar trebui să urmărească soluțiile de supraviețuire economică ale

societăților cooperative, atât pe baze comparative (cu alte state din UE), cât și istorice (perioada socialistă). Pentru a nu fi un ultim refugiu economic și social, cooperările trebuie reinventate ca vehicule ale unei economii bazate pe relații de solidaritate.

II.4.7. Bibliografie

- Aaltonen, A., 1961, „Old popular cooperatives in Finland”, în *Archives Internationales de Sociologie de la Coopération et du Développement*, Vol. 9, p. 53-62
- Arpinte, D.; Sorin, C.; Ștefan, C., 2010, „Social economy in Romania. Preliminary approach”, în *Revista de cercetare și intervenție socială*, Vol. 31, p. 64-79
- Birch, K.; Whittam, G., 2008, „The Third Sector and the Regional Development of Social Capital”, în *Regional Studies*, Vol. 42, No. 3, p. 437-450
- Cernea, M., 1972, „Organizational Build-up and Reintegrative Regional Development in Planned Agriculture”, în *Sociologia Ruralis*, Vol. 14, No. 1-2, p. 30-44
- Defourny, J.; Favreau, L.; Laville, J.-L., 2001, „Introduction to an International Evaluation”, în R. Spear, J. Defourny, L. Favreau, J.-L. Laville (eds.), *Tackling Social Exclusion in Europe: The Contribution of the Social Economy*, Ashgate, Aldershot, p. 3-28
- Deraedt, E., 2009, *Social Enterprise: A Conceptual Framework. Conceptual Discussion Paper for the ILO Social Enterprise Development Targeting Unemployed Youth in South Africa (SETYSA), project*
- Elsen, S.; Wallimann, I., 1998, „Social economy: Community action towards social integration and the prevention of unemployment and poverty”, în *European Journal of Social Work*, Vol. 1, No. 2, p. 151-164
- Fairbairn, B., 2002, „How «Social» Are Co-ops? Tensions, Transitions, and the Social Economy of Co-operatives in Canada”, în *Economie et Solidarités*, Vol. 33, No. 1, p. 112-130

-
- Laville, J.-L., 2001, „Third Sector and Social Economy Re-examined in the Light of Initiatives Promoting Insertion”, în R. Spear, J. Defourny, L. Favreau, J.-L. Laville (eds.), *Tackling Social Exclusion in Europe: The Contribution of the Social Economy*, Ashgate, Aldershot, p. 287-299
- Levi, Y.; Montani, A.R., 1995, *Cooperative Sociali e Handicap Mentale*, OASI, Editrice Mediterranei Sicilia, Sicilia
- Levi, Y.; Davis, P., 2008, „Cooperatives as the «enfants terribles» of economics: Some implications for the social economy”, în *The Journal of Socio-Economics*, Vol. 37, p. 2178–2188
- Monzon, J.L.; Chaves, R., 2008, „The European Social Economy: Concept and Dimensions of the Third Sector”, în *Annals of Public and Cooperative Economics*, Vol. 79, No. 3-4, p. 549–577
- Moulaert, F.; Ailenei, O., 2005, „Social Economy, Third Sector and Solidarity Relations: A Conceptual Synthesis from History to Present”, în *Urban Studies*, Vol. 42, No. 11, p. 2037–2053
- Thomas, A., 2004, „The Rise of Social Cooperatives in Italy”, în *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, Vol. 15, No. 3, p. 243-263
- Westlund, H., 2003, „Social economy and employment - the case of Sweden”, în *Review of Social Economy*, Vol. 61, No. 2, p. 163-182
- *** Council of the European Union 2003, *Council regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE)*, Official Journal of the European Union L 207/1
- *** International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC), 2009, *The Social Economy in the European Union*, Bruxells
- *** Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010, *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*, București
- *** Parlamentul European, 2009, *Raport privind economia socială*, Bruxelles

II.5. NIVELUL DE DEZVOLTARE AL SOCIETĂȚILOR COOPERATIVE DIN REGIUNILE DE DEZVOLTARE BUCUREȘTI-ILFOV ȘI SUD-EST

Flavius MIHALACHE

II.5.1. Profilul societăților cooperative

Cooperativele constituie, alături de asociații, fundații și CAR-uri, una dintre dimensiunile centrale ale domeniului ES (CIRIEC, 2009, p. 7; Arpinte și colab., 2010, p. 139). Totodată, societățile cooperative reprezintă singura formă de ES ce se bucură de recunoaștere oficială în UE, în baza „Statutului european al cooperativelor” adoptat în anul 2003 (MMFPS, 2010, p. 24). Conform acestui document, obiectivul principal al cooperativelor constă în „dezvoltarea activităților economice și sociale ale membrilor (...) în vederea furnizării de bunuri sau servicii sau a realizării de lucrări (...) care să răspundă nevoilor membrilor săi” (MMFPS, 2010, p. 24).

La nivel european, domeniul ES este reprezentat de două milioane de entități în cadrul cărora lucrează peste 11 milioane de persoane, 70% dintre aceștia activând în ONG-uri, 26% în cooperative și 3% în mutualități (Arpinte și colab., 2010, p. 143). Activitatea cooperativelor în România a înregistrat după 1990 o restrângere puternică, pe fondul reducerii dramatice a numărului de cooperative și a personalului angajat de către acestea.

Cercetarea cantitativă realizată în cadrul proiectului *Integrat – resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social*, cu privire la organizațiile specifice domeniului ES active la nivelul RD București-Ilfov și Sud-Est, a presupus și investigarea unui subeșantion de societăți cooperative. Volumul acestuia, de 235 de astfel de entități, și modalitatea de selecție a sa nu permit extrapolarea rezultatelor cercetării la întreaga populație formată

din cooperativele existente la nivelul celor două regiuni de dezvoltare, rezultatele acestui demers exploratoriu oferind o imagine particulară asupra specificului și activităților derulate de către acest tip de organizații.

Tabelul nr. 28: Distribuția cooperativelor incluse în cercetare pe regiuni de dezvoltare

Regiune / județ	Frecvență	Procent
RD București-Ilfov	39	16,6
București	15	6,4
Ilfov	24	10,2
RD Sud-Est	196	83,4
Brăila	18	7,7
Buzău	55	23,4
Constanța	46	19,6
Galați	27	11,5
Tulcea	18	7,7
Vrancea	32	13,6
Total	235	100,0

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Datele de cercetare arată că 61,4% dintre cooperativele investigate în cele două regiuni de dezvoltare analizate au fost înființate după 1990, în timp ce doar 30,6% din total (72 de unități) reprezintă cooperative ce au fost înființate în perioada regimului comunist (tabelul nr. 29). Totodată, 37% dintre cooperativele investigate (corespunzând unui număr de 87 de unități) au fost constituite după anul 2005, aceste entități fiind înființate în anii ce au urmat adoptării Legii nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperației. Aceasta prevede existența mai multor tipuri de societăți cooperative: societăți cooperative meșteșugărești, societăți cooperative de consum, societăți cooperative de valorificare, societăți cooperative agricole, societăți cooperative de locuințe, societăți cooperative pescărești, societăți cooperative de transporturi, societăți cooperative forestiere, societăți cooperative de alte forme (MMFPS, 2010, p. 41).

Reglementările din anul 2005 au înlocuit Legea nr. 109/1996 privind organizarea și funcționarea cooperăției de consum și a cooperăției de credit, care, la rândul ei, luase locul Decretului-lege nr. 67/1990 privind organizarea cooperăției de consum și de credit (MMFPS, 2010, p. 33). Din punctul de vedere al formei de organizare, 191 de entități dintre cele investigate s-au constituit ca societăți cooperatiste de gradul I, iar 29 reprezintă cooperative de gradul II.¹

Tabelul nr. 29: Distribuția societăților cooperative după anul înființării

Perioada	Frecvența	Procent
1848 - 1944	15	6,4
1945 - 1964	41	17,4
1965 - 1989	31	13,2
1990 - 1994	39	16,6
1995 - 1999	8	3,4
2000 - 2004	9	3,8
2005 - 2008	74	31,5
2009 - 2011	13	5,5
NR	3	1,3
Total	233	99,1
Lipsă	2	0,9

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Datele statistice la nivel național arată că cea mai ridicată pondere în rândul societăților cooperative este deținută de către cooperativele de consum (48%) și cooperativele meșteșugărești (41%), în timp ce cooperativele agricole dețin 8% din total, iar toate celelalte tipuri de cooperative înregistrează 3% (MMFPS, 2010, p. 51). În eșantionul investigat în RD București-Ilfov și Sud-Est, ponderea societăților cooperative meșteșugărești

¹ Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției prevede organizarea a două tipuri de societăți cooperatiste: cooperative de gradul I, ce sunt constituite exclusiv din asocierea unor persoane fizice, și cooperative de gradul II, ce sunt constituite din cooperative de gradul I și, eventual, persoane fizice sau juridice.

și a celor de consum este aproximativ egală (situându-se, în ambele cazuri, în jurul valorii de 40%), iar societățile cooperative agricole reprezintă 11% din eșantion. Restul de 7% din totalul cooperativelor ce au făcut obiectul cercetării este reprezentat de alte forme de societăți cooperative, din care cele mai multe activează în domeniul financiar sau în servicii.

Tabelul nr. 30: Tipul de societate cooperativă

Tip cooperativă	Frecvență	Procent
Societate cooperativă meșteșugărească	95	40 %
Societate cooperativă de consum	93	40 %
Societate cooperativă agricolă	26	11 %
Alte forme	17	7 %
Total	233	98 %
Nr. lipsă	4	2 %
Total	235	100,0

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Principalul domeniu de activitate al cooperativelor investigate este reprezentat de comerț (83 dintre cazuri). În sectorul serviciilor, activează 56 de cooperative, având obiecte de activitate dintre cele mai diverse (activități financiare, servicii de întreținere, reparații echipamente, închiriere spații etc.), în timp ce, în sectorul meșteșugăresc, de producție și de reparații sunt înregistrate 49 de cooperative. În același timp, 24 de cooperative dintre cele investigate au declarat domeniul agricol ca reprezentând principalul sector de activitate.

Pe ansamblul celor două regiuni de dezvoltare, cooperativele ce activează în domeniul comercial reprezintă 35% din totalul celor investigate, în timp ce activitățile din sfera producției și reparației de bunuri reprezintă 37% din total, restul cooperativelor având principalul domeniu de activitate în sfera serviciilor (tabelul nr. 31). În RD București-Ilfov, se înregistrează o pondere mai ridicată a cooperativelor care au drept obiect principal de activitate comerțul (aproape jumătate din total) și un procent mult mai mare al cooperativelor care își asigură veniturile în

special din închirierea spațiilor (aproximativ 30% din totalul cooperativelor din această regiune). În cazul cooperativelor înregistrate în RD Sud-Est, întâlnim o distribuție mult mai echilibrată în ceea ce privește domeniile de activitate ale acestora, unde sectorul meșteșugăresc deține o pondere mai însemnată (aproximativ 30% dintre cooperativele din RD Sud-Est care au participat la cercetare activează în producția sau repararea de bunuri).

Tabelul nr. 31: Principalele domenii de activitate ale cooperativelor (prima mențiune)

Domeniu	Numărul societăților cooperative	%
Comerț	83	35%
Reparații echipamente	24	10%
Alte servicii	21	9%
Activități meșteșugărești	19	8%
Marochinărie, confecții, industria textilă	17	7%
Închiriere spații	16	7%
Agricultură	25	11%
Activități financiare	9	4%
Servicii de întreținere	9	4%
Construcții	3	1%
Alimentație publică	1	0%
NR	8	4%
Total	235	100

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Un aspect interesant, reliefat prin studiile calitative derulate în preambulul cercetării cantitative, vizează identificarea unei tendințe în rândul societăților cooperative de a-și asigura noi surse de venit prin dezvoltarea unor domenii de activitate conexe celor de bază. În această categorie intră, în mod special, închirierea către terți a spațiilor de care unitățile dispun. În multe dintre cazuri, supraviețuirea societăților cooperative depinde de această sursă de venit, în lipsa derulării altor

activități economice. Acest proces de reorientare a societăților cooperative către noi domenii de activitate și noi surse de venit a apărut ca un răspuns al acestor entități la declinul activităților clasice.

Peste 63% dintre societățile cooperative incluse în cercetare din RD Sud-Est și 76% dintre cele active în RD București-Ilfov sunt membre ale unei uniuni naționale. În viziunea reprezentanților cooperativelor, cele mai importante funcții ale organismelor naționale sunt cele de reprezentare și promovare a intereselor cooperativelor membre, în special în relația cu statul sau cu alte organizații, sprijinirea cooperativelor pentru a-și păstra patrimoniul și promovarea unor acte normative utile acestora.

Evoluția numărului total de angajați în cooperativele investigate a scăzut între 2008 și 2010 cu aproape 9%, până la valoarea de 4448 de persoane, în timp ce numărul mediu de angajați ce revine pe o cooperativă a înregistrat o scădere ușoară, de la 20 la 19 persoane (tabelul nr. 32). Pentru societățile cooperative analizate din cele două regiuni de dezvoltare, datele arată evoluții contrare: în timp ce numărul salariaților din cooperativele ce activează în județele din RD Sud-Est a scăzut cu aproape 650 de persoane, în București-Ilfov numărul locurilor de muncă în cooperative a crescut cu peste 250 de posturi (tabelul nr. 32).

Tabelul nr. 32: Evoluția numărului de angajați în cooperativele investigate

	2008	2009	2010
Număr total de angajați	4843	4581	4448
Număr de angajați (medie)	20,1	19,7	19,1
Număr total de angajați București-Ilfov	507	639	761
Număr total de angajați Sud-Est	4336	3942	3687

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cooperativele cu cel mai mare număr de salariați se înregistrează cu predilecție în județele din RD Sud-Est, cele mai mari trei cooperative fiind înregistrate în județele Buzău și Vrancea (tabelul nr. 33). Pe de altă parte, aproape 60% dintre cooperativele ce au făcut obiectul cercetării au mai

puțin de 10 salariați, iar 3% dintre acestea nu au personal salariat. Pe tipuri de cooperative, la nivelul anului 2010, cea mai mare parte a personalului angajat se înregistrează în cazul cooperativelor meșteșugărești, care reunesc peste 71% din totalul locurilor de muncă (3187 de posturi), în timp ce în cooperativele de consum lucrează doar 17% din totalul personalului salariat înregistrat la nivelul cooperativelor (765 de persoane). În cooperativele de credit se regăsesc 3% din totalul locurilor de muncă înregistrate la nivelul cooperativelor chestionate, iar în cooperativele agricole, puțin peste 2%.¹

**Tabelul nr. 33: Societățile cooperative
cu cei mai mulți angajați în 2010**

Cooperativa	Tip	Oraș	Nr. angajați
Confex Societate Cooperativă	SCM	Buzău	390
Confex Societate Cooperativă	SCM	Râmnicu Sărat	170
Sporul	SCM	Focșani	160
Igiena	SCM	Brăila	140
Eva Lux	SCM	Galați	140
Motor Service	SCM	București	107
Tehnica Sticlei	SCM	București	100
Igiena	SCM	Tulcea	91
Unirea	SCM	Tulcea	90

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Pentru perioada următoare, reprezentanții cooperativelor nu se așteaptă la modificări semnificative ale numărului de salariați în unitățile din care fac parte. Aproape două treimi dintre aceștia declară că în anul 2011 nu prevăd o creștere a numărului de salariați în unitățile pe care le reprezintă, în timp ce doar 10% dintre respondenți consideră o astfel de evoluție ca fiind fezabilă.

În ceea ce privește numărul de membri pentru principalele tipuri de societăți cooperative, rezultatele cercetării arată că sectorul cooperativelor

¹ Diferența până la 100% este dată de numărul posturilor din alte tipuri de cooperative sau de nonrăspunsuri.

meșteșugărești este cel mai bine reprezentat. Pentru anul 2010, societățile cooperativelor meșteșugărești investigate au raportat un număr total de 3742 de membri cooperatori. Societățile cooperativelor agricole, deși semnificativ mai puține în volumul eșantionului comparativ cu cooperativele de consum, au avut, pentru același an, un număr mai mare de membri decât acestea din urmă (2275 față de 2066 de persoane). Practic, cooperativele agricole reprezintă, dacă luăm în calcul numărul mediu de membri, forma de cooperare cu structura cea mai numeroasă (în medie, o cooperativă agricolă a avut în 2010 87 de membri, în timp ce cooperativele meșteșugărești și cele de consum au avut 39 și, respectiv, 22 de membri).

II.5.2. Activitățile economice ale societăților cooperative

Criza economică ce și-a făcut simțită prezența în România după anul 2008 a însemnat, pentru cele mai multe dintre societățile cooperative, reducerea producției și a comenzilor, ceea ce a dus la scăderea cifrei de afaceri și la șomaj, accentuându-se astfel declinul mișcării cooperatiste. Pentru multe societăți cooperative, supraviețuirea a devenit preocuparea majoră în această perioadă dificilă, în care cele mai multe dintre societăți s-au confruntat cu restrângeri ale activităților sau chiar cu închiderea unităților:

„Trebuie să rezistăm pe metereze (...), trebuie să supraviețuim! Să dea Dumnezeu să mă înșel eu și să meargă lumea asta bine, dar deocamdată [strategia noastră] e supraviețuirea” (Tulcea, societate cooperativă meșteșugărească).

„Criza ne-a afectat negativ tare de tot, pentru că producția la ce mai aveam a scăzut enorm. De exemplu, cooperativa de mobilă nu mai produce mobilă deloc. Ea producea pentru export, dar s-a scumpit chereșteaua și toate componentele de la mobilă nu s-au mai încadrat în preț și au trebuit să oprească producția. Toți au intrat în șomaj” (Galați, societate cooperativă meșteșugărească).

Însă efectele crizei nu au fost la fel de puternice pentru toate sectoarele cooperatiste. Rezultatele cercetării de teren realizate în RD București-Ilfov și Sud-Est evidențiază faptul că, din acest punct de vedere, cel mai puternic afectate de scăderea activității economice au fost cooperativele de consum, a căror cifră de afaceri a înregistrat un regres substanțial în intervalul 2008-2010, pe fondul reducerii cererii. Cifra totală

de afaceri, pentru anul 2010, a societăților cooperative din acest sector s-a situat la 90% din valoarea consemnată în anul 2008, ceea ce conturează o reducere semnificată a activității acestora.

În cazul societăților cooperative meșteșugărești ce au răspuns la chestionar, cifra de afaceri totală a înregistrat o scădere ușoară în anul 2009, după care, în 2010, a înregistrat o evoluție pozitivă. O traiectorie asemănătoare au urmat și cooperativele agricole, pentru care anul 2010 a însemnat redresarea activității economice (tabelul nr. 34). În acest mod, în anul 2009 a fost înregistrat un minim al activității la nivelul societăților cooperative, pentru ca 2010 să aducă un ușor reviriment, oarecum în consonanță cu evoluția la nivel macro a economiei României.

Tabelul nr. 34: Cifra de afaceri a cooperativelor investigate

	2008	2009	2010
Cooperative de consum - cifra de afaceri totală	40343137	40844521	36459350
Cooperative de consum - cifra de afaceri medie	433797	439188	392036
Cooperative meșteșugărești - cifra de afaceri totală	69187693	63494654	84752349
Cooperative meșteșugărești - cifra de afaceri medie	728291	668364	892129
Cooperative agricole - cifra de afaceri totală	3339317	3335694	4088682
Cooperative agricole - cifra de afaceri medie	128435	128295	157257

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Datele din cercetare arată o reducere drastică a beneficiilor cooperativelor de consum și a celor meșteșugărești în perioada 2008-2010 (tabelul nr. 35). Profitul total pentru anul 2010 raportat de cooperativele de consum investigate se situează la mai puțin de o treime din cel înregistrat în anul 2008, în timp ce profitul cooperativelor meșteșugărești a scăzut cu mai mult de 50%. Cooperativele agricole, în schimb, au înregistrat evoluții spectaculoase, având la finele anului 2010 un profit total aproape dublu celui consemnat pentru anul 2008. Această evoluție ascendentă a făcut ca, în 2010, profitul total al cooperativelor agricole incluse în cercetare să-l depășească pe cel a cooperativelor de consum, chiar dacă, cu doar doi ani înainte, acesta reprezenta doar puțin peste 25% din profitul cooperativelor de consum. Evoluțiile negative înregistrate la nivel de profitabilitate de

sectoarele de consum și meșteșugăresc oferă o imagine concludentă asupra modului în care criza economică din ultimi ani a influențat activitatea cooperativelor. Profitul rezultat din activitățile economice întreprinse de cooperative, în cele mai multe cazuri, este împărțit membrilor cooperatori sau este reinvestit.

În ceea ce privește evaluările situației actuale, peste trei sferturi dintre reprezentanții societăților cooperative care au participat la cercetare consideră că principala cauză pentru scăderea profitului este reprezentată de dificultățile economice cauzate de criza economică și de reducerea comenzilor pentru produsele și serviciile oferite. În același timp, legislația din domeniu și sistemul de impozitare au fost menționate ca principale cauze pentru reducerea profitului în doar câteva cazuri, ceea ce plasează factorii percepuți ai perioadei de frământări economice pe care au parcurs-o cooperativele aproape exclusiv la nivelul factorilor structurali, macroeconomici, ce au influențat toate domeniile de activitate.

Așteptările reprezentanților cooperativelor investigate în ceea ce privește evoluția profitului pentru anul 2011 sunt destul de rezervate. Aproape jumătate dintre reprezentanții cooperativelor au declarat că nu se așteaptă la modificări substanțiale ale profitului societăților cooperative din care fac parte comparativ cu situația înregistrată în anul 2010, în timp ce doar 20% dintre aceștia prefigurează o evoluție pozitivă a profitului.

Tabelul nr. 35: Profitul total și profitul mediu al cooperativelor investigate

	2008	2009	2010
Cooperative de consum - profit total	1648685	693251	526555
Cooperative de consum - profit mediu	17727	7454	5661
Cooperative meșteșugărești - profit total	4562479	2438300	2170409
Cooperative meșteșugărești - profit mediu	48026	25666	22846
Cooperative agricole - profit total	356591	93837	639523
Cooperative agricole - profit mediu	13715	3609	24597

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Datele privind bilanțul cooperativelor cercetate pentru anul 2010 (tabelul nr. 36) ilustrează că ponderea cea mai ridicată a cooperativelor care au înregistrat pierderi economice se regăsește în rândul cooperativelor de consum, în timp ce nicio cooperativă agricolă nu s-a aflat în această situație. Cu toate acestea, numărul mare de nonrăspunsuri la această întrebare nu ne permite să avem o imagine exactă asupra bilanțului cooperativelor investigate.

Tabelul nr. 36: Bilanțul cooperativelor care au participat la cercetare, pentru anul 2010

	Profit	Pierdere	Bilanț zero	Non-răspuns
Societate cooperativă meșteșugărească	39	7	0	47
Societate cooperativă de consum	44	19	8	22
Societate cooperativă agricolă	13	0	2	11
Total	96	26	10	80

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Cele mai profitabile zece societăți cooperative dintre cele incluse în cercetare au adunat în anul 2010 un profit total de 2,7 milioane de lei, adică 80% din profitul total înregistrat de cooperativele analizate (3,3 milioane de lei). Astfel, cea mai mare parte a cooperativelor raportează profituri foarte mici sau pierderi. Dintre aceste zece cele mai profitabile cooperative, opt sunt cooperative meșteșugărești și câte o entitate are statut de cooperativă agricolă, respectiv cooperativă de consum (tabelul nr. 37). Cooperativele de consum analizate sunt, în general, entități mici, cu activități economice restrânse, spre deosebire de cooperativele meșteșugărești, care sunt, de cele mai multe ori, entități cu o structură organizatorică complexă și un număr mai mare de salariați și care, în unele cazuri, desfășoară activități productive ample. Aceste caracteristici privind dimensiunea și specificul activităților derulate se transpun, la nivelul caracteristicilor economice ale cooperativelor, în valori mai reduse pentru indicatorii generali precum cifra de afaceri sau profitul înregistrat.

Tabelul nr. 37: Cele mai profitabile 10 societăți cooperative din cele două regiuni de dezvoltare, în 2010

Denumire	Tip	Județ
„Optimed” Societate Cooperativă	SCM	Buzău
Societatea Agricolă „Cereanim” Smeeni	Societate cooperativă agricolă	Buzău
„Unirea” Societate Cooperativă	SCM	Tulcea
„Îmbrăcămintea”	SCM	București
„Igiena” Societate Cooperativă	SCM	Tulcea
„Studio Arhis”	SCM	Constanța
„Prestarea”	SCM	Vrancea
„Sportul”	SCM	Vrancea
„Electrocasnică”	SCM	Constanța
„Pantelimon”	Societate cooperativă de consum	Ilfov

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Din punctul de vedere al evoluției activităților economice, societățile cooperative au traversat, în ultimii doi ani, probabil cea mai sumbră perioadă de după 1990. Pe fondul evoluției negative a sectorului, criza economică instalată în 2008 a marcat acutizarea problemelor de productivitate, competitivitate și eficiență economică pe care societățile cooperative le înregistrau. Perioada ultimilor trei ani a însemnat, în acest fel, o etapă de selecție a entităților de acest tip, în care supraviețuirea acestora a fost dată de capacitatea de a se adapta noilor realități și de abilitățile sectorului managerial. Unitățile care au reușit să înregistreze profit în această perioadă (aproximativ 45% dintre cele investigate în RD București-Ilfov și Sud-Est) reprezintă societăți puternice, care au găsit soluții rapide la conjunctura economică defavorabilă.

II.5.3. Sectorul economiei sociale

Rolul social al cooperativelor și locul acestora în cadrul sectorului ES rezidă în caracteristicile organizatorice, specificul activităților, modul de luare a deciziilor și principiile de distribuire a profitului (Kerlin, 2006, p. 249;

Thomas, 2004, p. 245). Plecând de la această caracteristică, putem identifica două componente principale care stau la baza dimensiunii sociale a cooperativelor din România: asigurarea unor beneficii pentru membri și pentru comunitate și ocuparea persoanelor provenind din grupuri dezavantajate.

Beneficiile pentru membrii cooperatori pot fi împărțite în două categorii puternic intercorelate: asigurarea unui loc de muncă și beneficii financiare. Etapa de cercetare calitativă derulată în cadrul proiectului, precum și studiile anterioare pe tema ES (Cace și colab., 2010) au reliefat faptul că, pentru cele mai multe dintre societățile cooperative meșteșugărești și de consum, statutul de membru se confundă cu cel de salariat. Cu alte cuvinte, cea mai mare parte a membrilor cooperatori lucrează în cadrul cooperativei, în unele cazuri acest deținuș profesional având o funcție socială evidentă. Cei mai mulți dintre membrii cooperativelor meșteșugărești și de consum sunt persoane cu vârste mai înaintate și calificări prea puțin vandabile pe piața muncii în alte domenii decât cel cooperatist. Astfel, cooperativele asigură integrarea în muncă a unor categorii sociale care, în lipsa acestora, s-ar afla în situații de risc de excluziune socială.

Legat de integrarea în muncă, una dintre funcțiile des vehiculate în literatura de specialitate pentru cooperative este tocmai aceea de facilitare a ocupării persoanelor provenite din grupuri dezavantajate (Kerlin, 2006, p. 254; Spear și Bidet, 2005, p. 196). Încurajarea acestei funcții sociale este asigurată, în cele mai multe țări vest-europene, prin intermediul legislației și construcției instituționale, care acordă facilități de ordin fiscal organizațiilor care asigură integrarea în muncă a persoanelor din categorii de risc (Spear și Bidet, 2005, p. 197). Un model des menționat, în acest sens, în literatura de specialitate este reprezentat de cooperativele sociale (*social cooperatives*) existente în Italia. Activitatea sectorului cooperativelor sociale, care a fost legiferată în 1991, este centrată pe două mari tipuri de activități ce se substituie celor oferite de către instituțiile publice: servicii sociale și activități de training (Thomas, 2004, p. 248). În acest fel, cooperativele sociale italiene dețin un rol central pentru *statul bunăstării*, reprezentând un model viabil, în contextul tendinței de restrângere a implicării statului în furnizarea directă de servicii și beneficii sociale.

În România, reglementările cu privire la integrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități sunt prevăzute în cadrul Legii nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, cu modificările și completările ulterioare. Acest act normativ stipulează organizarea *unităților protejate* (organizații cu statut special care au cel puțin 30% dintre angajați persoane cu dizabilități) și obligativitatea ca organizațiile cu peste 50 de salariați să angajeze pentru cel puțin 4% dintre posturi persoane cu handicap, în caz contrar, fiind stipulate obligativitatea plătirii de către acestea la bugetul de stat a unor sume de bani și obligativitatea achiziționării de bunuri și servicii produse de respectivele unități protejate.

Cu toate acestea, situația concretă în ceea ce privește integrarea în muncă a persoanelor ce aparțin unor grupuri dezavantajate prin intermediul cooperativelor este încă deficitară. Datele de cercetare reliefează faptul că doar 16 cooperative din totalul celor 235 investigate în cele două regiuni de dezvoltare au printre angajați persoane cu dizabilități, doar șase dintre acestea au printre angajați persoane de etnie romă și numai în cazul a patru dintre acestea au fost angajați tineri proveniți din centrele de plasament (tabelul nr. 38). Nici la nivel de intenționalitate, situația nu este mai bună. În numai 19 dintre cooperativele analizate se intenționează angajarea în viitor a unor persoane cu handicap sau foști beneficiari de VMG și în numai 23 dintre acestea, tineri proveniți din centrele de plasament. Conform evaluărilor oferite de respondenți, principalii factori care au determinat angajarea persoanelor din grupuri vulnerabile au fost reprezentați de competențele persoanelor în cauză și de deciziile luate în acest sens la nivelul managementului organizației. Conform declarațiilor respondenților, facilitățile oferite de către stat par a reprezenta un stimulent mult prea slab în acest sens. Plecând de la aceste date, putem concluziona că, în cele două regiuni de dezvoltare analizate, rolul societăților cooperative în susținerea integrării pe piața muncii a persoanelor din categorii de risc social este încă redus, ceea ce face ca una dintre dimensiunile fundamentale pentru activitățile de ES desfășurate de cooperative să nu fie reprezentată corespunzător în activitățile curente ale unităților cercetate din cele două regiuni de dezvoltare la care facem referință.

Tabelul nr. 38: Angajarea persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile în cooperative

	Organizații care au printre angajați cel puțin o persoană provenind din grupurile vulnerabile	Organizații care intenționează să angajeze persoane din grupurile vulnerabile
Persoane cu handicap	16	19
Persoane de etnie romă	6	17
Tineri proveniți din centrele de plasament	4	23
Beneficiari de VMG	2	19
Persoane eliberate din detenție	2	11
Total (N)	235	235

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Mai puțin de 40% dintre societățile cooperative analizate au oferit sau continuă să ofere ajutoare persoanelor aflate în nevoie (tabelul nr. 39). De cele mai multe ori, aceste forme de suport sunt adresate exclusiv membrilor cooperatori sau familiilor acestora și sunt acordate în situații speciale. Majoritatea formelor de ajutor pe care cooperativele le acordă sunt sub forma ajutoarelor de urgență de care membrii pot beneficia în situații speciale, cum sunt plata unor servicii medicale și ajutoarele de înmormântare. Se remarcă procentul foarte ridicat (de 58%) al societăților cooperative care nu oferă nicio formă de suport pentru cei aflați în dificultate.

Tabelul nr. 39: Societatea cooperativă oferă forme de ajutor pentru persoanele aflate în nevoie?

	Frecvență	Procent
Da, în prezent	56	23,8
Da, în trecut a avut asemenea activități	37	15,7
Nu a oferit niciodată	138	58,7
NR	4	1,8
Total	235	100,0

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Dincolo de activitățile curente întreprinse de societățile cooperative în virtutea specificului și domeniului lor de activitate, impactul social al funcționării acestor entități este încă destul de restrâns. Această constatare, confirmată și de rezultatele de cercetare, subliniază o dată în plus dificultățile pe care le înregistrează acest sector. Creșterea impactului social al societăților cooperative nu se poate produce decât prin dezvoltarea, în prealabil, a întregului sector. Fără o creștere a activității sectorului cooperatist, nu putem vorbi despre existența unui rol social puternic pentru societățile cooperative. În acest sens, modelele identificate la nivel european, precum cel a cooperativei sociale ce funcționează în Italia, pot constitui căi viabile de urmat.

II.5.4. Piedici și căi de dezvoltare a sectorului cooperatist

Plecând de la constatarea, conturată prin intermediul cercetării cantitative, care ilustrează faptul că sectorul cooperatist se află încă în căutarea rolului pe care trebuie să-l ocupe în cadrul sectorului ES, ne vom concentra pe identificarea piedicilor pe care reprezentanții sistemului le consideră ca fiind responsabile pentru starea de fapt și pe conturarea unor pârghii prin care se poate depăși situația actuală.

Opiniile reprezentanților societăților cooperative scot în evidență lipsa unor forme adecvate de suport din partea instituțiilor statului pentru dezvoltarea acestui sector. În ultimii ani, mai puțin de 9% dintre cooperative au beneficiat de diverse forme de sprijin: 10 au primit subvenții de la bugetul de stat sau de la bugetul local, trei au beneficiat de reduceri de taxe și tot trei au primit finanțări nerambursabile (tabelul nr. 40). Astfel, se desprinde concluzia lipsei unor mecanisme eficiente de suport care să faciliteze dezvoltarea sectorului cooperativelor, în condițiile reculului înregistrat de către acestea în ultimii ani de activitate.

Tabelul nr. 40: Suport primit de cooperative în intervalul 2007-2010

Tip finanțare	Nr. societăți cooperative
Subvenții de la bugetul de stat	7
Subvenții de la bugetul local	3

Tip finanțare	Nr. societăți cooperative
Finanțare nerambursabilă pe baza cererii de finanțare	3
Reduceri de la plata taxelor și impozitelor	3
Consultanță gratuită	3
Lucrări de infrastructură, modernizarea clădirii	2

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

În viziunea reprezentanților societăților cooperative care au participat la cercetare, *guvernul și uniunile naționale* reprezintă instituțiile de la care se așteaptă cele mai susținute forme de sprijin (tabelul nr. 41). Autoritățile publice locale, reprezentate de consiliile județene și de primării, sunt responsabile în mult mai mică măsură de asigurarea cadrului propice dezvoltării organizațiilor. Dintre societățile cooperative investigate, 78% își doresc scutiri de la plata impozitelor și taxelor, 71% dintre acestea consideră necesare acordarea unor facilități fiscale pentru crearea de noi locuri de muncă, iar 64% cred că acordarea de subvenții ar stimula dezvoltarea organizațiilor din acest sector. În același timp, peste 70% dintre societățile cooperative își doresc să primească consultanță tehnică pentru accesarea fondurilor nerambursabile. Se conturează o puternică lipsă de autonomie financiară a celor mai multe dintre aceste entități, în condițiile în care mai mult de două treimi dintre reprezentanții sectorului cooperatist susțin necesitatea acordării unor pachete de stimulente de ordin financiar pentru activitatea organizațiilor.

Tabelul nr. 41: Cine ar trebui să ajute organizația (procente cumulate pentru variantele de răspuns „în mare măsură” și „în foarte mare măsură”)

Instituție	Procent
Guvernul	70%
Uniunile/federațiile naționale	69%
Consiliul județean	32%
Primăria	37%

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Alături de suportul primit de la instituțiile statului, legislația ce creionează cadrul de organizare și activitățile cooperativelor reprezintă cel de-al doilea punct prin care se poate interveni activ pentru stimularea dezvoltării sectorului cooperatist. Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperației, cu modificările și completările ulterioare, a reorganizat cadrul de activități al societăților cooperative, dar a lăsat unele aspecte nerezolvate, precum dreptul de proprietate asupra terenurilor unde sunt amplasate imobilele pe care le dețin cooperativele. Acest aspect se desprinde, în viziunea reprezentanților sectorului, ca principalul punct nevralgic al legii, împiedicând dezvoltarea societăților cooperatiste:

„În legea noastră [se] spune că terenurile care sunt date în folosință vor fi date în proprietate, ceea ce nu s-a întâmplat (...). Aici avem și noi terenuri în folosință pe care din păcate sunt mulți ochi... care vor să le ia prin diverse forme” (Vrancea, societate cooperativă de consum).

Modificările legislative apărute ca urmare a adoptării Legii nr. 1/2005 au creat nemulțumiri și disfuncționalități în desfășurarea activităților cooperativelor, care au trebuit să se reorganizeze în virtutea prevederilor actului normativ. În viziunea unora dintre reprezentanții sectorului cooperatist, adoptarea acestei legi este răspunzătoare chiar pentru involuția societăților cooperative:

„Declinul cooperației nu este de acum, este dinainte de criză, din momentul din care legea asta nenorocită nr. 1/2005 a apărut. Legea asta nu a făcut altceva decât să fărâmițeze mișcarea, noi aveam coeziune... Mai sunt oameni care, datorită faptului că Legea nr. 1 i-a ajutat să pună mâna pe ceva patrimoniu, au fost chiar încântați de aceasta (...). Cine respectă cooperația are foarte mari rezerve privitor la beneficiile pe care Legea nr. 1/2005 le-a adus” (Tulcea, societate cooperativă meșteșugărească).

Adoptarea Legii nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperației nu a reușit să ofere sectorului cooperatist baza necesară dezvoltării, ci mai degrabă a contribuit la menținerea unei stări de „conservare” a acestuia, oferind cadrul juridic necesar pentru funcționare, însă nu și „imbolul” necesar depășirii stării actuale de regres. Punctele rămase în suspensie și care generează nemulțumiri în rândul societăților cooperatiste, precum statutul juridic al terenurilor pe care acestea dețin imobile și își

desfășoară activitățile, necesită clarificări rapide, pentru a fi posibilă așezarea sectorului cooperatist pe fundamente stabile și pentru a fi posibil revirimentul întregului sector.

II.5.5. Concluzii

Rezultatele cercetării cantitative derulate asupra societăților cooperative active la nivelul RD București-Ilfov și Sud-Est conturează o stare generală caracterizată, în principal, prin evoluții negative și subdezvoltare. Aceste afirmații confirmă concluziile studiilor anterioare derulate asupra acestui domeniu (Cace și colab., 2010; MMFPS, 2010) și ridică semne serioase de întrebare cu privire la evoluțiile pe termen mediu și lung ale acestui sector al ES.

Sectorul cooperatist, intrat într-un puternic declin după 1990, încă nu reușește să-și asigure subzistența prin desfășurarea activităților economice clasice, fiind nevoit să caute noi surse de venit, supraviețuirea societăților cooperative depinzând, în acest sens, de capacitatea lor de adaptare și inovare. Strategia pe care o urmează cele mai multe dintre societățile cooperative este una de supraviețuire și vizează asigurarea resurselor necesare pentru continuarea activității în contextul economic auster din prezent.

În condițiile reducerii numărului de societăți cooperative și a numărului de membri al acestora, precum și din cauza restrângerilor de activitate, revirimentul sectorului este dificil de estimat. Principalele bariere în acest sens, în viziunea reprezentanților societăților cooperative ce au participat la cercetare, sunt reprezentate de contextul economic dificil și de legislația din domeniu. În acest sens, revigorarea societăților cooperative se poate produce doar în contextul creșterii activităților economice întreprinse de acestea și al modificărilor de ordin legislativ.

II.5.6. Bibliografie

- Amin, A.; Cameron, A.; Hudson, R., 2002, *Placing the Social Economy*, Routledge, London & New York
- Arpinte, D.; Cace, S.; Theotokatos, H.; Koumalatsou, E., 2010, „The Social Economy in the European Union”, în *Calitatea vieții*, nr. 1-2, p. 137-160

-
- Cace, S.; Arpinte, D.; Stoican, N.A., 2010, *Economia socială în România. Două profiluri regionale*, Ed. Expert, București
- Dart, R., 2004, „The Legitimacy of Social Enterprise”, în *Nonprofit Management and Leadership*, Vol. 14, No. 4, p. 411- 425
- Davister, C. et al., 2004, „Work Integration Social Enterprises in the European Union: An Overview of Existing Models”, în *EMES European Research Network, WP*, No. 04/04, p. 1-29
- Eichhorst, W., 2010, „The Mobility and Integration of People with Disabilities into the Labour Market”, în *IZA Research Report*, No. 29, <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?language=en&file=32651>
- Kerlin, J., 2006, „Social Enterprise in the Unites States and Europe: Understanding and Learning from the Differences”, în *Voluntas*, Vol. 17, p. 247-273
- Marhuenda, F., 2009, „Work Integration in Social Enterprises: Employment for the Sake of Learning”, în M.-L. Stenström, P. Tynjälä (editori), *Towards Integration of Work and Learning*, Springer Science Business Media B.V., p. 77-91
- Predo, A.; McLean, M., 2006, „Social Entrepreneurialship: A critical review of the concept”, în *Journal of World Business*, No. 41, p. 56-65
- Spear, R.; Bidet, E., 2005, „Social Enterprise for Work Integration in 12 European Countries: A Descriptive Analysis”, în *Annals of Public and Cooperative Economic*, Vol. 76, No. 2, p. 195-231
- Thomas, A., 2004, „The Rise of Social Cooperatives in Italy”, în *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, Vol. 15, No. 3, p. 243-263
- *** CIRIEC, 2009, *The Social Economy in the European Union*, European Economic and Social Committee, Bruxelles
- *** *Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției*
- *** *Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap*
- *** MMFPS, 2010, *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*, București, http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Rapoarte-Studii/301210Raport%20de%20cercetare_ES.pdf

III. RESURSE UMANE IMPLICATE ÎN ENTITĂȚILE DE ECONOMIE SOCIALĂ

III.1. PROMOVAREA UNEI „CAUZE” SAU OFERTĂ DE SERVICII ȘI OPORTUNITĂȚI? OFERTA DE ECONOMIE SOCIALĂ PENTRU PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI

Gabriela DIMA

În ultimii ani, mai ales pe fondul crizei economice, se vorbește tot mai mult de rolul important pe care ES îl joacă în economia internațională, combinând profitabilitatea cu solidaritatea socială, promovând un tip de economie care acordă prioritate oamenilor, creând locuri de muncă de bună calitate, consolidând coeziunea socială și economică, generând capital social, promovând cetățenia activă și dezvoltarea durabilă.

ES cuprinde totalitatea organizațiilor care se situează, din punctul de vedere al modului de organizare, funcționare și afirmare a scopurilor finale, între sectorul public și cel privat. *„Organizațiile ES sunt actori economici și sociali activi în toate sectoarele, care se caracterizează în principal prin scopurile și prin forma lor specifică de antreprenariat. ES include organizații cum sunt cooperativele, mutualele, asociațiile și fundațiile. Aceste întreprinderi sunt deosebit de active în anumite domenii cum ar fi protecția socială, serviciile sociale, sănătatea, băncile, asigurările, producția agricolă, serviciile de proximitate, educație și formare, cultură, sport și activități recreative.”*¹ Aceasta este definiția propusă de la Conferința Europeană Permanentă a Cooperativelor, Mutualităților, Asociațiilor și Fundațiilor.

La nivel european, au fost recunoscute ca forme tradiționale de organizare a ES societățile cooperative, organizațiile mutuale, CAR-urile,

¹ <http://www.economiesociala.org.ro/ro/economie-sociala>.

asociațiile și fundațiile. Singurul statut aprobat este cel al cooperativelor, din anul 2003¹. Începând cu anul 2010, se fac din nou demersuri similare pentru recunoașterea statutului asociațiilor.

Atunci când este menționată în spațiul public sintagma „*persoană cu dizabilități*”, sunt asociate automat o serie de nevoi cu care aceasta se confruntă: izolare, venituri insuficiente pentru satisfacerea nevoilor de bază, lipsă sau acces limitat la educație, lipsa unui loc de muncă, dependență. În cel mai bun caz, uneori, această imagine este contrabalansată de un exemplu excepțional al unei persoane cu dizabilități care a reușit să își depășească condiția, să răzbată într-o societate care îi ridică numeroase bariere și să devină un soi de erou al zilelor noastre, un exemplu demn de urmat.

Dincolo de senzaționalul promovat cu precădere în mass-media, în realitate, persoanele cu dizabilități necesită accesul la o multitudine de servicii sociale: recuperare și reabilitare, asistență și suport, sprijin și orientare pentru integrarea, readaptarea și reeducarea profesională, îngrijire social-medicală, consiliere etc. Fără a aborda decalajele în acoperirea națională a acestor servicii sociale, trebuie să observăm însă imposibilitatea acoperirii costurilor de funcționare pentru aceste servicii sociale atât de către persoana cu dizabilități sau familia acesteia, cât și de către bugetele locale. Consecutiv, chiar dacă o nevoie specifică este identificată la nivel național în rândul persoanelor cu dizabilități, implementarea măsurilor necesare se ciocnește de lipsa resurselor financiare pentru a dezvolta, diversifica și susține o piață a serviciilor sociale destinate și adaptate nevoilor unui grup vulnerabil. În acest context, putem anticipa că oferta de ES, la rândul ei, nu este suficient de acoperitoare pentru a răspunde nevoilor menționate anterior.

Acest capitol își propune să analizeze piața serviciilor destinate persoanelor cu dizabilități din perspectiva ofertei de ES. Specific, vom identifica entitățile de ES, vom analiza o serie de caracteristici, precum domeniul de activitate, bugetul și oferta acestora pentru grupurile vulnerabile, în cazul nostru, persoanele cu dizabilități.

¹ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/co-operatives/index_en.htm.

III.1.1. Entitățile de economie socială

Acest subcapitol trece în revistă entitățile de ES din România, semnificative prin prisma problematicii studiate, analizează principalele reglementări legislative și include datele de cercetare obținute. În România, entitățile de ES cele mai reprezentative prin oferta pentru persoanele cu dizabilități sunt:

- asociațiile și fundațiile;
- unitățile protejate autorizate.

Asociațiile și fundațiile sunt persoane juridice de drept privat al căror scop principal este nepatrimonial, dar care pot desfășura în subsidiar și activități economice, direct sau prin înființarea de societăți comerciale. În cazul înființării de **societăți comerciale**, dividendele obținute de asociații și fundații trebuie reinvestite în aceleași societăți comerciale sau folosite pentru realizarea scopului organizației. Conform OUG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, cu modificările și completările ulterioare, organizațiile nonprofit pot desfășura orice **alte activități economice directe**, cu condiția ca acestea să aibă caracter accesoriu și să fie în strânsă legătură cu scopul principal al persoanei juridice.

Unitățile protejate autorizate (UPA) angajează persoane cu dizabilități, în condițiile prevăzute de Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap. Conform Legii nr. 448/2006, UPA este definită ca „operatorul economic de drept public sau privat, cu gestiune proprie, în cadrul căruia cel puțin 30% din numărul total de angajați cu contract individual de muncă sunt persoane cu handicap”. UPA pot fi:

- cu personalitate juridică sau fără personalitate juridică;
- cu gestiune proprie, sub formă de secții, ateliere sau alte structuri din cadrul operatorilor economici, instituțiilor publice ori din cadrul ONG-urilor, precum și cele organizate de persoana cu handicap, autorizată, în condițiile legii, să desfășoare activități economice independente.

La noi în țară, primele forme de organizare asemănătoare UPA de astăzi au fost **cooperativele de invalizi**, înființate în anul 1948 după modelul sovietic, devenite mai apoi **unități pentru persoane handicapate**¹.

¹ MMSSF, 2010, *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*.

Prima reglementare legislativă cu privire la UPA a fost Legea nr. 57/1992 privind încadrarea în muncă a persoanelor handicapate, cu modificările și completările ulterioare. La art. 2 al respectivei legi, se menționa că *„în raport cu numărul de salariați constituit din persoane handicapate, pot fi înființate, la solicitarea asociațiilor de handicapați legal constituite, locuri de muncă și unități protejate, special organizate.”* Pentru a fi considerate unități protejate autorizate, trebuia ca minimum 70% din personalul angajat să fie reprezentat de persoane cu handicap sau 50% în cazul UPA organizate special pentru nevăzători.

Legea nr. 57/1992 a fost abrogată în 1999 prin OUG nr. 102/1999 privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap, care prevede că UPA sunt *„unități special organizate și amenajate potrivit cerințelor persoanelor cu handicap, în vederea desfășurării activității acestor persoane, cu eliminarea oricărui impediment”* și pot fi:

- agenți economici cu personalitate juridică, indiferent de forma de organizare și de proprietate, care au cel puțin 50% din numărul de angajați persoane cu handicap încadrate cu contract individual de muncă;
- secții, ateliere sau alte structuri fără personalitate juridică din cadrul agenților economici sau din cadrul ONG-urilor care au contabilitate proprie și cel puțin 50% din numărul total de angajați persoane cu handicap încadrate cu contract individual de muncă;
- asociații familiale, asociații sau fundații fără scop lucrativ, constituite de cel puțin o persoană cu handicap, precum și persoana cu handicap care este autorizată, potrivit legii, să desfășoare activități economice independente, cu condiția achitării contribuțiilor de asigurări sociale prevăzute de lege.

Legea nr. 519/2002 pentru aprobarea OUG nr. 102/1999 privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap abrogă articolul menționat, introducând următoarea clasificare:

- agenți economici cu personalitate juridică, indiferent de forma de organizare și de proprietate, care au cel puțin 30% din numărul total de angajați persoane cu handicap încadrate cu contract individual de muncă;

- secții, ateliere sau alte structuri fără personalitate juridică din cadrul agenților economici sau din cadrul ONG-urilor, care au contabilitate proprie și cel puțin 30% din numărul total de angajați persoane cu handicap încadrate cu contract individual de muncă;
- asociații familiale, asociații sau fundații fără scop lucrativ, constituite de cel puțin o persoană cu handicap, precum și persoana cu handicap care este autorizată, potrivit legii, să desfășoare activități economice independente, cu condiția achitării contribuțiilor de asigurări sociale prevăzute de lege.

Același act normativ arată că prin UPA se înțeleg și centrele de integrare prin terapie ocupațională aflate în coordonarea Secretariatului de Stat pentru Persoanele cu Handicap. În prezent, acest tip de centre nu mai sunt prevăzute în reglementări speciale, ele fiind cuprinse în definiția generală a unităților protejate autorizate.

OUG nr. 102/1999 privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap a fost abrogată prin Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, cu modificările și completările ulterioare.

Întrucât înființarea și funcționarea unităților protejate poate genera o serie efecte sociale de mare importanță (crearea de noi locuri de muncă, diminuarea excluziei sociale pentru persoanele cu handicap și întărirea coeziunii sociale), statul român susține aceste organizații prin (art. 81 din Legea nr. 448/2006):

- scutire de plata taxelor de autorizare la înființare și de reautorizare (de către DGPPH);
- scutire de plată a impozitului pe profit, cu condiția ca cel puțin 75% din fondul obținut prin scutire să fie reinvestit pentru restructurare sau pentru achiziționarea de echipamente tehnologice, mașini, utilaje, instalații de lucru și/sau amenajarea locurilor de muncă protejate, în condițiile prevăzute de Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare. Această facilitate a fost valabilă până la sfârșitul anului 2006.

- alte drepturi acordate de autoritățile administrației publice locale, finanțate din fondurile proprii.

De asemenea, statul român încurajează activitatea economică realizată de unitățile protejate prin stipularea obligației autorităților, instituțiilor publice și persoanelor juridice, publice sau private, care au cel puțin 50 de angajați și nu au angajat persoane cu handicap într-un procent de cel puțin 4% din numărul total de angajați (cu excepția instituțiilor publice de apărare națională, ordine publică și siguranță națională), de a achiziționa produse sau servicii realizate prin propria activitate a persoanelor cu handicap sau de a plăti bugetului de stat o sumă echivalentă cu valoarea produselor sau serviciilor respective (potrivit Legii nr. 448/2006, art. 78, modificată prin OUG nr. 86/2008).

Conform datelor statistice aflate pe site-ul Direcției Generale pentru Protecția Persoanelor cu Handicap (DGPPH), la această dată, în România sunt înregistrate aproximativ 460 de unități protejate autorizate, care au în majoritate un număr minim de angajați, adeseori angajarea reprezentând doar o formalitate, persoanele respective nu prestează în realitate munca pentru care sunt de altfel plătite (MMFPS, *Raport de cercetare privind ES în România din perspectivă europeană comparată. Anexele raportului de cercetare*, p. 91).

O altă formă de organizare specifică ES în România sunt **societățile cooperative**. În ceea ce privește angajarea în muncă a persoanelor cu dizabilități, o lungă tradiție a avut-o sectorul cooperatist, dar aceste forme de încadrare în muncă au dispărut după căderea regimului comunist. În perioada 1980-1989, în Uniunea Națională a Cooperativelor Meșteșugărești (UCECOM), lucrau circa 30.000 de persoane cu dizabilități (MMSSF, 2010, *Raport de cercetare privind ES în România din perspectivă europeană comparată*). Numărul lucrătorilor este în scădere, pe fondul lipsei unor forme eficiente de protecție și a unor drepturi necesare pentru a acoperi deficiențele de productivitate specifice acestui sector.

Continuând cumva această tradiție, în anul 1994, s-a înființat **Liga Națională a Organizațiilor cu Personal Handicapat din Cooperăția Meșteșugărească** (LNOPHCM), care funcționează însă în baza OUG nr. 26/2000 care reglementează regimul de funcționare al asociațiilor și

fundațiilor. Deși majoritatea membrilor intră în categoria societăților cooperative, se permite afilierea organizațiilor fără scop lucrativ, dar și a societăților comerciale (începând cu anul 2008) care angajează persoane cu dizabilități. Misiunea Ligii este aceea de a facilita angajarea în muncă a persoanelor cu dizabilități, ca formă de protecție a acestei categorii vulnerabile. Conform datelor furnizate pe site-ul Ligii, de-a lungul anilor, numărul membrilor a variat, ajungând până la 36, dintre care 18 unități protejate, care pot fi societăți cooperative și societăți comerciale organizate în special ca SRL-uri¹. În cadrul acestor unități „lucrează circa 280 de persoane cu dizabilități din totalul de circa 610 angajați” (MMSSF, 2010, *Raport de cercetare privind ES în România din perspectivă europeană comparată*, p. 76).

CARP reprezintă o categorie aparte de organizații nonprofit, care funcționează în baza OUG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, cu modificările și completările ulterioare, și a unui act normativ special, Legea nr. 540/2002 privind casele de ajutor reciproc ale pensionarilor. Scopul CARP este sprijinirea și încurajarea membrilor prin acordarea de împrumuturi cu dobândă mică, dar și prin activități conexe cu caracter social, cultural, turistic etc. Beneficiarii CARP sunt atât persoanele pensionare, beneficiarii de ajutor social, cât și membrii familiilor acestora.

CARS funcționează în baza OUG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, dar și în baza unui act normativ special, Legea nr. 122/1996 privind regimul juridic al CARS-urilor și al uniunilor acestora. Scopul este sprijinirea membrilor prin acordarea de împrumuturi cu dobândă mică.

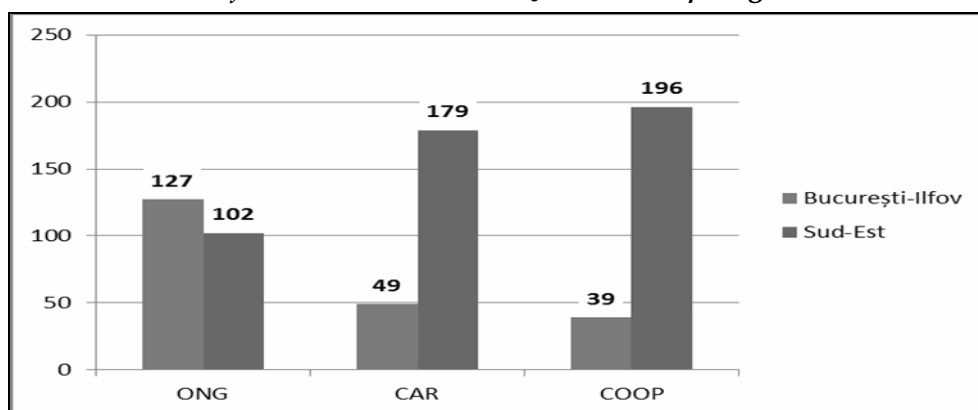
Întreprinderile sociale. În gama largă de activități care intră sub incidența ES, cele care vizează serviciile de integrare profesională a persoanelor defavorizate reprezintă doar o mică parte, dar una extrem de importantă mai ales în această perioadă de șomaj ridicat. Subiectul a stârnit un interes special în ultimii ani în Europa, astfel încât a apărut un nou termen care se referă specific la structurile ES care vizează integrarea în muncă – „întreprinderi sociale de inserție în muncă” (WISE - work integration social enterprises) (European Research Network, 2004).

¹ <http://www.lnophcm.ro/>

Întreprinderile de inserție în muncă sunt entități economice autonome al căror principal obiectiv în reprezintă integrarea profesională a persoanelor care se confruntă cu dificultăți serioase pe piața muncii. Această integrare se realizează pe piața liberă a muncii, în ateliere protejate sau prin formare și calificare profesională. Întreprinderile de inserție profesională sunt active în diverse domenii, dar cele mai întâlnite în Europa sunt: activitățile manuale (construcții, tâmplărie), colectarea și reciclarea deșeurilor, întreținerea spațiilor verzi, curățenie publică, ambalarea produselor (European Research Network, 2004).

În cadrul cercetării Integrat au fost chestionate un număr de 692 de structuri ale ES, dintre care 229 ONG-uri, 228 CAR-uri și 235 cooperative.

Graficul nr. 44: Structura eșantionului pe regiuni

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

III.1.2. Domeniul de activitate

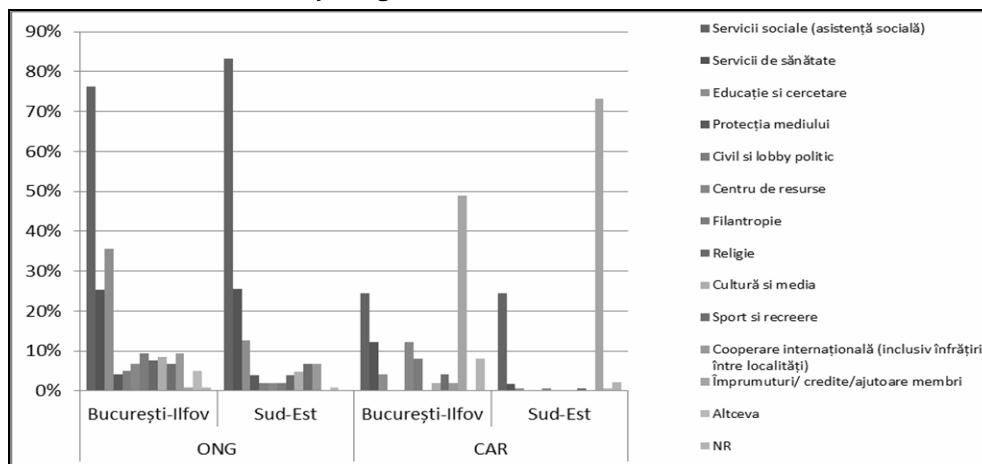
Din totalul respondenților ONG pentru cele două regiuni de dezvoltare analizate, distribuția privind domeniul de activitate este: servicii sociale (70-80% pondere), servicii de sănătate (25%), educație și cercetare (20%). Ponderi mai mici, sub 10%, au fost înregistrate pentru: protecția mediului, lobby, religie, filantropie, cultură și media, sport și recreere, cooperare internațională. Între cele două regiuni de dezvoltare se observă:

- o mai mare pondere a serviciilor sociale în RD Sud-Est (83%) față de 76% în RD București-Ilfov;
- o mai mare prezență a activităților filantropice, religioase, culturale și a centrelor de resurse în RD București-Ilfov față de RD Sud-Est.

CAR-urile au ca principale domenii de activitate: împrumuturi/credite/ajutoare membri (aproximativ 60%), servicii de asistență socială (25%), dar și servicii de sănătate, filantropie, centre de resurse. În cazul CAR-urilor, trebuie să menționăm că apar diferențe majore între cele două regiuni incluse în cercetare. Astfel, RD București-Ilfov este cu mult mai dezvoltată decât RD Sud-Est, nu doar pe domeniul specific al CAR-urilor – creditarea și împrumuturile –, dar și pe oferta de servicii sociale, servicii de sănătate etc.

Distribuția pe cele două regiuni de dezvoltare, în funcție de domeniul de activitate al ONG-urilor și CAR-urilor incluse în eșantion, este prezentată în graficul nr. 40.

Graficul nr. 45: Domeniul de activitate pe regiuni - ONG și CAR, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

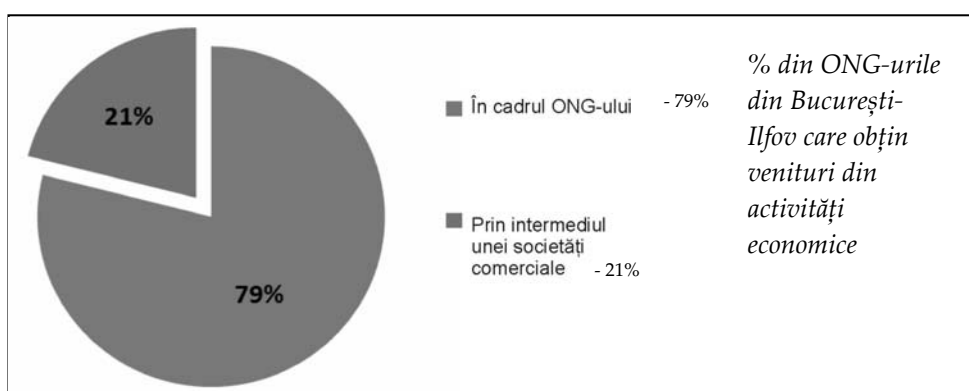
Conform datelor culese în cercetare, nevoile persoanelor cu dizabilități sunt percepute aproximativ la fel în cele două regiuni de dezvoltare. Deoarece se înregistrează discrepanțe în ceea ce privește domeniul de activitate al ONG-urilor și CAR-urilor între cele două regiuni, putem aprecia o mai bună adresabilitate la nevoile de servicii de asistență socială în RD Sud-Est și o mai bună acoperire a nevoilor spirituale (religie, cultură) în RD București-Ilfov.

III.1.3. Structura bugetului

Din perspectiva economiei, este interesantă analiza structurii bugetului ONG-urilor din cele două regiuni. În RD București-Ilfov, veniturile provenite din **activități economice** sunt de 31% față de doar 19% în RD Sud-Est, ceea ce poate să însemne o preocupare mai scăzută, oportunități mai reduse, nivel de informare mai scăzut în RD Sud-Est. Dat fiind decalajul economic între cele două regiuni, diferențele își pot găsi, cel mai probabil, explicația în oportunități economice diferite.

Veniturile provenite din activități economice au fost obținute în 79% dintre cazuri în cadrul ONG-ului și doar în 21% prin intermediul unor societăți comerciale în București-Ilfov.

Graficul nr. 46: Modul în care au fost obținute veniturile din activități economice, %

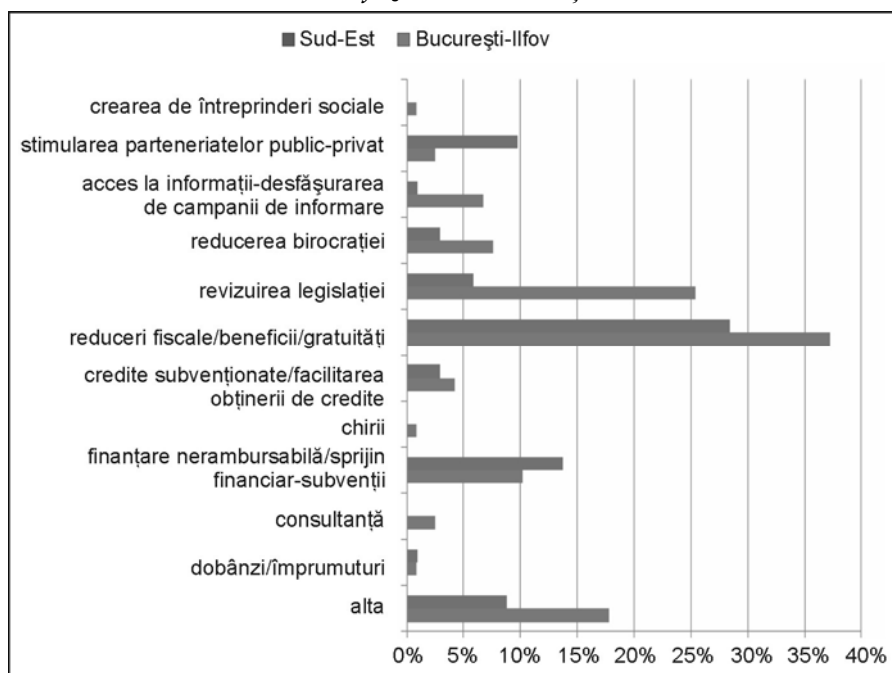
Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Considerăm că ponderea relativ scăzută a activităților economice în structura bugetului se explică prin aceea că, la nivelul percepției reprezentanților sectorului nonprofit, 67% dintre respondenți apreciază că legislația actuală stimulează în prea mică măsură ONG-urile să desfășoare activități economice.

Principalele mijloace de încurajare identificate de respondenți sunt:

- măsuri fiscale și finanțări directe: reduceri fiscale/beneficii/gratuități (32%), finanțare nerambursabilă/sprijin financiar/subvenții pentru a demara activități economice (12%);
- măsuri legislative și administrative: revizuirea legislației (15%) și reducerea birocrăției (5%).

Graficul nr. 47: Care sunt cele mai importante soluții pentru a încuraja ONG-urile să desfășoare activități economice, %

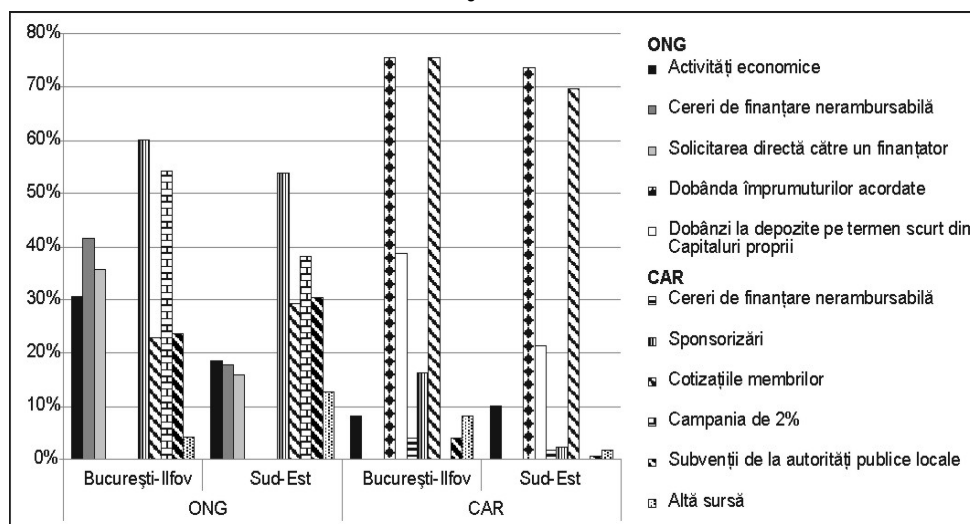

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

În ambele regiuni de dezvoltare, majoritatea surselor de finanțare provin din sponsorizări (mai mult de 50%), urmate de campanii de 2% (cu diferențe majore între cele două regiuni), cereri de finanțare nerambursabilă, subvenții de la autorități publice, cotizații membri și solicitări directe făcute unor finanțatori.

De remarcat că, în structura bugetului organizațiilor, doar aproximativ 30% reprezintă subvenții de la autorități publice locale și naționale, insuficient pentru a asigura sustenabilitatea pe termen lung a serviciilor furnizate de sectorul societății civile. Comparativ cu țările europene, această pondere poate ajunge până la 70% (cazul Italiei).

*Graficul nr. 48: Structura bugetului -
ONG și CAR, %*

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

**Tabelul nr. 42: Evoluție așteptată
pentru indicatorii economici**

% VA SCĂDEA ÎN 2011	Tip organizație					
	ONG		CAR		Cooperative	
	Regiune		Regiune		Regiune	
	București- Ilfov	Sud- Est	București- Ilfov	Sud- Est	București- Ilfov	Sud-Est
	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %
Cifra de afaceri	-	-	22%	17%	32%	26%
Profit	-	-	24%	17%	35%	26%
Număr angajați	8%	3%	12%	8%	19%	21%
Număr membri	-	-	31%	18%	-	-
Buget	19%	12%	-	-	-	-
Număr voluntari	1%	2%	-	-	-	-
Total (N)	118	102	49	179	37	196

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

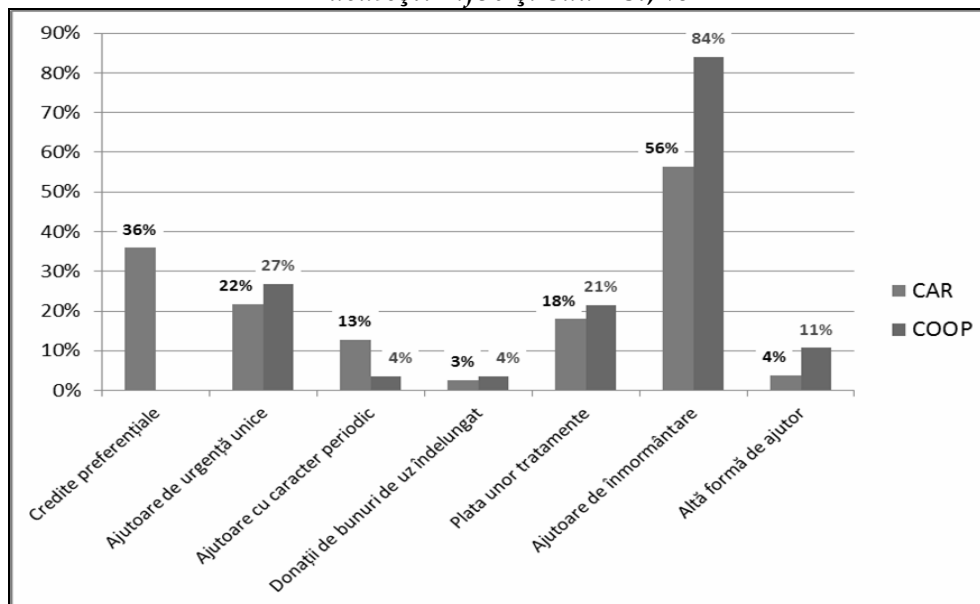
Notă: % dintre managerii care spun că va scădea.

III.1.4. Oferta de servicii pentru grupurile vulnerabile

Cele mai reprezentative organizații care oferă servicii persoanelor aflate în nevoie, nu doar persoanelor cu handicap, așa cum rezultă în cadrul cercetării Integrat, sunt ONG-urile. Astfel, 81% dintre acestea oferă servicii în prezent, 4,5% au oferit servicii în trecut și doar 14,5% nu au oferit niciodată. În cazul CAR-urilor, 41% oferă servicii în prezent, iar 51% nu au oferit niciodată. Cele mai puțin reprezentative sunt cooperativele, doar 25% dintre ele oferă în prezent servicii persoanelor aflate în dificultate, 11% au oferit în trecut și restul de 64% nu au oferit niciodată.

Formele de suport oferite de CAR-uri și cooperative pentru grupurile vulnerabile sunt prezentate în graficul 49. Cele mai frecvente sunt ajutoarele pentru înmormântare, ajutoarele de urgență unice, plata unor tratamente sau credite preferențiale în cazul CAR-urilor.

Graficul nr. 49: Forme de suport oferite de CAR și cooperative în Regiunile București-Ilfov și Sud-Est, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: % dintre organizațiile care oferă suport social.

ONG-urile aflate în eșantion sunt acreditate pentru unul sau mai multe servicii, ponderea cea mai mare regăsindu-se pentru:

- servicii sociale (inclusiv locuințe protejate) – 93%;
- formare/educație/orientare profesională – 20%, cu ponderi mai ridicate în RD București-Ilfov (24%), față de 16% în Regiunea de Sud-Est;
- servicii medicale – 14%;
- activități sportive/de recreere, timp liber – 4%.

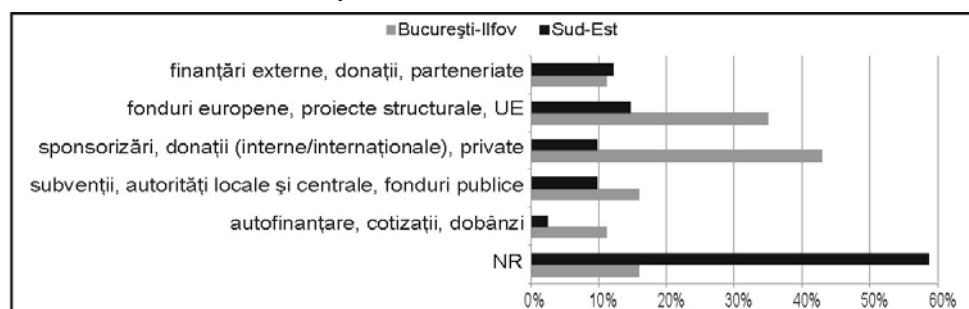
În viitor, toate entitățile specifice ES aflate în eșantion au intenția de a dezvolta noi servicii sociale, tendință mai pregnantă în cazul ONG-urilor – 46% față de 30% în cazul CAR-urilor și cooperativelor. Un procent important al acestor noi servicii sociale inițiate vor viza îngrijirea la domiciliu (în medie, 17%), cursurile de formare, integrare în muncă și

înființarea de ateliere protejate (aproximativ 15%). De asemenea, se remarcă dorința de a lucra în parteneriat cu o instituție publică sau un ONG dacă este posibil (43%), în timp ce 35% dintre respondenți și-au exprimat intenția clară de a desfășura proiecte în parteneriat.

Pentru crearea acestor noi servicii, au fost identificate ca surse de finanțare, cu diferențe semnificative între cele două regiuni de dezvoltare:

- fonduri europene, proiecte structurale: 35% în RD București-Ilfov față de 15% în RD Sud-Est;
- sponsorizări, donații: 43% în RD București-Ilfov față de 10% în RD Sud-Est;
- autofinanțare, cotizații, dobânzi: 11% în RD București-Ilfov față de 2% în RD Sud-Est;
- subvenții de la autorități locale și centrale, fonduri publice: aproximativ 13% în ambele regiuni de dezvoltare;
- finanțări externe, donații internaționale: 12% în ambele regiuni de dezvoltare.

Graficul nr. 50: Surse de finanțare pentru noile servicii sociale, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: % dintre organizațiile care doresc să ofere servicii sociale.

Trebuie să remarcăm în primul rând o scădere a ponderii din finanțări publice de la bugetul local sau central de la 30%, cât există în

prezent, la 13% previzionat pentru viitor. Acest fapt se datorează reducerii nivelului subvențiilor primite de ONG-uri în ultimii ani. În RD Sud-Est, în cadrul cercetării calitative, au fost identificate localități în care aceste subvenții nu se mai acordă de 3 ani, de când a debutat criza economică.

Diferențe semnificative între cele două regiuni de dezvoltare apar când ne referim la accesarea fondurilor europene. Sesizăm o adresabilitate mult mai scăzută la fondurile de finanțare europene în RD Sud-Est, cu aproximativ 20 de procente, diferență care este întâlnită și în prezent. Aceasta poate fi explicată prin lipsă sau insuficientă informare cu privire la fondurile europene, competențe limitate din perspectiva resurselor umane în cadrul organizațiilor, bugete insuficiente sau instabile care nu le permit acoperirea cofinanțării și susținerea activităților proiectelor până la virarea unei noi tranșe, parteneriat public-privat insuficient dezvoltat.

Sursele de finanțare provenite din autofinanțare sunt anticipate a fi mult mai ridicate în RD București-Ilfov (11%) față de RD Sud-Est (2%), firesc în condițiile în care aceste discrepanțe există și în prezent. În RD Sud-Est, spiritul antreprenorial pare a fi mult mai puțin dezvoltat.

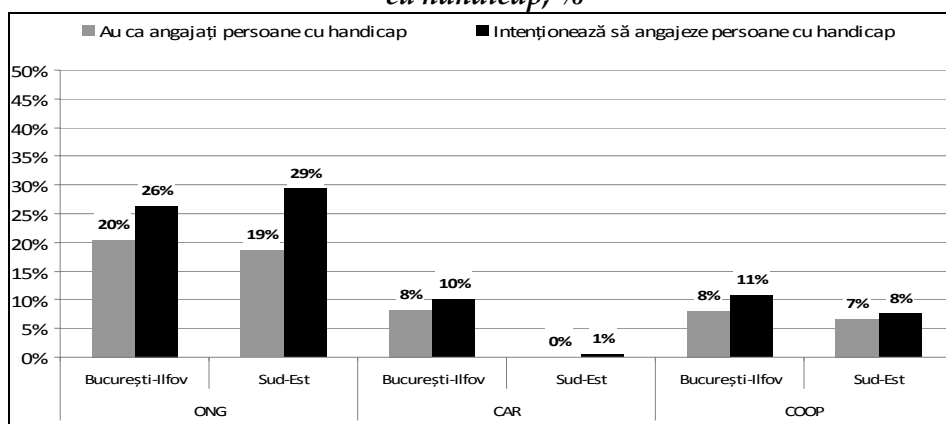
Referitor la beneficiarii noilor tipuri de servicii sociale, după tipul de vulnerabilitate, persoanele cu handicap sunt vizate în proporție de 19% în RD București-Ilfov și de 27% în RD Sud-Est.

III.1.5. Comportament prosocial

Atunci când vorbim de sectorul nonprofit, suntem obișnuiți ca acesta să militeze pentru o societate incluzivă, în care toate persoanele, indiferent de etnie, dizabilitate, religie etc., să aibă șanse egale de acces la educație, cultură, informare, angajare, participare la viața socială. Ne putem aștepta astfel ca procentul persoanelor angajate care aparțin grupurilor vulnerabile să fie semnificativ mai mare în cadrul acestor organizații. Realitatea nu confirmă aceste asumptii.

Vom analiza în continuare rata de angajare a persoanelor cu dizabilități în cadrul celor trei structuri specifice de ES incluse în eșantion: ONG-uri, CAR-uri și cooperative, motivația care a stat la baza acestei decizii, dar și intențiile de viitor.

Graficul nr. 51: Proporția organizațiilor care au angajați persoane cu handicap și a celor care doresc să angajeze în viitor persoane cu handicap, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Din graficul 51 observăm că, în cadrul ONG-urilor, proporția persoanelor cu dizabilități angajate în muncă este de aproximativ 20% față de 7% în cazul CAR-urilor și cooperativelor. O singură excepție este înregistrată în cazul CAR-urilor din RD Sud-Est, care nu au deloc angajate persoane cu dizabilități. Acest fapt se poate datora și numărului foarte mic de angajați pe care îl are în general o astfel de unitate, două-trei persoane maximum.

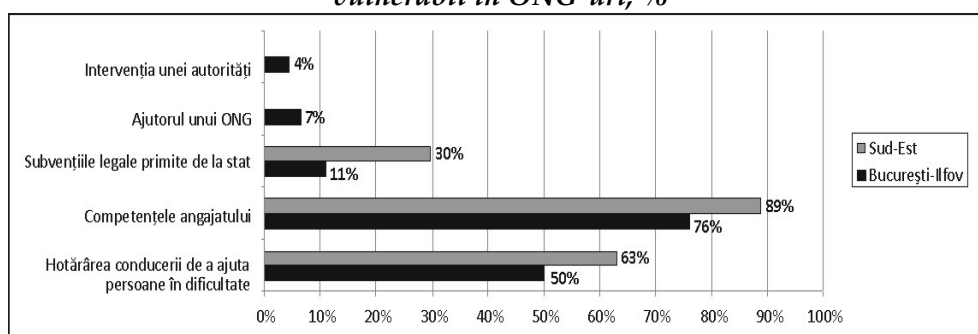
Deși diferența dintre ONG-uri și celelalte structuri specifice de organizare a ES pare semnificativă, putem presupune că mare parte dintre aceste persoane sunt angajate în unități protejate autorizate. Este important să precizăm că atelierul protejat nu reprezintă de cele mai multe ori o formă tranzitorie de angajare în muncă, în care persoana cu dizabilități este pregătită pentru piața liberă a muncii, ci o formă permanentă de angajare.

În elaborarea politicilor viitoare în domeniu, recomandăm regândirea rolului potențial pe care atelierelor protejate îl joacă în calitate de unități care formează persoanele cu dizabilități pentru piața liberă a muncii, oferind calificare profesională, dar și competențe sociale pentru a se integra corespunzător în colectivitate.

Dat fiind numărul foarte mic de răspunsuri pozitive primite din partea CAR-urilor și cooperativelor, vom analiza motivațiile care au stat la baza deciziei de angajare doar în cazul ONG-urilor:

- competența angajatului (89% dintre respondenții RD Sud-Est față de 76% dintre respondenții din RD București-Ilfov);
- hotărârea conducerii de a ajuta persoanele aflate în dificultate (63% dintre respondenții din RD Sud-Est și 50% dintre respondenții din RD București-Ilfov);
- subvenții legale primite de la stat (o pondere mai ridicată în RD Sud-Est – 30% – față de RD București-Ilfov – 11%).

Graficul nr. 52: Motive de angajare a personalului vulnerabil în ONG-uri, %

Sursa: Baza de date Integrat (ICCV), 2011.

Notă: % dintre ONG-urile care au angajat persoane cu handicap.

Pentru viitor, intenția de a angaja persoane cu dizabilități crește până la 26-29% în rândul ONG-urilor și 11% în cazul CAR-urilor și cooperativelor. Datorită noilor proiecte finanțate prin Fondul Social European, Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane, axa prioritară 6 – Promovarea incluziunii sociale, această intenție se poate materializa datorită programelor de calificare și recalificare profesională ce vor fi oferite persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile, dar și noilor entități de ES ce vor fi create cu scopul de a oferi locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități.

III.1.6. Concluzii

ES în România este destul de bine dezvoltată, fiind formată dintr-un sector neguvernamental puternic (aproximativ 23.000 de ONG-uri active), CAR-uri aflate în creștere ca număr de membri și societăți cooperative de diverse tipuri, acestea din urmă înregistrând însă un declin puternic după 1989.

Totuși nevoile persoanelor cu dizabilități rămân insuficient acoperite, acestea continuând să rămână una dintre categoriile sociale cele mai defavorizate din țara noastră, în special în ceea ce privește accesul la educație și la piața muncii.

Din rezultatele cercetării Integrat, sesizăm că, în ONG-uri, principalele furnizoare de servicii adresate persoanelor cu dizabilități, spiritul antreprenorial este insuficient dezvoltat și valorificat. Astfel, în 2010, doar 31% din bugetul ONG-urilor din RD București-Ilfov și 19% din al celor din RD Sud-Est provine din activități economice.

În condițiile în care politica socială națională se concentrează, în cea mai mare parte, pe măsuri pasive de protecție socială, dezvoltarea ES în general, dar și pentru grupul vulnerabil analizat în special în acest capitol ar fi benefică prin:

- crearea de noi locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități;
- facilitarea funcționării unei piețe a muncii favorabile incluziunii active a grupurilor vulnerabile;
- creșterea coeziunii și includerii sociale;
- diminuarea cheltuielilor publice de asistență socială;
- stimularea implicării active a membrilor comunității pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă persoanele defavorizate.

În contextul promovării internaționale a ES, o formă de organizare aparte o reprezintă întreprinderile sociale care asigură integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități și a altor grupuri vulnerabile (*work integration social enterprises*). Din acest motiv, pe viitor, aceste întreprinderi sociale, preocupate în special pentru găsirea unei ocupații temporare și

pregătirea pentru inserția pe piața muncii, ar trebui să se bucure de o atenție specială, reprezentând o principală oportunitate pentru a facilita angajarea în muncă a persoanelor cu dizabilități.

Actualele ateliere protejate trebuie să răspundă unei mari provocări, și anume schimbării culturii organizaționale, din două perspective majore:

- focalizarea nu doar pe compasiune, empatie, generozitate socială, ci și pe competiție, asumarea riscului, interes pentru generarea profitului;
- trecerea de la atelier protejat ca formă finală de angajare în muncă, la cea de entitate tranzitorie care doar pregătește persoana cu dizabilități pentru piața liberă a muncii.

Pe viitor, pentru a facilita angajarea în muncă a acestui grup-țintă, trebuie soluționată în primul rând problema accesibilității mediului fizic, informațional și comunicațional, dar și problema accesului la educație.

Așa cum reiese din cercetarea Integrat, una dintre principalele motivații care stau la baza deciziei de a angaja o persoană cu dizabilități în muncă este competența profesională. Pregătirea formală inițială și continuă nu poate fi realizată doar de către sectorul ONG. De aceea este necesară colaborarea cu agențiile de ocupare a forței de muncă și cu instituțiile de învățământ.

Pentru a forța accesibilizarea clădirilor publice, dar și a mediului fizic (trecuri de pietoni, borduri, semafoare cu semnal sonor etc.), ar trebui aplicate sancțiuni aspre celor care nu respectă aceste reglementări.

De asemenea, sunt necesare măsuri care să încurajeze angajarea în muncă a persoanelor cu dizabilități. În țara noastră, angajarea asistată, care presupune acordarea unui ajutor personalizat și adaptarea locurilor de muncă de pe piața liberă pentru a răspunde nevoilor specifice ale persoanelor cu dizabilități, este insuficient utilizată. Serviciile de mediere a muncii ar trebui dezvoltate.

Dezvoltarea spiritului antreprenorial poate fi realizată prin schimbarea culturii organizaționale, care vizează:

- reconsiderarea relației dintre stabilitate și schimbare/înovare. Nevoia de a asigura stabilitate în cadrul organizațiilor a creat o mentalitate potrivnică încercării de a introduce inovația și schimbarea, cel puțin în condițiile în care nu există certitudinea succesului;
- schimbarea mentalității cu privire la politicile de stabilire a prețurilor asociate bunurilor/serviciilor vândute. Orientarea nu trebuie să fie doar pentru acoperirea cheltuielilor, ci și pentru obținerea unui profit.

Pe fondul crizei economice și al reducerii subvențiilor de la stat, organizațiile nonprofit ar trebui să se reorienteze de la strategia de atragere a veniturilor doar din donații/sponsorizări și granturi către o strategie de obținere a veniturilor din activități economice.

Entitățile specifice ES din România trebuie să se transforme radical, din „luptători pentru o cauză” în ofertanți competitivi de servicii și oportunități pentru persoanele cu dizabilități.

III.1.7. Bibliografie

- Defourny, J.; Nyssens, M. (coordonatori), 2004, *Social Enterprise in Europe: recent trends and development*, European Research Network, Liege, Belgium
- Preda, M. (coordonator), 2009, *Riscuri și inechități sociale în România*, Editura Polirom, Iași
- *** *Legea nr. 122/1996 privind regimul juridic al caselor de ajutor reciproc pentru salariați și al uniunilor acestora*
- *** *Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap*
- *** *Legea nr. 519/2002 privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap*
- *** *Legea nr. 540/2002 privind casele de ajutor reciproc ale pensionarilor*
- *** *Legea nr. 57/1992 privind încadrarea în muncă a persoanelor handicapate*
- *** *Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal*

*** Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010, *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*, București

*** OG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, cu modificările și completările ulterioare

*** OG nr. 68/2003 privind serviciile sociale

*** OUG nr. 102/1999 privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap

<http://www.lnophcm.ro/>

<http://www.economiesociala.org.ro/ro/economie-sociala>

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/co-operatives/index_en.htm

III.2. ECONOMIA SOCIALĂ CA SOLUȚIE LA INCLUZIUNEA PE PIAȚA MUNCII. LANSAREA UNEI NOI SPECIALIZĂRI ÎN ROMÂNIA: ECONOMIA SOCIALĂ

Elena ZAMFIR

Motivația pentru economia socială la nivel european își are ca principale argumente opțiunea pentru o economie coezivă, fondată pe principiul incluziunii sociale, susținută de o rețea de solidaritate la nivel familial, comunitar și regional. Începuturile economiei sociale sub forma mișcărilor cooperatiste au la bază modele de antreprenoriat ale secolului al XIX-lea, influențate de ideologia socialismului utopic, a liberalismului și neoliberalismului, dar și a solidarității creștine. Activitățile economice ale cooperativelor, asociațiilor și fundațiilor erau centrate pe interesele și nevoile colective, urmărind realizarea nu numai a obiectivelor strict economice, dar și a unor beneficii noneconomice, de tip educativ-formativ, moral și social. Prin crearea unor rețele comunitare de solidaritate, de sprijin activ al celor în dificultate, marginalizați social, în special de pe piața muncii, se urmăreau schimbări în planul conștiinței, orientate spre cultura muncii, pe linia dobândirii unor competențe profesionale cerute de organizațiile și întreprinderile de tipul economiei sociale.

Structurile organizaționale de tip economie socială, precum: cooperativele, asociațiile, fundațiile, asocierile de ajutor mutual în comunitate etc., au la bază forme specifice de antreprenoriat cu actori economici și sociali care au scopuri centrate atât pe producție, cât și pe efectele sociale și umane ale acesteia, pentru creșterea calității vieții. Capitalul economic în sine nu reprezintă o țintă de bază a actorilor implicați în economia socială, ci acesta este acceptat doar prin rezultatele lui asupra schimbării vieții celor în

dificultate sau prin dezvoltarea unui profit social centrat pe bunăstarea individului și/sau a comunității. Procesul voluntar de asociere în întreprinderi ale economiei sociale, ca și acțiunile pe bază de voluntariat sunt o constantă în definirea procesului economiei sociale, în creștere liberă/la modă, mai ales în perioada de criză. În acest sens, domeniile de bază în care economia socială și-a dezvoltat interesul de a deschide întreprinderi sociale sunt cele care se leagă explicit de sfera politicilor de incluziune socială și de protecție socială. Aceste domenii vizează direct servicii sociale de tip sanitar/medical, asigurările sociale și de securitate socială, educația și formarea profesională, serviciile în agricultură, mediul bancar și cultural, activitățile de timp liber, serviciile de proximitate pentru cei săraci și cu risc de marginalizare sau pentru cei care doresc o afacere profitabilă pentru ei și comunitate.

III.2.1. Posibilități pentru politici ocupaționale deschise de economia socială

Crearea locurilor de muncă în comunitate prin forme organizate ale economiei sociale reprezintă o caracteristică esențială, un obiectiv major al acesteia, care crește dezirabilitatea ei în momentele de criză economică, financiară și mai ales socială. Creșterea ratei ocupaționale pentru cei în dificultate, prin mecanisme proprii economiei sociale, se poate realiza pe multiple căi:

- în **mod direct**, prin dezvoltarea conștientă și voită a unui sistem de activități productive destinate celor cu probleme de integrare pe piața muncii;
- în **mod indirect**, prin cooperarea cu instituții din rețeaua cooperatistă, care să furnizeze permanent oferte ocupaționale pentru cei excluși de pe piața muncii;
- prin preluarea celor cu dificultăți profesionale din exteriorul organizațiilor care utilizează **ca independenți** serviciile furnizate de formele economiei sociale.

Procesul de dezvoltare, de lărgire și consolidare a oportunităților pentru rețele ocupaționale active în comunitate prin creșterea capacităților profesionale și a performanțelor educative pentru cei cu risc de excluziune socială se fondează pe principiul solidarității sociale și de parteneriat

comunitar în crearea a noi locuri de muncă. Acestea vizează explicit susținerea reciprocă și asumarea împreună a riscurilor prin implicarea activă la nivel comunitar a individului. Sunt imaginate permanent noi activități de muncă care duc la creșterea bunăstării individuale și colective, la formarea unei culturi a muncii și a democrației comunitare, care se pot susține, prin însuși mecanismul de funcționare, chiar și pe timp de criză. Securitatea locului de muncă este trăsătura care dă un plus formelor de tip economie socială sau antreprenariat social. Acestea nu sunt orientate către obținerea unui profit în sine, ci către investirea lui în dezvoltarea organizațională și susținerea ei socială. Important este că întreaga cultură organizațională a economiei sociale se sprijină pe norme, valori și principii morale asimilate organic la nivelul comportamentului organizațional. Sunt formulate astfel explicit cerințe ale dialogului social în comunitate care să susțină stabilitatea formelor de cooperare în muncă și alternative ale dezvoltării economice sustenabile. Deschiderea profilului profesional printr-o pluralitate de forme către ofertele de piață presupune o mare flexibilitate în formarea profesională și reconversie. Aceasta ajută la ocuparea pe piața muncii a celor cu probleme de integrare. Dar noua dimensiune strategică adusă de formele economiei sociale în politicile ocupaționale propune în plus și pregătirea pieței muncii prin inovarea permanentă de oferte diversificate în acord cu formarea competențelor existente în organizații. Apare astfel o intercondiționare reciprocă de stimulare între cerere și ofertă pe piața muncii, care creează noi oportunități de angajare și, implicit, de inovare a noi locuri de muncă pentru persoanele vulnerabile. În timp, stabilitatea și echilibrul social la nivel local, comunitar, regional, prin controlul și gestionarea competențelor profesionale, dar și a formelor asociative aduse prin ofertele pieței muncii, se dovedesc benefice pentru obținerea unui loc de muncă securizat pentru persoanele marginalizate social. Competiția deschisă, loială, dominată de responsabilitatea socială în sfera producției bunurilor, serviciilor este una de tip intrinsec, care duce la practici de succes în organizațiile economiei sociale.

Creșterea preocupării pentru rata ocupațională și inovarea unor forme și mecanisme de organizare instituțională care să stimuleze integrarea pe piața muncii a grupurilor defavorizate social coincid cu prioritățile noii Strategii 2020 a Uniunii Europene. Lansată recent, ca o completare și revizuire a Strategiei Lisabona, aceasta presează asupra politicilor ocupaționale pentru persoane marginalizate. Ca priorități ale Stra-

tegiei 2020, găsim cerințe explicite pentru formarea unei coeziuni sociale și, pe această bază, pentru lupta împotriva sărăciei și a polarizării sociale. Adoptarea la nivel local, regional și european a democrației civice de tip participativ, a mecanismelor legate de o mai bună guvernare locală care să asigure în timp un echilibru stabil economic și social în comunitate apare ca recomandare cu putere de soluții pragmatice în contextul actual al globalizării crizei. Cu un rol aparte în procesul politicilor ocupaționale se înscrie formarea unei culturi a democrației și a muncii asociate cu **responsabilitatea socială** atât de necesară în contextul actual. Aceasta constituie un scop al formelor instituționale din economia socială și face parte integrantă din obiectivele prioritare ale noii Strategii 2020, lansate recent de UE.

Un aspect semnificativ al asociațiilor de tip cooperatist este componenta de formare a lor pe bază voluntară, liber acceptată de cei interesați de activități proprii economiei sociale. Aceste activități, de la început, au și o latură social-solidară, centrată în special pe ajutorul celor săraci/excluși economic. Funcțiile de ajutor reciproc ale asociațiilor cooperatiste, deși văzute uneori ca simple idealuri utopice, au încorporat un pronunțat caracter modern de promovare a incluziunii pe piața muncii pentru cei marginalizați. Ele au încurajat forme proprii de organizare și autoorganizare prin diverse modalități economice de cooperare cu scop social, dovedindu-se a fi rețele puternice de suport la nivel comunitar, familial, local. Acestea sunt orientate către preluarea treptată a unei părți din atribuțiile sociale ale statului în stabilitatea și securitatea persoanei la locul de muncă, întărind totodată spiritul democrației, al justiției sociale și al moralității în relațiile de muncă și întrajutorare locală. Prin astfel de obiective explicit formulate, economia socială, chiar de la începuturile ei, poate fi considerată ca având legături multiple cu cerințele economiei moderne, care se adaptează la profilul economic și profesional al tuturor grupurilor sociale. Ea poate astfel face față unei dezvoltări economice organizațional durabile, chiar și în condiții de austeritate. Prin specificul său, economia socială, în acord cu norme precise ale cooperării reciproc avantajoase pentru membrii ei, reușește deseori să rezolve unele conflicte locale, comunitare, prin cunoașterea și ținerea lor sub control. Prin formele ei proprii de funcționare, economia socială introduce noi modele manageriale eficiente, care guvernează dezvoltarea sustenabilă a organizațiilor de tipul antreprenoriatului modern, pragmatic orientate către bunăstare individuală și comunitară.

Doctrina liberală cu tradiții în concepția lui Hermann Schulze, ca sursă a economiei sociale moderne, a subliniat principiile antreprenoriale, inovația socială, autonomia și democrația locală în crearea locurilor de muncă în comunitate. Acestea au fost generatoare de bunăstare comunitară, dar și de incluziune socială pentru cei cu risc de marginalizare de pe piața muncii, dovedindu-se, în funcție de context, eficiente și pentru clasa mijlocie sau chiar și pentru cea bogată.

Economia socială se revendică și de la sursele filosofice ale solidarității creștine. Recunoașterea acestor rădăcini, prin orientarea sa profund caritabilă, readuce în discuție valori morale ale cooperării mutuale, încrederii și solidarității, întrajutorării și voluntariatului în comunitate. Filosofia creștină a încurajat și susținut forme multiple de întrajutorare individuală, filantropia religioasă fixând primele elemente și în apariția asistenței sociale.

Implicarea la nivelul corporațiilor, complex diferențiate, a valorilor morale prin rețele de solidaritate bine structurate a asigurat coerența și stabilitatea pe termen lung a obiectivelor economice din organizațiile și instituțiile economiei sociale.

În funcție de modelele culturale de viață, economia socială europeană, prin forme organizaționale specifice de tip cooperatist, corporatist, asociaționist etc., dezvoltă răspunsuri la criza actuală, prin crearea a noi locuri de muncă, în contextul unei oferte de muncă în restrângere continuă, impulsționând dezvoltarea spiritului antreprenorial, inovativ. Această cerință se realizează prin formări profesionale și educaționale continue, prin stimularea de performanțe economice care să asigure o dezvoltare economică incluzivă. Se actualizează astfel un posibil model de creștere economică durabilă la nivel local, regional, comunitar, apropiat de cerințele mediului de viață normal în care trăiește individul. Descentralizarea, ca principiu dezirabil al oricărei politici moderne de dezvoltare socială, în contextul economiei sociale, capătă un sens nou, practic și eficient în reconstrucția calității vieții și a bunăstării individuale și colective. Preluând o bună parte din obligațiile statului de tip paternalist prin procesul de descentralizare instituțională, economia socială, cu formele sale multiple, ajută la susținerea politicilor ocupaționale de incluziune pe piața muncii a persoanelor dezavantajate.

Orientările teoretico-ideologice referitoare la formele economiei sociale moderne explică caracteristicile întreprinderilor de tipul economiei sociale, în funcție de dimensiunile lor și de accentele puse de filosofia acestora pe obiectivele și modelele evolutive în timp.

Comitetul European care unește principalele categorii de actori ai economiei sociale la Conferința Europeană Permanentă a Cooperativelor, Mutualităților, Asociațiilor și Fundațiilor subliniază, sub forma unei definiții de lucru, că: „Organizațiile economiei sociale sunt actori economici și sociali activi în toate sectoarele care se caracterizează în principal prin scopurile și prin forma lor specifică de antreprenoriat. Economia socială include organizații cum sunt cooperativele, mutualele, asociațiile și fundațiile. Aceste întreprinderi sunt deosebit de active în anumite domenii, cum ar fi protecția socială, serviciile sociale, sănătatea, băncile, asigurările, producția agricolă, serviciile de proximitate, educația și formarea, cultura, sportul și activitățile recreative.” Din acest punct de vedere, s-a subliniat că economia socială presupune *principiul solidarității și al implicării individuale în procesul cetățeniei active; generează ocupații/profesii multiple și adaptate profilului pieței și al grupurilor-țintă cu risc de excluziune socială; poate duce la creșterea nivelului de trai și la prevenirea marginalizării sociale; oferă un cadru care să permită apariția unor noi întreprinderi și a noi forme de muncă; joacă un rol important în dezvoltarea locală și coeziunea socială; este responsabilă social; este un factor de democrație; contribuie la stabilitatea și pluralismul piețelor economice; este formatoare de noi mentalități care să contribuie la dezvoltarea unei conștiințe sociale ridicate. Toate aceste caracteristici corespund priorităților formulate de Strategia Lisabona și pun în centrul lor necesitatea unor rezultate în politicile ocupaționale pe timp de criză. Prin coeziune socială se poate ajunge la diminuarea sărăciei, la crearea unei democrații participative, la dezvoltarea durabilă a organizațiilor.*

Formele legale ale economiei sociale pot să varieze de la o țară la alta. Totuși aceste întreprinderi se deosebesc de companiile bazate pe capital clasic transformat în profit prin câteva aspecte distinctive:

- supremația interesului individului și a obiectivelor sociale în fața capitalului;
- calitatea voluntară și liber acceptată de membru;
- controlul democratic exercitat de către toți membrii;

-
- combinarea intereselor membrilor, ale utilizatorilor și/sau interesul general;
 - apărarea și aplicarea principiului solidarității și responsabilității sociale prin asumarea riscurilor;
 - management autonom și independent față de autoritățile publice;
 - utilizarea surplusului pentru a contribui la obiectivele de dezvoltare durabilă, prin servicii de interes individual pentru membrii săi sau servicii de interes general.

Definițiile economiei sociale în UE îmbracă o mare diversitate de forme la nivel național, regional, local, fapt care nu împiedică formarea unor rețele de cooperare a întreprinderilor economiei sociale la nivel național și european.

Prin Strategia 2020, CE și-a propus ca principal obiectiv dezvoltarea unor mecanisme de piață orientate spre incluziunea socială a celor cu risc de șomaj și sărăcie, prin formare de competențe necesare pieței muncii, prin inovarea unor politici active de integrare pe piața muncii a celor cu risc de excluziune socială, prin creșterea gradului de participare democratică a comunității la propria bunăstare, prin încurajarea apariției unor întreprinderi performante și competitive. De aceea, înțelegerea/diagnoza și analiza fenomenelor economice din economia socială vor fi orientate cu precădere pe implicații directe și indirecte, de scurt și lung termen, în sfera socialului și a umanului. Accentul nu va fi pus pe factorul economic în sine și nici pe eficiența capitalului, ci pe eficiența umană și socială a dezvoltării economice, pe posibilitatea de stopare a efectelor negative asupra individului, aduse de condițiile de austeritate ale crizei economice actuale.

Sumarizând semnificația economiei sociale în contextul crizei actuale, se pot puncta câteva concluzii cu putere de soluții pragmatice, ca răspunsuri posibile de integrare pe piața muncii a celor excluși social. În acest sens, formarea profesională continuă este o datorie permanentă. Astfel, necesitatea implementării unor alternative organizaționale de dezvoltare ocupațională, în contextul crizei economice, morale și sociale actuale, cu efecte pentru o economie sustenabilă, durabilă, devine o oportunitate ce trebuie fructificată. Aspectele/elementele de bază ale economiei sociale sunt cele care punctează noi deschideri pe piața muncii pentru persoane vulnerabile, cu risc de marginalizare. Ele se referă cu precădere la:

- centrarea accentuată pe dezvoltare locală și regională, mult mai apropiată și prietenoasă pentru familie și comunitate decât cea la nivel central;
- extinderea procesului descentralizării, a euroregionalizării instituționale;
- flexibilizarea barierelor naționale; comunicarea dintre culturi, inclusiv pe piața muncii, prin efectele europenizării și globalizării;
- urmărirea procesului migrației prin efectele sale în timp asupra economicului, dar și asupra socialului;
- formarea unei rețele de solidaritate în comunitate pentru susținerea ratei ocupaționale pe piața muncii versus creșterea ratei șomajului;
- creșterea posibilităților de incluziune socială în sfera ocupațională;
- creșterea încrederii în procesul cooperării în muncă;
- renașterea unor valori morale în comunitate;
- importanța crescândă a factorilor sociali în cadrul proceselor de influență economică sau politică în actul de realizare a unor strategii competente și viabile pe termen lung (o dezvoltare durabilă și sustenabilă);
- necesitatea folosirii metodelor, mijloacelor și tehnicilor moderne de cercetare în domeniul economiei sociale;
- asigurarea unei calități științifice programei educaționale cerute de formarea postuniversitară și de cercetare în economie socială.

III.2.2. Necesitatea masterului de economie socială: organizare, structură și criterii de funcționare

Inițiativa organizării programului de master în „economie socială” este legată de experiența ultimilor doi ani universitari, care a arătat că discipline precum politicile de incluziune socială, dezvoltarea comunitară, asistența socială a persoanelor marginalizate, politicile ocupaționale, managementul riscurilor, sociologie, managementul organizațional, relațiile internaționale și de cooperare, drept social și drept comunitar au stimulat interesul masiv al studenților prin deschiderea lor inter și multidisciplinară. Programul european de economie socială și incluziune socială inițiat de

MMFSS a susținut un număr de 170 de studenți repartizați la patru universități din țară (Universitatea de Stat din Oradea, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București), care s-au unit într-o rețea universitară de cooperare în formarea noilor specialiști.

Programul de master „Economie socială” răspunde dorinței studenților de a extinde și aprofunda cunoașterea unor teme și probleme din domeniul economiei, centrate pe problemele incluziunii sociale, în special pe protecția grupurilor vulnerabile. Acest obiectiv se realizează prin crearea de locuri de muncă în organizații de economie socială sau de tip protejat. Economia socială apare, în contextul actual al crizei economice, financiare și sociale, ca o alternativă viabilă pentru strategii ocupaționale.

Programul are un caracter puternic aplicativ și interdisciplinar, adresându-se absolvenților de învățământ superior preocupați de o specializare nouă în România, care deschide posibilități de a ajuta factorii decizionali în elaborarea unor politici ocupaționale. În acest context, sunt luate în calcul grupurile cu risc crescut de excluziune de pe piața muncii. Programul poate ajuta la elaborarea unor proiecte care să vizeze deschiderea unor întreprinderi pilot în sfera economiei sociale. De asemenea, oferă o abordare multidisciplinară a problematicii economiei sociale, din perspectiva politicilor sociale de incluziune a grupurilor defavorizate pe piața muncii, din perspectiva economică și a antreprenoriatului social, a managementului afacerilor, a eticii în sfera economiei sociale, a dreptului comunitar și al muncii. La finalul acestui program, studenții vor cunoaște și vor aplica:

- teoriile de bază din domeniul economiei sociale în proiecte instituționale novatoare proprii;
- principiile și obiectivele antreprenoriatului social și ale parteneriatului în afaceri;
- problemele rețelelor de comunicare și cooperare în sfera politicilor sociale economice europene și relația lor cu actorii regionali și locali;
- problemele actuale ale economiei sociale în UE, prin utilizarea unor modele posibile în urma unei abordări comparative;

- relația dintre sectorul public, privat și nonprofit.

Masterul le va dezvolta studenților competențe, abilități pentru orientarea activă a celor excluși social în dobândirea capacităților proprii pentru piața muncii, dându-le astfel un grad sporit de autonomie economico-financiară. Contextul teoretic larg oferit de master va duce la accentuarea cerințelor parteneriatului și voluntariatului în cadrul comunităților cu probleme. Se vor oferi instrumente sigure de evaluare a eficienței proiectelor și programelor din economia socială prin măsurarea beneficiului social.

În același timp, programul de master urmărește formarea unui set de competențe și abilități necesare exercitării unei noi specializări în aria economiei sociale. Acest fapt se va realiza prin asimilarea/formarea unor competențe profesionale cu puternice valențe cognitive în construcția organizațională. Cunoașterea aprofundată a dezvoltărilor teoretice, metodologice și practice din sfera științelor sociale și a economicului, prin utilizarea instrumentelor teoretice și metodologice corespunzătoare principiilor economiei sociale, va da consistență dezbaterilor și proiectelor masteranzilor. Realizarea unei analize critice a tipurilor de dezvoltare instituțională economică clasică orientată numai spre profit va fi completată și de formele viabile ale economiei sociale, cu sublinierea credibilității și eficienței lor. Cunoașterea criteriilor legate de o economie durabilă, inteligentă și centrată pe cunoaștere, așa cum este prezentată în Strategia Lisabona 2020, îi va introduce în sfera unor modele comparative ale antreprenoriatului social, cu efecte puternice în reducerea ratei șomajului. Evidențierea rolului actorilor locali și a rețelelor de parteneriat care să susțină principiile solidarității în cooperare va crea repere axiologice convingătoare pentru politici de ocupare în actualitatea românească.

Prin utilizarea cunoștințelor teoretice și metodologice în elaborarea proiectelor economice centrate pe ajutorul celor marginalizați, cu intenția explicită de schimbare a situației lor prin soluțiile propuse, vor fi accentuate valențele unor cercetări de tip acțiune, de tip intervenție socială. Promovarea alternativelor multiple în sfera sectorului economic nonprofit va trebui să răspundă profilului nevoilor de incluziune a celor defavorizați pe piața muncii.

Crearea unei rețele universitare interne și internaționale de colaborare în sfera activităților didactice, profesional-științifice și de cercetare a

stat la baza unei cooperări la nivel național și internațional. Toate aceste oportunități de colaborare între profesori și masteranzi, în țară și în Europa, s-au orientat spre dezvoltarea unor modele inovatoare de întreprinderi de economie socială, bazate pe un antreprenoriat social modern, spre formularea de repere valorice și morale în cadrul economic, de natură a proteja persoanele marginalizate social. S-a gândit formularea unui ghid de cooperare a instituțiilor ce provin din sfera nonguvernamentală cu cele din sistemul public și privat. S-a pus un accent deosebit pe stimularea imaginației/inovației sociologice în elaborarea de proiecte de dezvoltare instituțională, în elaborarea unei legislații corespunzătoare noilor situații economice și a unei baze de date în cercetarea științifică universitară a problemelor economiei sociale. S-a stimulat capacitatea de a dezvolta activități independente profesional și economic, precum și ajutorul oferit celor excluși de pe piața muncii de a deveni persoane autonome economic, prin asigurarea unui loc de muncă constant. Cultura organizațională a ocupat un loc aparte în procesul dezvoltării unui antreprenoriat social și a formelor variate de economie socială.

Masterul a deschis posibilitatea utilizării abilităților de inovare/imaginare de proiecte fezabile și de utilizare a fondurilor europene în deschiderea unor unități administrative de tipul economiei sociale.

Identificarea acestor competențe și a ocupațiilor posibile corespunzătoare lor a avut la bază analiza unor surse precum Codul ocupațiilor din România și evoluția pieței muncii, ambele fiind relevante în configurarea *curriculum*-ului programului. Noutatea programului european care susține formarea specialiștilor în economie socială constă în elaborarea standardelor profesionale conform cerințelor pieței muncii și în acord cu specificul noii orientări date de economia socială.

În plus, prin preocupări interdisciplinare și multidisciplinare, masterul de economie socială, prin proiecte bine structurate teoretic, metodologic, economico-administrativ, va propune o nouă deschidere aplicativă către inovație socială, în crearea unor locuri de muncă pentru cei marginalizați, în contextul unui deficit sever de locuri pe piața muncii și al lipsei de eficiență a politicilor ocupaționale.

Rețeaua universitară internă a celor patru universități a fost o garanție pentru demararea procesului de formare a unor noi specializări în

condiții de profesionalism și pe criterii de calitate și performanță ridicată. Astfel, curricula universitară a fost elaborată în contextul acestor cerințe moderne, pe baza colaborării cu universități din Belgia, Franța, Olanda, prin sprijinul direct al unor specialiști din aceste țări și prin consultarea programelor universitare din Europa care au tradiție în formarea specialiștilor din economia socială.

Masterul s-a sprijinit pe materialele elaborate în cadrul proiectului de economie socială și incluziune socială de către specialiștii români și străini. Masteranzii au putut utiliza și unele cursuri comune la cele patru universități, susținute de profesori de prestigiu și de experți români și străini. Se poate preciza că este primul program european care utilizează forțele profesional-științifice ale universităților de stat și ale celor particulare. Introducerea unei astfel de filosofii în cooperarea interuniversitară va susține un proiect cu durabilitate de colaborare dintre cele două tipuri de universități, de stat și private, proiect mult vehiculat la nivel de principii, dar nerealizat până acum.

Deși masterul "Economie socială" se află la începutul celui de al doilea an de funcționare, el deschide posibilitatea unor schimburi eficiente de burse și stagii de practică în străinătate pentru studenții masteranzi, a unor premii pentru cele mai bune proiecte, participări la târguri și expoziții organizate și susținute de proiect. Practica de specialitate din vară a primului an de master s-a desfășurat timp de două săptămâni în Italia, în regiunea Veneto, pentru 24 de masteranzi. Această perioadă a confirmat eficiența relațiilor de cooperare la nivel internațional, prin cunoașterea unor modele organizaționale de economie socială cu rezultate remarcabile în integrarea pe piața muncii a celor marginalizați.

Pentru studiul disciplinelor din planul de învățământ, studenții au avut și vor avea la dispoziție o diversitate de materiale didactice: manuale elaborate de titularii cursurilor, cărți de specialitate în limbi străine și în română existente în biblioteca universităților, dicționare, reviste de specialitate în format electronic aflate în dotarea laboratoarelor, a institutelor de cercetare academică, materiale adiționale elaborate în cadrul programului, precum și numeroase studii și enciclopedii etc.

Recrutarea studenților la programele de master s-a făcut prin proceduri de admitere proprii, conform regulamentului universitar al

fiecăreia dintre cele patru universități privind organizarea și desfășurarea studiilor de masterat. În cazul acestui master, având în vedere locurile bugetate din programul european, examenul de admitere s-a desfășurat și pe baza unui interviu care să testeze motivația pentru domeniul economiei sociale și al antreprenoriatului social, cunoașterea generală a obiectivelor și a principiilor economiei sociale, elaborarea unui proiect referitor la economia socială, la care s-a adăugat și media de licență.

Pentru formarea de abilități de cercetare și de muncă independentă, masteranzii au fost antrenați în activitățile de cercetare științifică ale facultăților. Programul de master cuprinde un seminar special dedicat elaborării unui proiect finanțabil. Un accent deosebit a fost pus pe modul de însușire a metodelor și tehnicilor de cercetare și implementare a proiectelor și programelor economico-sociale.

Studentii au participat, alături de profesori, la activitățile de cercetare ale facultăților, în primul rând prin intermediul sesiunilor științifice, al dezbaterilor din seminarii și cursuri, al schimbului interuniversitar, al practicii de specialitate. Rezultatele activității lor din cadrul acestor sesiuni, dezbateri, cercuri de discuții se concretizează în proiecte de cooperare pentru deschiderea unor organizații de tip economie socială și în publicarea unor studii și articole în reviste de specialitate.

Programul de master „Economia socială” a răspuns dorinței multora dintre absolvenții facultăților noastre de a aprofunda cercetarea unor teme care fac obiectul antreprenoriatului social.

Aceste competențe deschid posibilitatea angajării absolvenților în întreprinderi de economie socială, în domenii decizionale privind politicile ocupaționale, în ONG-uri, în organizații guvernamentale de reconversie profesională, în organizații de cercetare și management etc.

Programul de master propune o abordare interdisciplinară și multidisciplinară a economiei sociale, cu fațete multiple de analiză socială, economico-financiară, legislativă, managerială etc. Proiectele de an și de dizertație ale masteranzilor vor fi valorificate prin publicarea unui ghid util atât studenților în economie socială, cât și decidenților politici. Lucrările trebuie să aibă relevanță pentru economia socială, care prezintă o alternativă, un răspuns pe timp de criză la crearea de locuri de muncă. Studiile, lucrările finale vor trebui să dezvolte: abilități avansate în

descoperirea literaturii de specialitate necesare proiectului final; abilități avansate în utilizarea de date și statistici comparative; capacitatea de a evalua și sintetiza teorii cu scopul de a le aplica corect în practica profesiei; capacități avansate de a selecta materialul bibliografic/documentația în funcție de relevanța lor pentru tema abordată; capacitatea de a susține un proiect de cercetare convingător, plauzibil; capacitatea de a încorpora metodologia în analiza sau argumentația prezentată; respect pentru cerințele deontologice ale profesiei etc.

Elaborarea planului de învățământ și a programelor analitice a fost precedată de analiza relevanței lor cognitive și profesionale, urmărindu-se ca acestea să reflecte, pe de o parte, teme majore care focalizează dezbaterile academice actuale în domeniul economiei sociale, iar pe de altă parte, să corespundă cadrului național al unor noi calificări cerute de contextul situațional și de eventualele schimbări în profilurile acestora.

Dat fiind faptul că masterul „Economie socială” lansează pentru prima oară în țară o profesie/specializare în acord cu noile cerințe europene, apar în sfera politicilor ocupaționale multe așteptări legate de oportunități de angajare, prin inițiere de noi locuri de muncă pentru persoane cu probleme de excluziune socială în cadrul unor organizații de tip antreprenariat social. Masteranzii vor deveni actori activi în imaginarea unor întreprinderi sociale cu posibilități de inovare a noi locuri de muncă, pe baza dezvoltării unei responsabilități sociale și a rețelei de solidaritate în comunități. Caracterul pregnant aplicativ al acestui master va ajuta la dezvoltarea unor politici de incluziune și la modele economice inteligente de angajare pe piața muncii, de tip cooperare responsabilă și solidară.

Strategia de responsabilizare a studenților în atingerea rezultatelor învățării se bazează pe un set de cerințe moderne care să le dea deschiderea de aplicare a cunoștințelor în procesul construcției instituționale:

- focalizarea activității didactice asupra dimensiunii formative, urmărind dezvoltarea de competențe și abilități corespunzătoare cadrului național al calificărilor și Codului ocupațiilor din România;
- formarea deprinderilor pentru studiul individual, a capacității studenților de a selecta informația relevantă pentru o temă sau alta, de a alcătui o documentație sau o lucrare de cercetare prin capacități de aplicare practică a teoriilor de specialitate;

- deplasarea accentului dinspre teorie spre probleme de rezolvat în procesul de predare/seminarizare, prin aplicarea acestor teorii cu vizibilitate în planul acțiunii sociale, al schimbărilor posibile în starea celor care nu au/nu găsesc un loc de muncă adecvat pregătirii lor;
- renunțarea la practica autoritară a impunerii de către profesor a unui punct de vedere ca singurul valabil; prezentarea unui subiect din perspective teoretice diferite, studentul având libertatea de a evalua/imagina argumente, soluții, modele noi de organizații cu valențe de durabilitate în noul context al crizei;
- regândirea prelegerii ca discurs didactic modern, prin folosirea unor strategii și procedee capabile să antreneze studenții la curs și seminarii, să incite imaginația și căutările lor în găsirea unor idei noi pentru incluziune pe piața muncii a celor în dificultate, să simuleze situații organizaționale și noi elemente pentru cultura instituțională etc., reprezintă obiectivul central al masterului. Să nu uităm că acesta a venit într-un context nefavorabil României și nu numai, impus de condițiile de austeritate aduse de criză. Acest fapt le va dezvolta studenților spiritul interactiv și capacitatea de dialog, de comunicare cu sens, de gândire critică bine argumentată și de reflecție personală asupra propriei lor capacități de intervenție și mai ales de cooperare cu ceilalți;
- crearea unor experiențe de învățare prin care studenții să descopere și să producă, la rândul lor, cunoaștere. Profesorul, prin misiunea lui, orientează studiul individual și dezvoltarea intelectuală a studentului, dar nu trebuie să-l sufocă cu informații greu de memorat, deseori inutile pentru procesul modern formativ. Studenții câștigă mult mai mult dacă sunt puși în fața descoperirii problemelor sociale și a dimensiunii lor actuale, a modului pragmatic de abordare a acestora prin raportare la răspunsuri, la sugestii pragmatice și chiar la găsirea unor soluții eficiente.

Centrarea pe student a predării și îndrumarea personalizată a acestuia, fructificarea cunoștințelor teoretice în sfera practic-aplicativă au stat la baza programului de master „Economie socială” chiar de la început. S-au făcut eforturi pentru a menține latura formativ-aplicativă în orientarea profesională corectă privind specializarea în carieră a studenților.

Universitățile dispun de structuri instituționale, politici educaționale, strategii și procedee concrete pentru asigurarea calității activităților de formare profesională și de cercetare. Acestea sunt capabile să asigure dezvoltarea și promovarea unei culturi proprii a calității procesului de formare a masteranzilor și să facă vizibile aceste modele la nivel internațional.

În examinarea și notarea studenților, cadrele didactice aplică regulamentul universităților privind examinarea și notarea studenților. În același timp, procedeele/metodele/tehnicele de examinare sunt adaptate la specificul programului de studii, cu accent pe forme creative de evaluare, precum eseuri, exerciții de gândire pe studii de caz, aplicarea noțiunilor la analiza simulată a situațiilor organizaționale, proiecte de construcție managerială de tip economie socială etc.

Învățământul centrat pe student implică abordarea ca un întreg armonios a celor patru componente ale procesului formativ-educativ: predarea, învățarea, examinarea/evaluarea și aplicarea cunoștințelor la locul de muncă. Acest mod de abordare își găsește expresia în preocuparea profesorilor de la programul de master de a compatibiliza obiectivele predării, învățării și examinării, orientându-le spre dezvoltarea de abilități avansate de cunoaștere, înțelegere și interpretare a realității sociale și economice, în acord cu politicile de incluziune pe piața muncii. Încurajarea gândirii critice și a capacității creative de a desfășura o muncă de cercetare independentă este parte componentă a acestui proces de învățare-aplicare prin modele practice viabile organizațional. Un rol important în această privință îl are examinarea studenților pe parcursul semestrului. Realizată potrivit regulamentelor universităților, această formă de examinare, asemenea celei finale, este centrată pe metode/tehnici/procedee care măsoară gradul de înțelegere și originalitatea gândirii, oferind un important feedback în privința calității și a eficienței procesului de predare/învățare. Predarea însăși, regândită ca demers modern, prin încorporarea unor procedee capabile să antreneze studenții în procesul interactiv de predare, să le incite imaginația și căutarea pe parcursul orelor de curs și seminar, este un mod eficient de evaluare a masteranzilor pe parcursul celor doi ani de masterat.

III.2.3. Concluzii

Prioritățile care ghidează în fapt formarea specialistului în economia socială au în vedere aspecte fundamentale care pot fi orientative pentru

activitățile ce stau la baza unor noi standarde profesionale. Acestea vor duce la pregătirea practică și teoretică a studenților pentru înțelegerea aprofundată a problemelor sociale actuale provocate de criza economică, financiară, socială și morală, în vederea găsirii soluțiilor pentru o dezvoltare durabilă, mai ales la nivel comunitar, în cadrul unor forme de economie socială. Utilizarea eficientă a fondurilor structurale prin proiecte europene, granturi centrate pe construcție instituțională și legislativă contribuie la realizarea unor inovații în sfera economiei sociale.

Aprofundarea academică a domeniilor specifice economiei sociale în procesul de formare a specializărilor care să consolideze, să susțină prin cadre specializate aspectele instituționale și pe cele ale politicilor pentru incluziunea socială pe piața muncii reprezintă o cerință a procesului de formare, a reconversiei profesionale pe timp de criză. Rolul managementului strategic în contextul actual organizațional/instituțional de tip economie socială este parte integrantă a reducerii riscurilor sociale multiple și a elaborării unor politici ocupaționale active, eficiente pentru grupuri vulnerabile. În acest context, devin semnificative modelele de succes ale întreprinderilor de economie socială, cu o stabilitate serioasă în dezvoltarea formelor de incluziune.

III.2.4. Bibliografie

- Brătianu, C., 2003, *Management strategic*, Ed. Universitaria, Craiova
- Cace, S.; Arpinte, D.; Stoican, N.-A., 2010, *Economia socială în România. Două profiluri regionale*, Ed. Expert, București
- Ciobanu, I.; Ciulu, R., 2005, *Strategiile competitive ale firmei*, Ed. Polirom, Iași
- Drucker, P.F., 2007, *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*, Transaction Publishers, New Brunswick
- Lambriu, M.; Mărginean, I. (coordonatori), 2004, *Parteneriatul-public privat în furnizarea de servicii sociale*, Ed. Ziua București
- Porter, M.E., 2001, *Strategie concurențială*, Ed. Teora, București
- Voiculescu, D., 2001, *Competiție și competitivitate*, Ed. Economică, București
- Voinea, L., 2007, *Corporațiile transnaționale și capitalismul global*, Ed. Polirom, Iași

-
- Zamfir, C.; Zamfir, E. (coordonatori), 1995, *Politici sociale: România în context european*, Ed. Alternative, București
- Zamfir, C.; Zamfir, E.; Stănescu, I.; Stroie, S. (coordonatori), 2011, *Raport ICCV, România 2011: răspunsuri la criză*
- Zamfir, C.; Zamfir, E.; Pop, M. (coordonatori), 1997, *Pentru o societate centrată pe copil*, Raport realizat de ICCV, Ed. Alternative, București
- Zamfir, E., 2004, „Surse ale excluziunii sociale”, în *Revista de asistență socială*, nr. 2-4, București
- Zamfir, E. (coordonator), 2000, *Strategii antisărăcie și dezvoltare comunitară*, Ed. Expert, București
- Zamfir, E., 2009, *Asistența socială în România: intervenție și acțiune socială. Texte alese*, Ed. Mitropoliei, Craiova
- Zamfir, E., 2010, „Flexible working time arrangements in Romania”, în *Revista de cercetare și intervenție socială*, vol. 28, martie
- Zamfir, E., 2010, „Gender Perspective in the National Reform Programme for Employment”, în revista *Calitatea Vieții*, anul XXI, nr. 1-2
- Zamfir, E., 2010, „Support for single parents: How to overcome social assistance dependency by using work culture”, prepared for Peer Review on Pathways to Work, în cadrul Comisiei Europene de Politici Sociale, *Mutual Learning Programme*, Belfast, mai, <http://www.mutual-learning-employment.net>
- Zamfir, E.; Bădescu, I.; Zamfir, C. (coordonatori), 2000, *Starea societății românești după 10 ani de tranziție*, Editura Expert, București
- Zamfir, E.; Zamfir, C. (coordonatori), 1993, *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, Ed. Alternative, București
- Zamfir, E.; Runcan, L.-P. (coordonatori), 2011, *Riscuri și oportunități ale sistemului de asistență socială în România*, Ed. Excelsior Art
- Zyman, S., 2001, *Sfârșitul marketingului*, Ed. Nemira, București

IV. PROMOTORII OFERTEI ÎNTRE EXPLICAȚIE ȘI FUNCȚIONARE

IV.1. TIPOLOGIA ENTITĂȚILOR FURNIZOARE DE ECONOMIE SOCIALĂ

Cosmin BRICIU

Mihnea PREOTESI

IV.1.1. Enunțarea temei. Metodologie și surse de date

Analiza pe care o propunem se bazează pe datele culese și studiile de caz în cercetarea calitativă din proiectul *Integrat* din 2011 și pe studiile de caz realizate în cadrul cercetării calitative din proiectul *Proactiv - de la marginal la incluziv*, cercetare realizată în 2009.

Chiar dacă există anumite diferențe legate de metodologia de culegere a datelor, cele două cercetări amintite și-au propus ca scop principal realizarea unor profiluri județene ale ES în RD Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia (*Proactiv*), respectiv, București-Ilfov și Sud-Est (*Integrat*).

Fiind vorba de județe diferite și de regiuni de dezvoltare diferite, nu ne-am propus și nici nu puteam, în mod riguros, să surprindem dinamica transformării profilului ES între octombrie 2009 și martie 2011. Ceea ce ne-am propus să surprindem sunt elementele comune care definesc un profil consistent al unor tipuri de interacțiune/noninteracțiune a unor structuri instituționale cu beneficiarii activității lor, din perspectiva ES. Pe de altă parte, sinteza prezentată în capitolul de față reprezintă și o încercare de a articula două perspective metodologice complementare. Studiul calitativ din cadrul proiectului *Proactiv - de la marginal la incluziv* a fost unul de tip exploratoriu, propunându-și să structureze informațiile privind modul de abordare a domeniului ES și să ofere reperele necesare proiectării cercetării cantitative. Pornind de la o definiție extinsă a ES, au fost incluse în studiu toate tipurile de organizații susceptibile a avea legături mai mult

sau mai puțin relevante cu domeniul ES, fie în mod direct, prin activitatea pe care o desfășoară, fie indirect, prin interacțiunea instituțională cu organizațiile din prima categorie - este cazul instituțiilor la nivel județean, precum Camera de Comerț și Industrie, AJOFM, Direcțiile Județene de Asistență Socială. Pornind de la informațiile furnizate de reprezentanții acestor instituții, au fost realizate profiluri județene ale ES pentru toate cele 12 județe aparținând celor două regiuni de dezvoltare incluse în proiect: Sud-Vest Oltenia, respectiv Sud Muntenia.

Studiul calitativ realizat în 2011 în cadrul proiectului *Integrat* și-a propus realizarea unei analize în profunzime a mecanismelor și factorilor ce influențează funcționarea entităților ce desfășoară activități în sfera ES, precum și prezentarea unor cazuri de succes în domeniu. Spre deosebire de proiectul *Proactiv*, unde au fost incluse în studiul calitativ toate județele din cele două regiuni de dezvoltare amintite, în cadrul proiectului *Integrat*, pentru realizarea demersului propus, am realizat o selecție a județelor din regiunile incluse în proiect (București-Ilfov, respectiv Sud-Est).

Dacă, în primul caz, entitățile de ES au fost identificate "pe teren", pornind de la recomandarea reprezentanților unor entități ale ES sau ale altor instituții relevante pentru acest domeniu, în studiul calitativ din proiectul *Integrat*, aceste organizații au fost selectate din start, lista fiind doar completată sau adaptată prin informații obținute la fața locului.

În ambele cercetări s-a pornit de la entități de ES, abordarea fiind una mai degrabă inductivă, profilurile județene ale ES realizându-se pornind de la analiza unor cazuri particulare, cu un minim de caracteristici comune, sinteza la nivel județean reprezentând generalizarea acestor cazuri. Pe de altă parte, pornind de la caracteristicile generale ale fiecăreia dintre entitățile furnizoare de ES, în cadrul studiilor de caz realizate în fiecare dintre județele alese, au fost analizate comparativ entități ale ES, comparația urmărind, în mod prioritar, eficiența cu care acestea reușesc să își îndeplinească funcția de furnizor de ES. În cele ce urmează, este detaliat demersul metodologic în cadrul cercetării *Integrat*, cronologic ultima dintre cele două care au constituit sursa de date pentru această analiză.

Cadrul metodologic al cercetării calitative în cadrul proiectului Integrat 2011

Interviurile desfășurate în cadrul cercetării calitative a proiectului *Integrat - resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social* au urmărit completarea și aprofundarea informației oferite de cercetarea cantitativă desfășurată în cadrul aceluiași proiect și a studiilor anterioare în domeniul ES, în special a proiectului desfășurat în 2010 în aceeași formulă instituțională a echipei de cercetare - *Proactiv – de la marginal la incluziv*. Cercetarea calitativă a vizat, printre altele, aprofundarea cunoașterii asupra activității desfășurate de organizațiile cele mai performante în sectorul ES din cele două regiuni de dezvoltare, cu accent pe promovarea incluziunii femeilor și a grupurilor roma. S-au urmărit:

- diagnoza comparativă a situației ES: profiluri ale ES în cele două regiuni de dezvoltare (Sud-Est și București-Ilfov) și la nivel de județe;
- analiza abordărilor diferite între categoriile de entități specifice ES: ONG-uri, societăți cooperative (de diferite tipuri, așa cum sunt clasificate mai jos), CAR-uri (pentru salariați și pentru pensionari);
- abordări diferite ale ES în interiorul fiecărui tip de entitate de ES;
- analiza relevanței proiectelor în derulare pentru promovarea incluziunii sociale a femeilor și a grupurilor roma vulnerabile social;
- conturarea perspectivelor dezvoltării ES în aria geografică acoperită prin cercetarea calitativă;
- documentarea asupra activității organizațiilor cu performanțe remarcabile în promovarea ES și a incluziunii romilor și femeilor (studii de caz asupra unor bune practici) și asupra activității organizațiilor mai puțin performante.

Pe lângă interviurile cu reprezentanți ai entităților de ES, pentru a avea o imagine cât mai completă asupra dinamicii sectorului, au fost realizate o serie de interviuri în profunzime cu reprezentanți ai instituțiilor publice ale căror programe au un impact direct asupra ES. O sursă importantă de informații o constituie și organizațiile reprezentative la nivel național pentru formele specifice de organizare a ES.

Într-o primă fază, organizațiile considerate de interes pentru desfășurarea interviurilor în profunzime au fost selectate în urma unui succint desk-review al informațiilor existente despre aceste entități. Primul și cel mai important criteriu de selecție a fost implementarea unor activități specifice și a unor proiecte de ES și, în același timp, orientarea către beneficiari/grupuri-țintă formate din femeile și grupurile roma expuse riscului de excluziune socială. Au fost găsite puține organizații care să îndeplinească în mod cumulativ ambele condiții, astfel încât criteriile au fost relaxate, urmărindu-se listarea organizațiilor celor mai relevante pentru sectorul ES, pe de o parte, și a celor cu activitățile cel mai bine dezvoltate pentru romi și femei, pe de alta.

Criteriile suplimentare de selecție pentru fiecare tip de entitate de ES, acolo unde oferta de ES la nivelul județului era suficient de bogată pentru a favoriza preferința pentru culegerea informației de la anumite organizații, au fost: experiența în ES, continuitatea activității, capacitatea de implementare a proiectelor în ES prin finanțări naționale și internaționale; recunoașterea ca exemple de bună practică de către specialiștii din domeniu¹. Au fost preferate, ca punct de plecare în munca de teren, organizațiile cu potențial ridicat de informare a operatorilor de interviu cu privire la situația din județ privind ES și sectoarele de apartenență a diferitelor entități de interes (exemplu: ONG-uri vechi și cu experiență ridicată, centre de resurse pentru ONG, uniuni ale cooperativelor etc.). Au fost căutate organizații care oferă servicii de ES, iar nu organizații implicate în cercetarea și promovarea acestui sector (ex., FDSC, Asociația COLFASA).

Ca surse de informație despre entitățile active în ES au fost utilizate:

- parte dintre chestionarele colectate deja, completate de către reprezentanții entităților de ES, în cadrul anchetei asupra ofertei de ES, nefinalizate la momentul începerii cercetării calitative;
- experiența echipei de cercetători din cadrul ICCV și a coordonatorilor din teren asupra situației existente în cele două regiuni de dezvoltare din punct de vedere al ofertei de ES;

¹ A fost urmărită inclusiv selecția organizațiilor premiate de către organizații naționale și internaționale - de ex., premiile NESsT (Nonprofit Enterprise and Self-sustainability Team) pentru competiția întreprinderilor sociale, premiile fundației ERSTE pentru incluziune socială, Top 10 al Uniunii Naționale a Caselor de Ajutor Reciproc ale Salariaților (UNCARS).

- listele organizațiilor care beneficiază de finanțare POSDRU pentru implementarea proiectelor pe care le desfășoară prin direcțiile majore de intervenție 6.1 - Dezvoltarea ES și și 6.2 - Îmbunătățirea accesului și a participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii;
- diferite liste propuse de alte rapoarte elaborate anterior, cu ONG-uri active în sectorul ES și în promovarea drepturilor femeilor și romilor și cu entități de ES de alt tip decât ONG;
- informații publice, articole din presă, broșuri de prezentare și pagini de internet ale formelor de organizare specifice ES.

În a doua fază, pe parcursul derulării cercetării de teren, experții ICCV au utilizat informațiile colectate de la persoanele intervievate pentru a identifica alte entități de ES relevante pentru cercetare, dar care nu au fost reperate inițial, în faza inventarierii lor, din sursele menționate anterior.

IV.1.2. Economia socială: definirea, caracteristicile și principiile de funcționare

Conform Centrului Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Socială, Publică și Cooperatistă (CIRIEC), ES reprezintă *“totalitatea întreprinderilor private organizate formal, dotate cu autonomie decizională și libertate de asociere, create pentru a întâmpina nevoile membrilor, prin intermediul pieței, prin producerea de bunuri și furnizarea de servicii, asigurări și finanțare, în care procesul decizional și orice distribuire a profiturilor sau a excedentelor între membri nu sunt direct legate de aportul de capital sau de cotizațiile plătite de membri, fiecare dintre aceștia dispunând de un vot. În sfera ES sunt incluse și organizațiile private, constituite formal, dotate cu autonomie decizională și libertate de asociere, care prestează servicii necomerciale pentru gospodării și ale căror excedente, dacă există, nu pot fi însușite de agenții economici care le creează, controlează sau finanțează (The Social Economy in the European Union, CIRIEC, 2007).*

Caracteristicile principale ale entităților ES, așa cum reies din definiția de mai sus, sunt următoarele:

1. sunt private, cu alte cuvinte, nu fac parte din sau nu sunt controlate de sectorul public;

2. au personalitate juridică;
3. au autonomie decizională;
4. au libertate de asociere;
5. orice distribuire a profiturilor sau excedentelor între membrii utilizatori, în cazul în care are loc, nu este proporțională cu aportul de capital sau cu cotizațiile plătite de membri, ci cu activitățile sau tranzacțiile acestora în cadrul organizației;
6. desfășoară o activitate economică în sine, pentru a satisface nevoile unor persoane, gospodării sau familii;
7. sunt organizații democratice;
8. misiunea lor are o componentă accentuat socială.

Unele caracteristici au caracter nespecific: forma de proprietate a organizației, personalitatea juridică sau autonomia decizională. Alte caracteristici au un caracter mai specific, cum ar fi cele ce privesc modul de distribuire a profiturilor sau modul democratic de luare a deciziilor, precum și componenta socială a activității acestor entități. Această componentă socială, operaționalizată în acțiuni îndreptate către satisfacerea nevoilor unor grupuri/persoane vulnerabile, este prezentă și în activitatea unor instituții care, chiar dacă nu îndeplinesc mare parte dintre condițiile enumerate mai sus, pot desfășura activități ce pot fi asimilate celor de ES.

O clasificare a entităților cu „vocație” de a desfășura activități de ES, după scopul și obiectivele pe care le urmăresc, cuprinde:

- entități ale ES care răspund nevoilor socioeconomice ale populației (CAR-uri, cooperative de credit și de consum, asociații, ONG-uri);
- entități ale ES care au apărut ca răspuns la aspirațiile anumitor categorii de populație de a avea o identitate proprie pe care să o promoveze și să o protejeze (SCM-uri, ateliere protejate).

Tipologia pe care ne-am propus să o construim combină criteriile de eficiență economică și socială cu cele care definesc profilul de ES. Aceste organizații vor fi clasificate după următoarele criterii:

1. respectarea principiilor generale ale ES;
2. adresabilitatea către beneficiari aparținând grupurilor vulnerabile;

3. eficiența economică a activității;

4. eficiența socială a activității.

Neexistând forme pure de ES, vor fi analizate în profunzime cele mai eficiente forme impure existente, în vederea revelării anumitor mecanisme de acțiune ale ES, modele de rezolvare a problemelor și de depășire a obstacolelor, în contextul economico-social actual.

În acest context, considerând ca principiu de bază al unei activități de ES producerea de profit în scopul redistribuirii către acțiuni sociale adresate persoanelor vulnerabile din punct de vedere social, din analiza datelor din cele două proiecte amintite, a reieșit faptul că organizațiile ce se încadrează cel mai bine în acest profil sunt nedemocratice, nesolidare în sensul restrâns avut în vedere, nu neapărat private, având mai multă sau mai puțină libertate de asociere și decizie. Excluzând organizațiile care nu respectă condiția minimală de a nu fi controlate de sectorul public, vom analiza toate celelalte forme mai mult sau mai puțin "impure" de ES.

Tipologia pe care o propunem vizează cinci categorii de entități ale ES: ONG-uri, cooperării (de consum, meșteșugărești și agricole), CAR-uri (pentru pensionari și pentru salariați), cooperative de credit și UPA, pe care le vom trata separat, având în vedere că ele pot fi inițiate atât de către ONG-uri, cât și de către organizațiile orientate spre profit.

Tabelul nr. 43: Entități de economie socială în județele din cele patru regiuni cuprinse în analiză

	București-Ilfov		Brăila	Buzău	Constanța	Galați	Tulcea	Vrancea	Total
ONG	180	8	11	53	23	10	7	12	304
CAR	53	7	36	75	21	65	24	33	314
Coop.	27	30	18	93	49	31	27	54	329
Total	260	45	65	221	93	106	58	99	947

	Argeș	Călărași	Dâmbovița	Dolj	Giurgiu	Gorj	Ialomița	Mehedinti	Olt	Prahova	Teleorman	Vâlcea	Total
ONG	24	3	32	9	3	14	8	16	6	13	5	17	150
CAR	59	14	13	7	13	38	10		16	33	22	11	236
Coop.	36	12	40	37	5	20	18	16	18	27	14	39	282
Total	119	29	85	53	21	72	36	32	40	73	41	67	668

IV.1.3. Principalele rezultate și concluzii

Raportarea fiecăreia dintre entitățile ES amintite mai sus, pornind de la modul lor specific de funcționare, dar și de la datele din teren, la setul de caracteristici ce definesc o activitate de ES indică următoarele aspecte:

1. ONG-urile nu satisfac două dintre cele opt principii: nu împart profitul membrilor, nu sunt organizații democratice (cu unele excepții observate în cazul unor ONG-uri unde conducerea este aleasă regulat).

2. Societățile cooperative de consum și SCM-urile satisfac șase dintre aceste caracteristici: sunt organizații private, au personalitate juridică, au autonomie decizională, desfășoară o activitate economică în sine, deciziile sunt democratice, adoptându-se pe baza principiului “un om, un vot”. Principiul legat de distribuirea profiturilor proporțional cu activitățile și tranzacțiile membrilor în cadrul acestora nu este respectat, deoarece profitul este împărțit în funcție de capitalul deținut (maximum 20% din totalul capitalului). Respectarea principiului componente sociale a misiunii acestor organizații variază de la entitate la entitate, după cum va arăta analiza, dar se poate considera că în general este scăzută.

3. CARS-urile nu respectă principiul repartizării profitului între membri, ele funcționând ca o bancă, doar că dobânzile sunt mai mici.

4. CARP-urile care au activități economice auxiliare respectă toate principiile, deoarece profitul se întoarce la membri, chiar dacă nu în mod egal sau direct proporțional cu contribuția acestora, ci în funcție de nevoi.

5. Cooperativele de credit funcționează ca niște bănci și nu respectă principiile legate de împărțirea profitului, de nederularea unei activități economice numai pentru profit, nici principiul democrației directe, care funcționează după regula “un om, un vot.”

CARP-urile și cooperativele de credit reprezintă două forme de ES ce au câteva puncte comune:

- asocierea este liber consimțită;
- fiecare membru are un aport de capital pe care îl poate retrage ulterior;

- fiecare membru poate participa la adunarea generală care decide conducerea și direcțiile de acțiune pentru următorii ani;
- oferă dividende membrilor săi la sfârșitul anului, în funcție de profitul obținut.

6. În ceea ce privește atelierelor protejate (UPA, conform legii), trebuie făcută o distincție între cele care funcționează în cadrul unor societăți comerciale și cele ale organizațiilor nonprofit. Primele sunt simple unități economice care au drept angajați și persoane cu handicap. Profitul nu se împarte membrilor, nu există decizii democratice, activitatea economică este desfășurată în scopul obținerii de profit. Atelierelor protejate ale organizațiilor nonprofit, având ca grup-țintă predilect persoanele cu handicap, dar uneori și alte grupuri, pot avea un impact social important în sensul incluziunii sociale a beneficiarilor lor: reprezintă singura oportunitate de angajare pentru beneficiari, dar și un mijloc de formare și pregătire pentru acele persoane care vor putea obține un loc de muncă în condiții de maximă competitivitate; scopul final îl constituie asigurarea premiselor pentru o viață independentă, prin facilitarea accesului la educație și angajare a persoanelor cu dizabilități. Impactul social este foarte mare prin aceea că oferă o șansă reală spre incluziune pentru persoanele cu handicap, dar și posibilitatea de a schimba imaginea opiniei publice față de acest grup; în promovarea produselor și serviciilor furnizate prin intermediul unităților protejate/întreprinderilor sociale, multe organizații au inclus dimensiunea socială pentru a crește interesul și atașamentul cumpărătorilor – multe dintre aceste produse au utilitate socială.

Din analiza datelor reiese, pe de o parte, o diferențiere importantă între aceste entități de ES, pe toate cele patru dimensiuni ale tipologiei propuse, și, pe de altă parte, o diferențiere importantă intracategorială atât la nivel județean, cât și la nivelul fiecăruia dintre județele unde au fost realizate studii de caz.

Una dintre concluziile cercetării calitative vizează decalaje între trei factori: principiile ES, modul de organizare și funcționare a entităților ES în realitatea românească și eficiența acestora. Din punctul de vedere al rezultatelor concrete realizate prin acțiuni de ES, oarecum paradoxal, cele mai performante par a fi cele care respectă cumulativ cele mai puține dintre

regulile de mai sus, ceea ce indică o anumită inadecvare a utilizării unei definiții restrânse a ES în analiza acestui fenomen, în contextul societății românești actuale.

Tabelul nr. 44: Concordanța entităților ES cu principiile ES

Entitatea	Adecvare la principiile ES	Impact social general/focalizat			Eficiență socială	Eficiență economică
		Membri	Nemembri	Vulnerabili		
ONG	medie	f. mic	mediu	f. mare	mare	mică
CARS	medie	mare	f. mic	mic	medie	mare
CARP	mare	f. mare	mică	mare	f. mare	mare
Coop. credit	medie	mare	f. mic	mediu	medie	f. mare
Coop. consum	f. mare	mare	f. mic	mediu	medie	variabilă, de la mică la medie
Coop. meșteșug.	mare	mare	mic	variabil, de la mic la mediu	medie	variabilă, de la medie la f. mare
UP SC	f. mică	mare	nul	f. mare	mică	variabilă
UP ONG	medie	f. mic	mare	f. mare	mare	variabilă

Notă: Această clasificare, pe o scală de la foarte mare la foarte mic, este rezultatul concluziilor culese în cadrul cercetării calitative și are caracter de propunere.

Adecvarea cu principiile ES

Chiar acolo unde, prin statut, anumite principii de ES sunt prevăzute ca fiind constitutive pentru funcționarea unor organizații, cum ar fi conducerea participativă, democratică, în cazul cooperativelor și CAR-urilor, practica socială din organizațiile respective duce uneori la renunțarea la aceste mecanisme; este cazul cooperativelor și CAR-urilor din Vrancea, de exemplu, percepute chiar de către membri ca niște organizații de stat, conduse centralizat. De multe ori, există oportunitatea și câteodată este chiar relativ simplu să fie întrunite mai multe principii de ES în funcționarea anumitor organizații, prin dezvoltarea unor laturi noi ale activităților lor. Este cazul serviciilor sociale în cadrul CAR-urilor și al societăților cooperative (pe care numai o mică parte dintre aceste entități le-au

dezvoltat) sau cel al dezvoltării unor activități economice în cadrul CAR-urilor (risc pe care, similar, doar o parte dintre aceste organizații și l-au asumat). Deși acest lucru ar duce la creșterea relevanței entităților respective pentru sectorul ES, acest lucru nu se întâmplă, din motive diverse, cum ar fi lipsa de viziune strategică, criza financiară, lipsa de interes, uneori necunoașterea principiilor ES.

Așa cum este de așteptat, cu cât este vorba despre organizații cu un profil mai apropiat de acela de operator economic, principiile ES sunt în general mai puțin cunoscute. Anumite principii de ES sunt aplicate dinainte să existe acest cadru.

Concluzii generale

Impactul entităților de ES nu se rezumă la reducerea sau la eliminarea dependenței grupurilor vulnerabile de sistemul de protecție socială. Adesea, în ES sunt integrate persoane care nu sunt cuprinse în sistemul de protecție socială sau care este dificil să fie acoperite de acest sistem, precum persoanele care trăiesc în stradă, vârstnicii care nu beneficiază de o pensie, persoanele cu nevoi speciale care nu încasează transferuri financiare.

În această perioadă de criză economică, în care sistemul de protecție socială a fost redus la un nivel minimal, entitățile de ES pot prelua o parte dintre nevoile de suport social care rămân neacoperite. Există județe în care cel mai mare număr de membri se află în cooperativele de credit, în alte județe acest sector este subdezvoltat, iar cel cooperativist se confruntă cu perspectiva disoluției. CARP-urile apar în ipostaza singurelor entități ES funcționale și cu un impact social ridicat. Nu este încă prea târziu să fie valorificată tradiția cooperativismului în România, mai există încă resurse în această direcție, un exemplu elocvent fiind SCM-urile, unele dintre acestea fiind forme competitive din punct de vedere economic și dezvoltând și o serie întreagă de servicii sociale asociate.

Una dintre cauzele problemelor din sectorul cooperatist este scăderea spiritului asociativ, în special în primii ani de după revoluție. A existat o tendință de autonomie a unităților cooperatiste, pe fondul lipsei de competențe în elaborarea unor planuri strategice de dezvoltare integrată în cadrul sectorului.

Practic, societățile cooperative, atât SCM-urile, cât și în special cele de consum, și-au redus în decursul anilor activitatea, unele până la un nivel minim de supraviețuire. Cu toate acestea, sectorul cooperatist păstrează încă un caracter puternic social al activităților. Această concluzie poate fi argumentată și prin simplul fapt că cea mai mare parte a angajaților acestor forme sunt persoane cu vârste mai înaintate, care cu greu și-ar putea găsi un alt loc de muncă. Există însă o serie întreagă de societăți cooperative care mai supraviețuiesc doar din închirierea spațiilor. Este recurentă situația în care reprezentanții entităților de ES reclamă ca un obstacol important în funcționarea acestora lipsa dorinței de a munci a șomerilor și lipsa calificării în meseriile cerute - în ciuda disponibilizărilor, multe dintre SCM-uri se confruntă cu probleme în completarea forței de muncă cu persoane specializate în domeniile respective.

Problema cofinanțării în accesarea de fonduri europene a fost adusă în discuție atât de reprezentanții sectorului cooperatist, cât și de cei ai ONG-urilor; de multe ori, lipsa expertizei și lipsa capacității de cofinanțare duc la abandonarea accesării acestei resurse.

Sectorul ONG

ONG-urile constituite în ultimii 20 de ani care au rezistat din punct de vedere financiar sunt entitățile cu cea mai ridicată flexibilitate; întrucât o parte dintre principiile ES corespund interesului entităților din acest sector, mai ales în privința autosusținerii și a dezvoltării activităților de care să beneficieze grupurile sociale vulnerabile, ONG-urile ar putea fi unul dintre principalii actori în dezvoltarea sectorului ES în România. Unele dintre inițiativa-tivele de ES sunt un rezultat pozitiv neașteptat al crizei economice, care a forțat o serie de ONG-uri să găsească noi surse de finanțare și, în consecință, să inițieze activități generatoare de venit pentru a-și susține serviciile.

Totuși, ONG-urile pot fi considerate doar parțial forme de ES; deși există anumite ONG-uri care satisfac într-un grad mai ridicat criteriile definiției ES, de pildă, principiile alegerii democratice a conducerii prin rotație, acest lucru nu duce la eficientizarea lor, ci uneori la distorsiuni în performarea rolului specific al acestui sector.

Dezvoltarea proiectelor de ES în sectorul ONG este în aproape toate cazurile legată de POSDRU, situația din județele Tulcea sau Giurgiu fiind elocventă pentru ilustrarea acestei idei: în condițiile în care cele câteva ONG-uri care există la nivelul acestor județe nu au accesat fonduri de acest tip, nu există activități de economie socială în cadrul sectorului.

Există județe unde prezența sectorului ONG ca atare este nesemnificativă (Călărași), implicit populația angrenată în forme de ES este cea de membră a SCM sau cea beneficiară de credite cooperatiste.

În multe județe, sectorul ONG este compus din entități mici, care intervin punctual și la nivel local.

O serie de ONG-uri nu sunt interesate de accesarea fondurilor europene, ca urmare a expertizei și a capacității instituționale în general scăzute, pe de o parte, și a prudenței față de birocrăția sistemului de gestionare a acestor fonduri, pe de altă parte.

Fondurile europene au dus la reorientarea activității acelor ONG-uri interesate de accesarea lor, așadar, uneori la schimbarea profilului activității și reconfigurarea grupurilor-țintă; pe de altă parte, fondurile europene au dus la dezvoltarea capacității și a nivelului de resurse în sectorul ONG și la selecția organizațiilor capabile de un management eficient și cu adevărat flexibile în funcționare.

Unele UPA dezvoltate de sectorul ONG nu sunt eficiente din punct de vedere economic, pentru că înființarea lor nu a fost ghidată de principiile pieței, ci de către dezideratul integrării în muncă a grupurilor vulnerabile; multe dintre aceste entități au în prezent strategii de căutare a unei piețe adecvate pentru produsele proprii și, în unele cazuri, de ajustare din mers a procesului de producție pentru a se adapta la cerințele pieței; cu alte cuvinte, miza în cazul acestor entități este asigurarea eficienței economice a activității și, implicit, a sustenabilității.

O comparație între București-Ilfov și celelalte regiuni analizate, Sud-Est, Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia (sub rezerva amintită că analiza situației pentru acestea din urmă se face pornind de la informații culese în 2009), arată clar o importanță mult mai accentuată a sectorului ONG în București, ca actor în dezvoltarea ES. În capitală își au reședința ONG-uri

de dimensiuni mari, cu filiale în țară care uneori dezvoltă proiecte strategice pe teritoriul mai multor județe, proiecte prin care s-au înființat sau urmează să fie înființate numeroase ateliere protejate. La polul opus, regiunile amintite au județe în care sectorul ONG este reprezentat la un nivel rezonabil, dar și județe în care sectorul ONG este aproape inexistent (Tulcea) sau nerelevant din punct de vedere al ES (nu au proiecte de ES).

Asociațiile cooperatiste meșteșugărești

Sectorul SCM-urilor a fost afectat de expansiunea piețelor de servicii și de restrângerea celor de producție, precum și de concurența piețelor externe, cu produse adesea mai ieftine. O parte dintre cooperative nu și-au înstrăinat patrimoniul (cazul Giurgiu), reușind să-și asigure astfel supraviețuirea, dacă nu activitatea eficientă, în timp ce, în cazul altora, interesele economice imediate ale conducerii au dictat vânzarea activelor.

În ceea ce privește domeniul de activitate, chiar dacă există și activități de aceeași natură cu cele desfășurate de cooperativa de consum, precum comerțul cu amănuntul, în cazul SCM, paleta de activități a fost, în mod tradițional, mult mai largă. Chiar dacă o parte dintre societățile cooperative au dat faliment și anumite activități nu mai sunt deloc reprezentate, în prezent, pe lângă comerț, SCM-urile au și activități de prestări servicii și de producție, într-o gamă variată, ce cuprinde mărfuri diverse, de la cuie la mobilier, produse textile ș.a.m.d.

Cooperația meșteșugărească, atât cât a rămas activă, este reorientată pe produse de lohn și pe producția industrială, pierzându-și specificul din trecut de furnizare a unor bunuri adaptate la nevoile specifice și uneori chiar individuale ale beneficiarilor. Destabilizarea cooperației s-a produs la nivelul anilor 1995-1996, când unii meseriași au devenit comercianți (SRL) sau PFA ori s-au pensionat din pricina reglementărilor fiscale. S-a produs un fenomen de decapitalizare, de obicei printr-un management defectuos. Vânzarea de active, lipsa investițiilor sau redistribuirea profitului în loc de reinvestire sunt astfel de exemple. Un efect a fost pierderea stimulentei pentru atragerea tinerilor în sistemul cooperatist, cum ar fi pierderea locuințelor de stat pentru cooperație. Cooperațiile meșteșugărești au pierdut din puterea economică și ca urmare a schimbării profilului pieței și

a neadaptării la această schimbare. Spre exemplu, era firesc să piardă piața specifică acele cooperații care aveau drept obiect de activitate depanarea obiectelor electrocasnice.

Evaziunea fiscală a concurenților anulează practic avantajele comparative care au făcut ca, în primii ani după 1990, cooperația să reziste pe piață - între aceste avantaje, foarte importantă a fost existența unor sedii, a unor magazine proprii, pentru care nu era necesar să fie plătită chirie.

Înainte de revoluție, sistemul SCM oferea și servicii sociale membrilor săi, precum servicii de sănătate gratuite, accesul la activități sportive, accesul copiilor lor la grădinițe gratuite etc. Situația actuală variază mult între județe: există județe (un exemplu fiind Ialomița) în care cooperațiile meșteșugărești oferă servicii sociale (școli de arte și meserii, alocații pentru copiii membrilor cooperatori, activități pentru pensionarii cooperatori, organizarea de momente festive, excursii, mese sociale, case sociale, ajutor la domiciliu pentru vârstnici), dar și județe în care aceste entități se rezumă la desfășurarea activităților economice.

Unele dintre principiile care duceau la performanța foarte bună a SCM-urilor țineau de etatism și nu mai pot fi aplicate: de exemplu, monopolul pe producerea și desfacerea anumitor produse; dacă unul dintre efectele privatizării a fost eliminarea treptată a serviciilor cu caracter social din cadrul SCM, avantajele vechiului sistem, care făceau posibilă, de exemplu, angajarea persoanelor cu handicap exclusiv pentru producerea anumitor mărfuri, nu mai pot fi reproduse.

Acțiunile sociale sunt în general percepute ca posibile și mai necesare ca niciodată, dacă este asigurată premisa eficienței economice; tot la nivel de percepție a membrilor cooperațiști, se consideră că nu este prea târziu să fie valorificată tradiția din România; în acest sens mai există încă resurse în această direcție.

Calificarea forței de muncă pentru a lucra în societățile cooperative este o problemă invocată aproape unanim de reprezentanții acestor structuri; au existat chiar și încercări de creare a unor clase speciale pentru calificarea în meserii cerute în cadrul SCM, dar aceste tentative au fost soldate cu eșec, absolvenții alegând alte profesii ulterior.

CAR

Dacă dezvoltarea sectorului bancar și a creditelor a dus la o oarecare restrângere a sectorului ES mutuale, în special în cazul CARS-urilor, totuși împrumuturile CAR își păstrează avantajele comparative, în principal posibilitatea accesării fondurilor de către populația cu venituri scăzute și aplicarea unor dobânzi mai mici. Se adaugă și posibilitatea accesării rapide a sumelor de bani, factor esențial mai ales în cazul CARP, unde apar frecvent urgențe în vederea rezolvării unor probleme cu caracter medical sau a compensării unor probleme financiare în sezonul rece și în orice alte circumstanțe în care apar cheltuieli neașteptate.

Există uneori tendința, chiar în cazul membrilor acestor structuri, de a percepe atât CAR-urile, cât și societățile cooperative ca „instituții de stat”, responsabilitatea bunei funcționări căzând exclusiv în sarcina președintelui și ignorându-se rolul lor în furnizarea ES.

- CARP

Situația de ansamblu pe toate județele pare a plasa CARP cel mai aproape de definiția ES și la cel mai ridicat nivel de eficiență în activitatea pe care o desfășoară.

Serviciile sociale oferite de alte forme de ES decât ONG-urile se mai regăsesc doar la unele CARP-uri și la unele SCM-uri.

Există și CARP-uri care derulează activități generatoare de venituri: în cazul CARP Vâlcea, cabinete medicale (stomatologie, ecografie, masaj, ortopedie) și servicii auxiliare (coafor, frizerie, croitorie, cizmărie, club, transporturi funerare, comercializare de coșciuge, garnituri și cruci). Din veniturile obținute din aceste activități, se oferă pensionarilor ajutoare pentru achiziționarea de ochelari, pentru tratamente și ajutoare de deces.

- CARS

În ceea ce privește ES, CARS-urile sunt prea puțin relevante, cu excepția activității definitorii, cea de acordare a creditelor. Prin statutul de instituție financiară nonbancară sunt reglementate tipurile de activități care

pot fi derulate. O practică frecventă pentru CARS este menținerea statutului de membru și după pensionare.

Accesul la credite în cazul CARS este uneori foarte dificil, membrii acestor entități desfășurând un fel de anchetă socială cu mijloace nestandardizate, existând necesitatea unor recomandări etc.

Societățile cooperative de consum

Autonomia crescută a societăților cooperative (atât a celor de consum, cât și a celor meșteșugărești) a dus la dispariția unora dintre acestea, adaptarea la noile condiții și supraviețuirea altora, dar și la slăbirea controlului, devalizarea unor patrimonii sau falimente.

Mecanismul democratic “un om, un vot” nu este întotdeauna funcțional. Cooperația de consum era o forță ca patrimoniu și întindere teritorială. Năruirea sistemului a survenit în anii 1990, prin amalgamarea activelor de la cooperația de consum (clădiri, terenuri, depozite etc.) cu partea de credit, respectiv lichiditățile caselor județene ale cooperației de credit în entitatea bancară Bankcoop. În urma falimentului Bankoop, tot acel patrimoniu a fost pierdut și mai există și acum activități de recuperare a prejudiciilor și debitelor create atunci.

În unele județe (Dâmbovița), cooperativa de consum este cea mai importantă entitate de ES, dacă se iau în calcul doar resursele financiare și numărul de membri.

În teritoriu, există situații dintre cele mai bizare, spațiile cooperativelor fiind desființate - atât meșteșugărești, plasate preponderent în mediul urban, cât și de consum (un exemplu este CPADM Vedea; actele pe clădiri s-au pierdut și anumite persoane au reușit să intre în posesia spațiilor deținute de CPADM. Prin închiriere, acești beneficiari privați încasează în prezent venituri prin folosirea unor bunuri care la origine au fost publice, aparținând comunității).

Cooperativele de credit

Dacă în 2000 existau circa 1.100 de entități cooperatiste de credit, au mai rămas 734 la 1 ianuarie 2004, 129 în aprilie 2004 și numai 51 în 2011.

Prin introducerea unor reglementări mai stricte ale BNR, s-au redus structurile prin comasare sau absorbție, rezultând entități mai mari. Cea mai recentă legiferare în acest sens este OUG nr. 99/2006 privind funcționarea instituțiilor de credit și adecvarea capitalului, aprobată de Parlament prin Legea nr. 227/2007.

Apariția și falimentul așa-numitelor bănci populare, care, deși se clamau cooperative de credit, nu aveau nimic în comun cu sistemul cooperatist, au afectat negativ imaginea acestui sistem.

Noul cadru juridic a fost reprezentat de OUG nr. 99/2000 privind organizarea cooperativelor de credit și actualizată în perioada de preaderare la UE prin Legea nr. 200/2002, prin care se intră pe o organizare de sistem bancar.

Fiecare bancă are propria personalitate juridică, dar pentru funcționare este necesară aderarea la o rețea. Singura rețea autorizată, deși au mai fost și alte încercări, este Creditcoop. Este singura entitate bancară cu capital social variabil (în aceasta se reflectă specificul cooperatist), fiind a 7-a entitate bancară din țară ca valoare a activelor. La fiecare 2-3 județe există în subordonare o agenție Creditcoop, cu rol de coordonare a băncilor cooperatiste.

Există județe (Teleorman) în care cooperativa de credit acordă facilități pentru tratamente, studii, agricultură.

UPA

Profilul activităților UPA este foarte diferit la nivelul județelor analizate: microfermă, atelier de tâmplărie, servicii de curățenie, linie de îmbuteliere vin, fabricare de lumânări și decorațiuni, mică tâmplărie, mică croitorie, echipament de protecție industrială, tricotaje, ambalaje de carton, reciclarea de calculatoare, servicii IT și de tipărire, instalații, prelucrare mase plastice, mici reparații electromecanice sau ceasornicărie și în mult mai mică măsură activități de tip industrial etc.

Cele mai multe au ca beneficiari persoane cu dizabilități, dar există și inițiative în acest sens în care să fie cuprinse alte persoane: romi (Soros), persoane cu cazier, tineri care ies din sistemul de protecție socială.

Inițiativa înființării acestor entități vine din sectoare diferite: sectorul public (DJASPC), ONG, SCM, firme (fără a generaliza, acestea din urmă sunt în multe cazuri doar modalități de maximizare a profitului firmei, fără a dezvolta cu adevărat ateliere protejate).

Miza înregistrării sub formă de UPA a firmelor o constituie scutirea de impozit pe profitul reinvestit în cazul unităților care au cel puțin 30% din personalul angajat persoane cu handicap sau care contractează produsele și serviciile UPA.

Este importantă distincția între UPA active și pasive. Ultimele sunt centre de zi în fapt, unde se desfășoară anumite activități ocupaționale, se obțin anumite produse, dar vandabilitatea produselor este scăpată din vedere. Între cele active, este importantă diferența între cele care reușesc să se autosustină și cele care nu reușesc acest lucru sau îl realizează doar parțial.

Există anumite forme de pregătire în muncă a persoanelor cu handicap în cadrul UPA care nu sunt relevante pentru integrarea lor pe piața muncii; unele dintre acestea trebuie promovate ca atare, fără pretenția utilității comerciale a activității desfășurate.

Alte forme de ES

Societățile cooperative agricole au trebuit să depășească un mare handicap datorat imaginii negative pe care o aveau membrii comunității față de fostele CAP-uri. Pe parcursul acestui proces, oamenii au fost încurajați să se implice în gestionarea propriilor bunuri, în creșterea competitivității muncii prin asocierea cu alți proprietari de terenuri, de animale, ceea ce a condus în timp la crearea simțului proprietății, pierdut în perioada comunistă.

În Vâlcea au fost identificate 7 obști, dar nu este limpede în ce măsură sunt acestea relevante pentru sectorul ES, în condițiile în care funcționează ca niște societăți comerciale și nu acordă nici măcar prețuri preferențiale la cumpărarea produselor de către membri.

Apar menționate și forme mai îndepărtate de ES, cum ar fi activități lucrative inițiate de reprezentanții instituțiilor publice sau servicii sociale oferite de anumite firme (Argeș, Gorj).

Grupuri de beneficiari ai entităților de economie socială

Există o puternică disparitate între populația rurală și cea urbană în ceea ce privește cuprinderea în forme de ES. În mediul urban se concentrează cele mai multe forme de ES, respectiv ONG, CARS, CARP, cooperativele de credit, SCM și cele de credit, în timp ce în mediul rural nu sunt active decât societățile cooperative de consum, de multe ori chiar și acestea din urmă pe cale de disoluție.

Nu există o prioritizare adecvată a intervenției asupra diferitelor grupuri vulnerabile în funcție de nevoile de la nivelul județului.

Fondurile europene nerambursabile în ES au reprezentat un punct de atracție pentru sectorul ONG, care a depus o serie de proiecte pe axa 6.1. Trebuie precizat că această opțiune implică adesea și o schimbare la nivelul beneficiarilor serviciilor sociale oferite de sectorul nonprofit, focalizarea mutându-se pe grupurile eligibile în cadrul acestei axe, mai ales în cazul organizațiilor mici, total dependente de finanțările europene.

Așa cum este de așteptat, ONG-urile furnizoare de servicii sociale intervievate au în prezent ca beneficiari grupuri dintre cele mai variate, însă numărul persoanelor acoperite prin programe este în general redus. Grupurile de beneficiari de servicii sociale inițiate de sectorul ONG variază la nivel de județ în funcție de profilul celor câteva ONG-uri active. Spre exemplu, în Buzău sunt adresate persoanele cu handicap, minoritatea roma și persoanele care au părăsit sistemul instituționalizat; în Giurgiu, beneficiarii sunt persoanele aflate în sărăcie, copiii exploatați, persoanele cu dizabilități, șomerii; în Vâlcea, beneficiarii direcți ai activităților de ES sunt persoanele cu handicap, persoanele sărace, femeile singure, tinerii din instituții de protecție a copilului, bătrânii din mediul rural, bătrânii cu venituri mici.

Nu întotdeauna suportul social pe care îl necesită aceste grupuri se pretează la dezvoltarea unor proiecte de ES. Harta proiectelor de ES inițiate de sectorul ONG în județele analizate pare să indice grupul persoanelor cu dizabilități ca grup-țintă prioritar pentru acest tip de proiecte. Poate că una dintre explicații o constituie dispariția sistemului de integrare în muncă a acestor persoane în cadrul SCM, sistem funcțional înainte de revoluție, în condițiile unei economii etatiste centralizate.

Nici populația de etnie romă, nici femeile în general nu constituie un grup aparte de interes/de beneficiari/de membri pentru structurile de ES analizate. Acest lucru creează riscul perpetuării unor forme de excluziune. În măsura în care aceste grupuri sunt excluse (vezi cazul romilor - excluși în mare măsură de la piața muncii), ele vor fi excluse și de la serviciile CAR sau de la accesul la credite. Romii sunt totuși un grup-țintă important în continuare pentru sectorul ONG, în București existând proiecte dedicate acestora pentru înființarea unor întreprinderi sociale.

În timp ce, în cazul ONG-urilor, beneficiază de activități de ES grupurile-țintă ale proiectelor, în cazul CAR-urilor și al societăților cooperative este vorba chiar despre membrii acestor organizații. Astfel, se poate considera că nu doar pensionarii sunt un grup cu risc ridicat, ci și angajații societăților cooperative, ca urmare a vârstei lor ridicate și a nivelului scăzut de educație, factori care îi predispun la excluderea de pe piața muncii în cazul desființării acestor structuri.

În CAR-uri și în special în CARP-uri se grupează cel mai mare număr de beneficiari comparativ cu alte entități ale ES, dar reprezentarea acestora per ansamblu ca o categorie vulnerabilă nu este întotdeauna adecvată. Totuși, serviciile sociale oferite prin aceste structuri au un impact foarte important asupra acestei populații.

Băncile cooperatiste au un număr mare de membri, dar relațiile dintre aceste instituții și propriii membri nu sunt caracteristice ES, ci mai degrabă asimilabile principiilor de operare ale sectorului bancar.

Există forme de ES unde beneficiari direcți nu sunt doar membrii, ci și familiile acestora (beneficii pentru copiii membrilor anumitor cooperații).

IV.2. PROFILURI JUDEȚENE ALE ECONOMIEI SOCIALE

Cosmin BRICIU

Mihnea PREOTESI¹

Prezentarea profilului județelor din punct de vedere al ES urmărește să ilustreze eterogenitatea ridicată la nivel teritorial din punct de vedere al prezenței și modului în care operează diferitele entități ale ES.

Aceste profiluri vor fi realizate analizând, la nivel județean, entitățile de ES, după următoarele criterii: eficiența economică, eficiența socială, gradul de adresabilitate către persoane/grupuri vulnerabile. Vom distinge între beneficiile acordate membrilor acestor entități de ES și cele acordate beneficiarilor care nu sunt membri. Există județe pentru care este disponibilă mai puțină informație și sunt mai slab dezvoltate din perspectiva formelor de ES active, precum Dâmbovița sau Teleorman. Secțiunile județene sunt organizate astfel: scurtă descriere a situației ES la nivel de județ și concluzii. Nu toate județele din regiunile cuprinse în cercetare sunt acoperite de analize, pentru unele informația fiind considerată insuficientă, iar RD București-Ilfov prea vastă și cu prea multe structuri de ES pentru a putea fi caracterizată fără o cercetare care să-i fie dedicată.²

¹ Acest capitol a fost realizat pe baza diagnozelor la nivel de județ și a studiilor de caz la nivel de entitate de economie socială, realizate de către Filip Alexandrescu, Daniel Arpinte, Cosmin Briciu, Gabriela Dima, Eugen Glăvan, Simona Ilie, Flavius Mihalache, Adina Mihăilescu, Gabriela Neagu, Adriana Neguț, Claudia Petrescu, Mihnea Preotesi, Iulian Stănescu, Simona Stănescu.

² În schimb, multe dintre studiile de caz la nivel de organizație se referă la entități de ES active în București.

IV.2.1. Argeș

În județul Argeș au fost identificate toate entitățile de ES incluse în eșantionul de studiu, cele mai multe dintre ele desfășurând activități diverse și profitabile.

Principalii furnizori de servicii sociale la nivelul județului sunt DGASPC, AJOFM și ONG-urile, asociațiile și fundațiile. În județ își desfășoară activitatea un număr de 27 de asociații, ONG-uri, fundații acreditate, dar și altele care nu au primit acreditare – până la 34 de astfel de instituții (date din ultima statistică realizată la nivelul Direcției, în 2007).

La nivelul principalilor furnizori de servicii sociale s-au derulat sau sunt în derulare programe și proiecte de suport pentru categoriile defavorizate de populație (persoane sărace, copii exploatați, persoane cu dizabilități, șomeri etc.). Aceste programe și proiecte sunt finanțate prin fonduri proprii, prin finanțare externă sau prin sponsorizări. De exemplu, DGASPC a fost partener în proiecte cu finanțare externă prin care a achiziționat locuințe pentru persoanele instituționalizate care au împlinit vârsta de 18 ani atât în municipiul Pitești, cât și în Curtea de Argeș și Mioveni. În parteneriat cu autoritățile locale, s-a reușit deschiderea unui centru pentru persoanele cu dizabilități în comuna Pietroșani.

Atelierul protejat “Împreună”, care în prezent funcționează ca o entitate de sine stătătoare, a fost realizat inițial cu sprijinul Direcției de Asistență Socială și Protecția Copilului din Argeș. Președintele atelierului protejat “Împreună” susține că, în condițiile actuale din România – economice, sociale și legislative – ES este o intenție frumoasă, de dorit, dar greu, dacă nu imposibil de transpus în practică. Dificultatea provine, în opinia multor intervievați, și din lipsa resurselor financiare. Multe entități de ES s-au aflat în situația ca, după ce s-au epuizat fondurile accesate prin diverse programe, să nu-și mai poată continua activitatea pentru că nu au identificat alte surse de finanțare, acesta fiind și unul dintre motivele pentru care și interesul pentru a accesa astfel de fonduri este scăzut.

CAR-ul pensionarilor din Pitești, pe lângă împrumuturile pe care le acordă membrilor săi, a deschis în spațiul unde își desfășoară activitatea o unitate de frizerie/coafor și una de croitorie, în care sunt practicate prețuri

foarte mici la care au acces nu doar membrii, ci toată populația. Pe viitor, CAR-ul intenționează să deschidă și un cabinet medical – medicină de familie – la care să aibă acces doar persoanele cu venituri foarte mici.

Cea mai mare parte a entităților de ES își au sediul central și își desfășoară activitatea în mediul urban, mai ales în municipiul reședință de județ. Există însă și filiale ale acestora în celelalte orașe din Argeș, mai ales în Curtea de Argeș și în Mioveni, precum și ONG-uri care, deși își au sediul în urban, desfășoară activități în mediul rural.

O nemulțumire exprimată de reprezentanții unor ONG-uri este legată de colaborarea dintre instituții în ceea ce privește oferta de locuri de muncă, mai ales pentru persoanele cu dizabilități, și de oferta educațională care nu este adaptată cerințelor indivizilor și nici cerințelor pieței. O altă nemulțumire a asociațiilor și ONG-urile vizează existența unor asociații și fundații în spatele cărora se desfășoară activități economice ale unor grupuri de interese, care afectează imaginea ONG-urilor care oferă cu adevărat servicii sociale persoanelor aflate în dificultate.

Numărul beneficiarilor entităților de ES din județul Argeș diferă de la o entitate la alta în funcție de tipul de servicii oferite, de aria de acoperire a acestora ș.a.m.d. Cel mai mare număr de beneficiari, de ordinul sutelor de mii, se înregistrează în cazul cooperativelor de credit, al celor de consum și al CAR-urilor. Pentru a atrage și mai mulți clienți, cooperativele de credit au încheiat contracte cu companiile de telefonie mobilă, Electrica și Distrigaz, pentru a permite clienților acestora să-și achite facturile prin această bancă. Bani alocăți prin APIA sunt virați tot prin conturile acestei bănci, mai ales că instituția are sedii și în mediul rural. Criza economică i-a afectat indirect din cauza devalorizării monedei naționale și a creșterii șomajului, ceea ce a dus la creșterea numărului restanțierilor.

Atelierul protejat „Împreună” a reușit să-și extindă serviciile la nivelul întregului județ, oferind suport nu doar persoanelor cu handicap locomotor, ci și persoanelor în vârstă, care nu se mai pot deplasa, dar care, din punctul de vedere al Casei de Asigurări de Sănătate, nu se califică pentru a beneficia de suport.

Gradul de implicare a beneficiarilor în activități de ES este scăzut. Atelierul protejat „Împreună” a condiționat alocarea sprijinului de implicarea civică a beneficiarilor: orice beneficiar are obligația de a depune o cerere de sprijin la Casa de Asigurări de Sănătate, în scopul de a produce o presiune asupra acesteia pentru a aloca mai multe fonduri acestei categorii de populație.

Reprezentanții AJOFM consideră că o mai mare implicare a beneficiarilor s-ar realiza dacă ar exista un control mai eficient al activității desfășurate de către aceștia (muncă în folosul comunității). Fără acest control (tip de activitate desfășurată, număr de ore, numărul beneficiarilor care au prestat același tip de activitate etc.), există riscul demotivării populației în a-și căuta un loc de muncă, fapt care accentuează dependența de ajutorul social și creșterea sărăciei populației.

Instituțiile administrației locale, precum Primăria Bascov, și instituțiile județene, precum Direcția Județeană de Asistență Socială și Protecția Copilului (DJASPC), rămân totuși cele mai active prin proiectele pe care le desfășoară în favoarea persoanelor defavorizate.

În evaluarea eficienței activității, fiecare entitate se raportează la situația proprie și la dificultățile concrete care apar: probleme cu dreptul de proprietate asupra terenurilor, în cazul societăților cooperative de consum, taxe și impozite prea mari, modificarea condițiilor de creditare, în cazul cooperativelor de credit; reprezentanții acestora consideră că vor pierde o parte importantă dintre clienți pentru că pensiile sociale nu vor mai fi eligibile pentru acordarea de credit.

Perspectivile domeniului ES sunt, la nivel declarativ, favorabile, pentru că *“activitățile de ES au ca efect nu doar îmbunătățirea condițiilor de viață ale persoanelor defavorizate, ci, în final, ale întregii populații”* (reprezentant DJASPC), însă în practică nu se întrevăd mari șanse de dezvoltare a acesteia, cel puțin la nivelul județului Argeș.

Concluzii

Deși județul Argeș are un potențial economic relativ important, activitățile de ES nu par a atinge un nivel ridicat de dezvoltare. Sectorul

ONG, dezvoltat din punct de vedere cantitativ, nu poate totuși concura cu prestațiile oferite beneficiarilor aparținând unor grupuri vulnerabile de către instituții ale administrației locale sau instituții județene, precum DJASPC sau AJOFM. Entitățile ES din județul Argeș pot fi clasificate astfel:

a. Entități cu impact social mare pentru propriii membri și ne semnificativ pentru nemembri, cu excepția membrilor de familie ai celor dintâi. Alte caracteristici ale acestor entități, din care fac parte SCM și cele de consum, sunt următoarele: activitatea este eficientă din punct de vedere economic, adresabilitatea către grupurile vulnerabile este redusă; numărul de membri este relativ scăzut. Societățile cooperative de consum par a avea un impact social mai mare asupra membrilor, având în vedere faptul că aceștia activează în mediul rural, într-un mediu social defavorizat.

b. Entități cu impact social mare pentru reprezentanții anumitor categorii de beneficiari nemembri, aparținând unor grupuri vulnerabile, însă cu o adresabilitate redusă și desfășurând activități fără finalitate economică - în această categorie intră ONG-urile ce prestează servicii și acordă beneficii sociale grupurilor vulnerabile din județul Argeș. Aceste ONG-uri funcționează în parteneriat cu DGASPC, depind de sponsorizări, având o autonomie financiară redusă, și nu desfășoară activități de ES.

c. Entități cu impact social mare, cu adresabilitate mare față de anumite categorii de persoane vulnerabile (pensionarii cu pensii mici), cu beneficii direcționate strict către membri și, în unele cazuri, către rudele de gradul întâi ale acestora, dar cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de alte categorii de persoane vulnerabile, având o eficiență economică relativ mare și o eficiență socială foarte mare, dar focalizată doar pe anumite grupuri - în această categorie intră CARP-urile și băncile cooperatiste.

d. Entități cu eficiență socială scăzută, cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de reprezentanți ai grupurilor vulnerabile, mai mult sau mai puțin viabile din punct de vedere economic, dar fără o vocație socială importantă - în această categorie intră CARS-urile.

e. O entitate ce desfășoară activități de ES și, în prezent, singura reprezentantă a acestei categorii identificată la nivelul județului este

atelierul protejat „Împreună”. Chiar dacă, inițial, a fost creat “sub umbrela” DGASPC Argeș, în prezent are autonomie financiară și decizională și poate fi considerat un bun exemplu de furnizor de ES. Se adresează persoanelor cu handicap, beneficiarii activității sale fiind și membri, și nemembri ai organizației. Atelierul este sustenabil din punct de vedere economic și are o eficiență socială ridicată, dar focalizată doar pe această categorie de persoane vulnerabile.

IV.2.2. Buzău

Pe baza analizei informațiilor referitoare la activitatea ONG-urilor, cooperativelor și CAR-urilor din județul Buzău, au fost selectate 10 entități reprezentative din punctul de vedere al obiectivelor proiectului. Cu excepția societăților cooperative agricole, toate celelalte entități de ES sunt prezente și în județul Buzău.

O evaluare generală a entităților de ES selectate pune în evidență atât elemente comune, cât și elemente care le diferențiază. Toate entitățile selectate pentru această analiză sunt organizații private, cu personalitate juridică și oferă servicii unor categorii de populație vulnerabile (persoane cu handicap, pensionari) sau unor categorii de populație cu risc social – persoane cu venituri reduse, șomeri etc.

O altă caracteristică comună o constituie activitatea economică desfășurată și faptul că profitul este orientat spre furnizarea de servicii beneficiarilor sau membrilor acestor organizații.

Entitățile de ES din Buzău prezintă și elemente care le diferențiază: amploarea activității desfășurate, tipul de servicii furnizate, categoriile de beneficiari. Din punctul de vedere al activității economice, un ONG care se adresează persoanelor cu handicap are o activitate economică de o amploare mai redusă comparativ cu un CAR cu peste 20 000 de membri și desfășoară o activitate continuă de marketing și publicitate în vederea atragerii de noi membri cotizanți. În ceea ce privește tipul de servicii furnizate beneficiarilor, constatăm că acestea sunt diferite, chiar dacă este vorba despre același tip de entitate de ES, și puternic influențate de capacitatea managerială a echipei care le conduce. În timp ce membrii unui

CAR de salariați beneficiază doar de împrumuturi financiare pe termen scurt și mediu, membrii CAR-ului de pensionari au și alte beneficii decât accesul la împrumuturi financiare: servicii medicale gratuite oferite în incinta CAR-ului, spații și echipamente pentru petrecerea timpului liber, ajutor material la sfârșit de lună sau la sfârșit de an (sume de bani, alimente, haine etc.).

Raportat la contextul analizei noastre, în județ există un număr ce poate fi apreciat ca mediu de ONG-uri ce oferă servicii sociale, a căror activitate este concentrată pe satisfacerea nevoilor anumitor categorii vulnerabile: persoane cu handicap; minoritatea roma; persoanele care au părăsit sistemul instituționalizat (case de copii).

Cu excepția câtorva ONG-uri centrate pe problematica romilor, nu există alte organizații de acest tip care să utilizeze etnia, categoria socio-economică, profesională, mediul rezidențial ca niște criterii de eligibilitate relevante pentru serviciile proprii. Celelalte ONG-uri active în județ oferă servicii persoanelor care prezintă un handicap fizic sau psihic, celor care au părăsit sistemul instituționalizat sau în varianta combinată: persoane cu handicap care au părăsit sistemul instituționalizat. Atât minoritatea roma, cât și celelalte categorii de populație către care se îndreaptă serviciile oferite de ONG-urile din Buzău fac parte din categoria grupurilor vulnerabile. Este demonstrat faptul că apartenența la minoritatea roma în România se asociază cu un nivel scăzut de pregătire școlară și profesională, deci cu șanse reduse de a avea un loc de muncă, cu o stare de sănătate precară, cu probleme de locuire etc. Sistemul educațional din România, dar și cel de protecție socială și piața forței de muncă oferă șanse foarte reduse de dezvoltare persoanelor cu handicap fizic sau psihic, astfel că orice formă de handicap, fie ea și ușoară, reprezintă un factor de risc de excludere nu doar pentru persoana care se confruntă cu această deficiență, ci și pentru familia acesteia. Tipul de servicii pe care-l oferă aceste ONG-uri diferă foarte mult de la o entitate la alta, la fel și amploarea activității desfășurate.

ONG-urile care au ca grup-țintă minoritatea roma sunt mai puțin dezvoltate – număr redus de personal, resurse financiare mai limitate - și acoperă nevoile de bază ale acestei categorii de populație: sprijin pentru obținerea de documente (certificat de naștere, carte de identitate etc.).

Pentru a desfășura aceste activități, ONG-urile sunt în relație de colaborare cu instituțiile administrative locale. Desfășurarea unor activități de sprijin mai complexe (sprijin material-financiar, de exemplu) presupune întotdeauna suport din partea altor ONG-uri și asocierea cu alte instituții publice sau private etc. În ultimii ani, aceste ONG-uri, în asociere cu alte instituții, au intrat în competiția pentru accesarea de fonduri europene nerambursabile, familiarizându-se astfel cu ES.

Un exemplu de succes în ceea ce privește creșterea adresabilității către persoane din aceeași categorie de vulnerabilitate socială este cel oferit de ONG-ul "1 Iunie 2001". Pe de o parte, membrii acestuia beneficiază cu prioritate de sprijin în obținerea unor dispozitive care să le ușureze viața de zi cu zi (fotolii rulante, ghete ortopedice, cârje etc.). Pe de altă parte, prin activitatea desfășurată de ONG-ul "1 Iunie 2001", beneficiile furnizate depășesc limitele județului: traducerea programului de știri de pe postul public de televiziune în limbaj mimico-gestual este rezultatul demersurilor făcute de către acest ONG, de care beneficiază întreaga populație cu acest handicap din România.

O altă distincție este dată de posibilitatea de a deveni membru al unei entități de ES. Dacă în cazul unui CAR – de exemplu, CAR „Ductil” Buzău – calitatea de membru este acordată tuturor cetățenilor României care au împlinit vârsta de 18 ani, au un venit și își plătesc cotizația, în cazul unui alt CAR de salariați – CAR Poșta Română Buzău – calitatea de membru este dată doar angajaților de la Poșta Română Buzău.

Sectorul cooperatist se află și în județul Buzău într-un declin accentuat, început odată cu trecerea la economia de piață, la începutul anilor '90. Una dintre cele mai vechi cooperative din județul Buzău și una dintre puținele SCM care au rezistat de-a lungul timpului tuturor schimbărilor socioeconomice și politice din țară este societatea cooperativă meșteșugărească Atcom Buzău.

Concluzii

Profilul ES în județul Buzău este comun cu cel al altor județe slab dezvoltate economic și care prezintă și o slabă dezvoltare a sectorului ES.

Odată cu declinul activității cooperărilor de consum și al celor meșteșugărești, și aici, ca și în alte județe în care acest declin a fost unul important, principalele entități furnizoare de ES sunt, în prezent, CAR-urile, cele pentru pensionari având un număr mare de membri (20.000 cel mai mare dintre ele), o mai mare eficiență socială și adresabilitate către o categorie vulnerabilă, cea a pensionarilor cu venituri mici.

O caracteristică a județului ar fi și faptul că aici încă există un CAR de salariați care reușește să își mențină un număr mare de membri (10.000), ceea ce CAR-urile din celelalte județe nu prea mai reușesc să realizeze.

Pentru celelalte categorii vulnerabile există inițiative punctuale, materializate prin activitățile ONG-urilor din județ, al căror impact social este slab eficient din punctul de vedere al numărului de beneficiari, dar concentrat pe anumite categorii cu grad mare de vulnerabilitate socială. Nu au fost identificate activități de ES desfășurate de ONG-uri.

O excepție în ceea ce privește gradul de adresabilitate o reprezintă acțiunea ONG-ului „1 iunie 2001”. Acesta a reușit să se adreseze, indirect, unui număr foarte important de beneficiari. Traducerea programului de știri de pe postul public de televiziune în limbaj mimico-gestual a reprezentat un rezultat al demersurilor făcute de către acest ONG, rezultat de care beneficiază întreaga populație cu handicap auditiv din România.

IV.2.3. Călărași

Gradul de cunoaștere a problemelor sociale, a mărimii și dispersiei teritoriale a grupurilor cu risc de excluziune socială în județ este unul redus. Acest fapt este propriu pentru județele mici, cu putere economică redusă, preponderent rurale. În județul Călărași există foarte puține ONG-uri și ateliere protejate. Contextul economic nu oferă premise de sustenabilitate, în afara dezvoltării unei activități economice proprii a organizației respective. Într-un județ sărac, externalizarea și apoi menținerea captivă de o finanțare publică imprevizibilă și precară nu pot oferi resurse veritabile de incluziune socială.

Oarecum surprinzătoare poate fi considerată menținerea unor forme de organizare economică de tip vechi, precomunisme, care au supraviețuit însă condițiilor obiective și/sau problemelor de management din tranziție.

Aceste entități – cooperatiile meșteșugărești și cele bancare – au potențial, dar și imaginea unor instituții învechite. Prima asigură o inserție profesională bazată pe competențe și aptitudini, a doua poate fi o sursă de microcreditare. Ambele au o vocație socială și democratică în luarea deciziilor, ceea ce le apropie de tipul ideal al ES.

Cooperatiia meșteșugărească a pornit *„de la moștenirea meșteșugului din tată în fiu, fiind oameni de toate formele, toate meseriile”*, conform președintelui Atcom Călărași, membru afiliat UCECOM. Forma de organizare la nivel județean datează din 1949. În perioada anilor 1956-1959, au fost desființate de către regimul comunist unele cooperatii vechi (ca entități), însă membrii cooperatori au rămas.

Se spune că în cooperatiie *„niciun meseriaș nu o duce rău”* și că *„intră cine poate”*, perioada până la obținerea calității depline de membru fiind de 2 ani, timp în care se lucrează și se depune capital. *„Cooperatiia e ca o familie mai mare”*, având o puternică dimensiune socială. Relațiile de muncă sunt specifice sistemului cooperatiiei meșteșugărești, deoarece *„la noi salariatul e și patron”*.

În prezent, sunt peste 200 de membri cooperatori la nivel județean, față de 2.100 în 1990. Contrastul cu situația din prezent este și mai puternic în cazul capacității de atragere de dinainte de 1989. În perioada anilor 1982/3, la nivelul sistemului cooperatiiei meșteșugărești din Călărași, au intrat ca noi membri 26 de ingineri și 180 de absolvenți de școli de arte și meserii. Existau forme de sprijin ale inserției profesionale: locuință de stat cu chirie mică pentru cooperatiști, mobilă în condiții de creditare foarte accesibile (o cameră mobilată gratuit de cooperatiie).

În prezent, funcționează 5 SCM-uri, două de gradul 2 și trei de gradul 1 (primele sunt membre ale ultimelor). Distribuția teritorială este astfel: în Călărași – (1) Atcom, (2) „Borcea” Călărași, (3) „Dunărea” Călărași, în Oltenița – (4) „Constructorul”, (5) „Dunărea” Oltenița. Călărașiul, prin Atcom, a preluat și Cooperativa Lehliu. Cele 5 cooperatii sunt legate între ele prin membrii cooperatori comuni, cea mai importantă entitate fiind Atcom, care este și cea afiliată la nivel județean la UCECOM.

Cooperația meșteșugărească a pierdut membri și importanță economică în perioada tranziției ca urmare a trei factori: (1) tehnologia, (2) regimul fiscal și (3) decapitalizarea.

(1) Din punct de vedere tehnologic, orientarea cooperatistă a slăbit prin trecerea la alt model de activitate, mai industrial (lohn, de exemplu). Cererea de produse la comandă, cu un grad înalt de prelucrare în funcție de nevoile personale ale clientului a scăzut. Se preferă acum bunuri produse în masă, mai ieftine. Un episod ilustrativ este cel al desființării unității de producție specializate în mantale pentru unitățile militare, unde erau angajate peste 50 de persoane cu handicap. După renunțarea la serviciul militar obligatoriu, armata a suspendat comenzile, reprezentantul acesteia afirmând că „după ce am intrat în NATO, nu mai avem nevoie de haine făcute de handicapați”. Alt exemplu este dispariția ceasornicarilor, publicul preferând ceasuri electronice ieftine și mai puțin rezistente.

(2) Destabilizarea cooperației s-a produs prin 1995-1996, când unii meseriași au devenit comercianți (SRL) sau PFA ori s-au pensionat din pricina reglementărilor fiscale. Impunerea caselor de marcat și a altor reglementări de natură fiscală a reprezentat o serie de costuri pe care cooperaștii nu le mai puteau susține din veniturile curente.

(3) S-a produs un fenomen de decapitalizare, de obicei printr-un management defectuos. Vânzarea de active, lipsa investițiilor sau redistribuirea profitului în loc de reinvestire sunt astfel de exemple. Un efect a fost pierderea stimulentei pentru atragerea tinerilor în sistemul cooperatist, cum ar fi pierderea locuințelor de stat pentru cooperație.

În perioadele grele, cooperația a putut supraviețui, în general, prin acumulările (de capital) pe termen lung. În funcție de manageri, cooperațiile au rezistat, ba chiar au prosperat. Factorii favorizanți în acest sens au fost: politica de finanțare, deținerea de spații, implicarea în afaceri, evitarea decapitalizării, menținerea de investiții prin reinvestirea profitului. Ca rezultat, cooperația e recunoscută drept competitor pe piață.

Principalele activități economice ale cooperației meșteșugărești în prezent sunt: confecțiile (se realizează și export, prin „Dunărea” Oltenița), frizerie-coafură, service auto, confecții metalice, construcții, amenajări

interioare, artizanat. Domeniile cu pierdere de activitate și personal în ultimii ani au fost munca la domiciliu (artizanat, cartonaj, plicuri) și depanări radio-TV. Atragerea de finanțare prin proiecte europene s-a încercat la Atcom prin POS-CCE.

Acțiunile sociale sunt posibile dacă cooperarea o duce bine. Sunt apreciate ca fiind mai necesare ca niciodată. Destinațiile sociale ale activității economice a cooperăției sunt gestionate de Consiliul Social, respectiv: școli de arte și meserii, alocații pentru copiii membrilor cooperatori, activități pentru pensionarii cooperatori, organizarea de momente festive/excursii. Au loc regulat sărbătorirea membrilor și mese tradiționale (cel puțin trei pe an).

Prin Consiliul Social al Cooperăției este redirecționat cel puțin 15% din profit către: ajutor de înmormântare, boală, pachete pentru grădinițe (Lehliu), Zilele pensionarilor (160-170 de pachete pentru pensionarii cooperatiști). Proiectele sociale de viitor includ construcția de locuințe sociale, case pentru copii. În prezent, cel mai important este proiectul centrului economic-social: spațiu cu cantină (mese sociale), club. *„Noi trecem prin viață, dar e important și ce rămâne”* (președinte Atcom).

Funcționarea cooperăției se bazează pe un mecanism decizional specific. În conducerea activității umane în general, *„controlând economic, controlezi votul”*, spune președintele Atcom. În cooperare se practică „un om, un vot” (Cooperativa „Borcea” Călărași) sau votul după părți sociale. A doua formulă este mai adaptată la nevoia de management, la nevoile practice și la disponibilitatea pentru social a oamenilor. Per ansamblu, atmosfera e cu totul alta decât la o firmă, deoarece există și părțile indivizibile. Mecanismul de funcționare a ridicat probleme în relația cu băncile și partenerii de afaceri din cauza structurii stufoase și nepredictibile a conducerii în cazul „un om, un vot”. Dacă sunt câțiva membri cooperatori cu părți sociale semnificative, care formează, reunite, un pachet de control, atunci partenerii de afaceri cunosc clar pe cine pot avea drept interlocutori de încredere.

În prezent, Legea nr. 1/2005 a clarificat regimul proprietății membrilor, dar se poate spune că regimul de bază al cooperăției a rămas același ca în 1877. Cel mai important aspect a fost regimul juridic de proprietate.

La preluarea întreprinderilor de stat, se cer bani și se oferă patrimoniul. În cazul cooperăției, s-a oferit doar dreptul de folosință. Deci poate rămâne fără spații, terenurile fiind ale statului. Consiliul local poate cere aceste spații sau pot apărea acțiuni de revendicare. Cooperăția de consum a fost cea mai afectată, rezultând litigii de patrimoniu. În comparație cu cooperăția de consum, cooperăția meșteșugărească a avut un număr mai redus și, fapt mai important, mai coeziv de membri. Patrimoniul SCM a fost mult mai redus decât al cooperăției de consum, de unde tentații mai puține pentru un management defectuos și un atu în plus la partea de competențe și aptitudini.

Legea nr. 346/2004 a fost cea prin care cooperățiile au dobândit acces la formele de sprijinire de către stat a IMM-urilor. *„Unele unități cooperatiste din țară au apelat, dar în Călărași nu e nevoie”*, apreciază președintele Atcom. Ajutoare de stat benefice au fost: inserția profesională a tinerilor absolvenți, facilitarea relației cu banca, încadrarea profesională a persoanelor de peste 45 de ani.

Avantajele calității de membru al Uniunii Naționale a Cooperăției Meșteșugărești (UCECOM) sunt în principal relațiile interumane, existența unui spațiu de contacte de afaceri, schimbul de informații, cunoașterea unor oportunități de afaceri.

Pentru următorii 15 ani, se prevede o extindere, o consolidare a cooperăției la nivelul Călărașului. Principalele proiecte în acest sens sunt cele de construcție a unei grădinițe, a unui centru social pentru pensionarii cooperatori și a unui cartier de locuințe sociale. *„În cooperăție cine intră și se adaptează și vede părțile bune rămâne”*. Este importantă creșterea, educarea în spiritul ajutorului semenilor: *„de când te naști până mori, ai nevoie de cooperăție”*, consideră președintele Atcom. O provocare rămâne depășirea imaginii de „instituție comunistă”, de structură economică învechită, depășită, în rândul autorităților, în special al organelor fiscale. Termenul fiind „comunist”, cooperăția a devenit indezirabilă, *„cu imagine de spații incomode, mizere, venituri mici, dar realitatea e contrară”*.

În urma tranziției, cooperativele de credit au devenit bănci cooperatiste. Singura entitate de acest fel din județul Călărași este Banca Cooperatistă „Record” Călărași.

Istoricul activității bancare de tip cooperatist pornește de la principiul cooperatist al formării de patrimoniu prin aportul membrilor cooperatiști, în funcție de puterea economică a fiecăruia, în vederea satisfacerii nevoilor economice și sociale ale acestora. Indiferent de valoarea părților sociale echivalente acestui raport între părțile sociale, dreptul de vot este unul singur. Așadar, un om, un vot. Cooperația de credit a luat naștere pentru facilitarea plăților către cooperația de consum, fiind coordonată de o casă județeană, care se află, la rândul său, în cooperare cu casa județeană a cooperației de consum.

În ceea ce privește structura organizatorică, adunarea generală este forul de conducere format din toți membrii cooperatori, pe principiul „un om, un vot”, indiferent de valoarea părților sociale deținute. Adunarea alege un consiliu de administrație format dintr-un număr impar de membri, fiecare dintre membri având o pregătire profesională adecvată. Consiliul de administrație desemnează conducerea executivă, condusă de un director general.

Banca Cooperatistă „Record” Călărași are peste 16.500 de membri cooperatori, acoperind județele Călărași și Ialomița. Cuprinde patru agenții: Călărași, Oltenița, Jegălia și Căzănești (Ialomița). Entitatea actuală a fost formată prin absorbția celorlalte de către Banca Cooperatistă „Record” Jegălia. Organizarea este piramidală, având la bază puncte de lucru, care conțin minimum un referent și un operator de ghișeu. La vârful piramidei este adunarea generală, care desemnează un consiliu de administrație format din cinci membri și o conducere executivă cu doi directori (unul general și unul adjunct). Personalul totalizează 90 de salariați.

Activitatea de creditare este concentrată pe credite pe termen scurt și mediu pentru nevoile de consum personale (reparații, vacanțe, studii) până la 20.000 lei. Practic, banca acoperă o nișă de care marile bănci cu capital extern nu sunt interesate: oferirea de servicii în mediul rural sau pentru nevoi personale de valoare redusă. Banca Cooperatistă „Record” este cotată în top 10 membri al Creditcoop.

Specificul cooperatist se regăsește și în următoarele elemente: nu se percep comisioane pentru rambursarea anticipată; se acordă înlensniri la plată; nivel atractiv pentru depozite, fără obligativitatea constituirii unuia

pentru a deveni membru cooperator; dobândă accesibilă percepută la împrumuturi; avantaje suplimentare pentru categoria de clienți speciali (salariați, conducerea băncii).

Banca oferă ajutoare pentru școlile din mediul rural pentru festivități, bunuri, serbarea pomului de Crăciun (în parteneriat cu mediul de afaceri local). Viziunea băncii pornește de la conștiința că are răspundere față de oameni și trebuie să lase ceva în urmă.

Punctul slab al sistemului băncilor cooperatiste este văzut de președintele băncii ca fiind lipsa de omogenitate la nivel național. În România, fondurile derulate nu sunt ridicate ca valoare. Spre diferență, în Austria și Ungaria, sistemul bancar cooperatist este bine văzut și sprijinit de stat, existând și o tradiție puternică în acest sens. Austria, prin Raiffeisen și Volksbank, oferă exemple de succes.

Uniunea Județeană a Cooperăției de Consum Călărași nu reprezintă o entitate economică semnificativă. Arhiva se află în comuna Borcea. Patrimoniul cooperăției de consum a fost grav afectat în perioada tranziției de expunerea Bankcoop și de managementul defectuos. Activele din patrimoniu au fost înstrăinate sau se află în paragină. O mică parte a rămas, iar Uniunea subzistă prin chiriile percepute pe respectivele spații.

Uniunea Județeană a CARS-urilor ființează din 1949. În 1990 erau peste 100 de CAR-uri ale salariaților (maximum a fost de 120). În prezent, 33 sunt active. La nivel județean, valoarea activelor acestora este de peste 6 milioane lei. Organizația este afiliată la Uniunea Națională a Caselor de Ajutor Reciproc ale Salariaților București. Dintre organizațiile membre, cele mai puternice CAR-uri sunt: CAR Învățământ, cu 1190 de membri; CAR Spital, cu 708 membri; CAR Consid - 470 de membri. Prin comparație, CARS din Combinatul Călărași avea peste 4000 de membri înainte de 1989. Conform președintelui organizației, declinul CAR-urilor a fost cauzat de pierderea locurilor de muncă. În prezent, spațiile în care funcționează sunt după regula „fiecare pe unde poate”. Condițiile de creditare sunt avantajoase, cu DAE 10-12%, maximum 14%. Cotizația este între 10 și 50 lei. 90% dintre împrumuturi sunt pe termen scurt, pentru rezolvarea unor probleme personale curente. Suma împrumutată este, în medie, de 2-3000 lei.

Asupra perspectivelor, președintele UJCAR consideră că „dacă nu se bagă politicul și băncile, dacă suntem lăsați în pace, merge acceptabil”. Punctul slab al CAR este că „nu ne putem capitaliza din cauza dobânzilor mici”. Dacă ar fi mai multe locuri de muncă, CARS-urile s-ar putea dezvolta. Patronii sunt reticenți față de existența unor CAR-uri.

La capitolul legislație, este important să nu fie asimilat cu statutul de bancă, iar CAR să rămână instituție nonprofit și deci să nu plătească impozit pe profit. O măsură încurajatoare ar fi constituirea de depozite de la membrii CAR. În condițiile în care patronii nu vor CAR, ar fi o idee obligația de a constitui unul la peste 50 de angajați. Patronii spun că fluctuația de personal este prea mare și ei nu vor să se complice, nu își dau seama de impactul social. Unii patroni “de suflet” înțeleg utilitatea CAR.

CARP Călărași a fost creată în 1952 cu numai 36 de membri. În prezent are 6.562 de membri, 5 salariați și 15 colaboratori externi (casieri). 90% dintre membri au pensii lunare sub 500 lei. Pentru înscriere este necesar doar talonul de pensie. Spațiul de funcționare este proprietatea CARP, la parterul unui bloc, la care se construiește o anexă de 40 mp cu sprijinul Consiliului Local. Organizația este afiliată la Uniunea Națională a CARP, beneficiind de asistență nerambursabilă și de la Uniunea Generală a Pensionarilor. Structura de conducere este formată din adunarea generală și consiliul director, numit de aceasta. Consiliul reunește președintele, vicepreședintele și trei consilieri (de la Crucea Roșie și de la organizațiile de pensionari).

Structura veniturilor este formată din cotizații și depuneri la fond. Cotizațiile sunt în valoare de 1% din pensia lunară. Se oferă o dobândă de 8-10% la depozit și 10% la credit. Profitul este redistribuit membrilor sub forma unui ajutor nerambursabil, suplimentat de o contribuție de la Uniunea Pensionarilor. Împrumuturile oferite lunar variază în intervalul 300-700, cu o medie de circa 1600 lei. Suma totală împrumutată este de circa 750.000 lei. Fondul rulat de CARP este de 3,7 milioane lei, fiind cel mai puternic CAR din județul Călărași. Pe partea de cheltuieli, nu sunt probleme deosebite la recuperarea de debite, grație unui contract cu Casa Județeană de Pensii. CARP desfășoară și alte activități economice, precum frizerie și coafură, plus spațiu de închiriat la CARP Oltenița și venituri de la

cei care nu sunt membri CARP, din utilizarea serviciilor oferite la Clubul Pensionarilor și închirierea carului mortuar.

Acțiunile sociale includ ajutorul financiar în caz de deces și rambursarea unei cote-părți din biletele de tratament (20 lei). Se oferă și car mortuar gratuit membrilor. Activitățile culturale cuprind: cor, dansuri, schimburi culturale cu Silistra, biblioteca CARP și organizarea de excursii la mânăstiri.

Organizația are colaborări cu Protoieria, care oferă sala pentru adunări generale, spații de expoziție, acțiuni culturale (spectacole), cu autoritățile locale care oferă spații (Consiliul Local) și fonduri (Consiliul Județean). Membrii avocați pensionari oferă consiliere juridică.

Bethany House România, principalul ONG acreditat ca furnizor de servicii de asistență socială din județul Călărași, a luat ființă în 2000, fiind o casă de tip familial care găzduiește 12 copii. Serviciul este acreditat, primind vizite regulate de la Inspekția Socială. Este angajat permanent un singur asistent social, ajutat de 6 voluntari, până în 36 de ani, în principal femei, dar și bărbați. A fost o intenție de a oferi servicii și pentru bătrâni, dar prima încercare nu a avut succes. În comuna Ciocănești ființează o minifermă la care sunt angajați copii cu dizabilități care ies la 18 ani din sistem și un adăpost oferit ca donație. Ferma deține 600 de capete de păsări, viței și porci, dorindu-se să aibă și rol de suport economic al activității sociale. Organizația se bazează pe fonduri trimise din SUA de către enoriași ai Bisericii Bethania.

Principalii parteneri ai fundației sunt: DGASPC, care sesizează cazuri de copii care au nevoie de adăpost sau de familii nevoiașe pentru ajutoare, CCAPC – Consiliul de Sprijin în Educația Școlară, care oferă sprijin pentru copiii de vârstă școlară prin serviciile oferite gratuit de un psihopedagog, asociația „Noi Orizonturi”, neacreditată ca furnizor de servicii sociale, dar care oferă servicii de grădiniță cu program special unde sunt primiți și copii cu dizabilități, Grădinița nr. 3 „Amicii” Călărași, care oferă cadouri pentru copii și prilejul participării la evenimente artistice, precum și „Agora”, organizație pentru persoanele adulte cu handicap din Călărași.

Conform asistentului social, desfășurarea activității este foarte dificilă, din pricina dependenței de sponsorizările din afară și de bunăvoința voluntarilor. Având în vedere situația economică din SUA, sponsorizările au scăzut semnificativ. Un punct de sprijin este miniferma de la Ciocănești, dar care se confruntă cu lipsă de personal. Cele mai mari satisfacții sunt date de persoanele de 18 ani care merg mai departe la un centru universitar. O problemă deosebită, semnalată și de DGAPSC, este dată de cazurile de delincvență juvenilă, provenite din familii marginalizate.

Organizații reprezentative ale pensionarilor s-au reunit în cadrul Consiliului Județean al Persoanelor Vârstnice în mai 2004, respectiv: două organizații sindicale de pensionari, două organizații de veterani de război, CARP, o asociație a militarilor în rezervă și în retragere. Toate aceste organizații reprezintă circa 15.000 de membri. Fiecare organizație are sediu propriu.

Afilierile sunt la Federația Națională a Sindicatelor Pensionarilor din România, Federația „Unirea” a Pensionarilor din România, Uniunea Națională a Veteranilor de Război, Asociația Națională a Cadrelor Militare în Rezervă și în Retrageră „Alexandru Ioan Cuza”.

Structura veniturilor cuprinde: cotizații (în cazul organizațiilor sindicale); sume virate de la Consiliul Național al Persoanelor Vârstnice pentru plata telefonului și, înainte de criză, 400-450 lei trimestrial pentru birotică; sponsorizări de la partide politice (organizarea de întâlniri electorale cu toți candidații) și mediul de afaceri (sponsorizările au totalizat 20 000 lei în ultimii 5 ani), donații ale Primăriei.

Principalele activități includ următoarele:

- Amenajarea căminelor pentru bătrâni - s-a făcut la inițiativa pensionarilor, cu sprijinul Consiliului Local și al Prefecturii. Primul cămin a fost dat în folosință în 2008 la Oltenița, cu 28 de locuri, următoarele în comuna Unirea, în comuna Vâlcele și în Călărași, cu un total de 85 de locuri. Pentru acestea, s-au primit fonduri și de la MMFPS.

- Centrul Social (proiect inițiat); ideea proiectului este de a folosi fosta unitate militară Călărași pentru un cămin de bătrâni, o secție de geriatrie, o unitate medico-socială, cu sprijin de la Primărie și Consiliul Local, Prefectură, Consiliul Județean. Armata și-a dat acordul pentru donarea terenului și clădirilor. Se caută sprijin și de la Fundația „Acțiunea Civică” din București pentru a înființa și o microfermă.
- Au fost construite cu fonduri de la Consiliul Județean două unități medico-sociale în Călărași și Oltenița, cu câte 20 de locuri fiecare, pentru a degreva spitalele pe timp de iarnă.
- Centrul social de zi reprezintă o investiție de 23.000 euro prin Fundația „Acțiunea Civică”, cu spațiul dat de Primărie, drept de folosință prin CARP, în care se organizează activități culturale, sporturi, dansuri etc.

Principalii parteneri sunt din sectorul public (Consiliul Local, Consiliul Județean, Agenția Județeană pentru Prestații Sociale), din mediul privat (SC de servicii medicale la domiciliu „Brotac Center”, SC „Prefab” Călărași) și Atcom – Cooperativa Meșteșugărească Călărași.

Județul Călărași concentrează peste 60% din populație în mediul rural. Condițiile de relief și climă au favorizat exploatațiile agricole de mare întindere și formarea unor puternice societăți agricole. Un astfel de exemplu este dat de comuna Independența. În comună a existat o societate cooperativă de consum: frizerie, tâmplărie, reparații, magazin. Din cauza managementului prost, cooperativa de consum aproape că s-a dizolvat. Trăiesc din chirii, din spațiile pe care le mai au utilizabile. Doar forma agricolă de cooperare a prosperat sub forma societăților agricole.

Concluzii

Județul Călărași este slab urbanizat, profilul său economic fiind predominant agricol. Cu toate că, la fel ca în majoritatea județelor predominant rurale, există o tradiție în ceea ce privește funcționarea unor forme ale ES, precum cooperativa de consum, în prezent acestea se află într-un declin economic accentuat, aflându-se în pragul dispariției totale. Cooperatiile meșteșugărești, concentrate în zona urbană și mai ales în

Călărași, orașul reședință de județ, deși au cunoscut o importantă reducere a activității și a numărului de membri după 1990, reușesc să se mențină pe linia de plutire.

Sectorul ONG-urilor, deși este slab dezvoltat, oferă totuși un exemplu de bună practică în ES, prin Bethany House Romania, care desfășoară activitate economică în scop social, prin ferma de la Ciocănești.

Entitățile cu impact economic și social major în județul Călărași sunt CARP-urile, care au și o adresabilitate ridicată către grupul vulnerabil al pensionarilor cu pensii mici, CARS-urile, cu impact social mai redus și adresabilitate mai scăzută către grupurile vulnerabile, și Banca cooperatistă „Record”, foarte eficientă din punct de vedere economic și care are un impact social important prin nișa pe care o acoperă în domeniul creditării, fiind singura instituție de credit care acordă credite în mediul rural.

Un specific al județului Călărași îl reprezintă, pentru mediul rural, (re)valorificarea unei forme asociative precum cea a cooperativelor agricole, unele dintre acestea reușind să fie moderat profitabile și să asigure membrilor lor o valorificare superioară a terenului agricol, impactul social fiind unul destul de important pentru cooperatorii cu venituri precare.

IV.2.4. Constanța

Județul Constanța este considerat unul dintre cele mai dezvoltate ale țării, fiind, conform statisticilor oficiale, județul cel mai urbanizat și pe primul loc între județe în ceea ce privește contribuția la PIB-ul României. Dezvoltarea turismului și activitatea portuară au un impact direct asupra disponibilității locurilor de muncă și a standardului de viață.

Acest context economic favorabil creează premisele unei dezvoltări a sectorului ES. Din analiza datelor reiese că, într-o perspectivă comparativă, se poate considera că aceste premise sunt valorificate într-o măsură relativ mare, nivelul de dezvoltare al domeniului ES fiind unul ridicat în raport cu majoritatea județelor incluse în această analiză.

Sectorul cooperatist

Deși, ca în toate județele țării, și în Constanța cooperarea a cunoscut un oarecare declin după 1989, acest domeniu continuă să aibă și în prezent

o importanță relativ mare, cel puțin ca număr de entități, chiar dacă nu poate concura din punct de vedere economic cu firmele mari din județ, precum Șantierul Naval Constanța.

În prezent, funcționează 48 de SCM-uri, majoritatea în Constanța. Mai există SCM-uri și în Mangalia, Eforie Nord, Năvodari, Cernavodă, Neptun. În județul Constanța funcționează 17 cooperative de credit: în comparație cu cooperatiile meșteșugărești, acestea sunt mai echilibrat distribuite pe medii de rezidență. De asemenea, funcționează 19 societăți cooperative agricole, cele mai multe dintre toate județele țării. Un declin mai accentuat au suferit, după 1989, cooperativele de consum (vezi caseta de mai jos).

1989 - În județ existau 62 de societăți cooperative de consum asociate în UJCC.

1997 - În județ existau 34 de societăți cooperative de consum asociate în Federala Județeană a Cooperativelor de Consum Constanța, iar în 2001 doar 23 de cooperative de consum asociate.

2005 - În județ existau 14 Consumcoop, societăți cooperative de gradul I, și o societate cooperativă de gradul II, asociate în Uniunea Județeană a Cooperatiei de Consum Constanța.

Consumcoop există în localitățile: Basarabi, Cogealac, Crucea, Hârșova, Mangalia, Medgidia, Mihail Kogălniceanu, Negru Vodă, Nicolae Bălcescu, Ovidiu, Săcele, Topraisar, Tuzla, Tomis.

În prezent, în județ mai funcționează 10 societăți cooperative meșteșugărești, majoritatea în mediul rural.

ONG-uri

În județul Constanța există câteva zeci de ONG-uri, o parte importantă dintre acestea oferind servicii sociale pentru persoane aparținând unor grupuri vulnerabile. Grupurile vulnerabile pe care este focalizată în mod predilect activitatea acestor ONG-uri sunt persoanele infestate cu HIV, tinerii ce părăsesc sistemul de protecție socială și persoanele cu dizabilități.

Consiliul Județean Constanța în parteneriat cu Asociația de Dezvoltare Durabilă a județului Tulcea au lansat proiectul „Acces pe piața muncii, consiliere, training și informare continuă pentru incluziunea socială a grupurilor vulnerabile și dezavantajate social din județele Tulcea și Constanța”. Obiectivul general îl constituie derularea unor acțiuni și activități comune, menite să conducă la crearea de noi locuri de muncă pentru tinerii de peste 18 ani care părăsesc sistemul de protecție socială. În grupul-țintă al proiectului se regăsesc și membrii familiilor cu mai mult de doi copii în întreținere, inclusiv familiile monoparentale din județele Tulcea și Constanța. Proiectul își propune să-i ajute să dobândească competențe și abilități cerute pe piața muncii, pentru ca aceștia să-și poată găsi mai ușor un loc de muncă. Vor fi organizate campanii de conștientizare, instruire, orientare și formare profesională, activități de mentorat și practică profesională pentru 100 de tineri din grupul-țintă. Se vor organiza programe de formare pentru specialiștii implicați în sistemul serviciilor sociale, prin susținerea de cursuri speciale de formare (50 de persoane), sesiuni de instruire privind combaterea fenomenului discriminării la locul de muncă (700 de persoane: 600 de specialiști implicați în sistemul serviciilor sociale și 100 de persoane din domeniul ES).

Unul dintre ONG-urile furnizoare de ES în județ este Fundația „Alături de Voi” (ADV) România, filiala Constanța. Fundația are sediul principal la Iași și sucursale în orașele Constanța și Târgu Mureș și are preocupări în domeniul ES de 3 ani, timp în care a creat 11 UPA. Sub denumirea „Util Deco”, acestea funcționează în Iași, Constanța, Mureș. În total, 29 de persoane cu handicap sunt angajate în cele 11 unități.

Impactul social asupra beneficiarilor acestor programe este unul important, aceștia învățând pentru prima dată ce înseamnă să fii angajat și să ai responsabilități, aceste UPA reprezentând o formă importantă de integrare pe piața muncii a tinerilor cu dizabilități, precum și a tinerilor infectați cu HIV. Deși, la modul ideal, angajarea în UPA ar trebui să aibă rol de pregătire și adaptare a beneficiarilor pentru integrarea pe piața liberă a muncii, realitatea arată că persoanele cu dizabilități au puține șanse de a se angaja în altă parte decât UPA.

Obiectivul ADV, prin înființarea „Util Deco”, este lupta pentru reducerea dependenței față de sistemul de protecție socială a persoanelor cu dizabilități, fie instituționalizate, fie din afara sistemului de protecție. ADV desfășoară în 2011 un proiect cu fonduri structurale FSE POSDRU, "Primul pas spre o viață independentă". Unul dintre obiectivele proiectului este acoperirea unui număr de 312 beneficiari din rândul tinerilor (80 de tineri infectați HIV/SIDA, 15 tineri care au părăsit sistemul instituționalizat de protecție a copilului, 217 tineri care provin din medii sociale sărace, inclusiv tineri sănătoși, frați, surori ai tinerilor infectați HIV) din județele în care ADV are activitate: Iași, Constanța și Mureș. Tinerii vor fi formați, specializați, în 11 ateliere vocaționale protejate, în domeniile: legătorie manuală, utilizare a noilor tehnologii, pictură, artă meșteșugărească, croitorie și confecționare de lumânări decorative. Prin consiliere, vor fi sprijiniți să se angajeze pe piața liberă a muncii și în UPA ale ADV. Un alt grup vizat prin proiect îl constituie specialiștii din ES, angajați ai instituțiilor publice, ONG-uri sau firme, care pot beneficia de formare în domeniu, de cunoașterea modelelor de bună practică prin schimburi de experiență în țară și în străinătate, în vederea dezvoltării de ateliere protejate/ateliere de terapie ocupațională/UPA în instituțiile pe care le reprezintă.

Asociația „Speranța”, activă în ES, are ca obiect de activitate ocrotirea bolnavilor cu SIDA din județul Constanța. Scopul organizației a fost și este asigurarea unei vieți cât mai aproape de normal pentru copiii/tinerii seropozitivi orfani/abandonați. Acțiunile lor se axează pe integrarea socioprofesională, învățarea autogospodăririi, autoîntreținerii, dar și orientarea profesională, pentru a găsi un loc de muncă și pentru a duce o viață independentă. Asociația „Speranța” are două centre: centrul de pregătire pentru o viață independentă (găzduire, îngrijire personală și asistență medicală primară; consiliere socială; integrare comunitară), realizat din 2005, și centrul de orientare profesională “Arico” (orientare și integrare profesională; sprijin și orientare pentru integrarea profesională), din 2006. Ambele funcționează în comuna Kogălniceanu, județul Constanța. Ambele centre găzduiesc tineri seropozitivi.

CAR-uri

Ca și în celelalte județe analizate, și în Constanța datele din cercetarea de teren relevă impactul social foarte mare al CAR-urilor pentru

pensionari, în raport cu cele pentru salariați, a căror activitate pune accent într-o mult mai mică măsură pe dimensiunea socială, care rămâne un obiectiv secundar. CAR-urile pentru salariați, importante din punctul de vedere al numărului de membri și în județul Constanța, funcționează ca niște bănci cu dobânzi mai mici și cu condiții de acordare a împrumuturilor ceva mai flexibile pentru membri. CAR-urile pentru pensionari au, după cum aminteam, o mult mai pronunțată dimensiune socială, dar și o mai mare deschidere către activități de ES. Cea mai mare dintre acestea din urmă, CARP Constanța, are în prezent peste 13 000 de membri. Categoriile defavorizate de beneficiari sunt pensionarii săraci. După declarațiile liderului, cel puțin 60% dintre beneficiari au o pensie de sub 500 lei: *“mulți au pensia sub 500, și 500 lei e mult... au 350 d-ăștia cu ajutor social. Au avut 200, că n-au muncit, sau au muncit la negru și nu s-a contabilizat la pensie, așa că sunt oameni d-ăștia necăjiți. Uite, vă spun cinstit, vine Paștele, sunt mai mulți oameni care vin să se împrumute... au copii la studenție la București, cumpără lemne pentru sobă, că nu toți stau la bloc, stau la casă. Vine Crăciunul, mai iau și ei un gogoșar, tot se simte... la noi sunt două perioade: o perioadă mai ușurică, între 1 și 15, că nu vin pensiile, pensiile vin după 15-30. După 15-30 vin și ei să-și facă anumite împrumuturi... la casierie sunt patru fete: două cu normă întreagă, 2 cu juma' de normă. Alea cu jumate vin după 15, când vine poporu'...”*

Inputul financiar al CARP-ului într-un an este în medie de 500.000 de lei noi. O parte din bani se duc către plata personalului angajat, a impozitelor la stat, a investițiilor în reparații, îmbunătățiri. Cealaltă categorie de cheltuieli o reprezintă împrumuturile rambursabile și nerambursabile. CARP oferă două tipuri de beneficii: împrumuturi rambursabile și ajutoare nerambursabile. Cele nerambursabile se referă la un ajutor pentru medic sau alte cheltuieli, precum deplasări la tratament etc. Este în valoare de 40 de lei, pe baza chitanței care atestă plata.

Fiecare membru are dreptul în plus la 3 ajutoare nerambursabile pe an. Acest tip de ajutoare funcționează de 2-3 ani și se oferă: de Paște, de Ziua pensionarului (1 octombrie) și de Crăciun. Se oferă pentru 100 de persoane câte 40 lei, pe baza următoarelor condiții: să aibă pensia mai mică de 500 lei și să nu mai fi luat ajutorul în ultimii 2 ani. Cotizația fiecărui membru este de 3 lei pe lună. Nivelul împrumutului rambursabil este de

maximum 3 ori suma acumulată din cotizația respectivului membru. Un alt ajutor nerambursabil este cel de deces. Suma dată este în funcție de vechimea ca membru, plafonul minim fiind 1000 lei. Din 13000 de membri, mortalitatea este de aproximativ 500 de membri pe an.

Există și unii beneficiari, puțini la număr, rău platnici. Aproximativ 110 de membri au oprire din pensie pentru recuperarea banilor datorăți, prin colaborarea cu Casa de Pensii din Constanța. CARP recuperează banii prin Casa de Pensii în rate, ceea ce reprezintă un impediment pe termen scurt. Numărul celor care se împrumută este cam de 7-8000 din cei 13 000, dintre aceștia numai aproximativ 100 fiind rău platnici.

CARP Constanța este membră a Federației Pensionarilor "Omenia" din București. În sediul CARP funcționează o frizerie și o croitorie, ambele într-un regim semiformal de ES, practicând prețuri mici și oferind servicii doar membrilor, profitul fiind împărțit între meseriașii pensionari și CARP.

"Avem frizerie pentru membri, cu un frizer care tunde cu 4 lei, nu cât ia în oraș. Deci avem frizerie... ce se întâmplă... El este pensionar, conform legilor, nu-i angajat cu carte de muncă. Mă, omule, tunzi cu 4 lei, nu cu cât e la piață și... din ce câștigi mata, eu nu te controlez, 60% iei tu, 40% mi-i dai mie. Am sus și cizmărie, și croitorie și vin oamenii... vii cu carnetu' și cu pantalonii și zici: «coase-mi-i!»" (președinte CARP).

Concluzii

În contextul județelor cuprinse în această analiză, județul Constanța poate fi considerat unul dintre cele în care sectorul ES este relativ dezvoltat.

Pe de altă parte, în județul Constanța există o discrepanță importantă între adresabilitatea grupurilor vulnerabile din mediul urban față de cele din mediul rural. Unul dintre furnizorii tradiționali de ES, SCM-urile, funcționează aproape în totalitate în mediul urban și mai ales în orașul reședință de județ, s-a adaptat mai bine la economia de piață în raport cu cooperatiile de consum, care funcționează în mod tradițional în mediul rural și care au cunoscut un declin important după 1990.

În condițiile în care oportunitățile de acces pe piața muncii sunt mult mai reduse în rural, faptul că aici mai funcționează mai puțin de o cincime

dintre cooperațiile de consum care existau în 1990 reprezintă un element ce contribuie la creșterea vulnerabilității sociale a unei părți importante a locuitorilor rezidenți în rural. Pentru a compensa această vulnerabilitate a accesului pe piața muncii, există preocupări precum cele materializate în proiectul ce urmează a fi implementat de Asociația Comunelor din România, incluzând și câteva localități rurale din județul Constanța: Castelu, Chirnogeni, Cumpăna, Dobromir și Independența.

Activitatea ONG-urilor furnizoare de ES se focalizează preponderent pe două categorii de beneficiari, urmărind un scop comun, și anume scăderea gradului de dependență socială a acestor persoane vulnerabile și favorizarea incluziunii sociale, fie că este vorba despre persoane cu handicap, fie că este vorba de persoane infectate cu virusul HIV.

Forma prin care se realizează acest obiectiv este cea a creării, sub “umbrela” acestor ONG-uri, a unor centre rezidențiale și a unor UPA. Chiar dacă impactul pentru beneficiarii acestor servicii sociale poate fi unul important, numărul foarte redus de beneficiari face ca impactul social să fie unul mic, iar adresabilitatea către grupurile vulnerabile scăzută.

Grupul vulnerabil pentru care există cei mai eficienți furnizori de ES este, ca și în cazul majorității celorlalte județe incluse în analiză, cel al pensionarilor cu pensii mici, iar entitatea furnizoare cea mai eficientă din punctul de vedere al impactului social și al adresabilității către acest grup de persoane vulnerabile este CARP-ul. Beneficiile sociale sunt însă direcționate doar către membri, adresabilitatea către nemembri fiind nulă.

IV.2.5. Dâmbovița

CARP-ul deservește câteva sute de mii de pensionari de la nivelul întregului județ. CARS-urile, CARP-urile, dar și cooperativele de credit au suficiente resurse pentru a satisface toate cererile care au venit din partea membrilor. CARP-urile și CARS-urile, dar și cooperativele de credit obțin venituri din dobânzi la conturile deținute în bănci, constituite din fondurile membrilor, dar și din dobânzile la împrumuturile acordate membrilor. Societățile cooperative de consum au unități proprii de producție și desfacere a mărfurilor (comerț cu amănuntul, producție de mobilier), fie pe piața internă, fie pe piața externă, practică un TVA mai redus la vânzarea

produselor, au inițiat și deschis în Târgoviște magazine de tip economat; societățile cooperative de consum își măsoară rezultatele în funcție de profitul anual, care, la nivelul anului 2008, a situat Cooperativa de Consum Dâmbovița pe primul loc în județ la categoria societăți mijlocii; de departe, Cooperativa de Consum este entitatea care dispune de cel mai mare patrimoniu, număr de membri și resurse financiare dintre entitățile de la nivelul județului Dâmbovița.

Deși puține la număr, se poate considera că aria de acoperire a asociațiilor și ONG-urilor, atât în ceea ce privește categoriile de populație, cât și aria geografică, este extinsă la nivelul județului. Ele oferă cursuri de formare, recalificare profesională, consultanță psihologică și obțin profit din vânzarea produselor fabricate în ateliere proprii.

Asociația "Sprijin pentru Șomeri" din municipiul Târgoviște este una dintre cele mai active din punct de vedere al programelor desfășurate, al proiectelor și resurselor atrase prin programe cu finanțare externă.

În mediul rural, asociațiile identificate satisfac nevoile socioeconomice ale membrilor lor și plătesc serviciile solicitate de la alte instituții (transport, folosirea utilajelor în desfășurarea activităților lor în folosul membrilor, marcaj, tăiere etc.), prin reținerea unei cote-părți din produsele de pe proprietățile membrilor (în cazul de față, masă lemnoasă sau fructe).

Opinia unanim împărtășită de către toți cei intervievați este că implicarea persoanelor defavorizate în acest tip de activitate este și va rămâne la un nivel scăzut, atât timp cât persoanele defavorizate beneficiază de indemnizații, ajutoare de stat, alocații de sprijin. De exemplu, atât DGASPC, cât și AJOFM au subliniat faptul că persoanele cu dizabilități au refuzat ofertele de locuri de muncă atunci când au existat.

Concluzii

În cadrul ES din județul Dâmbovița, există mai multe categorii de entități:

- a. Entități cu impact social mare pentru propriii membri și nesemnificativ pentru nemembri, cu excepția membrilor de familie ai celor dintâi. Alte caracteristici ale acestor entități, dintre care fac

parte cooperativele de consum, sunt următoarele: activitatea este foarte eficientă economic, adresabilitatea către grupurile vulnerabile este redusă; numărul de membri este relativ scăzut. Societățile cooperative de consum par a avea un impact social mai mare asupra membrilor, având în vedere faptul că acestea activează în mediul rural, într-un mediu social defavorizat.

- b. Entități cu impact social mare pentru reprezentanții anumitor categorii de beneficiari nemembri, aparținând unor grupuri vulnerabile, însă cu o adresabilitate redusă și desfășurând activități fără finalitate economică – în această categorie intră ONG-urile ce prestează servicii și acordă beneficii sociale grupurilor vulnerabile din județul Dâmbovița. Există grupuri sociale vulnerabile pentru care aceste entități au o adresabilitate mai mare și față de care acțiunea lor este mai eficientă ca impact social. Pentru județul Dâmbovița, aceștia par a fi șomerii.
- c. Entități cu impact social mare, cu adresabilitate mare față de anumite categorii de persoane vulnerabile (pensionarii cu pensii mici), cu beneficii direcționate strict către membri și, în unele cazuri, către rudele de gradul întâi ale acestora, dar cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de alte categorii de persoane vulnerabile, având o eficiență economică relativ mare și o eficiență socială foarte mare, dar focalizată doar pe anumite grupuri - în această categorie intră CARP-urile.
- d. Entități cu eficiență socială scăzută, cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de reprezentanți ai grupurilor vulnerabile, mai mult sau mai puțin viabile din punct de vedere economic, dar fără o vocație socială importantă – în această categorie intră CARS-urile.

IV.2.6. Galați

Județul Galați a avut în secolul trecut o tradiție importantă în ceea ce privește cooperatiile meșteșugărești, precum și cele de consum. După 1990 însă, ca și în alte județe ale țării, activitatea cooperatiilor se reduce

semnificativ, multe cooperative dau faliment și dispar, altele se comasează, iar numărul de membri cooperatori descrește continuu în fiecare an.

Cooperațiile de consum

Sectorul cooperației de consum a intrat după 1990 într-un declin accentuat, rezultatul fiind o diminuare a numărului de cooperative de la 64 în 1990 la 15 în 2011. Numărul de cooperatori a cunoscut o scădere și mai drastică - de la 4000 de cooperatori în 1990, au mai rămas în prezent doar 326. Așadar, „după '90, nu s-au adaptat cooperativele la economia de piață...” (contabilă șefă, Uniunea Județeană a Cooperativelor de Consum).

Între cauzele declinului amintit, persoana citată mai sus consideră ca foarte importantă concurența neloială făcută de evazioniștii fiscali, în special în domeniul comerțului cu amănuntul, sector de bază tradițional al activității cooperativaților de consum.

Comasarea și restrângerea numărului de cooperative au căpătat o dinamică accentuată, începând din 1994: „de prin '94 a început comasarea lor pentru că nu mai făceau față... în primul rând, nu se mai făcea față datorită concurenței neloiale, de care ne izbim la ora actuală. Deci, la noi... Atât timp cât la mine vine și mă verifică de 100 de ori pentru orice nimic, iar alături vezi că nu se duce niciodată. Și îmi zice al meu... haideți să vedeți că nu are casă de marcat, nu are autorizație sanitară. Noi avem un supermarket acolo, iar în fața noastră funcționează unul... vai de capul lui, fără autorizație. N-are grup sanitar, n-are nimic (...) eu vă spun în cunoștință de cauză. La ora actuală, în România este 80% evaziune fiscală. Deci vă dau scris pe ce vreți dvs. Noi nu ne permitem să luăm nici măcar o cutie... Nu, domnule, dar aici nu sunt eu patronul la toți, nu-mi permit să bag marfă câtă vreau eu sau să o vând fără acte și să bag banii în buzunar. Nu există! Este proprietate colectivă!” (idem)

Un moment important în evoluția sectorului cooperatist l-a constituit anul 2005, când, odată cu reorganizarea fostei federații Federalcoop în actuala Uniune Județeană, s-a produs și o reorganizare la nivelul fiecărei cooperații de consum. Una dintre modificări a vizat actualizarea valorii părților sociale rămase încă, la acel moment, la valoarea lor din 1990, adică 10 lei vechi. Cei care nu au vrut să plătească minimum 20 de lei noi, adică

valoarea actualizată a unei părți sociale, au părăsit atunci cooperativa, numărul de membri scăzând imediat după 2005 la mai puțin de jumătate.

O altă cauză a scăderii eficienței activității cooperativațiilor de consum o reprezintă proasta administrare și, în multe cazuri, primatul interesului personal în fața celui colectiv. Această stare de lucruri a fost facilitată de schimbările legislative care au dus la o slăbire a controlului exercitat de structurile organizaționale, gândite inițial să aibă un rol important în acest sens – este vorba de Uniunile Județene și de structura centrală, CENTROCOOP. Noua lege din 2005, cu completările ulterioare, „*parcă dă prea multă larghețe cooperativelor în privința patrimoniului... care s-a cam distrus. Nefiind organe de drept, noi nu putem să ne implicăm în activitatea lor. Noi putem să facem cel mult niște recomandări și atâta tot. Deci nu poți să-i sancționezi cu ceva. Și legea, la fel... nu ai mijloace prin care să-i tragi la răspundere!*” (contabilă șefă, Uniunea Județeană a Cooperatiilor de Consum).

Așadar, unul dintre efectele slăbirii acestui control care și-a pierdut corelativul coercitiv este disiparea patrimoniului, activele cele mai importante ale cooperativațiilor fiind vândute în ultimii ani sub presiunea intereselor administratorilor, necenzurați nici de presiunea exterioară a organelor de control, nici de cea interioară, a membrilor cooperatori. Ultimii ar fi, conform opiniei intervievaților, ușor de manipulat, în sensul că nu au o viziune pe termen lung și se mulțumesc cu ce „pică” din aceste vânzări, iar o eventuală opoziție este ușor de contracarat, în condițiile în care majoritatea votanților poate ajunge să aparțină câtorva familii, prin cumulul celor 20%, care reprezintă participația maximă individuală la capitalul social. În aceste condiții, mecanismul democratic *un om, un vot* funcționează „și da, și nu, ca orice lege. Că, dacă vine și fiul, și nevastă-sa, se adună. Și până la urmă, dacă aduci pe fiul, pe mătușa... până la urmă acaparezi... Eu nu știu prea multe, eu vă spun la nivel de bârfă... De exemplu, cum am fost ieri la Liești. Ei au 83 de membri cooperatori, este cooperativa cu cei mai mulți membri. Și vin cu mandate... Cel puțin eu, de câte ori am fost la Liești, au fost cu mandat. N-au fost decât 15 și dinăștia... merge cu mandat, nu trebuie să voteze toți... Sunt peste 200 de colaboratori cu normă de prezentare. Eh, sunt multe. Legea prevede multe, dar are multe lacune. Într-o societate în care există proprietate privată colectivă, nu înțeleg de ce trebuie să fie administrator unic” (idem).

Un alt factor ce determină scăderea eficienței activității cooperărilor de consum îl reprezintă comportamentul angajaților care, la rândul lor, pun interesul personal înaintea și în dauna celui colectiv. Un exemplu este cel al vânzătorilor din magazinele cooperărilor, care ar trebui să fie cointeresați să aibă o vânzare cât mai bună, însă „programul lor la țară este de la 9 la 12. Apoi de la 12 la 14 au pauză și mai vin pentru câteva ore. La țară, la ora 20 vine omul de la câmp și atunci e nevoie să vină să cumpere. Și ei atunci închid (...) Da, pentru că așa s-au format. Dacă îi întrebați, ei spun că sunt ai statului și o să zică că ăsta este programul. Or, la privat, stă de dimineața până seara” (contabilă șefă, Uniunea Județeană a Cooperativelor de Consum). În plus, vânzătorii în multe cazuri vând mai mult din marfa lor decât din cea a cooperărilor, câștigul obținut fiind mai mare decât cei 7-8 la sută, pe care i-ar obține din marfa cooperărilor.

În acest context, există totuși și cooperative de succes, cum ar fi cea din Galați, având ca obiect de activitate prestarea de servicii în domeniul construcțiilor, al cărei succes a fost facilitat și de accesarea, în 2009, a unei finanțări europene nerambursabile, în valoare de 300.000 de euro, bani cu care această cooperativă a putut să își asigure utilajele necesare funcționării la un nivel competitiv.

O altă societate cooperativă care merge bine, chiar dacă nu la nivelul celei amintite mai sus, este „pe locul 2, cooperativa Bujor; are ca activitate comerț și alimentație - are vreo două restaurante. Și la țară, nu avem ceva de succes... mai supraviețuiesc... La Liești, magazin... dar ei nu au d-ăsta alimentară, au mai mult magazine industriale. Acum se extind și ei...” La Liești a fost una dintre puținele societăți cooperative unde s-au împărțit dividende - sumele au fost cuprinse între 30 și 1000 de lei, în funcție de numărul de părți sociale.

Cooperările meșteșugărești

În mare parte, și cooperările meșteșugărești au cunoscut o evoluție asemănătoare cu cele de consum. Dacă în 1990 cooperările meșteșugărești aveau peste 10.000 de membri, în prezent mai există doar 675 de operatori.

Dintre cooperativele rămase, majoritatea sunt în orașul Galați, două sunt la Tecuci și una la Berești, „dar aia de la Berești este spre faliment” (președintele UJCM). Un specific al SCM-urilor din Galați este faptul că acestea își desfășoară activitatea exclusiv în mediul urban, spre deosebire de societățile cooperative de consum, care sunt prezente preponderent în mediul rural. „Noi nu aveam decât în mediul urban cooperatie meșteșugărească. Așa s-a moștenit dinainte de `89. Toate cooperatiile de consum aveau activitate în mediul rural. Așa a fost legislația” (idem).

În ceea ce privește domeniul de activitate, chiar dacă există și activități de aceeași natură cu cele desfășurate de cooperatiile de consum, precum comerțul cu amănuntul, în cazul SCM, paleta de activități a fost, în mod tradițional, mult mai largă. Chiar dacă o parte dintre cooperative au dat faliment și anumite activități nu mai sunt deloc reprezentate, în prezent, pe lângă comerț, SCM-urile au și activități de prestări servicii și de producție, într-o gamă variată, ce cuprinde mărfuri diverse, de la cuie la mobilier sau produse textile.

„La noi, domeniul de activitate era vast. Adică absolut toate tipurile de prestări servicii erau cuprinse. De la croitorie, în domeniul de igienă - frizerii, coafor, apoi spălătorii, curățătorii. Aveam sectorul de prestări servicii care era foarte dezvoltat, dar aveam și producție: aveam croitorie în serie, aveam cooperative de mobilă și mic mobilier, aveam produse din metal, produse de mase plastice. Făceam export mult... Aveam și o cooperativă de covoare, care avea peste 2000 de oameni”.

Această cooperativă, deși producea o marfă apreciată în special la export, a dat faliment ca urmare a concurenței din spațiul extracomunitar, în condițiile în care, în anii de creștere economică, salariile au crescut în România la un nivel la care costul producției acestor covoare lucrate manual a devenit necompetitiv în raport cu cel din alte țări, cu salarii mai mici și productivitate mai mare.

Pe lângă cele trei societăți cooperative care au dat faliment, la aproape toate celelalte, „s-a redus activitatea enorm”.

Criza economică din ultimii trei ani a afectat în mod semnificativ activitatea acestor cooperative. „Criza ne-a afectat negativ tare de tot, pentru că

producția la ce mai aveam a scăzut enorm. De exemplu, cooperativa de mobilă nu mai produce mobilă deloc. Face numai comerț cu mobilă - ia din altă parte și vinde în alta. Ea producea pentru export, dar s-a scumpit cheresteaua și toate componentele de la mobilă, nu s-au mai încadrat în preț și au trebuit să oprească producția. Toți au intrat în șomaj” (președinte UJCM).

Un alt caz este cel al unei societăți cooperative ce producea obiecte de metal ambutisate și turnate la cald și produse turnate din fontă. Toate produsele erau pentru canalizări și erau destinate, în mod tradițional și exclusiv, încă de dinainte de 1990, exportului în Germania.

Această activitate a mers bine și după 1989, până prin 2005, când a crescut prețul la zinc, zincul fiind una dintre materiile prime de bază pentru aceste produse. *„Apoi a mai crescut un pic prețul... și a doua oară și mai mult și d-asta nu s-a mai făcut. Și au intrat chinezii pe piața Germaniei cu produse care erau la prețuri mici”. Totuși, în acest caz, cooperativa a reușit să se adapteze, s-a reprofilat „și acuma...produce cuie, tot pe piața Germaniei”.*

Între societățile cooperative de succes se află și cele care oferă servicii de coafură și frizerie, dintre care unele se pare că au reușit să se adapteze la economia de piață și *„au rezistat totuși bine, pentru că s-a modernizat... coafurile... s-au adaptat... avem frizeri foarte buni, au luat concursuri internaționale. Sunt și tineri care se mai școlarizează.”*

Modificarea cadrului legislativ, odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 1/2005, a adus un plus de autonomie cooperativelor, dar a avut și efecte negative, prin slăbirea controlului: *„A avut efecte bune... a reglementat într-un fel. Exista și înainte o lege, dar asta a intrat în mai multe amănunte, le-a reglementat. Și a și modificat forma juridică a societăților, independența lor față de uniunea județeană... Nu există subordonare, ei sunt membri asociați ai uniunii județene, ca la oricare altă cooperativă (...) Are și efecte negative, s-a văzut în țară ce se întâmplă. Mai puțin la Galați, dar... au dispărut spațiile, au început să se vândă... Până acum trebuiau aprobări luate... se ajungea uneori până la UCCECOM, la București, cu aprobările. Vând ca să reinvestesc, nu vând ca să cheltuiesc banii. Ei, e și votul membrilor cooperatori, dar apar interese și ale grupului... Da, s-a mai întâmplat, au fost cazuri... când au împărțit la sfârșitul anului, au dat dividende din vânzările active, adunarea generală a votat” (idem).*

Conform președintelui Uniunii Județene a SCM, astfel de practici de transformare a interesului colectiv pe termen lung în interes imediat personal sau de grup s-au manifestat în mai mică măsură în județul Galați și în mult mai mare măsură în alte județe, cum ar fi Bacăul. Aici „s-au divizat cooperativele, nu s-a mai format nici uniune județeană, și-a luat fiecare câte un spațiu, câte 5 membri cu 20% fiecare. Și când te uiți la nume... că se publică în Monitorul oficial, pagina a 7-a.. Spre deosebire de un SRL, capitalul social aici față de patrimoniu este foarte mic. Astea s-ar asemana cu un SA puțin. Aici, tot patrimoniul ăla vine din spate, e făcut de alții. De-asta nu e corect că legea a lăsat posibilitatea...” Aici apare o problemă de principiu, de echitate și de solidaritate intergenerațională între membrii cooperativei: „Asta e cooperatiia în toată lumea... nu numai la noi. Nu știi dacă știți că există o alianță cooperatistă internațională cu sediul la Geneva, care dau și ei indicații (...) Da, au plecat și și-au luat părțile sociale și gata. Țsta e spiritul cooperatiiei. Creez, iau și pentru mine, dar creez și pentru alții, să le las și lor. Dar nu poți să te apuci să vinzi tot ce au făcut alții înainte! Deci, practic, s-a cam distrus ce am construit noi”.

O slăbiciune a actualei legi a sistemului cooperatist este faptul că, deși capitalul social al tuturor operatorilor nu reprezintă nici 5% din patrimoniu, la un moment dat, „pot să dispun de patrimoniul ăla, să-l distrug... Și vânzări de active, fără să fie investite. Este o chestie slabă. Ar trebui să mai existe un control. Legea îi permite să facă ce vrea cu patrimoniul ăla (...) Păi, în mod normal, ar trebui să vrea să investească, că eu vin cu capital social de 5000 de lei, dar profit de o avere de 5 milioane de lei noi, dacă nu și mai mult. Dar dacă plec, tot ăia mi-i iau înapoi. Dar acuma, legea îmi dă voie să vând tot, nu-mi mai trebuie o aprobare... deci pot apărea interese de genul ăsta. Deci asta e o slăbiciune a legii... cooperatiile de consum au o problemă cu controlul vânzării, mai ales că s-au întâmplat multe, s-au cam distrus. Așa am înțeles, nu știu exact situația lor. Eu vă pot spune de ce e la noi”.

Acest raport dezechilibrat între valoarea părților sociale și cea a patrimoniului generează un dezavantaj major pentru cei care au plecat din aceste cooperative înainte de aceste înstrăinări importante de patrimoniu, care și-au luat înapoi doar părțile sociale, iar din veniturile aduse la cooperativă, o parte s-au împărțit ca dividende și o parte a rămas în investiții. „Deci ei n-au luat tot profitul. Eu, dacă intru acum într-o cooperativă

cu 1000 de lei și ies peste 10 ani, tot cu 1000 de lei ies, indiferent de profit. Numai dacă hotărăște adunarea generală să crească capitalul social (...) S-a mai întâmplat și așa ceva. Și au de câștigat toți membrii. Asta ar fi avantajul. Că eu, cu 1000, ăla cu 1000, reușim să facem o afacere și să avem un loc de muncă”.

Pe de altă parte, persoana citată mai sus consideră că, în unele cazuri, aplicarea principiului „un om, un vot” creează o anume inechitate și poate duce la blocarea investițiilor și a dezvoltării cooperativei: „Nu prea e bine, că ăsta împiedică investirea. Că dacă eu vreau să investesc și am jumate de capital și votez tot cu un vot ca și cel care are 0,01%, nu e corect. Nu prea e corect, dar asta e în toată lumea și legea a rămas așa”.

Continuând comparația cu cooperațiile de consum, în Galați, SCM-urile au avut, în perioada comunistă, dar și în primii ani de după 1990, un mult mai pronunțat caracter social, prin adresabilitatea directă către grupuri vulnerabile, cum ar fi persoanele cu handicap locomotor. Existau societăți cooperative ce angajau numai persoane cu handicap. Un astfel de exemplu erau orbii care lucrau în cartonaje, la o cooperativă desființată în prezent. „Noi am avut cooperația asta la Galați. Făceau ambalaje din carton, perii, mături și era lege că n-avea voie să facă altcineva decât cooperativele cu handicap. Toată producția se vindea, era bine mersi... Și aveau un salariu cei orbi și invalizi. Acum, nu mai e așa. Țăla valid bineînțeles că produce de 3 ori mai repede decât făcea orbul perii. Acum face toată lumea, fiecare cum vrea”.

Pe lângă astfel de activități cu pronunțat caracter de ES, cooperația meșteșugărească, sub umbrela uniunii județene, oferea și servicii sociale membrilor săi, precum servicii de sănătate gratuite, accesul la activități sportive sau accesul copiilor lor la grădinițe gratuite: „Am avut. Până în '90 și au mai durat. Aveam activități sportive, aveam baza noastră, unde puteau să meargă operatorii să facă mișcare. Aveam dispensarul nostru. Se numea comerț și cooperație, pe care l-am menținut până când a apărut medicul de familie, am avut medici ai noștri, ai uniunii județene. Deci noi am mai avut bani. Finanțau toate cooperativele, plăteau la uniunea județeană, plăteau salariile și tot ce trebuie (...) Noi plăteam medicii pentru operatorii noștri, ceea ce nu se mai întâmplă acum. Am avut și case de odihnă ale cooperației”. Aceste servicii gratuite erau finanțate dintr-un fond constituit prin contribuția tuturor societăților cooperative, care plăteau la uniune o cotă, în funcție de numărul de

cooperatori pe care îi avea. Uniunile județene organizau pentru membrii cooperatori activități cultural-educative: la fiecare cooperativă, exista un om care răspundea de activitatea educativă.

Cooperația meșteșugărească avea și școli, care aparțineau de UCECOM, în care erau școlarizați gratuit toți membrii cooperatori. O parte dintre aceste școli mai există și astăzi prin țară, dar președintele UJCM consideră că acestea „*fac mai mult pentru alții decât pentru cooperatie*”; mai există și o universitate, care e în funcțiune încă, unde, în primul an, copiii membrilor cooperatori nu plătesc nicio taxă, cursurile fiind gratuite.

O situație ce poate fi definită ca paradoxală este aceea că, în condițiile unor disponibilizări masive, realizate în mai multe valuri în ultimii 15 ani, în Galați, cooperativa a avut mereu probleme în găsirea forței de muncă. Una dintre explicațiile acestui fapt, propuse de președintele UJCM, care este și președinte la „Omnia”, este aceea că oamenii care au fost disponibilizați au primit salarii compensatorii și nu au mai fost motivați, pentru o perioadă, să își caute alt loc de muncă. „*S-au bucurat atunci și gata.*”

SCM „Omnia” a cumpărat în 1991 o secție de confecții, pe care a preluat-o cu utilaje cu tot și cu cei peste 100 de angajați. Obiectul de activitate era, inițial, producția de cămăși, fabrica reprofilându-se ulterior pe producția de lenjerie de pat și lucrând preponderent pentru export, pentru Austria. Partenerul austriac lucra cu o altă firmă care făcea țesătura, fabrica „Omniei” făcând apoi confecția. Cealaltă firmă, care făcea țesătura, s-a desființat și a trebuit ca fabrica să se reprofileze iarăși pe confecții de îmbrăcăminte - bluze, fuste, pantaloni. A fost necesară o re tehnologizare și a apărut și o cerere de forță de muncă calificată pentru acest domeniu. Soluția găsită a fost aceea de a subvenționa școlarizarea unei clase de liceu cu profil de industrie ușoară pe profilul „confecții”. Clasa respectivă a fost dotată cu mașini de cusut speciale, iar elevii au făcut practică la fabrica respectivă, urmând ca toți cei 84 de elevi școlarizați să fie angajați, la absolvire, aici. Dintre aceștia, nu s-au angajat însă decât 14. „*Au venit la sfârșit 14 elevi, dintre care au rămas vreo 4 sau 5 - deși le dădeam, le asiguram salariul minim, că mi-l dădea oricum șomajul. Plus ce lucrau. Deci puteau să ajungă la două salarii ușor. Anul următor au fost 63 în clasă. N-au venit decât vreo 3-4 (...)* Și, după 2 ani, tot târâind-o așa, a trebuit să închid secția complet (...)

Secția aia... eu, ca să pot să am comenzi în străinătate, trebuia să îi fac comanda lui la termen, în condițiile lor... Și dacă am rămas cu 25-30 de oameni, n-am mai putut să fac față”.

Pe lângă acest grup ce poate fi considerat teoretic ca fiind vulnerabil, cel al tinerilor absolvenți țintiți de către această societate cooperativă cu măsuri ce pot fi definite ca având o componentă importantă de ES, au mai fost angajați, în colaborare cu AJOFM, și șomeri, dar și aceștia erau destul de greu de convins, „erau ei nemulțumiți, că e prea departe secția. Deși secția era foarte frumoasă și bine organizată”.

În consecință, în acest context, cooperativa „Omnia” nu mai desfășoară în prezent acest tip de activități de ES ce se adresează unor grupuri vulnerabile, dar cu care nu a putut să realizeze o colaborare reciproc avantajoasă și s-a concentrat pe comerțul en gros cu căptușeli sintetice pentru jachete și burete pentru saltele, materiale pe care le obține la un preț bun și pentru distribuirea cărora are exclusivitate pe zona Galați-Brăila.

ONG-uri care desfășoară activități de economie socială

Între cele câteva zeci de ONG-uri care își desfășoară activitatea pe raza județului Galați, există patru-cinci care desfășoară sau și-au propus să desfășoare activități de ES. Dintre acestea, majoritatea se adresează, ca grup-țintă vulnerabil, persoanelor cu handicap, fie în mod exclusiv, precum „Sporting Club” sau „Motivation”, fie și acestora, dar și altor grupuri vulnerabile, cum ar fi copiii din familiile sărace sau cei abandonați, cum este cazul Fundației „Inimă de copil”, ce reprezintă și cazul cel mai clar de furnizor de ES.

Concluzii

În contextul RD Sud-Est, în județul Galați, oferta de servicii adresate grupurilor vulnerabile poate fi apreciată ca fiind una relativ ridicată. Pe de altă parte, există grupuri ce reprezintă destinatarul privilegiat al acestor furnizori de servicii sociale și grupuri pentru care gradul de adresabilitate este mai scăzut. Unul dintre grupurile vulnerabile bine reprezentate în

obiectul de activitate al acestor furnizori de servicii sociale este cel al persoanelor cu handicap. Pe lângă prestațiile oferite de instituțiile naționale și județene a căror acțiune este reglementată de cadrul legal în domeniu, există mai multe ONG-uri care au ca beneficiari persoane cu handicap, dintre care unele desfășoară și activități de ES.

Un alt tip de vulnerabilitate socială este cea abordată, în mod indirect, de furnizorii tradiționali de ES din județ, cooperatiile. În Galați, spre deosebire de alte județe, mai există zone rurale în care cooperatiile de consum desfășoară acțiuni slab profitabile, dar încă sustenabile economic. Angajații, precum și membrii acestor societăți cooperative reprezintă potențiale persoane vulnerabile în cazul ieșirii din acest sistem cooperatist, aceste persoane aparținând unor familii cu venituri precare și fiind rezidente în mediul rural, care oferă foarte puține alternative în accesarea altor surse de venit în afara celor ce țin de agricultura de subsistență.

Un impact social important au și cooperatiile meșteșugărești care absorb o parte din forța de muncă disponibilă urbană, calificată în meserii pentru care cererea pe piață este redusă. Spre deosebire de cooperatiile de consum, cooperatiile meșteșugărești au un anumit impact pozitiv și asupra altor categorii, în afara propriilor membri, adresându-se și unor categorii vulnerabile, cum ar fi absolvenții de liceu sau șomerii.

Sectorul CAR este unul relativ bine dezvoltat în Galați, concentrarea cea mai mare a acestor cooperative înregistrându-se în orașul reședință de județ. La fel ca și în celelalte cazuri analizate, impactul social și adresabilitatea către un anumit grup de persoane vulnerabile sunt proprii CAR-urilor de pensionari, a căror misiune socială este una neechivocă.

IV.2.7. Giurgiu

Furnizorii privați de servicii sociale în județul Giurgiu includ patru asociații și trei fundații (unele dintre acestea au și filiale teritoriale) care oferă servicii pentru copii sau adulți în dificultate. Toate organizațiile private sunt specializate în acordarea de asistență socială, dar niciuna nu are activități economice aducătoare de venit. Din acest punct de vedere, sectorul nonguvernamental din Giurgiu este cu totul absent din oferta de ES a județului.

AJOFM cooperează cu unele ONG-uri, dar nu pe baza locurilor de muncă ce ar putea fi oferite de acestea din urmă. În această colaborare, ONG-urile se limitează la rolul de furnizori de informații privind persoanele în risc social, care își caută loc de muncă.

Oferta de ES, în înțelesul restrâns al termenului, se limitează strict la sectorul cooperativ. În județul Giurgiu există SCM-uri și cooperații de consum, dar nu există cooperative de credit, potrivit registrului instituțiilor de credit al BNR.

Societățile cooperative meșteșugărești

Acestea sunt localizate, toate trei („Dunărea”, „Munca” și „Sârguința”), în municipiul Giurgiu și sunt membre ale UCECOM. SCM „Munca” și „Dunărea” sunt de dimensiuni reduse (20, respectiv 32 de membri cooperatori), în vreme ce SCM „Sârguința” are mai mulți membri (85).

Domeniul de activitate al SCM „Dunărea” Giurgiu îl reprezintă confecțiile și prestările de servicii în confecții. SCM „Sârguința” prestează servicii personale de frizerie, coafură, manichiură, pedichiură, dar are și un atelier de geamuri (termopan). Ambele SCM-uri au pierdut o mare parte dintre membrii cooperatori din 1990 până în prezent: „Sârguința” s-a redus de la 585 membri la 85, iar „Dunărea”, de la 465 la 32 de membri.

Situația economică generală a cooperației este definită de conducătorii „Dunării” și „Sârguinței” prin termenul de „supraviețuire”. Acest termen caracterizează și strategia lor economică, care este una conservatoare: ambele SCM-uri urmăresc să își asigure supraviețuirea economică, nefiind interesate să apeleze la credite și ferindu-se să acumuleze datorii. Viitorul pare sumbru, ambii reprezentanți ai SCM-urilor vorbind despre un declin continuu în următorii ani. Această imagine pesimistă este accentuată de descrierea „gloriei pierdute” a cooperațiilor înainte de 1990, când erau puternice (ca număr de membri), influente (prin numeroasele contracte pe care le aveau) și bogate (prin spațiile pe care le dețineau).

Problema principală o reprezintă, în prezent, lipsa piețelor de desfacere. Dată fiind invazia produselor de îmbrăcăminte ieftine și de calitate scăzută din Turcia, oamenii sunt tentați să nu își mai comande confecții de la cooperație, unde prețurile sunt inevitabil mai mari. O

posibilă cauză a declinului a reprezentat-o însă, pe lângă concurența articolelor de îmbrăcăminte din import, și desființarea întreprinderii „Dunăreana” și a liceului textil înființat de aceasta. Dintre absolvenții acestui liceu se recrutau și ucenicii SCM „Dunărea”, dar, în ultimii ani, nu și-a mai manifestat nimeni interesul de a deveni ucenic în croitorie. În felul acesta, pe termen lung, numărul membrilor cooperatori nu poate decât să scadă, deoarece forța de muncă nu poate fi îmborsărită.

Pe de altă parte însă, atât „Sârghița”, cât și „Dunărea” au reușit să evite disoluția rapidă după 1990, care a afectat alte cooperații (în special pe cele de consum). Spre deosebire de cele din urmă, SCM-urile nu și-au înstrăinat patrimoniul și acesta este unul dintre motivele pentru care au reușit să subziste. În plus, au reușit să supraviețuiască SCM-urile care s-au adaptat restrângerii sectorului productiv și expansiunii sectorului de servicii, după 1990.

În toate SCM-urile din județ, angajații direcți sunt și principalii beneficiari. Pentru întreg județul Giurgiu însă, numărul acestora nu depășește 140 de membri cooperatori.

Înainte de 1990, „Sârghița” Giurgiu avea 20 de lucrători cu dizabilități (3,5% din cei 585 de membri), incluzând nevăzători și persoane cu probleme locomotorii și de auz. Aceștia erau activi mai ales în producerea de măhuri, perii și coșuri și beneficiau de anumite înlesniri la impozite. După 1990, aceste înlesniri au fost eliminate și, dată fiind și reducerea masivă a numărului de membri, participarea celor cu dizabilități s-a redus la zero.

Cooperația mestesugărească, ca unitate productivă care reunește persoane calificate în anumite meserii, nu se află într-o poziție favorabilă de a oferi de lucru membrilor grupurilor defavorizate socioeconomic (persoane cu educație/calificare reduce). Nici „Dunărea”, nici „Sârghița” nu organizează activități sociale, culturale sau educaționale la nivelul cooperației.

Cooperațiile de consum (CPADM)

Cooperațiile de consum sunt organizate la nivel județean, cooperații individuale existând în municipiul Giurgiu și în comunele Vedea și Bolintin, sub numele de cooperative de producție, achiziție și desfacere a mărfurilor (CPADM). Una dintre cele mai dezvoltate cooperative de consum era, înainte de 1990, Cooperativa Vedea. Această societate

cooperativă avea 19 magazine de desfacere (patru în Slobozia, patru în Malu, șase în Vedea, unul în Cetățuia și patru în Găujani). În prezent, mai funcționează doar două în comuna Vedea.

După 1990, concurența și piața liberă au șubrezit baza economică a acestor asociații, împingându-le spre faliment. Formal, CPADM Vedea are în prezent 40 de membri cooperatori, iar ca angajați, un contabil, un președinte și trei vânzători. Cooperativa de consum are datorii mari către stat și către primărie, de câțiva ani. Pe de altă parte, actele pe clădiri s-au pierdut și anumite persoane au reușit să intre în posesia spațiilor deținute de CPADM. Prin închiriere, acești beneficiari privați încasează în prezent venituri prin folosirea unor bunuri care la origine au fost publice, aparținând comunității Vedea.

Impactul social al CARP

CARP Giurgiu are un număr semnificativ mai mare de membri (14.000) în comparație cu cooperațiile. Aproximativ 2000 de pensionari se înscriu anual. Pentru a facilita accesul și a crește beneficiile pensionarilor, CARP-ul acceptă înscrierea de noi membri cu până la 5 ani înainte de pensionarea acestora. CARP Giurgiu funcționează și ca asociație județeană a CARP-urilor, deoarece are membri în tot județul (de exemplu, în comuna Vedea sunt câteva sute de membri ai CARP Giurgiu). În plus, acest CARP are și filiale la Bolintin Vale și Ulmi.

Din perspectiva protecției sociale a grupurilor defavorizate, CARP-ul pare a fi într-o poziție mult mai bună să ofere sprijin decât o pot face cooperațiile. De exemplu, CARP Giurgiu oferă ajutoare ocazionale, în funcție de gradul de boală sau de starea socială a pensionarului aflat în nevoie, în valoare de 100-150 lei. Decizia este luată de consilierii CARP-ului, care fac o anchetă în funcție de care consiliul de administrație oferă ajutorul financiar. Pentru boli incurabile, ajutorul oferit este mai mare. Pentru împrumuturi de până la 300 lei, solicitate cel mai probabil de pensionari cu venituri reduse, nu se percepe dobândă. Din punctul de vedere al ES, CARP Giurgiu a avut în trecut o tentativă de a organiza o afacere bazată pe comercializarea de sicrie, dar, din cauza calității slabe a produselor (pe care le cumpărau, la rândul lor, de la producători), au

pierdut bani și au renunțat. Președintele CARP Giurgiu consideră că e dificil să organizeze activități aducătoare de venit (de exemplu, o frizerie) pentru că apar probleme de control al angajaților acestor întreprinderi. S-a pus și problema dezvoltării unui „atelier de sănătate”, dar, potrivit președintelui CARP, „nu mai e necesar, pentru că fiecare are medic de familie.”

Cu toate că întrevede dificultăți în dezvoltarea unor forme de ES în cadrul CARP-ului, președintele afirmă că mulți pensionari, în special foști meseriași, își completează veniturile din activități economice pe cont propriu. Există, așadar, un potențial pentru desfășurarea unor activități economice, dar, în momentul de față, acesta este exploatat mai degrabă individual decât într-un cadru cooperativ.

Concluzii

În județul Giurgiu, entitățile de ES pot fi grupate în:

a. Entități cu impact social moderat pentru propriii membri și nesemnificativ pentru nemembri. Activitatea lor are o eficiență economică redusă, adresabilitatea către grupurile vulnerabile este redusă; numărul de membri este în prezent unul scăzut. Declinul din punct de vedere al eficienței economice și sociale este mai mare privitor la cooperațiile de consum față de cele meșteșugărești, care au reușit “să supraviețuiască” într-o mai mare măsură trecerii la economia de piață. În ambele cazuri, profilul social al cooperației s-a diminuat semnificativ.

b. Entități cu impact social focalizat pe anumite categorii de beneficiari nemembri aparținând unor grupuri vulnerabile, însă cu o adresabilitate redusă și desfășurând activități fără finalitate economică - în această categorie intră ONG-urile din județul Giurgiu, ce prestează servicii sociale și acordă asistență persoanelor vulnerabile aflate în dificultate. Deși se adresează unor persoane foarte vulnerabile și au o importanță mare pentru aceste categorii de persoane, niciunul dintre aceste ONG-uri nu desfășoară activități economice.

c. Entități cu impact social mare, cu adresabilitate mare față de anumite categorii de persoane vulnerabile (pensionarii cu pensii mici), cu beneficii direcționate strict către membri și, în unele cazuri, către rudele de

gradul întâi ale acestora, dar cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de alte categorii de persoane vulnerabile, având o eficiență economică relativ mare și o eficiență socială foarte mare, dar focalizată doar pe anumite grupuri - în această categorie intră CARP-urile.

d. Entități cu eficiență socială scăzută, cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de reprezentanți ai grupurilor vulnerabile, mai mult sau mai puțin viabile din punct de vedere economic, dar fără o vocație socială importantă – în această categorie intră CARS-urile.

IV.2.8. Gorj

Reprezentanții instituționali au indicat ca principali furnizori de ES în județ instituții diverse, după cum urmează:

- DGASPC, prin UPA din subordine, în cadrul complexului de servicii comunitare cu secții protejate pentru recuperarea și reabilitarea persoanelor cu handicap și formare profesională Târgu Cărbunești.
- ONG-urile „Vasiliada”, „Inimi de Gorjeni” și „SOS Copiii Gorjului”, primele două fiind, conform majorității reprezentanților instituționali intervievați, printre puținele ONG-uri cu scop social care realmente furnizează servicii sociale pentru persoane vulnerabile social, cea din urmă fiind identificată ca fiind singurul ONG furnizor propriu-zis de ES.
- Firma ARTEGO, una dintre firmele cele mai importante din Târgu Jiu, care direcționează o parte din profit către acțiuni cu scop social. Patronul firmei, care este promotorul acestor acțiuni sociale, a înființat, între altele, un centru de pictură pentru copii talentați.

SCM-urile și cele de consum nu au fost identificate ca actuali furnizori de ES, ci doar ca foști furnizori de ES sau potențiali, în condițiile în care nu ar exista anumite constrângeri economice și de ordin legislativ. Dacă în 1990 aceste cooperații au fost reorganizate sub forma societăților comerciale cooperatiste, conform unora dintre cei intervievați, tendința actuală este ca acestea să devină simple societăți comerciale, aprecieri asemănătoare fiind exprimate și la adresa SCM-urilor. Ponderele acestora în

activitatea economică a județului a scăzut foarte mult în ultimii ani, majoritatea cooperărilor de consum și o bună parte dintre cele meșteșugărești (există excepții notabile totuși în cazul ultimelor) reușind să supraviețuiască cu greu.

Considerând ca principiu de bază al unei activități de ES producerea de profit în scopul redistribuirii către acțiuni sociale adresate persoanelor vulnerabile, organizațiile ce se încadrează cel mai bine în acest profil sunt nedemocratice, nesolidare, în sensul restrâns avut în vedere de definiția ES, nu neapărat private, având mai multă sau mai puțină libertate de asociere și decizie. Acestea sunt, în cazul de față, DGASPC-ul, care administrează complexul de servicii comunitare cu secții protejate de la Târgu Cărbunești, și singurul ONG din județ care a fost detectat ca furnizor de ES, Fundația „SOS Copiii Gorjului”.

Complexul de servicii comunitare cu secții protejate pentru recuperarea și reabilitarea persoanelor cu handicap și formare profesională Târgu Cărbunești este în subordinea DGASPC Gorj. Funcționarea acestui centru de producție cu UPA ar reprezenta un bun exemplu de ES, însă există câteva aspecte în activitatea acestuia care exced chiar și o definiție largă a conceptului respectiv. În primul rând, centrul nu îndeplinește una dintre condițiile de bază pe care le-am selectat ca fiind eliminatorii pentru a fi inclus în sfera entităților de ES: nu este o instituție privată.

În al doilea rând, este pusă în discuție profitabilitatea acestui centru, ajutat în mod artificial să supraviețuiască din punct de vedere economic, prin concurența neloială în raport cu alte firme, potențiali furnizori ai DGASPC. O condiție esențială ca acest centru să fie furnizor de ES este să fie viabil economic, pentru a avea ce profit să îndrepte către acțiuni sociale și aceste acțiuni să nu fie finanțate, în mod indirect, tot cu bani de la buget. Totuși există și activități profitabile, chiar funcționând într-un domeniu concurențial, precum secțiunea cofetărie, ceea ce face ca argumentul să nu fie decât parțial valid.

În ceea ce privește rezultatele măsurabile ale acestei activități de ES, acestea sunt relativ modeste, cele câteva zeci de persoane cu dizabilități incluse în secțiile protejate reprezentând, după expresia unuia dintre cei

intervievați, *“o picătură într-un ocean”*, raportat la numărul persoanelor cu probleme sociale grave din județ.

Totuși, cei intervievați consideră că ar fi foarte utilă *“replicarea”* unei asemenea experiențe, cu condiția să se mai găsească o organizație de binefacere care să finanțeze un asemenea proiect.

Concluzii

Entitățile de ES tradiționale, precum societățile cooperative de consum și SCM-urile, fie se află într-un declin accentuat - este cazul cooperativelor de consum -, fie și-au pierdut funcția socială și profilul de activități de ES, devenind un fel de societăți comerciale pe acțiuni, dintre care unele foarte profitabile de altfel - este cazul SCM-urilor.

Între ONG-urile care prestează servicii sociale pentru reprezentanții unor grupuri vulnerabile, a fost identificat unul singur care prestează activități de ES, *„SOS Copiii Gorjului”*. Numărul de beneficiari este redus raportat la nevoile persoanelor vulnerabile din județ, dar poate fi apreciat ca important, raportat la numărul de beneficiari ai altor ONG-uri.

Beneficiile sunt focalizate pe anumite categorii de persoane vulnerabile: copii cu dizabilități și cei cu probleme de sănătate mintală și tineri instituționalizați care, la 18 ani, părăsesc sistemul de protecție socială.

CAR-urile pentru pensionari par a reprezenta, și în cazul Gorjului, principalii furnizori de ES, atât din punct de vedere al eficienței sociale, cât și al adresabilității către persoane aparținând unui grup vulnerabil, cel al pensionarilor cu pensii mici.

IV.2.9. Ialomița

ONG-urile sunt entitățile care se adresează în cea mai mare măsură grupurilor vulnerabile din județul Ialomița. Unul dintre ONG-urile ce au ca beneficiari grupuri vulnerabile dintre cele mai diverse - copii, persoane în vârstă, persoane aflate în căutarea unui loc de muncă, persoane cu handicap, persoane sau familii cu posibilități materiale reduse - este Asociația Socio-Culturală *„Matei Basarab”*, unul dintre cele mai active ONG-uri la nivelul județului și poate singurul ONG care desfășoară și

activitate generatoare de profit, realizată în cadrul unui centru de educație permanentă pentru două ocupații și o calificare (manager proiect, lucrător social și animator socioeducativ). Asociația a accesat o serie de finanțări nerambursabile de la United States Agency for International Development (USAID), Fundația Principesa Margareta, Banca Mondială, PHARE 2004 și în prezent derulează un proiect pe axa 3.3., „Activi în comunitate”. Potrivit coordonatorului de programe al acestei asociații, *„celelalte ONG-uri sunt strict pe servicii sociale, nu au astfel de finanțări”*. Prin proiectul Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, cu finanțare POSDRU, se urmărește promovarea conceptului de ES în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Est.

CAR-ul pensionarilor are un număr de membri semnificativ mai mare decât oricare dintre celelalte entități de ES (12.000 de membri CARP Slobozia, 7000 de membri CARP Urziceni). Președintele CARP afirmă că *„merge bine asociația, oamenii sunt conștiincioși”*. CARP-ul realizează și profit, pe care îl redistribuie membrilor sub formă de dobândă. CARP Slobozia este membru al CARP „Omenia”, dar nu colaborează cu aceștia. CARP-ul nu derulează activități economice, deoarece nu au curaj în această situație de instabilitate economică. Aceeași funcție de protecție socială a persoanelor vârstnice o îndeplinește și Consiliul Județean al Persoanelor Vârstnice, prin obținerea de donații și sponsorizări utilizate pentru acordarea de ajutoare sub formă de alimente sau bani celor mai săraci dintre ei.

SCM-urile au un număr redus de membri, ca urmare a restrângerii activității. O dată la șase luni, Uniunea Județeană a Organizațiilor Cooperatiste Meșteșugărești (UJCM) realizează o analiză financiar-contabilă a tuturor societăților cooperatiste membre. Președintele UJCM aprecia că toate societățile membre urmau să încheie anul 2009 cu profit, dar nu cu profituri mari. Profitul poate fi dat ca dividende în funcție de capitalul social. *„Nu sume fantastic de mari, dar s-au dat. Anul acesta nu va mai fi cazul de repartizare din profit sau, dacă da, sume foarte mici.”*

Membrii pot fi considerați persoane dezavantajate din mai multe motive: majoritatea sunt persoane peste 40-45 de ani, au un nivel relativ scăzut de educație și calificări ce nu se mai caută pe piața muncii și trăiesc în gospodării ce dispun de venituri relativ mici. Ca urmare a vârstei și a nivelului de educație, aceste persoane sunt extrem de vulnerabile pe piața

muncii, având șanse minime de a-și găsi un alt loc de muncă. De exemplu, SCM "Prestarea", înființată în 1992 prin desprinderea de o altă societate, SOCOM „Prestarea”, mai are astăzi doar 10 membri, de la 62, cât număra inițial. Dintre aceștia, 6 persoane sunt peste 50 de ani și cel mai tânăr membru are aproape 40 de ani. Majoritatea sunt membri chiar de la constituire, toți sunt din Slobozia. Președintele este singurul cu studii superioare, restul membrilor având studii profesionale și liceu. „*Lucrează mai mult ca să existe.*” Membrii societății sunt în vârstă, motiv pentru care președintele ar dori să angajeze tineri care să se ocupe de viitorul societății. În acest sens, o problemă cu care se confruntă o reprezintă calificarea forței de muncă, domeniu în care ar simți nevoia unui sprijin de la stat.

Uniunea Județeană a Organizațiilor Cooperației de Consum a fost înființată în 1990, sub numele de UJECOOP, iar acum se numește FEDERALCOOP. Din 1 martie 2005, funcționează în baza Legii nr. 1/2005, oferind servicii de consultanță și reprezentare pentru 19 societăți. Activitatea a cunoscut o creștere până în septembrie 2008, după care a înregistrat o scădere ca urmare a scăderii consumului, implicit și a vânzărilor.

UPA identificată nu poate fi însă considerată un exemplu de bună practică în ES, deoarece acele locuri de muncă destinate persoanelor cu dizabilități sunt, în fapt, ocupate de persoane pensionate pe caz de boală.

Concluzii

Entitățile ES din județul Ialomița pot fi grupate, conform criteriilor amintite, în următoarele categorii:

a. Entități cu impact social mare pentru propriii membri și nesemnificativ pentru nemembri, cu excepția membrilor de familie ai celor dintâi. Alte caracteristici ale acestor entități, din care fac parte SCM-urile și cele de consum, sunt următoarele: activitatea este moderat eficientă din punct de vedere economic, adresabilitatea către grupurile vulnerabile este redusă.

b. Entități cu impact social mare pentru reprezentanții anumitor categorii de beneficiari nemembri aparținând unor grupuri vulnerabile, însă cu o adresabilitate redusă și desfășurând activități fără finalitate

economică - în această categorie intră ONG-urile ce prestează servicii și acordă beneficii sociale grupurilor vulnerabile, cu excepția Asociației Socio-Culturale „Matei Basarab”, care desfășoară și activități de ES.

c. Entități cu impact social mare, cu adresabilitate mare față de anumite categorii de persoane vulnerabile (pensionarii cu pensii mici), cu beneficii direcționate strict către membri și, în unele cazuri, către rudele de gradul întâi ale acestora, dar cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de alte categorii de persoane vulnerabile, având o eficiență economică relativ mare și o eficiență socială foarte mare, dar focalizată doar pe anumite grupuri - în această categorie intră CARP-urile.

d. Entități cu eficiență socială scăzută, cu adresabilitate scăzută față de nemembri și față de reprezentanți ai grupurilor vulnerabile, viabile din punct de vedere economic, dar fără o vocație socială importantă - în această categorie intră CARS-urile.

e. Entități care, teoretic, intră în sfera celor furnizoare de ES, dar care practic funcționează ca orice societăți comerciale care nu au de-a face cu ES - în cazul județului Ialomița, vorbim despre UPA care au persoane cu handicap angajate, dar care în realitate sunt pensionari pe caz de boală.

IV.2.10. Olt

Din punctul de vedere al entităților de ES, județul Olt prezintă o dezvoltare inegală. Avem, pe de o parte, CAR și cooperativa de credit care, în virtutea obiectului de activitate - servicii financiare -, au activități extinse și un număr mare de beneficiari. La polul opus se situează SCM-urile și societățile cooperative de consum, care se află într-un evident regres al activității, ce se concretizează prin reducerea numărului de membri și a activităților. ONG-urile care sunt active social au inițiative variate, însă, din cauza numărului redus al acestor entități, impactul activităților lor este mic.

Sectorul cooperatist, la nivel județean, este reprezentat de entitățile afiliate UJCM - 10 unități (toate de gradul I), având în total 352 de membri.

Uniunea Județeană a Cooperațiilor de Consum, înființată în 2005, este structura la care sunt afiliate toate cele 16 cooperații de consum din județul Olt (15 cooperații de gradul I și o cooperație de gradul II).

Banca Cooperatistă „Albina” Slatina, cu peste 30 000 de membri, a rezultat în urma fuziunii, în anii trecuți, a celor patru bănci cooperatiste ce activau pe teritoriul județului Olt.

La nivel de județ, există mai multe CARS-uri¹ (CAR ALRO, CAR CFR, CAR Învățământ Preuniversitar, CAR Consiliul Județean și CAR Slatina fiind cele mai mari) și două Case de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor (dintre care CARP-ul din Slatina reunește peste 5000 de membri). Activitatea CAR-urilor s-a redus în ultimii ani, pe fondul dezvoltării creditului bancar, excepție făcând activitatea CARP, care s-a păstrat la valori relativ constante.

Singurul atelier protejat ce activează la nivel de județ, în orașul Corabia, a fost constituit de Asociația de Sprijin a Copiilor Handicapați Fizic, filiala Olt. Deși atât DGASPC, cât și AJOFM au susținut înființarea de astfel de centre de către societățile comerciale, interesul acestora pentru ele este foarte scăzut². Pentru anul viitor, asociația „Nagal” preconizează înființarea unui al doilea centru de acest gen, în Slatina, unde ar urma ca un număr de beneficiari cu dizabilități să lucreze într-un centru de reciclare a deșeurilor.

O notă aparte, în rândul asociațiilor, face Consiliul Județean al Persoanelor Vârstnice, care reunește mai multe asociații de pensionari din județ, având peste 20000 de membri și reprezentând interesele a peste 130000 de pensionari din județ. Activitățile acestei organizații sunt însă reduse, concretizându-se în pichetări, proteste și strângeri de semnături. Organizația are un pronunțat caracter politic (militant), indus de președintele său, o persoană marcantă a PSD Olt, ceea ce nu de puține ori a condus la dispute între Primăria Slatina și reprezentanții organizației.

¹ Registrul de evidență al IFN-urilor, la Partea I, secțiunea Case de ajutor reciproc, menționează existența a 40 de CAR-uri active pe teritoriul județului Olt (http://www.bnro.ro/files/d/RegistreBNR/ifn/RegistrulDeEvidenta/registrul_evidenta_ifn_active_car.htm).

² Din discuțiile cu reprezentanții DGASPC și AJOFM a rezultat că lipsa de încredere a angajatorilor în aceste categorii sociale este cea mai mare problemă în înființarea de noi centre.

În mediul rural își desfășoară activitatea cea mai mare parte a societăților cooperative de consum, aceasta reprezentând singura formă de entitate cu activitate în zona ES care activează preponderent în rural.

Deși un număr însemnat al membrilor CARP sunt pensionari domiciliați în rural, organizația nu are sediu decât în Slatina, ceea ce împiedică relația dintre aceasta și beneficiari.

Banca Cooperatistă „Albina” are 24 de puncte de lucru în mediul rural, aceasta și pentru că *„cea mai mare activitate a cooperativei se desfășoară în mediul rural. Pensionarii reprezintă cea mai mare parte a clienților noștri, mulți dintre aceștia păstrând o relație de lungă durată cu banca (chiar din perioada regimului comunist)”* (director Banca Cooperatistă Albina).

Pe plan local nu putem vorbi de existența unor angajatori importanți pentru persoanele din categoriile defavorizate. Nu există firme care să angajeze predilect persoane de etnie romă, vârstnici, tineri din centre de plasament etc.

Dacă ne referim la persoanele cu handicap, datele AJOFM menționează existența a 13 contracte de muncă pentru persoanele cu deficiențe auditive, locomotorii etc. (în 2009), respectiv 16 contracte în 2008 și 11 în 2007. Chiar și atelierul protejat din Corabia *„are angajat permanent doar o singură persoană cu handicap”* (președinte AJOFM). Celelalte contracte de muncă pentru această categorie de persoane se regăsesc la câteva IMM-uri. Profesiile la care au acces persoanele provenite din grupuri defavorizate sunt *„profesii slab calificate, profesii manuale”* (președinte AJOFM).

Între formele de ES cu impact major, putem menționa CAR-urile și Banca „Albina”, care au mii de beneficiari la nivel de județ în fiecare an.

La CARP, în 2008 s-au acordat aproape 3000 de împrumuturi. Banca Cooperatistă „Albina” a plătit dividende unui număr de 30 000 de membri, fiind practic cea mai mare entitate cu activitate în zona ES ce activează la nivelul județului Olt. Banca acordă o gamă largă de credite (de consum, de investiții, credite agricole, de nevoi personale) atât persoanelor fizice, cât și persoanelor juridice membre sau nemembre ale cooperativei.

În cazul CARP, care prezintă o funcție socială evidentă, cuantificarea impactului social ar trebui să prevadă evoluția și alternativele pe care beneficiarii le-ar avea în lipsa acestei oportunități. În virtutea profilului și legislației: *„CARP nu urmărește profit. Sumele care se întorc la noi din împrumuturi merg la alte împrumuturi”* (președinte CARP).

Impactul social al CARP este unul major pentru pensionari, care, în calitate de membri, pot obține sume cuprinse între 100 și 3000 de lei, sume care, conform declarațiilor președintelui, sunt vitale în anumite situații: *„Mă bucur că pot să-i ajut pe acești pensionari să nu moară... Dacă nu am fi noi, mulți ar muri... Prin noi își cumpără medicamente, își plătesc operații... își cumpără ce au nevoie. Se fac operații grele cu banii pe care-i dăm noi”* (președinte CARP).

În condițiile în care sistemul bancar nu acordă ușor credite persoanelor vârstnice și în condițiile în care sumele solicitate și perioada de rambursare sunt mici, activitatea CARP reprezintă, în multe cazuri, singura posibilitate a pensionarilor de a avea acces la creditare. Celelalte CAR-uri, deși cu activitatea în restrângere, au impact social major, însă, în cazul CARP, această funcție este evidentă prin prisma problemelor specifice acestei categorii de vârstă și a coordonatelor economice ale României, categoria persoanelor vârstnice fiind una dintre cele mai vulnerabile.

Cooperațiile de consum și SCM-urile prezintă un profil de evoluție negativ, în sensul în care perioada postdecembristă a însemnat reducerea drastică a numărului și activității acestor unități. De la organizarea lor în virtutea Legii nr. 1/2005, procesul de desființare a acestor cooperații a fost stopat, însă nu și cel de reducere a numărului de membri cooperatori (între 2005 și 2008, numărul membrilor cooperațiști s-a redus cu 25%). În cazul cooperațiilor de consum, situația este una de-a dreptul critică, cifra de afaceri a UJCC Olt reducându-se în 2008 comparativ cu 2007 cu peste 20%, iar așteptările pentru 2009 erau și mai pesimiste (*vicepreședinte UJCC Olt*).

Concluzii

În cazul entităților ES din județul Olt, categoriile sunt asemănătoare celor identificate în județul Ialomița, cu anumite nuanțe care le diferențiază, după cum urmează:

a. Entităţi cu impact social mare pentru propriii membri şi nesemnificativ pentru nemembri, cu excepţia membrilor de familie ai celor dintâi. Alte caracteristici ale acestor entităţi, din care fac parte SCM-urile şi cele de consum, sunt următoarele: activitatea este slab eficientă din punct de vedere economic, adresabilitatea către grupurile vulnerabile este redusă; numărul de membri este în continuă scădere, iar impactul social este unul aflat pe un trend descendent. Totuşi societăţile cooperative de consum par a avea un impact social mai mare asupra membrilor, având în vedere faptul că acestea activează în mediul rural, un mediu social defavorizat.

b. Entităţi cu impact social mare pentru reprezentanţii anumitor categorii de beneficiari nemembri, aparţinând unor grupuri vulnerabile, însă cu o adresabilitate redusă şi desfăşurând activităţi fără finalitate economică - în această categorie intră ONG-urile ce prestează servicii şi acordă beneficii sociale grupurilor vulnerabile din judeţul Olt.

c. Entităţi cu impact social mare, cu adresabilitate mare faţă de anumite categorii de persoane vulnerabile (pensionarii cu pensii mici), cu beneficii direcţionate strict către membri şi, în unele cazuri, către rudele de gradul întâi ale acestora, dar cu adresabilitate scăzută faţă de nemembri şi faţă de alte categorii de persoane vulnerabile, având o eficienţă economică relativ mare şi o eficienţă socială foarte mare, dar focalizată doar pe anumite grupuri - în această categorie intră CARP-urile.

d. Entităţi cu eficienţă socială scăzută, cu adresabilitate scăzută faţă de nemembri şi faţă de reprezentanţi ai grupurilor vulnerabile, mai mult sau mai puţin viabile din punct de vedere economic, dar fără o vocaţie socială importantă - în această categorie intră CARS-urile.

e. O categorie aparte o reprezintă, în judeţul Olt, sectorul cooperativelor de credit, reprezentat de Banca „Albina”, una dintre puţinele instituţii de credit bine plasate în mediul rural, care pare a fi, de departe, cel mai important furnizor de ES din punctul de vedere al eficienţei economice şi al adresabilităţii în general, fără însă a prezenta un grad important de adresabilitate către grupurile vulnerabile.

f. Entităţi care, teoretic, intră în sfera celor furnizoare de ES, dar care practic funcţionează ca orice societăţi comerciale, cu excepţia faptului că au

un număr de angajați ce aparțin categoriei persoanelor cu handicap - este cazul unităților protejate, care, prin numărul mic de persoane vulnerabile angajate și prin faptul că sunt foarte puține în județ, pot fi considerate ca având o adresabilitate foarte redusă către grupurile vulnerabile, având un impact social foarte redus.

IV.2.11. Tulcea

Analiza profilului entităților de ES evidențiază un nivel variabil de adecvare la criteriile identificate în literatura de specialitate. Nu întotdeauna toate dimensiunile se regăsesc în specificul și activitățile realizate de formele care în mod clasic sunt considerate ca aparținând sectorului ES. Cele trei mari forme de entități cu activități în sectorul ES (ONG-uri, societăți cooperative și mutualități) sunt reprezentate în mod diferit, implicarea organizațiilor specifice acestora în activități de ES fiind, de cele mai multe ori, secundară și redusă ca intensitate.

Sectorul ONG-urilor cu profil social este foarte slab dezvoltat. Niciuna din cele cinci entități cu activitate în furnizarea de servicii sociale nu este implicată în proiecte de mare anvergură și nici nu derulează activități de ES. Sectorul ONG din Tulcea este extrem de fragil, fiind dependent de finanțările primite de la parteneri sau de subsidiile acordate. Niciuna dintre organizațiile identificate nu a fost implicată în accesarea de fonduri europene după aderare și, mai mult, unele dintre aceste organizații nici nu au în plan să facă acest lucru, motivul fiind cel al birocrăției excesive cu care ar trebui să se confrunte.

În județ există cinci organizații acreditate pentru furnizarea de servicii sociale, iar la nivelul județului mai sunt înregistrate două organizații pentru romi (Asociația Romilor „Neptun” și Centrul de Informare, Consultanță și Promovare a Romilor) și mai multe organizații de dimensiuni mici, destinate copiilor și elevilor. Dintre aceste organizații, singurele care au avut în trecut contact cu programele de finanțare europeană și care au depus proiecte pe POSDRU sunt organizațiile pentru romi. Astfel, putem considera că impactul activităților derulate de asociații și fundații în județul Tulcea în sectorul ES este minim.

În sectorul ONG, cele mai active organizații identificate, fără a avea însă un impact deosebit la nivel local, ci mai degrabă implicându-se punctual și discontinuu pe proiecte, sunt: Asociația „Crescens”, Asociația „Mâini Întinse” și Asociația Umanitară „Noroc” (primele două organizații având același președinte). Aceste trei organizații oferă servicii pentru copii și tineri. Asociația „Crescens” s-a născut în 2001, ca urmare a unui parteneriat cu asociația Sun Flower Fellowship din Anglia, prin care s-au pus bazele unui așezământ de vacanță pentru copii bolnavi de HIV-SIDA. Ulterior, „Crescens” a început să ofere servicii unei palete mai largi de beneficiari – copii provenind din medii defavorizate. Organizația nu a derulat și nu intenționează să acceseze finanțări europene din cauza birocrăției excesive.

Asociația „Mâini Întinse” oferă servicii copiilor aflați în dificultate, organizând o serie de parteneriate în acest sens cu autoritățile locale din municipiul Tulcea, DGASPC sau Centrul de Prevenire și Evaluare Antidrog Tulcea. Asociația nu a avut și nu intenționează să inițieze experiențe în accesarea de fonduri europene de preaderare sau fonduri POSDRU.

Asociația Umanitară „Noroc”, înființată în 1998, are ca obiect de activitate îmbunătățirea situației copiilor aflați în instituții de ocrotire. Asociația a dezvoltat o rețea de parteneriat cu organizații din SUA și, asemenea cazurilor prezentate mai sus, nu a derulat proiecte cu finanțare europeană.

În momentul de față, cele două organizații pentru romi identificate (Asociația Romilor „Neptun” și Centrul de Informare, Consultanță și Promovare a Romilor) nu derulează nicio activitate importantă și nici nu au personal angajat. Centrul de Informare, Consultanță și Promovare a Romilor a accesat în anii trecuți fonduri PHARE, a depus și un proiect pe linia de finanțare POSDRU, în momentul de față continuarea activității organizației fiind condiționată de aprobarea respectivei propuneri. În domeniul programelor pentru romi, organizațiile „Romani Criss” și Partida Romilor au derulat activități la nivelul județului Tulcea, în cadrul unor proiecte mai ample, implementate la nivel național sau regional.

Sectorul cooperatist în Tulcea, similar situației înregistrate la nivel național, a intrat în ultimele două decenii în declin. Practic, societățile

cooperative, atât SCM-urile, dar mai ales cele de consum, și-au redus în decursul anilor activitatea până la un nivel minim de supraviețuire. Cu toate acestea, sectorul cooperatist păstrează un caracter puternic social al activităților. Acest aspect rezidă în simplul fapt că cea mai mare parte a angajaților acestor forme sunt persoane cu vârste mai înaintate, care cu greu și-ar putea găsi un alt loc de muncă, aceasta cu atât mai mult în perioada actuală de criză economică. În ciuda activităților reduse și a lipsei de perspective pe termen scurt, societățile cooperative tulcene au reușit să-și mențină, în ultimii ani, numărul de salariați la valori relativ constante.

Dintre cele 34 de cooperative cu activitate în județul Tulcea identificate, 21 sunt societăți cooperative de consum, 9 SCM-uri, 3 cooperative de credit, o bancă cooperatistă. Din totalul acestora, 13 își desfășoară activitatea în municipiul Tulcea și câte două în Babadag, Isaccea și Măcin. Este de remarcat că cele mai multe cooperative de consum ce au supraviețuit perioadei de tranziție sunt înregistrate în localități rurale, în timp ce 6 dintre SCM-uri activează în municipiul reședință de județ.

Concluzii

În județul Tulcea se respectă pattern-ul comun județelor slab dezvoltate din punct de vedere economic în ceea ce privește slaba dezvoltare a sectorului ES și slaba adresabilitate a grupurilor sociale vulnerabile către instituții și programe care să le susțină și să le ajute.

Formele tradiționale cooperatiste ale ES continuă să-și îndeplinească la un nivel scăzut funcția lor socială, cu impact doar asupra membrilor, al căror număr este din ce în ce mai scăzut. În sectorul ONG, cele mai active organizații identificate se adresează focalizat unor grupuri vulnerabile, cum ar fi copiii infectați cu HIV, cei din familii sărace sau reprezentanți ai unor minorități etnice, cu profil de vulnerabilitate socială, cum este cea a romilor. Impactul lor nu este unul deosebit la nivel local, ci este mai degrabă vorba despre implicări punctuale și discontinue pe proiecte.

Având în vedere precaritatea ofertei de muncă din județ, menținerea actualelor locuri de muncă oferite de cooperatiile de consum și, mai ales, de SCM-uri reprezintă o miză socială importantă, cu atât mai mult cu cât

majoritatea acestor angajați au caracteristici ale persoanelor vulnerabile în raport cu o eventuală (re)integrare pe piața muncii (educație precară sau calificare în meserii care nu mai sunt cerute pe piață, vârsta de peste 45-50 de ani).

IV.2.12. Vâlcea

Dintre cei 40 de furnizori de servicii sociale acreditați din județul Vâlcea, 24 sunt organizații neguvernamentale (din care două sunt culte religioase). Aceste 24 de organizații neguvernamentale au următoarea distribuție teritorială: 19 în mediul urban (17 în Râmnicu Vâlcea și două în Drăgășani) și 5 în rural (două în Popești, una în Lalosu, una în Voineasa, una în Prundeni). La acești furnizori acreditați de servicii sociale, mai putem adăuga ONG-uri care au activități de sprijin al incluziunii sociale a membrilor comunității: Organizația „World Vision” – filiala Vâlcea, Asociația Depresiunea Horezu, Asociația Văleanu – Horezu, Liga Femeilor – Horezu, Asociația TinEcoArt – Horezu, Asociația Vaideeni – Vaideeni.

În Vâlcea există, la ora actuală, 37 de societăți cooperative de consum și 22 de SCM-uri. În perioada comunistă existau la nivelul județului Vâlcea 82 de societăți cooperatiste de consum. În perioada respectivă, județul era mult mai bine dotat la nivelul cooperăției de consum, deținând în patrimoniu magazine, brutării, secții de producție, crescătorii zootehnice, sere etc.

SCM-urile sunt de gradul I și sunt afiliate la UCECOM. Sunt distribuite în tot județul, dar cele mai multe se află în mediul urban. Uniunea Județeană a SCM (UJCM) este unitate cooperatistă de gradul II.

Societățile cooperative de consum sunt de gradul I și sunt afiliate la FEDERALCOOP sau CENTROCOOP. Distribuția teritorială a acestor cooperative este preponderentă în mediul rural. Uniunea Județeană a Cooperative-lor de Consum (UJCC) este unitate cooperatistă de rang II. Din punctul de vedere al unora dintre membrii operatori, în momentul de față, multe dintre societățile cooperative de consum s-au transformat în societăți comerciale.

CARS-urile numără 67 de unități afiliate la Uniunea Județeană a CAR Vâlcea, fiind distribuite în special în mediul urban, acolo unde există operatori economici mai mari. CAR Vâlcea are opt filiale (Râmnicu Vâlcea,

Bălcești, Peșiceana, Băile Govora, Băile Olănești, Costești, Căineni) care acoperă toate cele 89 de localități ale județului. După cum se observă, 4 din cele 8 filiale sunt în mediul rural. În sediul CARP Vâlcea funcționează și Uniunea Generală a Pensionarilor, filiala Vâlcea, și Consiliul Persoanelor Vârstnice.

În județ mai există alte CARP-uri organizate pe lângă cele 8 organizații ale pensionarilor din județ (Sindicatul Pensionarilor, Liga Județeană „Solidaritatea” Vâlcea, Asociația „Unirea”, 5 organizații ale pensionarilor din MAPN). Uniunea Județeană a Organizațiilor Sindicale ale Pensionarilor Vâlcea (UJOSP Vâlcea) are puncte de lucru în 23 de comune, din care 6 au și activități de tip CAR.

Casa Teritorială a Cooperativelor de Credit Vâlcea are 21 de sedii pe raza județului Vâlcea, atât în mediul urban, cât și în cel rural. Această instituție de credit funcționează ca o bancă.

Sunt 14 ateliere protejate recunoscute de ANPH la nivelul județului, care funcționează în cadrul unor societăți cu capital privat.

O altă organizație care poate fi considerată ca fiind o entitate a ES este obștea, o formă de „asociere colectivă (asemănătoare cooperativelor), care are ca domeniu de activitate principală exploatarea de masă lemnoasă” (reprezentant obște Horezu). În județul Vâlcea există obști „ale moșnenilor” ce au în proprietate terenuri montane și păduri, care exploatează masa lemnoasă. Numărul asociațiilor obștești este de 7 în Vâlcea (Asociația Obștilor de Moșneni Valea Lotrului, Asociația Obștilor de Moșneni Lotru, Asociația de Moșneni Buila, Obștea Săliște, Asociația Obștilor de Moșneni Obârșia Lotrului Voineasa, Obștea Boișoara Găujani, Asociația Obștilor de Moșneni Valea Oltului). Asociațiile obștilor numără între 3 și 15 membri.

Asociațiile producătorilor agricoli sunt înființate în baza legii asociațiilor și fundațiilor și pot fi considerate ca având activități sociale, deoarece susțin diverse evenimente desfășurate în comunitate (sponsorizarea apariției unor cărți, sponsorizarea festivalului folcloric, sponsorizarea cadourilor de Paște și Crăciun, sponsorizarea cadourilor pentru copii și bătrâni). Aceste asociații au fost înființate deoarece o mare parte a subvențiilor se dau numai dacă sunt organizate forme asociative.

Domenii de activitate economică ale ES

Marea majoritate a ONG-urilor sunt furnizori de servicii sociale, fără a derula activități de ES. Organizația „World Vision” are proiecte ce vizează dezvoltarea economică a comunităților: sunt oferite stupoși și oi persoanelor nevoiașe, cu condiția ca anul următor aceștia să dea mieii, stupoși și produse și altor indivizi aflați în situații de risc social.

Societățile cooperative de consum din județ au ca activitate principală comerțul, alimentația publică și prestările de servicii. Principalele venituri provin din activitatea comercială și din închirierea diferitelor spații. Unele dintre societățile cooperative de consum dețin și unități de cazare, mai ales în zonele turistice. Activitățile cu caracter social derulate sunt: oferirea de ajutoare membrilor în caz de necesitate (îmbolnăvire, deces în familie etc.), ajutoare de deces, organizarea de spectacole, excursii pentru membri pentru îmbogățire profesională. Pe lângă aceste acțiuni pentru membri, mai există și activități pentru comunitate: sponsorizarea diferitelor manifestări culturale, sportive, a lăcașelor de cult, punerea la dispoziția autorităților a hotelului și restaurantului pentru derularea de evenimente.

SCM-urile au ca principale activități prelucrarea metalului și a lemnului, confecțiile textile, construcțiile, prestările de servicii (coafor, cosmetică, optică, reparații încălțăminte), artizanat, comerț, alimentație publică. Veniturile se obțin din activitatea de producție, prestările de servicii și din închirierea de spații. Ca activități sociale, SCM-urile oferă servicii medicale pentru membri, ajutoare de deces, angajarea persoanelor din familiile membrilor cooperatori, astfel încât să le crească veniturile, angajarea de tineri care părăsesc instituțiile de protecție, angajarea de femei fără venituri, oferirea de bilete de odihnă și tratament la prețuri reduse membrilor.

CARP Vâlcea derulează activități generatoare de venit: cabinete medicale (stomatologie, ecografie, masaj, ortopedie) și servicii auxiliare (coafor, frizerie, croitorie, cizmărie, club, transporturi funerare, comercializare de coșciuge, garnituri și cruci). Din veniturile obținute din aceste activități se oferă pensionarilor ajutoare pentru achiziționarea de ochelari, pentru tratamente și ajutoare de deces. O altă activitate cu caracter social este și cea de oferire a împrumuturilor cu dobânzi reduse pentru pensionarii cu venituri mici.

CARS-urile oferă ajutoare de deces și împrumuturi cu dobânzi mici pentru membri. În cadrul CAR-urilor salariaților pot fi și pensionari ca membri care au acces la împrumuturi cu dobândă mică. CARS-urile și Cooperativa Teritorială de Credit funcționează ca instituții bancare și singurele activități sociale sunt cele de oferire a împrumuturilor cu dobândă redusă. Aproximativ 90% dintre membrii cooperativei de credit sunt pensionari, dar dintre cei care au pensii mai mari de 500 RON și își pot plăti ratele la împrumuturi. Nu se acordă împrumuturi la cooperativa de credit celor care nu au venituri stabile sau celor care beneficiază de ajutor de șomaj sau ajutor social.

Atelierele protejate funcționează în cadrul unor unități economice, având numărul de angajați minim cerut de lege. Nu oferă servicii sociale persoanelor cu handicap.

Obștile au ca principală activitate economică exploatarea de masă lemnoasă din pădurile aflate în proprietate. Obștile acordă membrilor lor un ajutor de deces simbolic și ajutor de lemne în cazuri excepționale. Obștea funcționează ca o societate comercială cu acționari, membrii obținând masă lemnoasă la același preț ca și clienții.

În cadrul SCM-urilor, majoritatea celor peste 600 de lucrători aparțin grupurilor vulnerabile (persoane sărace, tineri care părăsesc instituțiile de protecție).

Societățile cooperative de consum au membri dintre persoane aparținând grupurilor vulnerabile, ele funcționând în special în mediul rural.

Nu este disponibilă o cifră exactă a numărului de angajați persoane cu handicap la nivelul întregului județ.

Așadar, beneficiarii direcți ai activităților de ES sunt: persoane cu handicap, persoane sărace, femei singure, tineri din instituții de protecție a copilului, bătrâni din mediul rural, bătrâni cu venituri mici.

Concluzii

Județul Vâlcea prezintă un profil distinct al ES, atât din punctul de vedere al dezvoltării activităților din acest domeniu, cât și al păstrării unor

legături între formele tradiționale ale ES cu comunitatea locală în care acestea își desfășoară activitatea și prin acțiunile sociale și culturale pe care încă le mai desfășoară în beneficiul comunității. Acest lucru este posibil în condițiile în care, la nivelul județului, activitatea SCM-urilor și a celor de consum, chiar dacă a cunoscut un anumit declin după 1990, rămâne una importantă și profitabilă. La acest tip de acțiuni social-culturale în beneficiul comunității, mai participă și unele dintre asociațiile de proprietari agricoli.

Se remarcă la aceste cooperații un impact social mai pronunțat al activității lor, comparativ cu alte județe, în sensul incluziunii unor membri aparținând unor categorii defavorizate - persoane din familii sărace, femei singure, tineri ce ies din instituțiile de protecție a copilului. Aceștia sunt incluși fie în calitate de membri, fie în calitate de angajați ai acestor cooperative.

Sectorul ONG-urilor este relativ dezvoltat în județul Vâlcea, fiind însă doar furnizori de servicii sociale, fără a dezvolta activități de ES. O inițiativă ce intră în sfera ES și cu un caracter de inovație socială poate fi considerată cea a „World Vision” – filiala Vâlcea, prin care sunt oferți stupi și oi persoanelor nevoiașe, cu condiția ca anul următor aceștia să dea miei, stupi și produse și altor indivizi aflați în situații de risc social.

Similar altor județe incluse în analiză, CARP-urile din județul Vâlcea reprezintă un important furnizor de ES, cu impact social important, focalizat doar asupra membrilor, al căror număr este însă unul important.

IV.2.13. Vrancea

Deși asimilate formelor de ES, societățile cooperative, CARS-urile și CARP-urile din județul Vrancea sunt prea puțin familiarizate cu acest concept și nu înțeleg rolul pe care ar putea să îl aibă în dezvoltarea celui de-al treilea sector în România. Există tendința ca atât cooperativele, cât și CAR-urile să fie percepute chiar de către membrii lor ca „*instituții de stat*”, responsabilitatea bunei funcționări căzând exclusiv în sarcina președintelui. Deși, conform statutului, vorbim de asociere voluntară și deschisă și de control democratic al membrilor, îmbinarea intereselor membrilor cu interesul general, prioritatea acordată individului și obiectivelor sociale, și

nu capitalului, în practică membrii preferă să delege responsabilitatea forurilor de conducere și se implică prea puțin în procesul decizional.

Excepție fac societățile cooperative agricole care au fost nevoite să depășească un mare handicap din cauza imaginii negative pe care o aveau membrii comunității față de fostele CAP-uri. Pe parcursul acestui proces, oamenii au fost încurajați să se implice în gestionarea propriilor bunuri, în creșterea competitivității muncii prin asocierea cu alți proprietari de terenuri și animale, ceea ce a condus în timp la crearea simțului proprietății, pierdut în perioada comunistă.

Cooperațiile de consum și de credit din județ nu desfășoară alte programe/activități în vederea sprijinirii grupurilor vulnerabile din comunitate, în afara serviciilor obișnuite oferite. Mai mult decât atât, nici nu se văd desfășurând astfel de activități în viitor.

Specific pentru CAR-uri este că principalele surse de venit provin din cotizațiile membrilor și dobânzile percepute din împrumuturi, neexistând o preocupare pentru diversificarea veniturilor prin dezvoltarea de activități economice conexe.

Dacă preluăm accepțiunea largă a termenului de ES, putem spune că aceste structuri există în județul Vrancea încă din 1990, odată cu intrarea în vigoare a Decretului-lege nr. 67/1990 privind organizarea și funcționarea cooperației de consum și de credit. La nivelul sectorului neguvernamental, acestea se regăsesc încă din anii 1996-1997, sub forma atelierelor protejate (UPA recunoscute de Autoritatea pentru Protecția Persoanelor cu Handicap), dar și a activităților generatoare de venit, al căror profit este reinvestit în susținerea serviciilor sociale.

Așa cum preciza un reprezentant ONG, referitor la primele forme ale ES din Vrancea: *„...existau și la noi înainte să existe conceptul; suntem înainte cu practica, mai puțin cu teoria. Inclusiv eu, personal, mă simt astfel, partea teoretică este mai proaspătă, iar experiența practică a existat înaintea conceptului teoretic.”*

La nivel județean, au fost identificate ca principale entități ale ES UPA care facilitează angajarea în muncă a persoanelor cu dizabilități și întreprinderile sociale. Acestea din urmă au apărut ca răspuns la criza

economică, organizațiile neguvernamentale fiind forțate să identifice noi surse de venit pentru susținerea serviciilor sociale tradiționale.

Fondurile europene nerambursabile pentru ES au reprezentat un punct de atracție pentru sectorul ONG, o serie de proiecte fiind depuse pentru finanțare din axa 1.6 – Dezvoltarea ES, proiecte aflate pentru moment în evaluare. Trebuie precizat că aceasta va implica și o schimbare la nivelul beneficiarilor serviciilor sociale oferite de sectorul nonprofit, focalizarea mutându-se pe grupurile eligibile în cadrul acestei axe.

În cadrul sectorului nonguvernamental au fost identificate cinci entități ce desfășoară activități de ES: patru UPA și o întreprindere socială. Toate cele patru UPA au fost create în vederea angajării în muncă a persoanelor cu dizabilități, cu finanțare de la ANPH, în 2006. Profilul activităților este foarte diferit: microfermă, atelier de tâmplărie, servicii de curățenie, linie de îmbuteliere vin. Un alt punct comun pentru două dintre UPA îl reprezintă faptul că beneficiarii provin dintr-un centru rezidențial.

Doar două dintre aceste entități s-au dovedit sustenabile în timp: microferma și unitatea de prestări servicii de curățenie. Exemplul cel mai relevant ca model de incluziune socială este reprezentat de proiectul *Microfermă agrozootehnică „Casa Noastră” Beciu*. UPA este adiacentă locuinței protejate *„Casa Noastră”* și a fost creată pentru a oferi un regim de viață autonom și activ celor șase rezidenți proveniți din Centrul de Integrare prin Terapie Ocupațională Odobești, centru *„mamut”* de protecție a persoanelor adulte cu handicap. În cei cinci ani de când se derulează proiectul, atât persoanele cu handicap beneficiare, cât și membrii comunității și-au schimbat modul de a (se) percepe de la *„persoane dependente”* la *„persoane independente”*. Dacă în 2006, locuința a fost încadrată ca *„moderat protejată”*, acum funcționează ca *„locuință minim protejată”*, veniturile obținute din microfermă fiind suficiente pentru a le asigura traiul zilnic celor șase beneficiari.

Un exemplu distinct în peisajul structurilor de ES este reprezentat de întreprinderea socială *Producție de carte audio Daisy pentru persoane cu deficiențe de vedere* a Fundației *„Cartea Călătoare”* din Focșani. Aceasta reprezintă un model de activitate generatoare de venit, prin care sunt susținute programele și serviciile tradiționale ale fundației. Inedit este faptul că

produsul în sine are impact social, accesibilizarea informației fiind una dintre nevoile de bază ale persoanelor cu deficiențe de vedere sau dificultăți de citire. Fundația „Cartea Călătoare” a avut primele inițiative de autofinanțare încă din 1997, când a fost provider de internet pentru a putea conecta persoanele cu deficiențe de vedere. Ulterior a creat un alt produs social, revista audio Radar, care se distribuie în baza unui abonament anual, prin care sunt acoperite parțial costurile de producție.

Făcând o analiză comparativă între cele cinci entități de ES, pot fi identificate câteva caracteristici comune:

- promovează angajarea în muncă a persoanelor cu handicap;
- oferă instruire acestora în cadrul unității protejate;
- oferă mai ales locuri de muncă necalificate sau care cer o calificare redusă;
- dezvoltă produse/servicii care răspund nevoilor locale.

Există și aspecte variabile, care fac diferența dintre aceste entități de ES, atât din punctul de vedere al respectării principiilor ES, cât și din punctul de vedere al eficienței economice și al impactului social al activității lor. Există anumite UPA ce reprezintă mai degrabă false forme de ES, deoarece nu conferă stabilitate și nu asigură independența economică a beneficiarilor. Persoanele cu handicap nu sunt întotdeauna angajate în UPA cu contract individual de muncă, ci remunerate periodic în funcție de vânzări.

Gradul de participare al beneficiarilor la procesul decizional diferă în funcție de cultura organizațională. Cele mai reușite forme de ES, măsurate în funcție de gradul de integrare socială a beneficiarilor, sunt cele în care persoanele cu handicap sunt încurajate să se autogospodărească, să trăiască autonom.

Pe lângă furnizorii de ES ce gestionează UPA amintite, la nivel de județ au mai fost identificate două ONG-uri care dezvoltă activități generatoare de venit conexe pentru susținerea serviciilor sociale: Fundația „Cartea Călătoare” și Asociația Promotorilor Dezvoltării Locale. Aceasta din urmă a oferit consultanță pentru scriere de proiecte cu finanțare europeană, elaborare de strategii de dezvoltare locală, toate cu impact

social, prin creșterea calității serviciilor sociale furnizate către comunitățile locale.

Deși numărul furnizorilor activi de servicii sociale este foarte redus în județ, semnalăm un grad scăzut de coeziune, tendința spre izolare a organizațiilor nonprofit, lipsa colaborării între acestea și neafilierea la alte organisme naționale.

Analiza CAR-urilor și a societăților cooperative din județ relevă că acestea sunt preponderent orientate spre profit și foarte puțin spre impactul social. Din discuțiile avute cu reprezentanții forurilor de conducere, a reieșit că aceștia nu se percep ca entități ale ES. CAR-urile reprezintă o alternativă reală la sistemul bancar, în special pentru persoanele cu venituri reduse: pensionari și salariați cu venituri mici. Disponibilizările masive, ca efect al crizei economice, au forțat CAR-urile să ia o serie de măsuri preventive și au înăspriț condițiile de acordare a creditelor. Pe lângă credite, acestea mai oferă și ajutoare în caz de deces.

La nivel de județ, ES nu reprezintă o resursă pentru femeile și grupurile de etnie romă excluse social. Singura instituție care oferă servicii persoanelor de etnie romă adulte, care să vizeze în mod special inserția profesională, este AJOFM Vrancea, prin cursurile de calificare/recalificare profesională și bursele locurilor de muncă. Organizația „Rom pentru Rom” este focalizată doar pe oferirea de servicii copiilor și tinerilor din comunitate.

Posturile la care au acces persoanele de etnie romă sunt prost plătite și presupun o calificare redusă: servicii de curățenie, munci fizice necalificate etc. Chiar dacă persoanele intervievate nu recunosc că apartenența la etnia romă reprezintă o piedică la angajare în cadrul propriei instituții, realitatea arată contrariul. Distincție face sectorul ONG care angajează persoane de etnie romă, chiar dacă mai degrabă pentru munci necalificate. Decizia privind angajarea este luată pe baza competențelor profesionale dovedite de acestea.

Concluzii

Județul Vrancea prezintă elemente comune în ceea ce privește caracteristicile și ponderea entităților de ES cu majoritatea celorlalte județe

analizate. Caracteristica județului Vrancea pare a fi o relativ mai importantă dezvoltare a laturii de ES a unor ONG-uri și opțiunea de a dezvolta UPA și întreprinderi sociale patronate de aceste ONG-uri. Un exemplu de acțiune de succes privind incluziunea socială a reprezentanților unei categorii foarte vulnerabile la excluziune socială este cel oferit de Crucea Roșie Vrancea, prin proiectul *Microfermă agrozootehnică „Casa Noastră” Beciu*, unitate protejată adiacentă locuinței protejate „Casa Noastră”. În acest caz, activitatea economică susține în mare măsură proiectul social, iar eficiența socială pentru beneficiari este foarte ridicată, ajutându-i pe aceștia să își schimbe statutul din persoane total dependente în persoane aproape independente.

Celălalt proiect de succes care reprezintă un exemplu distinct în peisajul structurilor de ES în contextul analizei noastre este întreprinderea socială *Producție de carte audio Daisy pentru persoane cu deficiențe de vedere* a Fundației „Cartea Călătoare” din Focșani. Inedit este că, pe lângă faptul că reprezintă un model de activitate generatoare de venit prin care sunt susținute programele și serviciile tradiționale ale fundației, produsul în sine are impact social, accesibilizarea informației fiind una dintre nevoile de bază ale persoanelor cu deficiențe de vedere sau dificultăți de citire.

IV.3. STUDII DE CAZ

Studiile de caz prezentate au fost selectate astfel încât să acopere o varietate cât mai mare dintre formele de ES active în regiunile analizate în cadrul proiectului *Integrat*. Nu toate organizațiile prezentate constituie exemple de bune practici (așa cum este, de regulă, cazul ONG-urilor), celelalte studii de caz având rolul de a propune spre analiză o organizație concretă care să ofere o idee mai detaliată asupra modului în care funcționează în mod tipic entitățile de ES. Au fost selectate organizații care au drept grupuri-țintă romii și femeile, dar și alte grupuri vulnerabile, pentru a vedea în ce măsură au devenit în ultimii ani proiectele de ES relevante pentru acestea. Sunt prezentate și alte structuri decât cele care reprezintă organizații ale ES, dar pe care le-am considerat relevante pentru dezvoltarea acestui sector în România.

ONG București - Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”

Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună” este un ONG de tip fundație, înființată în 1999. Misiunea organizației vizează păstrarea și afirmarea personalității romilor, recunoașterea lor ca popor și ca minoritate etnică și națională, prin activități de cercetare, documentare și difuzare, elaborare și implementare a politicilor sociale în folosul romilor.

În vederea realizării acestei misiuni, sunt urmate trei direcții de acțiune¹:

¹ *Raportul Agenției „Împreună” – 2009*, p. 14, disponibil pe http://www.agentia-impreuna.ro/despre_noi.

- (1) dezvoltarea socioeconomică a comunităților de romi din România, prin implementarea de proiecte și programe sociale care să răspundă nevoilor resimțite la nivel local, bazate pe parteneriat local și voluntariat, programe de informare pe diverse teme de interes social etc.;
- (2) monitorizarea cadrului de politici publice – naționale și internaționale – care vizează incluziunea socioeconomică a comunităților de romi (elaborarea de studii și rapoarte, analize și strategii);
- (3) sprijinirea dezvoltării societății civile de la nivel local, cu un accent deosebit pe înlesnirea vocii romilor de la nivel local.

Prin portofoliul de proiecte derulate și publicațiile privind cadrul de politici publice, se poate spune că Agenția „Împreună” este una dintre cele mai importante organizații nonguvernamentale din România în ceea ce privește minoritatea romă. În 2009, au fost în derulare 8 proiecte majore. Față de 2008, veniturile au urcat cu circa 50%, în timp ce cheltuielile au înregistrat o creștere de doar 30%. Principala sursă a veniturilor (99,6%) a constat în linii de finanțare pentru proiectele și programele derulate. În ceea ce privește cheltuielile, principala destinație a acestora a fost implementarea proiectelor derulate prin externalizarea activității către colaboratori din mijlocul comunităților rome (44,15%). În schimb, cheltuielile cu personalul permanent au fost de circa 5 ori mai reduse (7,33%). Implementarea laborioasă, transparentă și corectă a proiectelor se reflectă și în fondurile alocate pentru monitorizare și audit (17,5%)¹. În 2010, numărul proiectelor majore a urcat la 13, fără a include aici și activitățile de lobby și advocacy. Valoarea totală a celor 13 proiecte totalizează peste 65 milioane lei, cu mențiunea că cea mai mare parte a acestei sume provine din bugetul total al unor proiecte multianuale, bugetul propriu-zis de venituri și cheltuieli pe 2010 fiind semnificativ mai redus².

¹ Idem.

² *Raportul Agenției „Împreună” – 2010*, disponibil pe http://www.agentiaimpreuna.ro/despre_noi.

Istoricul Agenției de Dezvoltare Comunitară „Împreună” oferă o imagine interesantă asupra etapelor de dezvoltare ale ONG-urilor din România, în special a celor focalizate pe problematica romilor.

În prima fază, corespunzătoare anilor 1998-2000, Agenția a funcționat ca Departamentul de Dezvoltare Comunitară „Împreună” din cadrul Fundației „Romența”. Personalitatea juridică a fost dobândită în 1999, în jurul liderului Maria Ionescu, funcționând la acea vreme cu o echipă de 6-7 persoane. A fost o etapă de constituire a unei echipe și de construire a unei identități organizaționale în lumea ONG-urilor. În anii 2000-2001, Agenția a câștigat în vizibilitate, o mențiune specială în acest sens având programul de dezvoltare comunitară prin construcția de locuințe sociale din comuna Nușfalău. Potrivit actualului director executiv, pe atunci unul dintre voluntari, organizația a beneficiat în acea perioadă de un sprijin deosebit din partea unei fundații olandeze, Spolum International Foundation, *„care ne-a susținut în dezvoltarea noastră organizațională de la început. Ne-a fost un fel de mentor”*. A doua sursă de „sprijin puternic” a fost Fundația Soros de la Budapesta, care funcționa și ca centru regional de coordonare a celorlalte fundații Soros din Europa Centrală și de Est. Ca finanțatori, pot fi enumerate organizații internaționale nonguvernamentale, precum Fundațiile Olandeze, German Marshall Fund, Soros România și, într-o măsură mai mică, cele interguvernamentale, cum ar fi UNICEF.

În 2001, liderul organizațional a părăsit Agenția, de unde problemele specifice ale reconstrucției nucleului echipei, ce vor dura până în 2003. Pentru actualul director executiv, numit în funcție la acea vreme de un consiliu director format din trei membri, *„nucleul unei organizații [nonguvernamentale] e mult mai durabil decât în instituțiile publice. Pentru că, în ONG-uri, de multe ori lucrezi și cu sufletul. Ceea ce te ține într-un ONG e o misiune, niște obiective, niște principii de lucru foarte bine statuate. (...) În ONG-uri, presiunea este alta și aici, dacă nu faci lucrurile cu drag, n-ai cum să rezisti. Însă și gustul succesului e mai mare decât în instituții”*. După 2001, a fost necesară readaptarea la noul context. În planul politicilor pentru romi, apăruse Strategia de îmbunătățire a situației romilor. În același timp, s-a realizat și o reșezare a contextului finanțării, prin apariția fondurilor de preaderare la UE (PHARE). Considerate *„extrem de birocratice în acea*

perioadă”, au presupus o reorientare de activități față de ceea ce ofereau principalii finanțatori de până atunci. „Și atunci a fost o reșezare. De asta organizațiile pentru romi active până în 2001 au murit”. Soluția identificată de noul director executiv a constat în urma „un alt tip de perspectivă, bazată mai mult pe incluziune socială decât pe dezvoltare comunitară, cum erau obișnuiți. Înlocuim conceptul de dezvoltare comunitară cu dezvoltare locală, mergeam pe nișe gen accesul pe piața muncii, încercam să identificăm nișele de dezvoltare.”

Perioada anilor 2004-2010 a fost una de consolidare a pozițiilor câștigate, în care „Agenția devine una dintre principalele ONG-uri de pe piață.” Acest fapt a devenit posibil prin urmarea nișelor de dezvoltare identificate. Ca atare, Agenția a devenit „prima” în mai multe ocazii, cum au fost asistența tehnică pentru Guvernul României în cadrul schemelor de grant din programele PHARE, evaluarea Strategiei pentru romi din 2001 și contractarea de către Banca Mondială. Una dintre deciziile strategice a fost de a nu lua parte ca solicitant principal în primul val de fonduri structurale după aderarea României la UE din 2007. Fiind vorba de un nou sistem, ideea de bază a fost de a intra în parteneriat cu organizații de la care putea câștiga experiență. Spre exemplu, în comparație cu PHARE, există o problemă în proiectele structurale privind decontarea cheltuielilor cu transportul voluntarilor, cu toate că, după legislația românească, voluntarul are aceleași drepturi ca angajatul, mai puțin onorariul. Aceasta este o problemă sensibilă pentru un ONG, unde „voluntariatul e un mod de viață”. La nivelul anului 2010, Agenția are statut de partener în 6-7 proiecte structurale, dar încă nu este solicitant principal în niciun proiect.

Strategia 2010-2015 a organizației pune accentul pe o creștere sustenabilă. Pentru aceasta, este critică asigurarea unui cash-flow adecvat, având în vedere că principalele venituri provin din finanțări ce presupun o coparticipare din partea Agenției. Din acest motiv, s-a stabilit o valoare maximă pentru fiecare proiect. „Întotdeauna încercăm să ne calculăm pașii bine, pentru că, dacă îi dăm mai mulți bani decât poate să ducă, distrugem organizația”, consideră directorul executiv. Pentru asigurarea cofinanțării, sunt vizate ca direcții de dezvoltare înființarea unui departament pentru fonduri structurale, care să ofere și consultanță pentru potențialii beneficiari, nu doar asistență tehnică în implementarea proiectelor, precum

și componenta de formare profesională, ce necesită acreditare de la Consiliul Național pentru Formarea Profesională a Adulților (CNFPA). Acestea și altele necesită reclamă și modificări ale statutului.

Pentru directorul executiv, Agenția este încă în fază de explorare și documentare cu privire la ES. Pentru moment, „ceea ce e promovat drept ES (...) nu înseamnă ES, ci sunt AGV - activități aducătoare de venit”. Între AGV și ES este o mare diferență. În România, singurele activități de tip ES ar fi reprezentate de CARS-uri, CARP-uri și SCM-uri. Exemple de proiecte de ES au fost întâlnite în Europa pe durata unor schimburi de experiență, cum ar fi un atelier protejat pentru persoane cu dizabilități locomotorii din Germania. Pornind de la acest exemplu, Agenția „Împreună” a inițiat un proiect pe ES, prin care cei care practică anumite meserii tradiționale din comunitățile rome, precum lemnarii, lingurarii, măturarii, se pot organiza într-o cooperativă ale cărei produse își pot găsi o nișă pe piața modernă, cum ar fi un kit de om de zăpadă sau mobilier de răchită îmbrăcat în piele.

ONG „Viața independentă”

„Viața independentă” este un ONG de tip asociație a persoanelor cu dizabilități fizice din București și localitățile apropiate, care poartă această denumire din 2005. Asociația a fost înființată în 1990 și a dobândit personalitate juridică în 1991, sub denumirea de Societatea Națională a Handicapaților Fizic din România – filiala București. În decursul existenței sale, a ajuns la un moment dat să treacă de 3.000 de membri înscriși, care participau la programele derulate. Membrii cotizanți nu au depășit un prag de 350-400 de persoane. Între adunările generale, asociația este condusă de un comitet director format din cinci persoane, dintre care face parte și președintele. Asociația este afiliată Federației „Organizația Națională a Persoanelor cu Handicap din România” (ONPHR).

Activitățile desfășurate de „Viața independentă” în sprijinul persoanelor cu dizabilități au variat în timp. Imediat după revoluția din 1989, accentul s-a pus pe nevoia de informare și sensibilizarea opiniei publice și a autorităților față de lipsurile materiale. În urma reacției internaționale față de revoluție, s-au distribuit foarte multe ajutoare

(îmbrăcăminte, încălțăminte, alimente), printre care și fotolii rulante, acestea din urmă în special din țări anglo-saxone (SUA, Marea Britanie, Canada). Până în 1998, accentul a fost pus pe distribuirea donațiilor din străinătate, afilierea la organizații de profil internaționale și schimburi de experiență cu acestea. Datorită donațiilor de echipamente, mijloace de transport și financiare, s-au putut oferi o serie de servicii sociale, precum transport adaptat, recuperare la domiciliu, cursuri de instruire și altele.

Pentru a putea susține financiar toate aceste proiecte, în august 1991 a luat ființă prima firmă a unei asociații a persoanelor cu handicap – Handiprod Comprest SRL – care a pornit cu 5-6 angajați. În 2000, erau angajate 17 persoane cu diverse forme de handicap. După aceea, firma s-a desființat, pe fondul unor schimbări în contextul legislativ și economic.

Înainte de revoluția din 1989, existau numeroase SCM-uri în care activau persoane cu handicap „de ordinul sutelor de mii”. Acestea includeau: ateliere de croitorie, de ceasornicărie, de optică, cizmării, împachetarea și producerea de mirodenii, articole de uz casnic etc. Unele aveau și magazine proprii. În numeroase cazuri se bazau pe monopol, având statutul de furnizor unic conferit de stat, de pildă, exclusivitate pentru producția de îmbrăcăminte pentru armată. Persoanele cu handicap erau angajate în cooperativă, dar nu făceau parte din conducere.

Conform președintelui asociației, după 1990, aceste societăți cooperative au intrat într-un proces ireversibil de declin, care a avut mai multe cauze. Mai întâi, poziția de monopol a fost pierdută, fie din cauza trecerii la economia de piață, fie a faptului că statul nu a mai avut fonduri pentru a susține comenzile. În al doilea rând, foarte mulți dintre lucrători s-au pensionat pentru că Legea nr. 57/1992 permitea pensionarea celor cu gradul 1 de invaliditate după 10 ani de activitate în cazul femeilor și 15 ani de activitate în cazul bărbaților. Și persoanele cu gradul 2 de invaliditate aveau dreptul să se pensioneze, femeile după 15 ani de activitate și bărbații după 20 de ani. În lipsa comenzilor, cei pensionați nu au mai fost înlocuiți. În plus, conducerea acestor unități, care nu era formată din persoane cu handicap, „a vrut să pună mâna pe patrimoniu”. Foștii angajați de atunci au format asociații ale persoanelor cu handicap, care s-au reunit în Liga

Națională a Organizațiilor Personalului Handicapat din Cooperația Meșteșugărească (LNOPHCM).

În prezent, asociația urmează două direcții importante: integrarea în muncă și creșterea capacității de acces pe piața muncii. În privința integrării în muncă, a fost înființată o unitate protejată cu următoarele activități: (1) atelier tipografic cu trei persoane, (2) atelier de croitorie, la care cinci persoane sunt în curs de angajare și (3) un atelier de obiecte artizanale și decorative, unde activează voluntari, persoane care au beneficiat de cursuri de terapie prin artă. Rezultatele aceluși proiect – premii și expoziții – au fost surprinzătoare chiar și pentru inițiatori, fiind posibile datorită implicării voluntare a unui profesor de pictură.

Pentru creșterea capacității de acces pe piața muncii, a existat un centru de servicii sociale, finanțat prin PHARE 2004, care oferea: consiliere socială, psihopedagogică, psihologică și juridică, serviciul de orientare, job seeker și alte servicii pentru persoane cu dizabilități. O altă componentă era cea de socializare (film, excursii), posibilă prin sponsorizări. Succesul clubului s-a dovedit a fi o problemă pe termen lung. Voluntarii care au organizat clubul și-au găsit loc de muncă în altă parte, rezultând o restrângere a activităților.

În privința fondurilor structurale, asociația este partener în trei proiecte strategice în derulare, în care ONPHR este solicitant principal. Unele dintre aceste proiecte strategice au în vedere și înființarea de unități în ES. Un alt proiect finanțat prin POSDRU este în curs de evaluare.

Perioada de criză economică începută la finele anului 2008 a fost resimțită prin diminuarea sponsorizărilor, care acopereau 50% din buget. În aceste condiții, pentru cofinanțarea proiectelor, UPA a dobândit o importanță și mai ridicată. Veniturile din vânzări ale unităților protejate derivă din Legea nr. 448/2009, prin care firmele cu peste 50 de angajați au obligația de a angaja persoane cu handicap într-o proporție de cel puțin 4% din totalul angajaților. Autoritățile și instituțiile publice care nu au angajat persoane cu handicap pot fie să plătească la bugetul de stat o sumă reprezentând 50% din salariul minim brut pe țară înmulțit cu numărul de locuri de muncă în care nu au angajat persoane cu handicap, fie să achiziționeze produse și servicii de la UPA în cuantum echivalent cu suma care ar fi trebuit virată la buget.

În practică, conform președintelui de la „Viața independentă”, suma respectivă este percepută de unii patroni drept o taxă. Unele UPA sunt reale, dar „s-au înființat între timp multe UPA de către firme, ca să aibă propriile afaceri”. Legea permite ca, dacă firma angajează 30% persoane cu handicap, să fie autorizată ca unitate protejată. Sunt situații în care firmele „nu își angajează persoane cu dizabilități, sunt fictive angajările. Pot să ia pe cineva cu certificat de handicap real sau mai puțin real și din trei persoane sănătoase să existe una cu handicap, iar ceilalți doi din această unitate protejată sunt contabilul și intermediarul. Și încă mai funcționează sistemul ăsta.” O problemă în plus pentru UPA reale constă în faptul că persoanele cu dizabilități, „de cele mai multe ori, n-au calificarea necesară, nu au experiență de a lucra și de a se încadra într-un loc de muncă”.

Principalele probleme ale persoanelor cu dizabilități constau în lipsa mobilității și în lipsa suportului pentru o viață decentă și a accesului pe piața muncii. Lipsa mobilității nu derivă atât din absența rampelor de acces, cât din dificultățile accesului la un scaun sau cărucior electric care să permită mobilitatea în exterior. Astfel de produse sunt semnificativ mai costisitoare decât cele de interior, singurele pe care statul român le oferă gratuit. În același timp, standardul pentru scaunele de interior oferite de stat este foarte redus, acestea nerezistând fizic uzului în afara locuinței. În plus, listele de așteptare chiar și pentru acestea sunt de 6 luni până la 1 an. În 2010, concedierile colective de asistenți personali, de regulă, membri ai familiei, au avut un impact social „dureros”. Pentru viitor, este o inițiativă ca să nu mai fie plătiți asistenții personali din familie, pe motivația „că oricum ei au grijă de oamenii respectivi”. În fine, proiectul de lege-cadru sau cod al asistenței sociale prevede un venit de inserție socială pe o grilă complicată, prin care o persoană cu handicap va primi o cotă-parte dintr-un maxim de 500 lei lunar, în funcție de severitatea handicapului și de situația specifică de risc social a persoanei.

După președintele asociației, elementele unităților de ES ar fi „în primul rând, caracterul nonprofit, desfășurarea activităților și serviciilor cu membri și pentru membri, repartizarea veniturilor realizate prin aceste activități în mod egal sau după nevoi către membrii și beneficiarii acestor activități în cadrul comunității. Unitățile de ES, fie că sunt întreprinderi sociale, fie că sunt asociații, sunt înființate conform Ordonanței Guvernului nr. 26/2000. Unitățile fac parte

din conceptul acesta de dezvoltare durabilă, care e foarte greu de pus în aplicare în România". În acest sens, Asociația "Viața independentă" este percepută ca parte a ES prin activitățile economice pe care le desfășoară în favoarea beneficiarilor și în cadrul comunității.

ONG - Fundația „Inimă de copil” Galați

Fundația s-a înființat în 1996. Inițial, grupul-țintă cărui i se adresau serviciile oferite de Fundație au fost copiii bolnavi de HIV, care erau abandonați în spital. Activitatea a pornit cu un grup de voluntari, din care mai activează în prezent, în Fundație, directorul executiv și un asistent maternal.

„Inițial, fiecare dintre acești voluntari își luau copiii în apartamentul propriu. Au început prin a-i lua la sfârșit de săptămână. Apoi îi scoteau câte un pic din cămin și tot așa... au fost parcă 23 sau 24 de copii. După aceea, au închiriat un apartament” (directoare de program, Fundația „Inimă de copil”).

În 2001, cu sprijinul unei Fundații din Franța, „Sera”, au fost cumpărate două apartamente, iar activitatea Fundației s-a extins, adresându-se și copiilor cu handicap sever. Acești copii „erau dintr-un centru de plasament, tip spital. Dar erau niște condiții groaznice. Tot abandonați, cu handicap sever, erau ca legumele. Nimeni nu se ocupa de ei. Și acum au ajuns la un anumit grad de independență. Vă dați seama că nu se vindecă... stăteau cu pătura în cap... nimeni nu făcea nimic pentru ei, nu-i scoatea de acolo... și au fost scoși și sunt în apartamente de tip protejat” (directoare de program, Fundația „Inimă de copil”). „Sera” mai susține și acum activitatea Fundației, cu o parte din cheltuielile cu aceste apartamente și cu o grădiniță.

În prezent, Fundația are două sedii, în care desfășoară programe diferite. La unul dintre sedii se desfășoară programe pentru copii din familii defavorizate - sunt copii din familii sărace care vin la centrul de zi, fac temele acolo; capacitatea acestui centru de zi este de 18 persoane.

Fundația are activitate și în trei comune din județ: Liești, Cudal și Pechea. În comuna Cudal, există un centru de zi al Fundației, realizat tot cu sprijinul Fundației „Sera”. Acest centru răspunde unei situații specifice, în această comună fiind „foarte multe familii care au luat în plasament copii cu

handicap și era nevoie de un centru de zi pentru ei. Și s-a deschis și o grădiniță, tot pentru acești copii cu handicap”.

La Pechea, Fundația a deschis un centru de zi pentru copiii din familii sărace, „copii săraci și sănătoși, iar la Cudal nu contează familia în problema de sănătate pe care o au. Este exact ca aici. Și mai este și la Liești tot pentru cei cu handicap”.

În sediul mai nou din orașul Galați, pe care Fundația îl deține din 2007, se desfășoară programe pentru tineri cu handicap fizic și psihic, inclusiv pentru 25 de tineri seropozitivi, care sunt foștii copii beneficiari ai serviciilor Fundației. Pe lângă aceștia, dintre ceilalți beneficiari, 24 de tineri au handicap asociat, fizic și psihic, iar restul, până la 160 de beneficiari, sunt tineri cu handicap fizic moderat. În cadrul programului de terapie ocupațională care se adresează acestor tineri cu handicap, se desfășoară, la acest sediu al Fundației, activități de ES.

Începând din 2007, beneficiarii centrului de terapie ocupațională fac produse de sticlărie, pictură pe sticlă, felicitări realizate manual, accesorii din mărgele, care apoi sunt vândute, banii rezultați fiind utilizați pentru acoperirea salariilor angajaților și pentru cumpărarea de materii prime. Din această activitate s-a reușit ca, în prezent, să fie asigurate și materiale, și salarii până în noiembrie 2010, ceea ce înseamnă că, într-o măsură destul de mare, acest centru de terapie ocupațională se autofinanțează prin activități de ES. Obiectele care sunt destinate vânzării sunt produse de tinerii din apartamentele protejate ale Fundației, cei din familii de plasament și din centre de plasament. Aceștia muncesc însă diferențiat, în funcție de starea lor fizică și mentală, organizați pe grupe de lucru, cei cu handicap sever și cei cu handicap psihic lucrând separat. Se produc, în medie, 15-20 de produse pe zi, iar prețul de vânzare este undeva între 20 și 40 de lei pentru fiecare produs.

Un proiect care a contribuit la succesul acestor activități de ES a fost cel finanțat în 2009 de Fundația „Principesa Margareta”, un proiect prin care au putut să își promoveze produsele. În cadrul acestui proiect a fost realizat și un site, format nonprofit, iar fundația a beneficiat de consultanță din partea unui expert, consultanță acordată în mod periodic pentru activitatea din atelier, pentru produse, pentru promovarea lor.

Directoarea de program citată mai sus consideră că aceste produse realizate în cadrul programului de terapie ocupațională *“se cumpără și pentru utilitate, și pentru a face un gest de caritate (...) ajută și povestea din spatele produsului”*.

În viitorul apropiat se intenționează extinderea acestor activități, prin includerea celor de serigrafie - a fost cumpărat deja un utilaj pentru serigrafie, dar este necesară instruirea celor care vor lucra în acest domeniu, cu acest utilaj. Pe viitor, Fundația intenționează să implice și părinții copiilor care beneficiază de serviciile centrului de zi în asemenea activități, *“că sunt mulți părinți care nu au ce să muncească și ne-am gândit să implicăm și părinții. Să le dăm să facă ceva ori la domiciliu, ori la centru...”* Estimarea directoarei de programe este că, în viitor, aceste activități de ES pe care le desfășoară Fundația vor putea deveni mai eficiente, prin diversificarea ofertei de produse și extinderea pieței de vânzare la nivel național.

Cazul Fundației „Inimă de copil” poate fi considerat un model de bună practică în ceea ce privește implementarea “organică” a principiilor de ES într-o organizație, prin realizarea acestor activități, prin integrarea lor în cadrul activităților de terapie ocupațională, punând astfel în convergență obiectivele economice, de autofinanțare, cu cele terapeutice.

Blocul Național Sindical (BNS)

Una dintre cele mai mari confederații sindicale din România a inițiat un incubator de întreprinderi sociale, cu rol de sprijin și asistență pentru organizații nonprofit, în vederea accesului pe piața muncii al persoanelor din grupuri vulnerabile. Finanțat prin POSDRU, în cadrul axei prioritare 6 – Promovarea incluziunii sociale, proiectul a inclus în grupul-țintă șomerii de lungă durată, persoane cu venituri mici, persoane de etnie romă și persoane cu dizabilități. Istoria acestui proiect este relevantă pentru dificultățile legate de înființarea și sustenabilitatea unor unități de tip ES în cadrul finanțării POSDRU.

Conform managerului de proiect, inițiativa a survenit ca urmare a schimburilor de experiență cu alte sindicate europene. Spre exemplu, confederațiile sindicale din Italia oferă suport grupurilor vulnerabile prin

intermediul unor fundații sau al altor structuri care aparțin într-o mai mică sau mai mare măsură de sindicate. *„Acolo am luat act de ceea ce înseamnă societate cooperativă socială, cum funcționează, care sunt facilitățile fiscale. Ni s-a părut interesant și relaționa cu obiectivele asumate de noi și am spus că e ok să facem un proiect pe 6.1.”* În cadrul documentării pentru elaborarea proiectului, a ieșit la iveală un fapt surprinzător: deși se alocă fonduri prin POSDRU pentru ES, în România nu exista legislație pe acest domeniu, fiind un vid legislativ. Din acest motiv, s-a luat decizia elaborării unei aplicații pentru un proiect de tip grant, proiectul fiind depus la finele anului 2008, cu derulare în martie 2009-august 2010. A fost aleasă RD București-Ilfov, *„mizând pe faptul că piața are un oarecare nivel de maturitate și stakeholderii au capacitatea de a promova conceptul și a susține aceste proiecte antreprenoriale”*.

Inițial, proiectul și-a propus crearea a patru entități care să funcționeze după principiile ES. Foarte rapid s-au ivit o serie de dificultăți. În primul rând, vidul legislativ. Exista doar Legea nr. 448/2006, care prevede, între altele, organizarea și funcționarea unităților protejate, dar care e doar tangențială ES. În al doilea rând, a fost perioada lungă de contractare și demarare a proiectului. Între timp, a apărut criza, rezultând un context economic mult mai dificil, în care companiile, preocupate de reduceri de costuri și restructurări de personal, nu erau înclinate să cheltuiască bani cu achiziții de servicii de la unități de tip ES. Alte dificultăți au fost cele specifice persoanelor care provin din grupuri vulnerabile: stima de sine scăzută, slaba pregătire profesională, lipsa încrederii în ajutorul oferit. Nu în ultimul rând, apare problema sustenabilității economice. La noi, entitățile create în foarte multe proiecte se închid după terminarea perioadei de finanțare prin proiect.

Cea mai spinoasă dificultate a fost cea a alegerii formei juridice a entităților create prin proiectele antreprenoriale. Problema de fond este că legislația internă nu este adaptată cadrului POSDRU. *„Spre exemplu, dacă un proiect este generator de venit, tot venitul generat sub influența POSDRU [este] dedus din grantul primit. În speță, dacă eu produceam stilouri și le vindeam, tot ce ieșea venit trebuia să se ducă la beneficiari și să se deducă [din] prefinanțarea inițială luată de mine.”* A fost aleasă fundația *„pentru că, prin lege, asta nu e axată pe profit. Tot ceea ce se numea venitul din această activitate comercială se*

utilizează pentru ES, pentru crearea unor noi locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități.”

Cu toate acestea, nu era rezolvată problema deducerii din grantul inițial a veniturilor realizate. De aceea, s-a stabilit organizarea unui concurs de proiecte antreprenoriale și acordarea unor premii. Dar aici a intervenit o altă problemă a proiectelor POSDRU, cea cu privire la echipament. *„De exemplu, dacă eu fac bistroul de jos, e făcut pe fond european. Dacă eu cumpăram cuptorul din banii proiectului și îl donam fundației, conform legislației, POSDRU este proprietar. Nu se făcea transferul de proprietate de la o entitate juridică la alta, pentru că nu permitea legislația. Și atunci am ales să facem un concurs cu premii. Eu i-am dat individului niște bani, care sunt din POSDRU. Și din premiul ăla, respectivul individ putea să-și cumpere cuptorul. Și nu se mai deducea venit, pentru că el nu mai producea venit, pentru că era premiu - și premiul, conform legislației, este opțiunea lui să facă ce vrea cu el.”* Soluția finală a fost atipică, dar conformă legislației și mai ales funcțională.

Activitatea economică a fundației a fost gândită pentru a oferi sustenabilitate. Ideea de bază a fost externalizarea unor servicii necesare personalului din orice clădire de birouri: hrană, curățenie, mentenanță. *„(...) am observat că foarte mulți bani se duceau pe mâncare. Și am spus de ce să nu facem un soi de entitate prin care să ajut o persoană din grupuri vulnerabile și să îi dau un loc de muncă. Afacerile sunt mici. Rolul lor este de a ține oamenii angajați, nu de a scoate profituri senzaționale. În speță, aici aveam nevoie să ne facă cineva curățenia. Decât să iau o firmă specializată, prefer să ajut alte persoane (...). Problema se pune cu privire la datoria morală pe care eu, ca organizație, o am înaintea de toate față de piața muncii”,* afirmă managerul de proiect. Primii clienți au fost chiar organizațiile din clădirea unde își desfășura activitatea o parte a personalului central al BNS. După un timp, fundația a reușit să atragă și alți clienți din alte părți.

Unul dintre factorii de succes ai acestui proiect a constat și în aportul partenerului transnațional. ABN Italia este un fel de holding care grupează mai multe cooperative sociale. Exemplul de funcționare a fost luat de la partener. Experiența italiană și diferențele de mediu legislativ sunt pilduitoare. *„ES, în sensul activităților din acest proiect, a început în Italia prin anii '70-80, însă a funcționat până în '90 exact cum funcționează la noi - fără pre-*

vederi, fără spațiu legislativ, fără suport politic. În anii '90 a intervenit și politicul, prin reglementarea cooperativelor sociale C, existând deduceri fiscale privind contribuțiile sociale proporționale cu ponderea persoanelor angajate din grupuri vulnerabile."

În România, deși există o facilitate oarecum similară prin funcționarea unităților protejate, nu se angajează persoane cu dizabilități, pentru că firmele preferă să plătească acea taxă la stat, percepută ca o amendă. Marile instituții sau companii publice cu peste 50 de angajați sunt obligate să achiziționeze produse sau servicii de la UPA sau să plătească taxa. *„Unele UPA, entități cu caracter comercial, abuzează de această prevedere și obligă companiile publice să cumpere de la ei diferite produse. Prețul se justifică pentru că teoretic e o unitate protejată și de aici iau naștere o grămadă de abuzuri. (...) Sunt entități care se presupune că nu au persoane cu dizabilități și le țin angajate de dragul de a le ține”.*

Există și o cauză mai adâncă. *„La noi, piața muncii nu este matură și nu conștientizează concepte precum egalitatea de șansă, adevărata responsabilitate a unei persoane juridice ș.a.m.d. Dacă ne uităm la multinaționale, preferă să facă proiecte de imagine prin propriile fundații, la bază fiind niște obiective fiscale înainte de toate. Cel puțin asta e percepția mea”*, consideră managerul de proiect. Cercetarea derulată în cadrul proiectului a relevat că, în mare parte, o persoană cu dizabilități este percepută ca un cost pentru un angajator, nu ca o resursă care poate da o valoare adăugată. Pentru viitorul imediat, BNS nu intenționează să continue cu un proiect de tip strategic pe ES, deoarece a fost foarte greu să fie implementat și acest proiect, iar contextul, mai ales în materie de fiscalitate, este foarte instabil. Sistemul POSDRU suferă multiple schimbări de parcurs, de la quantumul prefinanțării până la sistemul de deduceri și frecvența raportărilor. Conform managerului de proiect, există dorința de a lansa acest gen de proiecte, dar organizația nu consideră că ar fi un mediu oportun.

În privința ES, proiectul pe care îl desfășoară MMFPS, finanțat prin măsura 6.1 (intitulată Dezvoltarea ES), își propune să ofere o reglementare a domeniului. Dacă reglementarea va viza facilități fiscale, domeniul se va dinamiza, inclusiv prin resurse de la FSE, pentru că există expertiză pe piață pentru a scrie proiecte și pentru a le implementa. Problema se pune la

informarea beneficiarilor cu privire la schimbări provenite de la Comisie și la schimbările repetitive pe care le face MMFPS prin AM POSDRU. Pe de altă parte, „dacă acel proiect e generat de dragul de a genera un livrabil, nu se va dinamiza foarte mult”, consideră managerul de proiect.

Un regim fiscal aparte pentru entitățile de ES ar fi necesar, dar nu suficient. Perioada de incubare, de punere pe picioare a organizației prin asistarea cu expertiză este esențială și ar trebui să fie mai mare. Expertiza oferită trebuie să fie duală, atât pe managementul afacerilor, cât și pe social.

CARP „Omenia”

CARP „Omenia” ființează, ca mai toate organizațiile mutualiste sau cooperatiste, de dinainte de perioada comunistă. A fost înființată în anii '20, după încheierea Primul Război Mondial, din nevoia oamenilor cu venituri reduse de a se asocia pentru a se ajuta reciproc. Titulatura inițială era de CAR și de înmormântare, deoarece în acea perioadă puțini dintre vârstnici aveau pensii, principala destinație fiind acoperirea cheltuielilor de înmormântare. În perioada comunistă, CAR-urile de acest gen au fost trecute în subordinea MMFPS, fiind totodată reorganizate la nivel teritorial, astfel încât fiecare casă corespundea unei unități administrativ-teritoriale. Astfel, în București au funcționat 8 case de ajutor reciproc ale pensionarilor, care s-au menținut și după reducerea numărului de sectoare de la 8 la 6. „Omenia” este fosta CAR a sectorului 5, care și-a schimbat denumirea în 1997.

După revoluția din 1989, principala schimbare a fost adoptarea unei noi forme statutare de organizație de drept privat, ieșită de sub subordinea MMFPS. Președintele CARP „Omenia” consideră că astăzi de poate vorbi și de o „competiție” între organizațiile de acest gen, în condițiile în care dreptul de afiliere este liber, pensionarii putându-se înscrie la oricare CARP, nemaifiind obligatorie înscrierea doar la casa de ajutor reciproc de sector sau județeană, alegerea fiind făcută în funcție de serviciile și valoarea ajutoarelor acordate de fiecare CARP în parte.

Conform noului statut, CARP „Omenia” este condusă de un consiliu director format din cinci membri, dintre care unul este președintele.

Comisia de cenzori este formată din trei persoane. Departamentele cuprind programe sociale, creditare și administrativ. Sunt circa 62 de salariați cu durată normală de muncă și alte 65 de persoane cu contract de colaborare. Cea mai mare parte a angajaților sunt pensionari. În București și în comunele limitrofe sunt peste 30.000 de membri, circa 60% dintre aceștia fiind femei. Pentru deservirea membrilor, există peste 35 de sucursale și puncte de lucru, în afara sediului central. Cum celelalte case de ajutor reciproc ale pensionarilor din București au circa 5-6.000 de membri, CARP „Omenia” este de departe cea mai mare organizație de acest tip din aria capitalei. Membrii sunt, în general, pensionari cu venituri modeste. Vreo 6.000 au pensia lunară sub 400 lei, iar alți circa 9.500 între 400 și 650 lei pe lună. Contribuția lunară este stabilită la 3 lei.

Ca la orice CAR, prin componenta de creditare, se oferă pentru membri împrumuturi mici ca sume, la dobânzi avantajoase, în funcție de valoarea împrumutului, de perioada de rambursare și de valoarea cumulată a contribuțiilor. La începutul anului 2011, dobânzile variau între 2 și 14%. Particularitatea „Omenia” constă în faptul că serviciile sociale constituie o componentă puternic dezvoltată. Conform directorului departamentului de programe sociale, din cinci membri CARP care vin la sediul central, patru vin pentru servicii sociale și numai unul pentru creditare. În fapt, CARP „Omenia” este acreditat ca furnizor pentru servicii sociale.

Aria de servicii oferite este foarte variată, cuprinzând următoarele:

- asistență medicală, prin cabinete de medic de familie, geriatrie, gerontologie, stomatologie, asistență psihologică, distribuție de medicamente homeopatice Hofigal; prin contractele încheiate cu cabinetele medicale individuale, costul serviciilor este redus sau gratuit, în schimb nu se percepe chirie; aparatura din cabinete este proprietatea „Omenia”;
- asistență juridică gratuită;
- distribuție de alimente la preț de depozit (cu o limită lunară pentru fiecare membru);
- ateliere de prestări servicii cu prețuri reduse față de restul pieței: frizerie/coafură, reparații croitorie și încălțăminte, reparații

electrice și electrocasnice, tâmplărie, lăcătușerie, zugrăveli; cei mai mulți dintre angajații de la aceste servicii sunt tot pensionari;

- servicii funerare;
- sejur la casa de odihnă de la Pucioasa, cu 14 locuri disponibile permanent la preț de 20 de lei/noapte;
- distribuția gratuită de 300 de pâini/zi;
- servicii sociale de îngrijire la domiciliu pentru 100 de bătrâni printr-un parteneriat cu Fundația United Way, având angajați cinci asistenți sociali pentru care s-a primit acreditare;
- distribuirea de ajutoare, în special alimentare, din donații de la agenți economici;
- centru de zi pentru evenimente culturale, în special de Crăciun și Paște, bibliotecă, cor etc., într-un spațiu cumpărat de CARP, foarte aproape de sediul central.

Pentru viitor, principalul obiectiv este lărgirea gamei de servicii sociale, în primul rând prin construirea unui centru de zi cu subsol, parter, două etaje plus mansardă, în care să fie găzduite cel puțin două cabinete de kinetoterapie, un cabinet de reflexoterapie, cabinete permanente de consiliere psihologică și asistență juridică. Acest sediu ar găzdui și un sediu de Crucea Roșie, cu o autospecială de intervenție, aparatură și voluntari, care, alături de membrii cooperativei, să meargă la vârstnici și să le asigure asistența primară. Totodată, toate atelierile de prestări servicii s-ar muta în spații mai încăpătoare, degrevând sediul central. Toate acestea ar crește numărul beneficiarilor de diverse servicii sociale. Prin completarea unor formulare, s-au obținut și date despre cei circa 6.500 de vârstnici beneficiari în 2010. În jur de 40% trăiesc singuri, fără niciun fel de rude. În urma unei anchete sociale, cei mai nevoiași dintre aceștia au primit diverse ajutoare, în funcție de posibilități.

Toate activitățile sociale de mai sus sunt suportate financiar din beneficiile aduse de activitatea de creditare și din cotizațiile lunare ale membrilor. Politica „Omenia” a fost de a nu avea cel mai redus nivel al contribuțiilor lunare și al dobânzilor dintre CARP tocmai pentru susținerea componentei sociale. Pentru a acoperi o parte din suma necesară construirii

noului centru de zi a fost depus un proiect în cadrul Fondului European de Dezvoltare Regională.

Potrivit directorului departamentului de programe sociale, oferta de servicii sociale și spiritul activ al „Omenia” sunt motivele pentru care numărul de membri este în continuă extindere, mai ales în raport cu alte case de ajutor reciproc ale pensionarilor. Obiectivul în acest sens este de a atinge 45.000 de membri până în 2015. *„Cam tot ce facem noi e ES, cu excepția actelor de caritate (...) Deoarece folosim banii celor mulți în folosul celor mulți și săraci. (...) Eu zic că e o formă de protecție socială.”* Dincolo de prețurile semnificativ mai reduse pentru serviciile prestate, cum angajații sunt pensionari, aceștia se simt la rândul lor utili pentru societate, își mențin abilitățile, nu se izolează.

CARP „Omenia” din București face parte din Federația Națională a Caselor de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor „Omenia”, care reunește peste 145 de organizații afiliate, cuprinzând peste 1,4 milioane de membri. Conform președintelui Federației, un fapt interesant este că cele mai puternice case de ajutor reciproc după numărul de membri sunt în Moldova, cauza fiind atribuită sărăciei. Spre exemplu, în orașe precum Moinești, cu mai puțin de 25.000 de locuitori, există un CARP cu peste 27.000 de membri. Rețeaua de case de ajutor reciproc este însă prezentă pe tot cuprinsul țării, cel mai mare număr de membri fiind la Ploiești, unde ființează o organizație cu tradiție, ce numără peste 44.000 de membri. Rețeaua de case de ajutor reciproc ale pensionarilor este dezvoltată și datorită numeroaselor puncte de lucru deschise în mediul rural. CARP-urile au circa 5.000 de casieri la nivel național. În privința stabilității financiare, este relevant că nicio casă de ajutor a pensionarilor nu a intrat în insolvență, de la înființarea acestora în anii '20 ai secolului trecut, datorită riscului redus al creditării. Împrumuturile acordate reprezintă sume mici. În plus, din fondurile atrase din cotizații și contribuții nu se poate investi în alte firme sau derula afaceri, ci este facilitată doar acordarea împrumuturilor către membri.

În plus față de Federația „Omenia”, mai există alte patru federații, care grupează un număr semnificativ mai redus de membri. Dintre acestea, Uniunea Generală a Pensionarilor din România cuprinde 5 CARP-uri din

București și încă 5 din provincie. Federația „Unirea” a Sindicatelor Pensionarilor din România are afiliată o singură organizație de tip CAR, care provine din fosta casă de ajutor a pensionarilor din sistemul feroviar. A patra organizație este Uniunea Sindicatelor Pensionarilor din România. Dincolo de acestea, ca organizații cu caracter reprezentativ, sunt alte patru asociații ale cadrelor militare în retragere sau în rezervă (MApN, MAI, servicii speciale) sau ale veteranilor de război. Toate aceste organizații fac parte din Consiliul Național al Persoanelor Vârstnice, alături de reprezentanți ai ministerelor.

Viziunea Federației „Omenia” este de a nu-și rezuma activitatea la partea economică, de împrumut al membrilor. Cu argumentul „*să nu cheltuim banii pensionarilor*”, unele case de ajutor ale pensionarilor „*se mulțumeau cu împrumuturi și atâta tot*”. Mai mult, distribuirea gratuită de ajutoare, în genere produse alimentare, cel mai adesea pâine, este percepută ca o umilire a pensionarilor. Această optică a început să fie schimbată mai întâi la nivelul CARP „Omenia” din București și din localitățile limitrofe, apoi și la alte case de ajutor ale pensionarilor din federație, prin schimburi de experiențe, întâlniri la nivel național la care participă toți cei trei decidenți ai unei case de ajutor reciproc (președinte, contabil-șef, cenzor) și chiar editarea unui manual cu noțiuni de management. Evident, recomandările de la centru sunt orientative, fiecare CARP are personalitatea lui. În esență, acordarea unei importanțe crescânde activităților de tip social a fost o inovație a uneia dintre cele mai importante case de ajutor reciproc ale pensionarilor din țară, care, ca exemplu de bună practică, s-a generalizat și la restul organizațiilor similare afiliate Federației „Omenia”. Generalizarea acestei noi viziuni a avut ca temei creșterea numărului de membri cotizanți în raport cu organizațiile similare care s-au mărginit la a oferi numai împrumuturi.

Pentru viitor, Federația „Omenia” își propune consolidarea scopului secundar al CAR, anume acela de a desfășura și alte activități și servicii în folosul membrilor săi, printr-o serie de inițiative. Prima vizează modificarea Legii nr. 540/2002, pentru a face mai explicit scopul secundar, pe lângă cel principal, de împrumutare a membrilor. O direcție de dezvoltare majoră vizată este cea a căminelor de bătrâni și a caselor de odihnă și tratament, fie prin construcție proprie, fie prin darea în folosință a

celor din proprietatea statului, care suferă din pricina lipsei de finanțare. Fostul patrimoniu al Uniunii Generale a Sindicatelor din România (dinainte de 1989), care cuprindea hoteluri, case de odihnă și tratament, ar putea fi o soluție, în măsura în care acest patrimoniu ar fi recuperat. Având în vedere rețeaua extinsă a casieriiilor CARP-urilor, acestea ar putea distribui ajutorul de deces acordat de stat în condiții mult mai favorabile, eliminând birocrăția de la primării.

Activitățile desfășurate de CARP pot fi încadrate în ES, în opinia președintelui Federației „Omenia”, deoarece, pe de o parte, ele nu se rezumă doar la acordarea de împrumuturi, ci au și un caracter social, iar pe de altă parte, susținerea financiară a acestora nu provine din sponsorizări sau donații, ci chiar din banii pensionarilor, ai celor care beneficiază de serviciile oferite. Perspectivele de viitor ale ES în România depind de educația cetățenilor despre ce înseamnă acest fenomen și, mai ales, de cultivarea spiritului voluntariatului. În această privință, nu numai că voluntariatul este în declin în România, dar influenții formatori de opinie cultivă ideea neimplicării în viața publică.

Casa de Ajutor Reciproc RATB IFN

Este vorba despre una dintre cele mai puternice organizații de acest tip din țară, deținând chiar prima poziție în clasamentul național realizat de Uniunea Națională a Caselor de Ajutor Reciproc ale Salariaților din România (UNCARSR) între anii 2008 și 2010. Înființată în 1949, până în 1989 s-a aflat în subordinea sistemului sindical din vechiul regim, fără a avea însă personalitate juridică. Membrii CARS-ului erau exclusiv angajați ai transportului public din capitală. În 1990 a avut loc desprinderea din sistemul sindical, iar din 1992 a dobândit personalitate juridică.

Logica funcționării CARS-urilor este bazată pe sistemul de economisire și creditare. Membrii, care nu pot fi decât persoane fizice, contribuie lunar la un fond social propriu. În baza cuantumului acestuia, pot accesa împrumuturi cu dobânzi diferite din partea CAR. Se acordă ajutor financiar urmașilor, în caz de deces, din fondul constituit special în acest sens. Regimul juridic de funcționare al CARS-urilor și uniunilor acestora este asigurat atât prin legislație specifică (Legea nr. 122/1996 cu modificările și comple-

tările ulterioare), cât și prin legislația privind IFN-urile (Legea nr. 93/2009), din categoria cărora fac parte. Caracterul mutualist al CARS-urilor este subliniat de faptul că, în cadrul adunării generale anuale, fiecare membru dispune de un singur vot, indiferent de valoarea fondului social propriu.

La finele anului 2010 și începutul anului 2011, CAR RATB IFN cumula circa 9.800 de membri. În ultimii ani, potrivit directorului economic, s-a manifestat o tendință de scădere a numărului de membri pe perioada sezonului rece, cel mai probabil din pricina costurilor cu încălzirea, și de creștere în sezonul cald. Succesul CAR RATB în atragerea și menținerea membrilor derivă din deschiderea către alți salariați, nu doar cei ai Regiei Autonome de Transport București (RATB). În același timp, cei care ies la pensie continuă să rămână membri CAR.

Obligația membrilor este de a efectua o depunere lunară în fondul social propriu, cu o sumă cuprinsă între 60 lei (respectiv 30 lei pentru pensionari și persoane cu dizabilități) și maximum 600 lei. Dobânda acordată la fondul social, echivalentul dobânzii la depozit a băncilor comerciale, a fost de 6% în 2009 și 2010, respectiv 5% în 2011. Membrii au dreptul la două tipuri principale de împrumuturi. Cel tradițional este în limita fondului social propriu sau de cel mult patru ori peste valoarea acestuia, dar nu mai mult de 25.000 lei, cu termen maxim de rambursare de 4 ani. Împrumutul ocazional este de maximum 15.000 lei, cu un număr maxim de 30 de rate. Ambele împrumuturi necesită garanți, dobânda fiind mai scăzută în cazul celui dintâi. În afară de acestea, mai există și un împrumut de nevoi urgente, de maximum 1.200 lei, cu termen maxim de rambursare de 12 luni, care nu necesită girant, dar un istoric foarte bun la împrumuturile acordate.

CAR RATB nu pune accentul pe rentabilitate, spre deosebire de bănci, ci pe siguranța banilor și soliditate financiară. Nu există comisioane la depuneri, retrageri, acordare sau rambursare de împrumuturi. În același timp, sistemul de economisire prin creditare asigură, în sine, o reducere a riscului de împrumuturi delincvente. Cu doar 14 persoane angajate în 2010, CAR RATB a realizat venituri totale de peste 8,4 milioane lei, înregistrând și cheltuieli de 7,4 milioane lei. La finele anului, fondul social al membrilor a însumat peste 59 milioane lei.

Directorul economic al CAR RATB afirmă că lipsește cadrul juridic pentru activitățile de ES în cazul CAR-urilor de salariați. Prin statutul de instituție financiară nonbancară sunt reglementate tipurile de activități care pot fi derulate. Dincolo de aspectele juridice, care ar putea fi eventual schimbate printr-o altă legislație, există și un element structural care diminuează posibila implicare a CAR-urilor de salariați în susținerea financiară a unor activități sociale: necesitatea acordării de dobândă la fondul social al membrilor. Pentru a preveni devalorizarea fondului social individual și a permite o oarecare creștere în termeni reali a acestuia, dobânda acordată trebuie să fie mai ridicată decât rata inflației. Cum dobânzile împrumuturilor nu sunt ridicate, iar CAR-ul nu urmărește realizarea profiturilor, precum băncile comerciale, rezultă o presiune de direcționare a cheltuielilor către dobânzile la fondul social. În 2010, acestea au reprezentat principala categorie de cheltuieli, cu o pondere de peste 52%.

Creditcoop

Creditcoop este singura rețea autorizată de bănci cooperatiste din România, fiind compusă din Banca Centrală Cooperatistă Creditcoop, agenții ale acesteia și bănci cooperatiste afiliate. Organizarea de tip rețea este prevăzută de legislația privind instituțiile de credit (OUG nr. 99/2006, Legea nr. 227/2007), astfel încât nicio bancă cooperatistă nu poate funcționa fără a fi afiliată la Banca Centrală Cooperatistă. În 2010, rețeaua de bănci cooperatiste Creditcoop cuprindea aproape 50 de bănci și 17 agenții teritoriale ale băncii centrale, cu un total de peste 2.100 de salariați și circa 700.000 de membri cooperatori.

Structura de proprietate, organizarea și funcționarea rețelei de bănci cooperatiste este complexă. Unele dintre caracteristici prezintă similitudini cu băncile comerciale, altele sunt proprii. Astfel, băncile cooperatiste sunt singurele entități bancare cu capital variabil, deoarece acesta este format din părți sociale deținute de membrii cooperatori, persoane fizice, al căror număr nu este, evident, constant. Pentru înființarea unei bănci cooperatiste sunt condiții stricte în privința valorii nominale a părților sociale, a numărului de membri fondatori și cooperatori. În adunarea generală,

fiecare membru cooperator dispune de un vot, indiferent de valoarea părților sociale deținute. O altă particularitate este că pe o rază teritorială nu poate funcționa decât o singură bancă cooperatistă, iar banca respectivă nu poate desfășura activități în afara acesteia. Băncile cooperatiste nu pot participa la capitalul social al societăților comerciale, nu pot activa pe piața valorilor mobiliare și nu pot emite obligațiuni.

Banca Centrală Cooperatistă are o rază de operare națională, care include cel puțin razele teritoriale ale băncilor afiliate. Capitalul său social este variabil, format din părți sociale de valoare egală, deținute de băncile afiliate prin subscrierea și vărsarea a minimum 20% din capitalul social propriu. Ca bancă centrală, îndeplinește o serie de funcții specifice: reprezentare, supraveghere și control, sprijin financiar și logistic, servicii de decontare electronică, emiterea normelor și reglementărilor interne, punerea la dispoziție a programelor informatice necesare etc. Prin activitatea proprie, Banca Centrală Cooperatistă acordă credite persoanelor fizice și juridice, asemenea băncilor comerciale, dar creditele către persoanele juridice, altele decât băncile afiliate, nu pot depăși 20% din activele proprii. Toate băncile cooperatiste participă la fondul de garantare a depozitelor și, în plus, Banca Centrală Cooperatistă garantează în totalitate obligațiile băncilor afiliate.

Istoricul activității de creditare de tip cooperatist din România își are începutul la mijlocul secolului al XIX-lea, când în Transilvania (1851) s-a înființat prima bancă populară și mai apoi în Țara Românească (1855) se înființează prima societate de economisire, credit și ajutor mutual. Înainte de 1948, astfel de instituții de tip mutualist de economisire-creditare au activat îndeosebi în mediul rural, ca sprijin pentru agricultori. După război, aceste organizații au fost lichidate, prin contopirea cu Organizația Centrală a Cooperativelor de Consum. Cooperativele de credit au fost reînființate la mijlocul anilor '50. Activitatea acestora a luat amploare, dincolo de facilitarea plăților în sistemul cooperației de consum, oferind și o serie de servicii de economisire și creditare îndeosebi populației din mediul rural. După 1990, legislația a permis constituirea de cooperative de credit independente, în afara rețelei Creditcoop, și revenirea la denumirea de „bancă populară”. În paralel, o parte a activelor cooperației de consum (clădiri, terenuri, depozite

etc.) au fost amalgamate cu partea de credit, respectiv lichiditățile caselor județene ale cooperației de credit, pentru a crea Bankcoop. Falimentul Bankoop a fost urmat, spre finele anilor '90, de numeroase falimente ale unor „bănci populare”, entități independente de o rețea cooperatistă autorizată și controlabilă, uneori utilizând și denumirea de „cooperative de credit”, care eludau condițiile stricte de capitalizare ale băncilor comerciale, desfășurând practic activități bancare neautorizate. Managementul a fost defectuos, înregistrându-se cazuri de încălcare a legii. Cadrul legal actual al funcționării instituțiilor de credit în sistem cooperatist într-un mod riguros, controlabil, ca bănci cooperatiste, își are la origine experiența din trecut.

În prezent, băncile cooperatiste deserveșc o nișă din piață față de care băncile comerciale nu manifestă interes. Conform președintelui Creditcoop, peste 60% dintre clienții băncilor cooperatiste provin din mediul rural. În 2009, valoarea medie a împrumuturilor acordate a fost de 3.500 lei. Soldul creditelor acordate în 2009 era de 532 milioane lei. Condițiile de creditare și alte servicii financiare oferite sunt mai avantajoase decât cele oferite de băncile comerciale. Băncile cooperatiste nu percep comisioane la rambursarea anticipată, acordă înesniri la plată, nu au expunere față de clienți speciali (salariați, conducere) și oferă o dobândă mai atractivă atât la depozite, cât și la credite. Spre deosebire de băncile comerciale, care, cu excepția CEC, sunt cu capital străin și care atrag capital prin împrumuturi externe de la băncile-mamă, băncile cooperatiste se bazează pe capitalul intern, atras prin depozite. În 2009, depozitele atrase au atins 342 milioane lei, reprezentând peste 59% din totalul surselor de finanțare.

În ceea ce privește activitățile de tip social, cadrul legal privind instituțiile de credit sub care funcționează băncile cooperatiste este foarte strict. Conform președintelui Creditcoop, acțiunilor sociale li se acordă mai multă finanțare de către băncile cooperatiste din alte țări. Având în vedere și resursele existente, unele bănci cooperatiste au sponsorizat acțiuni sociale la cămine de bătrâni sau premieri școlare, dar nu sunt exemple de programe sociale derulate de bănci cooperatiste din România. În plus, lipsesc legăturile sociale dintre membrii operatori. Aceștia nu formează o comunitate, în aproape toate cazurile neavând în comun decât calitatea de

deținător de părți sociale la aceeași bancă cooperatistă, într-un mod similar acționarilor de la băncile comerciale.

Fundația pentru o Societate Deschisă

Organizația are o lungă istorie, a fost constituită în 1990, sub numele Asociația Fundația Soros pentru o Societate Deschisă. În 1997, Fundația Soros pentru o Societate Deschisă a devenit Fundația pentru o Societate Deschisă, a cărei misiune consta în sprijinirea dezvoltării unei societăți deschise în România. Domeniile de acțiune prioritare sunt: administrația publică, reforma legislativă și juridică, învățământul primar și secundar și sănătatea publică. În 2000, Fundația pentru o Societate Deschisă își restructurează cele mai importante programe sub forma unor organizații de sine stătătoare. Această decizie vine ca un răspuns la nevoia de expertiză concentrată pe domenii-cheie pentru reformă.

Echipa Soros a abordat tematica ES pe fundalul unei experiențe bogate în derularea unor proiecte de dezvoltare comunitară integrată. Reorientarea în această direcție a însemnat, conform declarației reprezentantului organizației, lărgirea ariei de intervenție și integrarea modulului de facilitare comunitară, esențial pentru proiectele de dezvoltare comunitară, ca parte a unor proiecte mai ambițioase. Obiectivul proiectului RURES, unul dintre cele trei proiecte strategice finanțate prin POSDRU, este crearea a 24 de întreprinderi sociale în 24 de comunități rurale. Criteriile care au stat la baza selecției celor 24 de localități au vizat în principal potențialul de dezvoltare economică, caracteristicile sociodemografice, existența unor persoane cu potențial antreprenorial, dar și a persoanelor aparținând categoriilor defavorizate pentru care dezvoltarea în comunitate a unor unități de ES poate reprezenta o șansă.

Suportul financiar constant din partea organizației-mamă din New York, în cazul Soros, a asigurat întotdeauna o infrastructură solidă de personal și dotare, proceduri financiare și juridice funcționale, un cadru adecvat de implementare și de monitorizare a proiectelor. Nici măcar șocul birocratic al derulării unor proiecte finanțate din instrumente structurale, acuzat de alte organizații-beneficiar, nu este la fel de puternic în cazul Soros: *“acest proces de audit noi îl trecem în fiecare an, singura diferență este că în acest*

moment trecem prin patru procese de audit pe an, nu mai trecem prin unul. Asta-i tot". Dacă, din punct de vedere procedural-birocratic, proiectele POSDRU nu constituie un obstacol major, o dificultate importantă o reprezintă totuși rigiditatea cadrului strategic în care sunt implementate, obiectivele și țintele fiind prea puțin adaptabile pe parcurs în funcție de contextul românesc (prin comparație cu proiectele proprii, mult mai flexibile).

În același timp, disponibilitatea unor fonduri proprii (finanțarea Soros New York și fondurile Soros România reprezintă 50% din buget) reprezintă garanția împotriva dependenței totale de finanțările externe și a unui grad ridicat de flexibilitate în alegerea proiectelor.

O inițiativă care poate fi calificată ca apropiată de ES în cadrul SON (Soros Open Network), anterioară proiectului de creare de întreprinderi sociale, o constituie Good Bee Credit, cu acțiuni deținute de Fundația "Centrul pentru Dezvoltare Economică" (parte a SON), care deține 51% din capitalul social al societății, respectiv de către Good Bee Holding GmbH din Viena, Austria. Good Bee Credit este un IFN care oferă credite avantajoase și suport tehnic pentru proiecte de mic antreprenoriat în mediul rural.

În cadrul proiectului RURES, Fundația pentru o Societate Deschisă se află în etapa campaniei de informare a comunităților cu privire la beneficiile proiectelor de ES, în care sunt prezentate alte inițiative considerate ca practici pozitive. Una dintre cele 24 de comunități este o comunitate de romi din Călărași. Proiectul este gândit astfel încât să activeze comunitățile – întreprinderile sociale dezvoltate să fie rezultatul unui proces colectiv de planificare a activităților.

"Altfel se comportă oamenii când văd că se poate și la alții, decât atunci când le vorbești din cărți... și au tot felul de idei din astea, de la bălți de pește în anumite zone până la câmpuri de eoliene, până la cauciuc, până la cauciucuri mari de tractoare, fier forjat, ciupercării... cei de la Sărulești se gândeau să facă la un moment dat (au un proiect care se derulează deja și cumva în continuarea aceluși proiect de antreprenoriat feminin), vroiau să facă... cum sunt pliculețele de zahăr, pliculețele de miere pe care să poți să le pui în ceai" (reprezentant Fundația pentru o Societate Deschisă).

Printre formele de ES prezentate nu se află numai cele dezvoltate de sectorul ONG, ci și de CAR-uri și SCM-uri. Contactul reprezentanților Soros cu beneficiarii din comunitățile vizate indică în general rezerve ale oamenilor cu privire la rolul CAR și al SCM în prezent în comunele respective.

Fundația „Alături de Voi” România, filiala Constanța

Fundația „Alături de Voi” România are sediul principal la Iași și sucursale în orașele Constanța și Târgu Mureș. Fundația are preocupări în domeniul ES de 3 ani. În primul rând, a creat 11 UPA. Sub denumirea „Util Deco”, acestea funcționează în Iași, Constanța, Mureș, realizând produse și servicii în domeniile IT, legătorie/tipografie/arhivare, croitorie, pictură, artă decorativă, artă meșteșugărească, confecționare lumânări. În total, 29 de persoane cu handicap sunt angajate în cele 11 unități (13 angajați în Iași, 3 angajați în Constanța și 3 angajați în Târgu Mureș). *“Aceste persoane au învățat pentru prima dată ce înseamnă să fii angajat și să ai responsabilități”* (lider, ADP Constanța), UPA reprezentând o formă importantă de integrare pe piața muncii a tinerilor cu dizabilități și a tinerilor infectați cu HIV.

UPA trebuie văzute fie ca o etapă în procesul de trecere de la statutul de beneficiar la cel de angajat al acestor persoane, fie ca singura variantă de integrare profesională a acestora, din cauza capacităților reduse de lucru, pe fondul problemelor de sănătate cumulate pe care aceste persoane le au. În mod optim, angajarea în UPA ar trebui să aibă rol de pregătire și adaptare a beneficiarilor angajați pentru integrarea pe piața liberă a muncii, însă realitatea arată că persoanele cu dizabilități au puține șanse de a se angaja în altă parte decât UPA.

UPA „Util Deco” și domeniile lor de activitate:

1) ADV Iași: UPA „Util Deco” Iași

*Centru de multiplicare, legătorie manuală și servicii de arhivare
Produse personalizate: calendare, agende, pungă pentru cadouri
Obiecte decorative de artă meșteșugărească și obiecte pictate manual*

2) ADV Constanța: UPA „Util Deco” Constanța

*Articole generale de îmbrăcăminte - rochii, fuste, eșarfe, cămăși
Textile de uz gospodăresc - lenjerii de pat, perne decor, huse, seturi fețe de masă,
perdele, broderii personalizate*

3) ADV Mureș: UPA „Util Deco” Mureș

*Lumânări decorative și personalizate
Produse personalizate – calendare, agende etc.
Grafică materiale de promovare, felicitări, cărți de vizită, invitații (nuntă,
botez)*

Sursa: www.utildeco.ro

Principala problemă a acestor UPA este desfacerea. În acest scop, ADV a organizat standuri de desfacere a produselor „Util Deco” la târguri de profil. În perioada culegerii datelor, a fost organizat un stand expozițional de către „Util Deco” Constanța la Târgul Tinimtex (mai 2011), la Pavilionul Expozițional Mamaia. Fundația are preocupări în ES de trei ani, conform declarațiilor liderului ADV Constanța. A fost ONG-ul care a inițiat Târgul Național al Unităților Protejate, a realizat site-urile www.unitatiprotejate.ro și site-ul www.jobdirect.ro, care constituie un centru de resurse online pentru ocuparea persoanelor cu handicap. Fundația derulează în prezent un proiect cofinanțat din Fondul Social European POSDRU în ES: „Primul pas spre o viață independentă”. În cadrul proiectului, ADV Constanța organizează schimburi de experiență cu instituții cu activitate în ES, incluzând evenimentul “Uși deschise - atelierele protejate” la „Util Deco” Constanța. Cei interesați au putut vedea cum funcționează un astfel de centru. Obiectivul ADV prin înființarea „Util Deco” este lupta pentru reducerea dependenței față de sistemul de protecție socială a persoanelor cu dizabilități, fie instituționalizate, fie din afara sistemului de protecție.

Câteva elemente au fost subliniate în discuție ca problematice: dacă angajatorii respectă obligațiile conform Legii nr. 448/2006. Se știe că o serie de angajatori au angajat doar pe hârtie persoane cu handicap. Nu există un control eficient al autorităților privind respectarea legii. Este foarte important cum se face promovarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități. Structurile de ES sunt foarte puține și practic foarte puțin cunoscute. Întrebarea este dacă ne dorim ca ele să fie singura alternativă la ocuparea în muncă a persoanelor cu dizabilități sau dorim să facem integrare socială pentru cei care au capacitatea de a ocupa un loc de muncă pe piață, prin îmbunătățirea politicilor de ocupare pentru acest segment. S-a observat inapetența persoanelor cu handicap de a ocupa un loc de muncă pe piața liberă, aceștia simțind că un loc de muncă protejat le oferă mai multă siguranță.

Sunt necesare servicii de orientare profesională la locul de muncă pentru persoanele cu handicap, servicii care să fie susținute prin fonduri de la bugetul statului. O problemă este obținerea certificatului de calificare pentru persoanele cu handicap care au sub 8 clase.

Toate sumele colectate de la firmele care nu au angajat persoane cu handicap și au această obligație conform Legii nr. 448/2006 ar trebui să fie investite numai în programe pentru susținerea persoanelor cu dizabilități, pentru integrare profesională. Problema este că Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, în forma actuală, nu stimulează real integrarea acestora pe piața muncii.

Societatea Cooperativă Meșteșugărească ATCOM Buzău

Este una dintre cele mai vechi societăți cooperative din județul Buzău și una dintre puținele SCM-uri care au rezistat de-a lungul timpului tuturor schimbărilor socioeconomice și politice din țară. Înființată în forma actuală la începutul anilor '90, ATCOM poate susține și în prezent că are o activitate economică profitabilă, un patrimoniu bogat și perspective favorabile de dezvoltare. Rezultatele pozitive ale acestei entități se datorează mai puțin cadrului legislativ sau celui economic în care-și desfășoară activitatea cooperativa, cât mai degrabă capacității manageriale a președintelui. Principala activitate pe care o desfășoară cooperativa ATCOM este cea de croitorie, pentru care dispune de spații și utilaje. Dacă persoanele cu handicap, de exemplu, nu au unde să muncească, alții, sănătoși de altfel, nu vor. Una dintre problemele cu care se confruntă organizația o reprezintă forța de muncă, nu pentru că nu ar exista la nivelul municipiului Buzău forța de muncă, ci pentru că, așa cum susține președinta cooperativei, nu există interes și voință pentru a munci. Fluctuația de personal este mare, iar cei care au o vechime în muncă mai mare de 5 ani sunt din ce în ce mai puțini. Deși menține o relație de colaborare cu AJOFM Buzău și frecvent sunt trimiși potențiali angajați către cooperativă, puțini sunt cei care vin într-adevăr să se angajeze. Marea majoritate solicită negație pentru a beneficia în continuare de ajutorul de șomaj. Comenzile primite de ATCOM depășesc capacitatea de producție, iar surplusul este orientat către alte societăți cooperative din țară.

„Ne ajutăm unul pe altul, pentru că noi, de exemplu, am dat de lucru și la Ploiești, și la Brăila... dăm și la Bistrița Năsăud, adică colegilor din țară de care sunt mulțumită cum lucrează” (interviu, președinte ATCOM Buzău).

Mijloacele prin care societatea cooperativă reușește să atragă comenzi sunt în principal relațiile pe care le stabilește conducerea organizației cu societăți comerciale din afara țării: Franța, Italia, Spania etc.

„Și noi, la ora asta, facem export, iar majoritatea cooperativelor care fac producție, fac export, lohn, deci nu produs propriu, cu Anglia, cu Franța, cu Italia, dar a durat până ne-am reorganizat ca activitate” (interviu, președinte ATCOM Buzău).

În ceea ce privește sprijinul grupurilor de populație vulnerabile, doar cei fără loc de muncă s-ar încadra în cerințele ATCOM, indiferent dacă sunt femei sau bărbați, tineri sau mai puțin tineri, majoritari sau minoritari etc. Persoanele cu handicap cu greu ar putea face față cerințelor locului de muncă. Singura condiție pe care membrii conducerii ATCOM o pun este ca solicitanții să-și dorească să muncească. Cooperativa nu derulează alte activități sociale, ci operează mai degrabă ca o societate comercială.

V. CONCLUZII

SPRE O STRATEGIE INTEGRATĂ DE SUSȚINERE A ENTITĂȚILOR DE ECONOMIE SOCIALĂ

Filip ALEXANDRESCU

Sorin CACE

Simona Maria STĂNESCU

Cartea a pornit de la un set de întrebări: care este stadiul actual de dezvoltare a ES în RD București-Ilfov și Sud-Est? Care este profilul entităților de ES și ce tendințe de evoluție vădesc ele? În ce măsură reușesc entitățile ES să asigure stabilitatea locurilor de muncă pentru angajații lor? Deschiderea entităților de ES către inserția profesională a grupurilor vulnerabile a reprezentat, de asemenea, o direcție de interes pentru cercetători. Răspunsul la aceste întrebări a determinat elaborarea unei metodologii de cercetare care a îmbinat metodele cantitative de culegere a informațiilor cu cele calitative. Ancheta sociologică astfel construită a abordat atât cererea, cât și oferta de ES.

Rezultatele obținute sunt structurate după cum urmează: analiza cadrului legislativ și instituțional, formele de organizare specifice ES, resursele umane implicate în entitățile de ES și explicațiile funcționării promotorilor ofertei de ES din cele două regiuni de dezvoltare.

Prima parte include două capitole: istoricul adoptării principalelor reglementări cu impact asupra activității entităților de ES și percepția acestora asupra cadrului legislativ și instituțional cu impact asupra desfășurării activității specifice de ES. Ambele capitole scot în evidență faptul că efectele benefice ale entităților de ES (benefice atât pentru cei

implicați, cât și pentru societate în ansamblul ei) depind în bună măsură de sprijinul și atenția acordate de stat acestor actori economici.

A doua parte a cărții oferă o imagine detaliată asupra formelor de organizare specifice ES: ONG-urile, CARS-urile, CARP-urile și societățile cooperative de gradul 1. Diversitatea de forme de organizare sugerează coexistența unor multiple posibilități de a practica ES, evident în funcție de specificul domeniului de activitate și de nevoile grupurilor vizate de fiecare organizație. Dincolo de diferențele de accent puse asupra activităților de creditare (în cazul CAR-urilor) sau de producție (pentru cooperative), toate aceste organizații au nevoie de un număr de condiții minime pentru a funcționa: număr suficient de angajați, membri sau voluntari; un cadru legislativ favorabil; stabilitatea pe termen lung a surselor de finanțare; vizibilitate crescută a beneficiilor sociale și economice ale activităților de ES, între altele.

A treia parte a volumului abordează resursele umane implicate în entitățile de ES din perspectiva deschiderii către angajarea persoanelor cu dizabilități și a lansării unei noi specializări universitare în domeniul ES. Succesul ES depinde în bună măsură de stabilirea unor relații durabile între cei care au nevoie de o atenție specială (de exemplu, persoanele cu dizabilități) și cei care sunt calificați să ofere acest sprijin într-un cadru de dezvoltare economică (noi absolvenți ai programelor de masterat în domeniul economiei sociale). Urmărirea stabilirii acestor relații în următorii ani reprezintă un domeniu deosebit de interesant pentru cercetări viitoare.

Analiza funcționalității promotorilor de ES începe cu tipologia entităților specifice ES și se încheie cu prezentarea unor profiluri județene și a unor studii de caz. Îmbinarea considerațiilor teoretice și metodologice („care sunt principiile după care identificăm o entitate de economie socială?") cu prezentarea unor cazuri concrete aduce un plus de cunoaștere semnificativ. Studiile de caz și profilurile județene prezintă și avantajul suplimentar de a surprinde dinamica entităților de economie socială într-un mod în care considerațiile teoretice nu o pot face. De aceea, este importantă confruntarea definițiilor și descrierilor teoretice cu situațiile surprinse în detaliu în teren.

Este recomandabil ca o strategie națională integrată de susținere a entităților de ES să se bazeze pe elementele sustenabile ale acestora și să includă mai multe paliere de sprijin al acestor organizații. Această strategie, care nu poate fi decât conturată în linii generale la finalul acestui volum, include atât recomandările specialiștilor din domeniul ES (de exemplu, cercetători ai Institutului de Cercetare a Calității Vieții), cât și pe cele ale reprezentanților entităților de ES (a se vedea și capitolul I.2), ale căror puncte de vedere sunt reflectate în această lucrare.

Elementele principale ale strategiei de susținere a ES la noi în țară sunt următoarele:

- definirea și recunoașterea juridică a domeniului ES, cu scopul final de elaborare a unui pachet legislativ specific care să armonizeze prevederile care reglementează în prezent fiecare tip de entitate de ES în parte: organizațiile neguvernamentale, casele de ajutor reciproc, cooperativele de credit și societățile cooperative de gradul 1. Pe de altă parte, având în vedere diversitatea de forme de organizare a entităților de ES deja existente, legislația trebuie actualizată în raport cu nevoile identificate în activitatea curentă a fiecărui tip de organizație a ES;
- adaptarea reglementărilor din cadrul Programului operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane, în special măsura 6.1 de dezvoltare a economiei sociale. Un astfel de demers de armonizare poate contribui la evitarea situațiilor în care, de exemplu, dacă un proiect generează venit, întreg venitul generat sub influența POSDRU este dedus din grantul primit, reducând astfel semnificativ inițiativa și motivația antreprenorială, cu un potențial efect pe termen lung, după finalizarea finanțării FSE;
- acordarea de facilități fiscale entităților de ES în general și în special celor care angajează persoane vulnerabile și înalt vulnerabile în raport cu piața muncii. Mai mult decât o simplă solicitare în plus pentru bugetul de stat, aceste facilități trebuie raportate la beneficiile sociale, economice și fiscale pe care le implică un număr mai mare de persoane angajate. În plus, angajarea unor persoane vulnerabile, precum beneficiarii de venit

minim garantat, poate conduce în timp la scăderea numărului persoanelor asistate social. Există, aşadar, argumente de natură fiscală pentru sprijinirea nu numai a mediului de afaceri, ci şi a economiei solidare, ca generatoare de locuri de muncă sustenabile;

- un regim fiscal aparte pentru entităţile de ES este necesar, dar nu şi suficient (a se vedea şi capitolul IV.3). Perioada de incubare este esenţială pentru dezvoltarea ulterioară a entităţilor ES. Aceasta se referă la perioada în care organizaţia este înfiinţată şi se stabilizează, acestui proces trebuind să i se acorde o atenţie deosebită. Expertiza oferită trebuie să fie integrată, incluzând atât managementul afacerilor, cât şi administrarea activităţilor cu scop social;
- deoarece entităţile de ES nu sunt avantajate de izolarea din punctul de vedere al apartenenţei la reţelele naţionale şi internaţionale, este importantă stimularea integrării acestor organizaţii în reţele economice mai cuprinzătoare, atât în cadrul ES, cât şi în contextul economic de piaţă, prin facilitarea achiziţiilor de servicii şi produse. Intensificarea schimburilor de produse, servicii şi informaţii între actorii ES şi între aceştia şi agenţii economici propriu-zisi poate dinamiza ES într-un grad semnificativ;
- mediatizarea domeniului ES, ca o altă activitate economică care ar putea contribui la creşterea nivelului de trai al populaţiei şi la scăderea riscului de excluziune socială.

ES trebuie stimulată deoarece caracteristica ei esenţială este de a fi o formă de investiţie socială şi economică. Beneficiile ES au fost amplu demonstrate în trecut, atât în contextul românesc, cât şi în cel european, în trecut mai îndepărtat, dar şi mai apropiat. ES are şanse să ofere posibilităţi reale şi durabile de dezvoltare socială, mai ales în condiţii de instabilitate economică.

Considerăm că cele două volume privind cererea şi oferta de ES, bazate pe cercetarea *INTEGRAT – resurse pentru femeile şi grupurile roma excluse social*, reprezintă astfel un studiu-reper pentru cercetări viitoare asupra evoluţiei ES, atât în cele două RD analizate, cât şi la nivel naţional. Considerăm că aceste demersuri de cercetare vor avea astfel un punct de

referință față de care să se evalueze evoluția sau, după caz, involuția anumitor forme de ES sau a domeniului ES în general.

Rezultatele de cercetare permit conturarea unei imagini detaliate asupra stadiului de dezvoltare a ES în regiunile de dezvoltare analizate, București-Ilfov și Sud-Est. Analizele incluse în volum fundamentează demersurile de elaborare a unor planuri de acțiune inițiate de reprezentanții entităților de ES, dar și a unor strategii locale, regionale sau naționale de promovare a domeniului ES în general. Acestea ar permite țării noastre să ofere o soluție problemei șomajului în contextul actualei crize, răspunzând totodată responsabilităților Strategiei Europa 2020, asumate de România în calitate de stat membru al UE.